

Alkawal Kesal

Fulfulde Borgu New Testament

Contents

Linjiila Yeesu hande no Matiye wanniri	1
Linjiila Yeesu hande no Yuhaana wanniri	44
Derewol ηol Pol wannani ƒe Roma	74
Derewol aranol ηol Pol wannani ƒe Korintu	92
Derewol ηol Pol wannani ƒe Galaatiya	109
Derewol ηol Pol wannani ƒe Efesu	115
Derewol ηol Pol wannani ƒe Filippi	122
Derewol ηol Pol wannani ƒe Koloosi	127
Derewol didaƒol ηol Pol wannani ƒe Tesalonika	132
Derewol aranol ηol Pol wannani Timote	135
Derewol didaƒol ηol Pol wannani Timote	141
Derewol ηol Pol wannani Titus	145
Derewol ηol Pol wannani Filemon	148
Derewol Iburaninkeeƒe	150
Derewol Piyer Aranol	164
Derewol Piyer Didafol	170
Derewol Yuhaana Aranol	174
Derewol Yuhaana Didafol	179
Derewol Yuhaana Tataƒol	180
Derewol Yahuuda	181
Derewol Kollitinki ki Yeesu Almasiihu holliti Yuhaana	183

Alkawal Kesal

Portions of the New Testament in the Fulfulde Borgu language of Benin

Language: Fulfulde Borgu (Fulfulde, Borgu)

Provided by: SIM

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2011 SIM International

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0. You may share and redistribute this Bible translation or excerpts from it in any format, provided that:

You include the above copyright information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

9f848436-348e-57a7-8490-c142dbe4911d

ISBN: 978-1-5313-0241-2

Linjiila Yeesu hande no

Matiye

winniri

Haala puɗfirka

Binnuɗo linjiila arandeha kaa ɗo laati nun Yahuduujo janɗuɗo. Diga fuɗɗoode, himbe e miili Matiye jaɓoowo ceede faada nun winni linjiila kan. O laati nun bo gooto der aahiibe Yeesu sappo e ɗiɗo. Yahuduube nun o wannani. O hollitii ɗum e limtango be aayaaje Alkawal Kinɗal ɗuuddɗe, kollitooje no Yeesu nun laatii kebbindo annabaakuuji ɗuuddi. Linjiila makko e jogii haalaaji mawɗi feere feere.

Haala Laamaare Alla nun laatii ɗaɗol manɗol der ekkitinol Yeesu. Laamaare Alla nen Matiye bo noddata Laamaare kammu. Maytitaago noddugo mo «Bii Dawda», kan nun hollitinta ɗum. Yeesu laati nun laamiido mo annabiibe batani waran, kan laatii waaji Matiye. Woodube annal waddanii «laamiido Yahuduube», dokke. Yeesu fiinii no Laamaare Alla faanake, tuubuɗe, ko wayliti goonki mum, faami no e haajaa Alla walla ɗum, kambe nun laamaare nen laatanii.

Baa no laamiido on hollitii maaneeji Laamaare Alla e waɗugo kaayeeɗiiji, o nyawti nyawbe, o nyaanni rafaabe, e non fu, himbe woppii mo hande no o batunoo de ɗuuddum kanko e hoore makko. Yahuduube daartannoobe laamiido, faamay no e haani laamiido on tooroo.

No Yeesu finti, o hollii no o laataaki laamiido Yahuduube tan. O wi'i: «Mi hokkaama baawɗe dow kammu e dow leydi fu».

Tokkontirki haalaaji

1. Kaakiraabe Yeesu e dingol mum, 1.1-2
2. Waaju e golle Yuhaana gaɗoowo batisi, 3.1-12
3. Waɗugo Yeesu batisi e jarbeeki mum, 3.13-4.11
4. Golle Yeesu der Galili, 4.12-18.35
5. Ummaago Yeesu diga Galili, yahi Urusaliima, 19.1-20.34
6. Asaweere Yeesu sakitiineere, 21.1-27.66
7. Fintuki e hollitaaki Yeesu Joomi-raawo, 28.1-20.

Inde kaakiraabe Yeesu

(Luka 3.23-38)

1 Nani ɗo inde kaakiraabe Yeesu Almasiihu, taaniraawo Dawda, taaniraawo Ibrahiima:

²Ibrahiima rimi Isiyaaku, Isiyaaku rimi Yaakuubu, Yaakuubu rimi Yahuuda e miiraabe mum. ³Yahuuda rimi Fares e Jara, kambe woni be o rindi e Tamar, Fares rimi Hisuruuna, Hisuruuna rimi Aram. ⁴Aram rimi Aminadab, Aminadab rimi Nasuuna, Nasuuna rimi Salmuuna. ⁵Salmuuna rimi Bo'es, mo o rindi e Rahab, Bo'es rimi Obed, mo o rindi e Rutu, Obed rimi Yesa. ⁶Yesa rimi Dawda, laamiido.

Dawda rimi Suleymaanu, inniiko woni debbo mo Uriya acci. ⁷Suleymaanu rimi Robo'am, Robo'am rimi Abiya, Abiya rimi Asa. ⁸Asa rimi Yusafat, Yusafat rimi Yoram, Yoram rimi Ujiya. ⁹Ujiya rimi Yotam, Yotam rimi Akas, Akas rimi Hejekiya. ¹⁰Hejekiya rimi Manaasa, Manaasa rimi Amon, Amon rimi Yusiya. ¹¹Yusiya rimi Yekuniya e miiraabe mum. Wakkati mum nun Yahuduube egginaa, yaraa leydi Babiila.

¹²Baawo no be jaara Babiila, Yekuniya rimi Salaatiyel, Salaatiyel rimi Jorobabel. ¹³Jorobabel rimi Abihuda, Abihuda rimi Eliyakim, Eliyakim rimi Ajora. ¹⁴Ajora rimi Sadok, Sadok rimi

Akim, Akim rimi Eliyuda. ¹⁵Eliyuda rimi Eliyaajaru, Eliyaajaru rimi Mattan, Mattan rimi Yaakuubu. ¹⁶Yaakuubu rimi Yusufu, gorko Mariyama, inna Yeesu, bi'eteedo Almasiihu.

¹⁷Jaamanuujji sappo e naay nun wadi digu Iburahiima faa yottii Dawda. Diga Dawda faa yottii wakkati Yahuduube egginaa, yaaraa Babiila, wadii jaamanuujji sappo e naay. Diga Yahuduube egginaa yaara Babiila, faa yottii Almasiihu, wadii jaamanuujji sappo e naay.

Dingol Yeesu Almasiihu

(Luka 2.1-7)

¹⁸Nani do no Yeesu Almasiihu rim-iraa. Mariyama inniiko, e laatii mo Yusufu dabbi. Amma ko be kawta, Mariyama hebii reedu e baawde Ruuhu Ceniido. ¹⁹Yusufu dabbuudo Mariyama e laatii neddo poonnitiido. O yiday sentingo mo, den o resi salaago mo e cuudiidum. ²⁰Wakkati o woni oo mijoo ka, malaykaajo Joomiraawo wari e makko, der koydool. Malaykaajo on wi'i mo: «Yusufu, taaniraawo Dawda, taa hulu ettugo Mariyama, debbo maa. Gam binjel nel o saawi, e Ruuhu Ceniido yiwi. ²¹O riman biddo gorko, kokkaa mo inne Yeesu, gam o hisinan himbe makko digu hakkeji mabbe.»

²²Dum fu, dum wadii gam hebbingo haala ka Joomiraawo batuno digu e hunnuko annabiijo, o wi'i:

²³«Gatol nol anna gorko saawan, rima biddo gorko,

o wi'ete Emmanuwel.»

Maana inne nen woni: «Alla e wondi e meeden.»

²⁴No Yusufu fini, wadi ko malaykaajo Joomiraawo bati dum, o banji Mariyama.

²⁵Amma o hawtay e makko, faa nyaanne o rimi biddo gorko. Yusufu hokki mo inne Yeesu.

Woodube annal warii daarugo Yeesu

2 Yeesu rimaama Baytilaama der leydi Yahudiya, wakkati laamiido Eroodu, go woodube annal yiwoy digu lettugal, wari Urusaliima. ²No be jottii, be yami: «Toy laamiido Yahuduube dimaado jooni on woni? Men ji'i hoodere makko digu lettugal, men garii sujidango mo.»

³No laamiido Eroodu nani habaru on, hakkillo mum jibii, kanko e himbe Urusaliima fu. ⁴O noddini hooreefe li-maamiibe, e moodiibe tawreeta fu, o yami be, toy nun Almasiihu rimetee?

⁵Be toontii mo, be bi'i: «Baytilaama nun, der leydi Yahudiya, gam nani ko annabi-ijo winnunoo:

⁶«An, Baytilaama der leydi Yahudiya, a faanday caka ci'e Yahudiya mawde. Gam ardotoodo yiwan digu e maa, kanko nun durata himbe am Isira'iilaabe.»

⁷Den, Eroodu noddini woodube annal ben e cuudiidum, yami be be laabinana dum wakkati de hoodere nen hollitii.

⁸Baawo mum, o lildi be Baytilaama, o wi'i be: «Jahee, pumpitee habaru sukayel nel faa laaba. To on ji'i nel, maatinee am, gam mi yaha, min bo, mi sujidana nel.»

⁹No be nani ka laamiido bati be, be jawti. Den, be kollirii hoodere ne be ji'unoo lettugal e ardii be. No ne yottii nokkuure to sukayel nel woni, ne darii. ¹⁰No be ji'i hoodere nen, berde mabbe welii puy. ¹¹Be naati der wuro,

be ji'i sukayel e inna mum, Mariyama. Be jiccii, be cujidani nel. Be pittu ginneeji mabbe, be kokkori nel kanjeeje, e wardi buudeteedum, e dace luut-tooje, bi'eteede miir. ¹²Baawo majjum, Alla holli be der koydool to be bittu to Eroodu. Den be kootiri leydi mabbe e laawol gonjol.

Yusufu doggii suudoŷ Misira

¹³No ƒe jawti, malaykaajo Joomiraawo hollitanii Yusufu der koydool, wi'i mo: «Umma, ettu sukayel ɲel e inna mum. Doggidin ɲel, jahaa Misira, joododaa ton faa de bi'umaa mi gartaa. Gam Eroodu waran daartugo sukayel ɲel, gam halka ɲel.»

¹⁴Yusufu ummii jemaa, yaari sukayel ɲel e inna mum faa Misira. ¹⁵O joodii ton faa de Eroodu maayi. Nun nun ka Joomiraawo batuno e hunnuko annabi-ijo hebbiri, de o wi'i: «Mi noddii biyam wurtoo diga Misira.»

Eroodu halkii sukaaƒe Baytilaama

¹⁶No Eroodu faami wooduƒe annal ƒen jammike dum, mone makko ummii puy. O lili ƒe bara sukahon goron tawaakon Baytilaama e der jeyde makko fu, diga sukahon keccon, faa kon duubi didi. O wadii dum, o foonni deydey wakkati ki wooduƒe annal batuno mo dow hollitaago hoodere nen. ¹⁷Dum hebbinii haala ka annabi Yeremiya batunoo, wi'i:

¹⁸«Cimaali nanaama der siire Rama, e bojji, e goytaali duuddi. Rahaalu nun wullata, gam sukahon mum. O nootaaki eyteego, gam kon maayidii.»

Yusufu wittii Nasaratu

¹⁹Baawo maayde Eroodu, malaykaajo Joomiraawo hollitanii Yusufu der koydool, der leydi Misira. ²⁰O wi'i mo: «Umma, ettu sukayel ɲel e inna mum, bitton leydi Isira'iila, gam yidunoobe warugo suka on maayii.»

²¹Den Yusufu ummii, etti sukayel ɲel e inna mum, ƒe bitti leydi Isira'iila. ²²Amma Yusufu nanii Arikilawus jabii laamaare baaba mum Eroodu, laamii dow Yahudiya. O huli yahugo ton. Ko Alla baddi mo der koydool, den o yahi

far leydi Galili. ²³O yahi o joodii siire wi'eteene Nasaratu. Dum laatike, gam hebbingo ka annabiƒe batunoo, wi'i: «O noddete Nasaratuujo.»

Waaji Yuhaana gaɗoowo batisi

(Marku 1.1-8; Luka 3.1-18;
Yuhaana 1.19-28)

3 Wakkati majjum, Yuhaana gaɗoowo batisi suppitii. Oo waajoo der ladde haro Yahudiya, oo wi'a: ²«Tuubee, gam Laamaare Alla faanake.»

³Kanko nun annabi Esaaya batani, wi'i: «Daane nedfo e bata dow dow, der haro, e wi'a:

Moyy'inee laawol Joomiraawo, poonnitee laabi makko!»

⁴Yuhaana e ƒorninoo gineeji cannyiraadi leebi jeelooba, oo haɓɓii ƒelƒelol gurol dow funɗudu makko. Nyaamdu makko laatii babatti e juuri ladde. ⁵Himɓe Urusaliima, e leydi Yahudiya, e tawaabe takkol maayo Urdun fu, wari to makko. ⁶ƒe tuubi hakkeeki maɓɓe, go Yuhaana wadi ƒe batisi der maayo Urdun.

⁷No o yi'i Farisaaƒe e Sadukiƒe duuɓɓe e wara wadeego batisi, o wi'i ƒe:

«Biɓɓe bolle pure! Moy tintini on doggon mone Alla waroore? ⁸Gaɗee golle kollitooje on tuubii. ⁹To on miilee e ƒerde moodon bi'on: "Ibrahiima nun woni maama amen!" Gam mii wi'a on, Alla e waawi waylitingo kaaye, de laattoo biɓɓe Ibrahiima! ¹⁰Jooni, jammere ƒantaama gam feyya ledde faa e dadi mum. Den, leggal ɲal rimataa biɓɓe boodde fu wudditinte, fadde der yiite. ¹¹Min, e diyam nun gaɗiranmi on batisi, gam hollitingo on tuubi. Amma garoowo ƒaawo am, e ƒurimmi baawde. Mi fotay du baa jimminaago, ƒorta pade makko. Kanko, o wadan on batisi e Ruuhu Ceniɗo, e yiite. ¹²Oo jogii besirdum e junjo makko, o laabinan fiyirde makko. O

loowa gawri der rummuure makko, o wula nyaane der yiite ñe nyifataa.»

Yeesu wadaama batisi

(Marku 1.9-11; Luka 3.21-22)

¹³Wakkati majjum, Yeesu yiwi Galili, wari maayo Urdun to Yuhaana, gam Yuhaana wada mo batisi. ¹⁴Amma Yuhaana nootaaki, wi'i: «Min nun haajaa gadanaa batisi, ko an nun wari to am mi wadane?»

¹⁵Yeesu toontii mo, wi'i: «Noota dum laatoo non non jooni, gam hande non kebbinirten ko foonnitii fu.»

Den Yuhaana nootii. ¹⁶Don maa don, no Yeesu wadaa batisi, wurtii e diyam, kammu mabbittii. O yi'i Ruuhu Alla e jippoo dow makko, hande tantabaraaru.

¹⁷Don daane gom nanaa dow kammu, e wi'a: «Oo do nun laatii Biddo am jidaado, mo ceyoriimi.»

Seydan jarbake Yeesu

(Marku 1.12-13; Luka 4.1-13)

4 Baawo majjum, Ruuhu Ceniido yaari Yeesu der haro gam Ibiliisa jarboo mo. ²O suumii nyaloomaaje lasoy didi e jemmaaje lasoy didi. Den, rafo wadi mo. ³Don Jarbotodo on battii mo, wi'i: «To a laati nun Biddo Alla, batu kaaye dee do waylitoo peen.»

⁴Yeesu toontii mo, wi'i: «E winnaa: "Neddo wuurirtaa e peen tan, amma e haala burtiika diga hunnuko Alla fu.»

⁵Ibiliisa yaari mo wanjarde seniine, bili mo dow suudu Alla to buri towugo.

⁶Den o wi'i mo:

«To a laati nun Biddo Alla, fittu kodaa ley,

gam e winnaa der dewtere, Alla batan malaykaabe mum be tabbee e juude mabbe

gam to koyde maa fergoo kaaye.»

⁷Yeesu toontii mo, wi'i: «Dewtere wi'i kade: "Taa jarba Alla Joomiraawo maa".»

⁸Ibiliisa yaari mo kade dow waanne towune puy. O holli mo laamaareeji duuniyaaru fu e teddujal majji. ⁹Den o wi'i mo: «Mi hokkete huune dum fu, to a jicake kujidandaa am.»

¹⁰Yeesu toontii mo, wi'i: «Dillu diga don, an Ibiliisa, gam e winnii der dewtere:

"Sujidan Alla Joomiraawo maada, kankotan teddintaa!"» ¹¹Den Ibiliisa acci mo, go malaykaabe battii e jagganoo mo.

Yeesu waajake der leydi Galili

(Marku 1.14-15; Luka 4.14-15)

¹²No Yeesu nani Yuhaana gadoowo batisi nanjaama, wattaa der kasu, o witti leydi Galili. ¹³O eggii Nasaratu, o joodoy Kafarnahum, takkol fonjo maayo Galili, hakkune jeyde leydi Jabulon e Neftali. ¹⁴Hande non haala ka annabi Esaaya batunoo hebbiri, o wi'i:

¹⁵"Leydi Jabulon e leydi Neftali, joodiini takkol maayo, fonjo Urdun, Galili, an laatiini joodorde himbe be lenyi janani.

¹⁶Himbe tawaabe der niwre,

yi'ii jayjol manjol.

Joodiibe e leydi maayde, niibbuni, jayjol yaynani dum."

¹⁷Diga wakkati majjum, Yeesu fuddi waajaago e wi'a: «Tuubee, gam Laamaare Alla battike.»

Aahiibe Yeesu arandeebe

(Marku 1.16-20; Luka 5.1-11)

¹⁸No Yeesu woosotoo takkol fonjo maayo Galili, o yi'i suubotoobe liyyi dido, Simon, noddeteedo Piyer, e minyum Andere, e fadfa taaruuji mum der maayo. ¹⁹Yeesu wi'i be: «Tokkee am, mi wadan on suubotoobe himbe.»

²⁰Don maa don be acci taaruuji mabbe, be tokki mo. ²¹O yahi yeeso, o yi'i rindaabe dido der laana, Yaakuuba e minyum Yuhaana, biibe Jebede. Kambe

e baaba maḅḅe, ɓee moyyina taaruuji maḅḅe. O noddi ɓe. ²²Don maa don, ɓe acci laana ŋan e baaba maḅḅe, ɓe tokki mo.

Yeesu e waajoo, e nyawta himɓe

(Luka 6.17-19)

²³Yeesu woositii leydi Galili fu. Oo janŋina der cuudi baajordi, oo waajoo linjiila dow Laamaare Alla, oo nyawta himɓe ɓe nyawuujii feere feere, e tooro-toobe. ²⁴Habaru makko sankitii der leydi Siriya fu. Bee gaddana mo nyawɓe nyawuujii feere feere, hande ɓe ginnaaji toorata, e yanooɓe padɗe, e moofidɓe, o nyawti ɓe. ²⁵Jama'aare dɗunne e tokki mo. Be yiway maa diga leydi Galili, e ɓaadeere Genniije Sappo, e Urusaliima, e Yahudiya, e fonŋo maayo Urdun.

Waaji dow waanne

5 No Yeesu yi'i jama'aare dɗunne, o eenci dow waanne, o joodii. Aahiibe makko hawritii ley makko. ²O fuddi waajaago ɓe, o wi'i:

Haala barke

(Luka 6.20-23)

³«Barke laatani ɓe yonki mum humpaa Alla,

gam kamɓe nun jey Laamaare Alla!

⁴Barke laatani wulloɓe, ɓerde maḅḅe fewtinte!

⁵Barke laatani digguɓe, gam ɓe donan leydi!

⁶Barke laatani rafaabe, e donɗaabe foonniataare, gam ɓe kaaran!

⁷Barke laatani endotoobe, gam ɓe endete!

⁸Barke laatani ɓe ɓerde mum laabi, gam ɓe ji'an Alla!

⁹Barke laatani daartoobe jam, gam ɓe noddete ɓiɓɓe Alla!

¹⁰Barke laatani tooraabe gam sabbu foonniataare,

gam kamɓe nun Laamaare Alla laatani!

¹¹Barke laatani on, to himɓe yennii on, toorii on, takki on gaccee baadey fu, sabbu am. ¹²Ceyee, belbeltee, gam riiba mawka e hedii on dow kammu. Hande non annabiibe ardiibe on tooriraa.»

Lamɗam e jayŋol

(Marku 9.50; Luka 14.34-35)

¹³«Onon laatii lamɗam duuniyaaru. Amma to lamɗam walaa dakam, e ume dam welinirtee? Dam nafataa godɗum, sey dam woppee, himɓe yaaba dam.

¹⁴Onon laatii jayŋol duuniyaaru. Genni mahaani dow waanne suudataako. ¹⁵Fitilla bo hubbataake gam ka ommee gummal. Amma ka bilette dow to fitilla bilettee, gam ka yaynana wonuɓe der suudu fu. ¹⁶Hande non haani jayŋol moodon yaynira yeeso himɓe. Den ɓe ji'an golle boodde de gadoton, ɓe teddina Baaba moodon gonuɗo dow kammu.»

Yeesu e janŋina dow haala tawreeta

¹⁷«To on miilee mi warii gam moytugo tawreeta, dum bo ko winnaa der dewte annabiibe. Mi waray moytugo ka, amma gam hebbingo ka. ¹⁸E goonja batanmi on, dow e leydi heennyan, amma toɓɓel, dum bo maasel gootel der tawreeta, sottintaake, faa nyalaane huune fu hebboyta. ¹⁹Gam majjum, mo downtanaaki toɓɓel gootel, ɓuruŋel faandugo der tawreeta, go e ekkitina wɓɓe bo to dowtoo, o laatoto paandudo der Laamaare Alla. Amma downtaniido tawreeta, go e janŋina wɓɓe bo downtanoo ka, joomum laatoto mawɗo der Laamaare Alla. ²⁰E goonja bi'anmi on, to foonniataare mon ɓuray ne moodiɓɓe tawreeta e Farisaabe, on naatataa der Laamaare Alla pay.»

Yeesu e ekkitina dow haala mone*(Luka 12.57-59)*

²¹ «On nanii ko kaakiraabe meeden wi'ano: "Taa waru neddo, baru do neddo fu, hiitete." ²² Amma min, mii wi'a on, jogoriido banniraawo mum mone fu, hiitete. Bi'udo banniraawo mum: "A walaa hoore," joomum yaarete yeeso hitorde mawne. Bi'udo banniraawo mum "A haanja nun," o wattete der yiite jahannama. ²³ Gam majjum, to a yahii sakkanoygo Alla sadaka, to hiisirde, go ciwtordaa aa woodi gokka e banniraawo maa, ²⁴ accu don sadaka maa yeeso hiisirde. Den jahaa taw to banniraawo maa, jaafontiron. Baawo mum, bittaa, cakkaa sadaka maa. ²⁵ To goddo gaccake maa, go oon jaha to kiitotoodo, yawda nannantiraa e makko diga e laawol. To a waday dum, o wattete der juude kiitotoodo, den kiitotoodo bo watee e juude sandaaji, mabbedaa der kasu. ²⁶ Mii batee e goonja, a wurtataako diga don, to a yobiday nyamaane maa, faranwel mum koriijel.»

Ekkitinol dow jeenu

²⁷ «On nanii wi'aanoma: "Taa wadu jeenu!" ²⁸ Amma min, mii wi'a on, daarudo debbo fu, ko suunii mo, wadii jeenu e makko der berne mum. ²⁹ Gam majjum, to itere maa nyaamoore nun laatantee daliila doyyere, doofu ne, boppaa to woddi! Dum burante jokkulal bannu maa gootal halka, e no bannu maa fu naatirta der yiite jahannama. ³⁰ To junjo maa nyaamo nun laatantee daliila doyyere, wudditin jo, boppaa to woddi, dum burante jokkulal maa gootal halka, e no bannu maada fu naatirta der yiite jahannama.»

Ekkitinol dow ceergal*(Matiye 19.9; Marku 10.11-12; Luka 16.18)*

³¹ «Wi'aama bo: "Ceerudo debbo mum fu, sey hokka mo derewol ceergal." ³² Amma min kan, mii wi'a on, ceerudo debbo mum to hinaa gam daliila jeenu, to o hoowaama, o laatinii mo jeenoowo. Neddo koowudo debbo ceeraado fu, wadii jeenu kanun bo.»

Ekkitinol dow hunayeere

³³ «On nanii kade, kaakiraabe meeden wi'aama: "Taa fiirtu hunayeere maa, hebbin ne yeeso Joomiraawo." ³⁴ Amma min, mii wi'a on, to on kunee. To on kunoree kammu, gam ju laati nun gurol Laamaare Alla. ³⁵ To on kunoree leydi, gam ni laati nun jaabirdum koyde makko. To on kunoree Urusaliima, gam ni laati nun wanjarde Laamiido mawdo. ³⁶ To on kunoree ko'e mon bo, gam on baawataa rawningo, dum bo bawlingo baa leebol gaasa mon gootol. ³⁷ Haala mon fu daroo dow: "oo", dum bo "aawo", to yawtu don. Ko beydii dow majjum fu yiwi dige e Kalludo.»

Ekkitinol dow wattaago*(Luka 6.27-36)*

³⁸ «On nanii wi'aama, "Itere yobiree itere, nyiire yobiree nyiire." ³⁹ Amma min, mii wi'a on, to on battee gadando on ko boni. To goddo fiyii maa meenyow dow golal nyaamowal, hokku mo jal to bo. ⁴⁰ To goddo gaccike maa, e yidi teeta dansikiire maa, accu mo o etta gulunfaare maa bo. ⁴¹ To goddo doolii maa doonanodaa dum doongal mum kuule ujuneere, roonana mo jal kuule ujune didi. ⁴² To goddo eelii maa, hokku mo. To goddo e yidi wuyaago huune maa, taa hadu mo dum.»

Jidee waybe moodon

Luka 6.27-28

⁴³«On nanii wi'aama: "Yidu banniraawo maa, banyaa ganyo maa." ⁴⁴Amma min, mii wi'a on, jidee waybe moodon, du'anee tooranbe on. ⁴⁵Hande non, laatortodon bibbe Baaba moodon gonudo dow kammu. Gam oo fudina naaje dow yeedfube e hallube. Oo tofina bo diyam gam foonnitiife e be foonnitaaki. ⁴⁶To oon jidi yidube on tan, riiba kaye keboton? Baa jaboobe ceede faada bo e wada hande non! ⁴⁷To oon canna banniraabe moodon tan, ko haaynii ume gadoton don? Baa heeferbe bo e wada hande non! ⁴⁸To non, laatee hebbube, hande no Baaba moodon mo dow kammu laatorii kebbudo.»

Ekkitinol dow wallugo talakaabe

6 «Kakkilee, to on kollitee gadu moodon geetu yeeso himbe gam ji'edon. To on gadii dum, on kebataa riiba to Baaba moodon gonudo dow kammu.

²To non, to aa hokka sadaka, taa fiyu lenjuru gam himbe yi'ee. Non non nun munaafitiibe wadata der cuudi baajordi, e sera laabi. Bee gada dum gam himbe mana be. E goonja batanmi on, be kebii ko riiba mabbe. ³Amma, to aa hokka sadaka, taa accu junjo maa nano anna ko nyaamo wadata. ⁴To a wadii dum, sadaka maa laatoto e cuudiidum. Den Baaba maa ji'oowo ko woni der cuudiidum, yobete dum.»

Ekkitinol dow du'aare

(Luka 11.2-4)

⁵«To oon du'oo, to on gadee hande no munaafitiibe wadata. Kambe bee jida du'aago e darorii der cuudi baajordi, e ate cele, gam himbe fu yi'a be. E goonja batanmi on, be kebii riiba mabbe ko.

⁶Amma an, to aa du'oo, naatu suudu maa, mabbaa dammugal, eelaa Baaba maa e cuudiidum. Den, Baaba maa ji'oowo ko woni der cuudiidum, yobete dum.

⁷To oon du'oo, to on duudinee haalaaji di galaa nafuwe hande no heeferbe wadata. Bee miili to be duudinii haalaaji, Alla toontoto be. ⁸Gam majjum to on nandee e mabbe, gam Baaba moodon e anni ko kaajadon diga on eelay dum.» ⁹«Nani do no haani du'orodon:

"Baaba amen tawaado dow kammu, inne maa e senii.

¹⁰Laamaare maa wara.

Sago maa laatoo dow leydi, hande no ho laatorii dow kammu.

¹¹Hokku men nyaamdu key'annu men hanne.

¹²Yaafana men hakke amen,

hande no minon bo men jaaforanto woofananbe men.

¹³Taa accu men naata der jarbeeji, amma hisin men diga e Kalludo.

[Gam an nun laamaare, e baawde, e teddujal fu woodani faa abada. Aami!]"

¹⁴To on jaafanake himbe boofi mum, Baaba moodon gonudo dow kammu yaafanto on onon bo. ¹⁵Amma to on jaafanaaki himbe, Baaba moodon bo yaafantaako on boofi moodon.»

Yeesu e ekkitina dow suumayeere

¹⁶«To oon cuumoo, to on jurmiki-nee hande no munaafitiibe wadata. Bee jiba geese mabbe gam himbe annita bee cuumii. E goonja batanmi on, be kebii ko riiba mabbe. ¹⁷Amma an, to aa suumii, sulma, bujodaa wardi. ¹⁸Den himbe annitintaa naa aa suumii. Amma Baaba maa mo yi'ataake tan anni. Baaba maa ji'oowo ko gadufaa der cuudiidum, kanko yobete.»

Jawdi dow kammu

(Luka 12.32-34)

¹⁹«To on kawritanee ko'e mon jawdi der duuniyaaru, to mooyi e guyuhon bisata ni, dum bo to wuybe yulata cuudi mon, wujja ni. ²⁰Amma kawritanee ko'e mon jawdi dow kammu, to guyuhon e mooyi biisataa ni, wuybe bo hebataa wujja ni. ²¹Gam to jawdi maa woni, don berne maa bo wonoto.»

Haala jayjol e niwre

(Luka 11.33-36)

²²«Gite woni fitilla bannu. To gite maa e yandi, bannu maa fu, wonoto der jayjol. ²³Amma to gite maa yandaa, bannu maa njol fu, njol wonoto der niwre. Den, to jayjol gonujol der maa laatike niwre, a yi'i don no niwre mawniri!»

Alla e jawdi

(Luka 16.13)

²⁴«Walaa baawoowo ko jagganii joomiraabe dido, gam o wanyan oo do, o yida oo to, o takkontiran e oo do, o yawoo oo to. On baawataa ko jagganii Alla, e jawdi.»

Hoolaago Alla

(Luka 12.22-31)

²⁵«Gam majjum bi'anmi on: To on cukulanee yonkiiji moodon dow ko nyaamoton e ko jaroton. To on cukulanee balli moodon dow ko bornotodon. Yonki buraa nyaamdu na? Bannu buraa koltal na? ²⁶Daaree pooli piirooji: Di aawataa, di duggataa, di galaa rummuure. Amma e non, Baaba moodon gonudo dow kammu e nyaanna di. On buraa pooli teddujal na? ²⁷Moy e moodon der billaaje mum waawata ko beydi balde mum, baa mayyande woore?

²⁸To non, gam ume ko oon cukulana kolte? Daaree no pinniiji gese mawnirta:

Di mottataa, di cannyataa. ²⁹Amma mii bata on, baa Suleymaanu e teddujal mum fu, bornaaki kolte boodufe hande no pinniiji din gootel mum. ³⁰To Alla e holtina kudooji ladde tawaadi hanne, jaajo di bulee yiite, o holtintaa on bura non non na? Onon be goondinki paanduki! ³¹To on cukulee bi'on: «Ume nyaameten? Ume jareten? Ume bornotoden?» ³²Gam kujje dee, heeferbe nun daartata de. Amma Baaba moodon gonudo dow kammu, e anni oon goodi haaje majje. ³³Daartee aran Laamaare Alla, e foonnitaare makko. Den ko horii fu, on beydante dum. ³⁴To on cukulanee gam jaajo, jaajo sukulanto hoore mum. Nyalaane fu, toora mum heyii dum.»

Hiitaago wobbe

(Luka 6.37-38, 41-42)

7 «To on kiitee wobbe, gam to Alla hiitoo on. ²Gam no kiitoridon wobbe, non kiitortodon. Etorde etirandon wobbe, kayre etirantedon. ³Ume wadi go aa daara kudeel der itere banniraawo maa, go a faamanay legga gonuja der itere maa? ⁴Noy baawirtaa ko wi'i banniraawo maa: "Accu mi ikkinanee kudeel gonujel der itere maa", nani bo, legga e woni der ne maa? ⁵Munaafitiijo, ikkin legga gonuja der itere maa taw, den gite maa laaban, kebaa no ikkinirdaa kudeel gonujel der itere banniraawo maa.

⁶To on kokkee dawaadi ko senii, gam to di bittoy di njata on. To on cankitee kaaye moodon dime yeeso afaaji, gam to di jaabu de.»

Alla e toontoo eelanbe dum

(Luka 11.9-13)

⁷«Eelee, on keban, daartee, on jiitan, cilminee, on mabbitante. ⁸Gam eeloowo fu, heban, daartoowo fu, yiitan, piyoowo dammugal fu, mabbitante. ⁹Moy caka

moodon to biyum eelii dum peen, hokka mo hayre? ¹⁰Dum bo to o eelii mo linjol, o hokkan mo boddi? ¹¹Onon halube, oon baawi hokkugo biɓbe moodon dokke boodde, hakko Baaba moodon gonudo dow kammu. Oo hokka eelanbe mo fu dokke boodde.

¹²Gam majjum ko jidufon himbe wadana on fu, onon bo, gadanee be dum. Kanjum woni ekkitinol tawreeta e dewte annabiibe.»

Dammugal panduɗal

(Luka 13.24)

¹³«Naatiree dammugal paanduɗal, gam dammugal jaajuɗal e laawol koyuɗol, e yaara der halkere, himbe duubbe nun tokki ɗol. ¹⁴Amma dammugal paanduɗal, e laawol billiɗol, e yaara to yonki, yiitube ɗol duudaa.»

Hakkilango annabiibe fewrekuube

(Luka 6.43-44)

¹⁵«Kakkilane annabiibe fewrekuube. Be garan to moodon, bee bornii guri baali, amma der maɓbe, bee laatii bu'i ladde bonudi. ¹⁶E gadu maɓbe annitirton be. Innabooje borataake dow gi'e, ibbe bo borataake dow gi'e danehi. ¹⁷Leggal booduɗal fu riman biɓbe boodde, amma leggal kalluɗal riman biɓbe kallude. ¹⁸Leggal booduɗal waawataa ko rimi biɓbe kallude, nun bo leggal kalluɗal waawataa ko rimi biɓbe boodde. ¹⁹Leggal fu ɗal rimataa biɓbe boodde wudditinte, faddee der yiite. ²⁰Hande non, annitirton be diga e gadu maɓbe.»

Mi annaa on abada

(Luka 13.25-27)

²¹«Hinaa wi'oobe am “Joomiraawo, Joomiraawo” fu naatata Laamaare Alla, sey wadoobe ko Baaba am gonudo dow

kammu yidi tan. ²²Nyalaane darɗal, duubbe wi'an am: “Joomiraawo, Joomiraawo! E inne maa nun men gadiri annabaaku. E inne maa nun men diiwiri ginnaaji. E inne maa nun men gadiri haaynaareeji duuddi.” ²³Wakkati mum, mi toontoto be: “Mi annaa on abada. Boddee am, onon wadoobe ko halli!”»

Cuudi didi

(Luka 6.46-49)

²⁴«Hande non, neddo fu kettiniido haala am, go e gollira ka, e nandi e neddo kakkildo, mahudo suudu mum dow tepaare. ²⁵Diyam tobi, gooruuji hebbi, keni mawdi wifi dow maggol. Amma ɗol yanay, gam dow tepaare nun ɗol dadɗaa. ²⁶Amma kettiniido haala am fu, go tokkay ka, e nandi e neddo mo walaa hakkillo, mahudo suudu mum dow jaaneeri. ²⁷Diyam tobi, gooruuji hebbi, keni mawdi wifi dow maggol. Den ɗol yani yanande mawne.»

Baawde Yeesu

²⁸No Yeesu heenyyi waajuuji din, haaynaare nanɗi jama'aare puy gam waaji makko. ²⁹Gam o janɗinirii be e baawde, hinaa hande no moodiɓbe tawreeta janɗinirta.

Yeesu nyawtii cecefo gom

(Marku 1.40-45; Luka 5.12-16)

8 Yeesu jippoyii diga dow waanne, go jama'aare duunne e tokki mo. ²Wakkati mum, cecefo gom wari, jiccii yeeso makko, wi'i mo: «Joomiraawo, to aa yidi, a waawan ko nyawtimmi.»

³Yeesu foorti junɗo mum, meemi mo, wi'i: «Mii yidi, nyawta!» Don maa don, gorko on nyawtii. ⁴Den Yeesu wi'i mo: «Hakkil! Taa batu ka goddo. Amma yahu holloy hoore maa limaamiijo. Den, gadaa sadaka ka Muusa wi'i on gadon, gam anninaa be a yoofake.»

**Yeesu nyawtii jaggiido
hooreejo soogeeji Roma**

(Luka 7.1-10; Yuhaana 4.4-54)

⁵ Yeesu e naata siire Kafarnahum, don hooreejo soogeeji gom battii mo, eeli mo, wi'i: ⁶ «Joomiraawo, jaggiido am na'on fukkii wuro, yandaa, faa juude e koyde fu waatii, oo naawee sanne!» ⁷ Yeesu wi'i mo: «Mi yahan, mi nyawta mo.» ⁸ Amma hooreejo soogeeji on toontii, wi'i: «Joomiraawo, mi fotay naataa wuro am. Amma batu woliine woore tan, jaggiido am yoofoto. ⁹ Min e hoore am, mii woodi mawbe be dwtanii mi, min bo mii woodi dwtaniibe am. To mi wi'i, oo do, "yahu", o yahan. To mi wi'i, oo to, "war", o waran. To mi wi'i, jaggiido am, "wafu nii", o wadan.»

¹⁰ No Yeesu nani ka, haaynaare nanji dum, wi'i tokkuba dum: «E goonja batanmi on, mi yi'ay iri goondinki kii do dow goddo, baa der Isira'iilaabe. ¹¹ Mii bata on, duubbe waran diga lettugal e gorgal. Be joododo e Iburahiima e Isiyaaku e Yaakuubu, be nyaamda der Laamaare Alla. ¹² Amma laatiibe bibbe Laamaare, faddete yaasi, der niwre. Ton be bullata, be yakkontira nyiye.»

¹³ Baawo mum, Yeesu wi'i hooreejo soogeeji on: «Hootu! Dum laatanee hande no goondinirdaa.» Wakkati mum, jaggiido makko yoofii.

Yeesu nyawtii nyawbe duubbe

(Marku 1.29-34; Luka 4.38-41)

¹⁴ Yeesu yahi wuro Piyer. O tawi esiraawo Piyer debbo e fukkii, e yontaa.

¹⁵ Yeesu meemi junjo makko, yontere nen acci mo. Den o ummii, oo jagganoo be.

¹⁶ No kiikiide wafi, Yeesu waddanaa himbe duubbe, be ginnaaji woni e mum. O riiwi di e haala makko, o nyawti nyawbe fu. ¹⁷ Hande non haala annabaaku Esaaya hebbiri, ka o wi'i:

«O jabii roonaago tampe meeden,
o nyawtii nyawuuji meeden.»

No haani Yeesu tokkiree

(Luka 9.57-60)

¹⁸ Yeesu yi'i jama'aare duunne e huaritii dum, o wi'i aahiibe makko be jola fonjo far to. ¹⁹ Don Moodibbo tawreeta gom battii mo, wi'i: «Moodibbo, mi tokkete to jahataa fu.»

²⁰ Yeesu wi'i mo: «Dondondehon e woodi gayde, pooli bo e woodi dadfa mum, amma Bii neddo woodaa to fukkinta hoore mum gam siwtoo.»

²¹ Goddo diga caka aahiibe wi'i mo: «Joomiraawo, accu mi yaha, mi uwa baaba am taw.»

²² Yeesu toontii mo, wi'i: «Tokkam, accu maaybe uwa maaybe mum.»

Yeesu deyyitini hennu

(Marku 4.31-41; Luka 8.23-25)

²³ Yeesu naati der laana diyam, go aahiibe makko e tokki mo. ²⁴ Don maa don, hennu mawkol ummii e wifa dow maayo. Injol wifii, faa galmaaji diyam e yidi mutina ja. Amma Yeesu e daani. ²⁵ Aahiibe battii mo, finnini mo, wi'i: «Joomiraawo, faaba men! Men na'on kalka!»

²⁶ O toontii be, o wi'i: «Gam ume ko kulufon? Onon be goondinki paanduki!» Den, o ummii, o falmi hennu e maayo. Dum yeewi siriw! ²⁷ Be fu, haaynaare nanji be, bee bi'a: «Iri moy nun oo do, faa hennu e maayo e dwtanoo mo?»

Yeesu nyawtii ginnaajiibe dido

(Marku 5.1-20; Luka 8.26-39)

²⁸ Yeesu joli fonjo maayo, yottii der leydi Gadarena. Don worbe dido woodube ginnaaji wurtii e caabeeje, fotti e makko. Bee kunnii puy, faa goddo susataa ko tokki laawol injol. ²⁹ Be darii bee bata e semme, bee bi'a: «An Biddo

Alla, ume jidudaa wadugo men? A warii do gam tooraa men diga wakkati waday na?»

³⁰ Fotii darne afaaji mawne gom e durannoo takkol don. ³¹ Ginnaaji din eeli Yeesu, wi'i: «To a riwii men, accu men naataa der darne afaaji nee do.»

³² O wi'i be: «Jahee!» Ginnaaji din wurtii, naatoy der afaaji din. Don maa don, darne afaaji nen fu diirtii diga takkol waanne, simmitii der maayo, yoolii e diyam.

³³ Duroofoe afaaji din doggi, hooti wuro. Be batoy ko wadi fu, e ko wadi woodube ginnaaji dido ben. ³⁴ Den, himbe siire nen fu wurtoy fotti e Yeesu. No be ji'i mo, be eeli mo o wurtoo leydi mabbe.

Yeesu nyawtii mofo

(Marku 2.1-12; Luka 5.17-26)

9 Yeesu naati laana diyam, joli, witti der siire mum. ² Himbe waddani mo mofo, pukkinaado dow daago. No Yeesu yi'i goondinki mabbe, wi'i mofo on: «Suka am, tiidfin berne maa! Hakkeeki maa yaafaama!»

³ Den, moodibbe tawreeta wobbe yanti e miila der berde mum, e wi'a: «Gorko oo do e bata kalluka dow Alla!»

⁴ Yeesu e anni miilooji mabbe, o wi'i be:

«Gam ume go oon miila miilooji kalludi dii der berde moodon? ⁵ Ume buri hoyugo? wi'ugo: "Hakkeeki maa yaafaama," naa wi'ugo: "Umma yahu?"

⁶ Amma, mii yidi paamon, no Bii neddo e woodi baawde yaafaago hakke der duuniyaaru do.» Den, o wi'i mofo on: «Umma, ettu daago maa, hootu wuro maa!»

⁷ O ummii, o hooti wuro makko. ⁸ No jama'aare yi'i dum, huli, darii e teddina Alla gam o hokki himbe baawde hande dee.

Yeesu noddii Matiye

(Marku 2.13-17; Luka 5.27-32)

⁹ Yeesu e yawta, diga e laawol o yi'i gorko bi'eteedo Matiye e joodii to ceede faada yobetee, o wi'i mo: «Tokkam.» Matiye ummii, tokki mo.

¹⁰ Baawo mum, Yeesu yahi e nyaama der wuro Matiye. Jaboofoe ceede faada duubbe, e wadoofoe hakke wari joodii e nyaamida e Yeesu e aahiibe mum. ¹¹ No Farisaabe yi'i dum, be bi'i aahiibe makko: «Gam ume moodibbo moodon nyaamidinta e jabofoe ceede faada, e wadoofoe hakke?»

¹² Yeesu nani ka, wi'i be: «Yandube haajaaka nyawtoowo, sey nyawbe.

¹³ Jahee ekkitee ko haala kaa do yidi wi'ugo: "Yurmeene nun jidumi, sadakaaji bane."» Gam mi waray noddugo foonnitiibe, amma hakkeebe.

Yande dow suumaye

(Marku 2.18-22; Luka 5.33-39)

¹⁴ Den, aahiibe Yuhaana gadooowo batisi battii Yeesu, yami mo, wi'i: «Ume wadi minon e Farisaabe emen cuumoo, go aahiibe maa suumataako?»

¹⁵ O toontii be, o wi'i: «Noddinaabe bangal waawan ko woni der biisere berne to jommanjo gorko e wondi e mabbe na? Nyalaane waraan de jommanjo gorko on ettetee caka mabbe. Den be cuumoyto.

¹⁶ Walaa takkoowo lefol kesol dow wudere hiinne, gam lefol kesol foodan wudere hiinne, den cercol mayre yaa-jan puy. ¹⁷ Kade bo innabojam kesam loowataake der jollooji guri kiidfi. To hinaa non, jollooji din pusan, innabojam reyyitoo, jollooji din bo halka. Amma innabojam kesam, sey loowee der jollooji guri kesi, gam dum fu dum dada.»

Suka debbo gom e debbo meemudo toggoore Yeesu

(Marku 5.21-43; Luka 8.40-56)

¹⁸Wakkati Yeesu woni e bata be ka, don hooreejo suudu waajorde gom yot-tii, jiccii yeeso makko, wi'i: «Biyam debbo maayii, dum wadii tifere. Amma war yowu junjo maa dow makko, heba o wuura.»

¹⁹Yeesu ummii e aahiibe mum, tokki mo.

²⁰Den debbo gom, mo lefol mum salii ko haggii diga duubi sappo e didi, yiwi bawbawre Yeesu, meemi kom-mulol toggoore makko. ²¹Gam o mi-lilii der berne makko, o wi'i: «To mi hebii meemumi baa kummulol toggoore makko, mi yoofoto.» ²²Yeesu yeeyitii, yi'i mo, wi'i: «Suka am, tiidfin berne maa! Goondinki maa nyawtii ma.» Wakkatiire nen, debbo on yoofii.

²³Yeesu yottii wuro hooreejo waa-jorde on. O yi'i fuuroobe puuraadi maayde e himbe wulloobe. ²⁴O wi'i be: «Burtee diga do. Suka on maayay, o daani nun.» Be darii bee jala mo. ²⁵No himbe wurtinaa yaasi, o naati der su-udu, o nanji junjo suka debbo, go o um-mii. ²⁶Habaru majjum sankitii toy fu der leydi nin.

Yeesu wuntinii wumuɓe dido

²⁷No Yeesu yawtata, wumuɓe dido tokki mo, e bata e daane townne, e wi'a: «Bii Dawda, yurma men!»

²⁸No o naati suudu, wumuɓe ben bat-tii mo, o wi'i be: «Oon goondini mi waawan ko wadi dum na?» Be toon-tii mo, be bi'i: «Oo, Joomiraawo, emen goondini.» ²⁹Den, o meemi gite mabbe, o wi'i: «Dum laatanoo on hande no goondinirdon.» ³⁰Den be bumti. O wag-gini be, o wi'i: «To on batee ka baa goddo.» ³¹Amma no be burtii, be jahi

bee cankita habaru makko der leydi nin fu.

Yeesu nyawtii muumo

³²No wuntinaabe ben wurtotoo, Yeesu waddanaa gorko mo ginnool muumidini. ³³O riiwi ginnool njol, muumo on yanti e bata. Jama'aare fu haaydinii, e wi'a: «Iri dum do meeday ko yi'aa der Isira'iila!» ³⁴Amma Farisaabe wi'i: «E baawde hooreejo ginnaaji nun o riiwirta ginnaaji!»

Yeesu yurmaka jama'aare

³⁵Yeesu e woositoo der genneelee mawde, e ci'on petton fu. Oo janjina der cuudi baajordi, oo fiina linjiila Laamaare Alla, oo nyawta nyawbe nyawneeji feere feere fu. ³⁶No o yi'i jama'aare, be jur-minii mo, gam be comii, be tampi, bee laatii hande baali di galaa duroowo. ³⁷Den, o wi'i aahiibe makko: «Ko ruggete e duudi, amma ruggoobe duudaa. ³⁸Eelee Joomiraawo dugge lildaa ruggoobe der to ruggantee.»

Aahiibe Yeesu sappo e dido

(Marku 3.13-19; Luka 6.12-16)

10 Yeesu noddi aahiibe mum sappo e dido. O hokki be baawde ri-iwugo ginnaaji e nyawtugo nyawbe nyawuujii feere feere fu. ²Inde lilaabe sappo e dido ben woni: Simon nodde-teedo Piyer, e minyum Andere. Yaaku-uba bii Jebede, e minyum Yuhaana. ³Filippu e Bartolome, Toma e Matiye jaboowo ceede faada. Yaakuuba bii Alfee, e Taddee. ⁴Simon tinniido gam Alla, e Yahuuda Iskariyot, jammoytoodo Yeesu.

Yeesu lili aahiibe mum sappo e dido

(Marku 6.7-13; Luka 9.1-6)

⁵Yeesu lili aahiibe mum sappo e dido, bati be haalaaji dii do, wi'i: «To on jahee to heeferbe, to on naatee

bo der siire Samariyaabe. ⁶ Amma jah-
hee, caka Isira'iilaabe, laatiibe hande
baali majjudi. ⁷ To jahudon fu, piinee,
bi'on: "Laamaare Alla battike!" ⁸ Nyaw-
tee nyawbe, pintinee maaybe, joofinee
sessebbe, diiwee ginnaaji. On kebii on
jobay, onon bo kokkee to on jabee
goddum. ⁹ To on jaaree kanjeeri, dum
bo cardi, maa bo ceede der jiiabaaji
moodon. ¹⁰ To on jogee bogooru, dum
bo toggooje d'idi. To on ettee pade,
dum bo sawru. Gam gollotoodo e haani
nyaama.

¹¹ To on garii der genni, dum bo si-
ire gom, daartee beero geeto. Joodfee to
makko faa de jawtufon. ¹² To oon naata
der wuro, cannee tawaabe don. ¹³ To
wuro non e haanani dum, jam moodon
naata der maggo. Amma to non haananaa
dum, jam moodon wittana on. ¹⁴ To
on jabaaka, on kettinanaaka bo, burtee
don, pid'don sollaare koyde moodon. ¹⁵ E
goonja batanmi on: "Nyalaane darjal, ki-
ita Sodoma e Gomora buran hoyugo dow
kiita siire nen."»

Tooraaji garooji

(Marku 13.9-13; Luka 21.12-17)

¹⁶ «Kettinee! Mii lila on hande baali
caka bu'i. To non, laatee yoyube hande
bolle, laatodon be walaa gacce hande
tantabaraaji. ¹⁷ Kakkilanee ko'e moodon
e himbe, gam be jaaran on yeeso ki-
itorde, be piya on looci der cuudi ma'bbe
baajordi. ¹⁸ Be jaaran on yeeso mawbe
leydi, e laamiibe genni, sabbu am. On
laatanto am seedebe yeeso ma'bbe, e
yeeso heeferbe. ¹⁹ To on jaaraama yeeso
hiitotoobe, to on miilee no batiroyton e
ka batoyton. Gam on kokkete ka batoy-
ton wakkati mum. ²⁰ Onon bane batata,
Ruuhu Baaba moodon nun batata diga e
moodon.

²¹ Mawniraawo ummanto miiraawo,
acca o waree. Baaba bo wadanan dum
bibbe mum. Bibbe bo ummanto saa-

reeji mum, wada dabare gam be ba-
ree. ²² Himbe fu wanyan on gam am.
Amma munyudo faa heennyitirde, joo-
mum hisinte. ²³ To on tooraama e genni
nii do, doggiree nii to. E goonja batanmi
on, on keenyataa woositaago gennee
Isira'iila, go Bii neddo wara.

²⁴ Aahijoo burataa moodibbo mum,
maccudo burataa joomiraawo mum. ²⁵ E
woodi aahijoo laatoo hande moodibbo
mum, maccudo bo, hande joomiraawo
mum. To hooreejo wuro noddaama "Bel-
jebul" hakko himbe wuro makko!»

Hoolaago Alla

(Luka 12.2-9)

²⁶ «To on kulee himbe. Ko suudii fu
wurtitinto, asiiri bo suppitinto. ²⁷ Ka
batumi on der niwre, batitee ka caka
nyalooma. Ka batadon e noppi der asi-
iri, piinee ka dow doomoođe cuudi. ²⁸ To
on kulee waroobe bannu, be baawataa
ko wari yonki. Amma, kulee baawoowo
ko halki bannu e yonki fu der yiite
jahannama. ²⁹ Colon didon sippataake
faranwel gootel na? Amma baa gootel
makkon yanataa e leydi, to e sago Baaba
moodon bane. ³⁰ Onon, baa gaasaaji ko'e
moodon fu e limaa. ³¹ Gam majjum, to
on kulee, gam oon buri colon duukkon
teddujal.

³² Ceedaniido am yeeso himbe, min
bo, mi seedanto joomum yeeso Baaba
am gonudo dow kammu. ³³ Amma cali-
ido am yeeso himbe fu, min bo, mi saloto
joomum yeeso Baaba am gonudo dow
kammu.»

Yeesu woni daliila ceennirgu

(Luka 12.49-53; 14.26-27)

³⁴ «To on miilee jam nun gaddumi e
duuniyaaru. Mi waray gam mi wadda
jam, amma kaafahi gaddumi. ³⁵ Ko wad-
dimmi woni, seennugo bid'do gorko e
baaba mum, bid'do debbo bo e inna
mum, debbo banjaado e esum debbo.

³⁶Neddo fu, himbe wuro mum nun laa-
tootoo waybe mum.» ³⁷«Jidudo baaba
mum, dum bo inna mum faa burinimmi,
joomum fotay laataago mo am. Jidudo
biddo mum gorko naa bo debbo, faa
burinimmi, joomum fotay laataago mo
am. ³⁸Mo ettay leggal mum palaajal
tokkimmi, joomum fotay laataago mo
am. ³⁹Jidudo hisina yonki mum, dullan
ki, amma majjindo yonki mum gam am,
hebitinto ki.»

Haala riiba

(Marku 9.41; Luka 10.16)

⁴⁰«Jabbiido on fu, jabbike am, jabbi-
ido am bo jabbike liloydo am. ⁴¹Jabbi-
ido annabiijo gam oo annabiijo, joomum
heban riiba ka annabiibe hebata. Jabbi-
ido neddo poonnitiido gam oo poonniti-
ido, joomum heban riiba ka foonnitiibe
hebata. ⁴²E goonja batanmi on, kokkudo
burdo faandugo caka aahiibe am, diyam
peewdam, baa der jarirgel gootel, gam
oo aahiijo am, o dullataa riiba makko.»

Yuhaana lilii aahiibe mum to Yeesu

(Luka 7.18-35)

11 No Yeesu heennyi waajaago aahi-
ibe mum sappo e dido waajuuji
dii, o yawti diga don. Den o yahi janni-
noygo e waajaago caka ci'e mawde, der
weccoore nen.

²Yuhaana gadoowo batisi e wonnoo
der kasu, go o nani golle de Almasi-
ihu wadata e batanee. Den o lili aahiibe
makko, ³yaha yamaa Yeesu, wi'a: «An
woni kaanudo wara na, naa men kedoo
goddo?»

⁴Yeesu toontii be, wi'i: «Jahee, batee
Yuhaana ko nanudon e ko ji'udon fu:
⁵wumube e wunta, moofidinbe e yaha,
sessebbe e nyawtee, pahidinbe e nana,
maaybe e finta, talakaabe bo e waajee
habaru Laamaare Alla. ⁶Barke laatanto
mo mi laatanaaki daliila fergere dow
goondinki mum.»

⁷No lilaabe ben yawti, Yeesu fuddi
batugo jama'aare haala Yuhaana, o
wi'i: «Ume jahudon daaroygo der haro?
Kudool nol hennu dimmata na? ⁸Naa
ume daaroydon? Gorko borniido gineeji
boodudi na? Borniibe gineeji boodudi,
der wuro laamiibe nun tawetee. ⁹Den,
ume jahudon daaroygo? Annabiijo na?
Oo! Mii bata on, oo furi annabi-
ijo. ¹⁰Kanko nun Dewte batani wi'i:
«Mi lilan lilaado am yeeso maada,
o moyyinanee laawol.» ¹¹«E goonja
batanmi on, der fe rewbe rimi fu, walaa
burdo Yuhaana gadoowo batisi manju.
Amma, burdo pettidindingo der Laamaare
Alla, e furi Yuhaana manju.» ¹²Diga
Yuhaana gadoowo batisi fuddi waajaago
faa jooni, himbe e teetontira Laamaare
Alla e catte. Sattuube bo teetata ne.
¹³Annabiibe, e dewte tawreeta fu, wadii
annabaaku dow Laamaare nen faa yottii
wakkati Yuhaana gadoowo batisi. ¹⁴To
oon jidi koolee, Yuhaana woni annabi
Eliya, kaanudo wara. ¹⁵Goodudo noppi
fu, nana.

¹⁶Ume nun nandiniranmi himbe jaa-
manuuru nuu do? Bee nandi e sukaabe
joodiibe caka jayri to himbe fijata, e hu-
uba igooobe mum, e wi'a: ¹⁷«Men pu-
uranii on puuraadi, on pijay, men ji-
manii on jimi bojji maayde, on cimaaki.»
¹⁸Gam no Yuhaana wari, o nyaamataa
o yarataa, on bi'ii: «O ginnaajiiijo nun.»
¹⁹Bii neddo warii, e nyaama, e yara.
Den, himbe wi'i: «O laati nun deereeru-
ujo, e jaroowo bagi. Oo laati bo beldiijo
jaboobe ceede faada, e wadoobe hakke
hande maaffe.» Amma, hakkillo Alla e
hollitoo der golle muudum.»

Yeesu felii genneelee caliibe ko tuubi

(Luka 10.13-16)

²⁰Baawo majjum, Yeesu feli genneelee
de o wadi haaynaareeji duuddi der mum
ko himbe majje tuubay. O wi'i: ²¹«Bone
laatante, an Korajin! Bone laatante, an

Baytisayda! Gam haaynaareeji gadaadi to moodon, to di gadaanomaa der Tirus e Sidon, maa be mootikeno dooni, be bornii saakiho, be kollitira no be tuubii. ²²Gam majjum, mii wi'a on: Nyalaane darjal, kiita Tirus e Sidon hoyan e ka moodon. ²³An bo Kafarnahum, aa miili a towinte faa dow kammu na? Aawo! A leesinte faa der joonne maaybe. Gam haaynaareeji gadaadi der maa, to di gadaanomaa der Sodoma, maa siire nen na'onno faa hanne. ²⁴Gam majjum, mii wi'a on: Nyalaane darjal, kiita Sodoma hoyan e ka moodon.»

Yeesu e nodda himbe gam siwtaare

Luka 10.21-22

²⁵Wakkati mum, Yeesu etti haala wi'i: «Mii yettee Baaba, Joomiraawo mo dow, e mo leydi. A suudii woodube annal e hakkillo kujje dee, ko kollitindaa de sukahon petton. ²⁶E goonja, mi yettii maa Baaba, gam non dum fottiran maa. ²⁷Baaba am hokkii am huune fu der junjo am. Walaa annudo Biddo to hinaa Baaba. Walaa annudo Baaba bo, to hinaa Biddo, e mo Biddo yidi hollitingo dum.»

²⁸«Garee to am on fu, onon somube, e rooniibe doolle teddufe, mi hokkan on siwtaare. ²⁹Downtanee am, accee mi janjina on. Gam mii yeeddi, mii diggi, den yonkijji mon heban siwtaare. ³⁰Gam doongal am e huyfi, ko dooninanmi on bo teddaa.»

Yande dow nyalaane siwteteene

(Marku 2.23-28, 3.1-6; Luka 6.1-5)

12Wakkati mum, Yeesu e aahiibe mum e falta caka gese alka-maari nyalaane siwteteene, go aahiibe makko rafo wadi dum, yanti e wooca cammeeje e yakka. ²No Farisaabe yi'i dum, wi'i mo: «Daaru, aahiibe maa e wada ko haanay wadeego nyalaane siwteteene!» ³O toontii be, o wi'i: «E goonja on janjay ko Dawda wadi no

rafo wadi dum, e himbe mum na? ⁴O naati der suudu Alla, e himbe makko, be yakki peen cakkanaako Alla. Baa no kanko e himbe makko be goodaa laawol yakkugo ko. Limaamiibe tan nun woodi laawol yakkugo ko. ⁵Naa, on janjay der tawreeta Muusa, no limaamiibe gollotoobe der suudu Alla wadiri ko haanaa der nyalaane siwteteene? Amma e nun fu be gaccaaka. ⁶Mii wi'a on e goonja, burdo suudu Alla mawnugo nun woni do. ⁷To on paamiino ko haala Alla kaa do fillitii: «Yurmeene jidumi, hinaa sadakaaji kiiseteedi», on kiitataakono himbe be walaa gacce.» ⁸Gam Bii neddo nun laatii Joomiraawo nyalaane siwteteene.»

Yeesu nyawtii gorko mo junjo waatujo

(Marku 3.1-6; Luka 6.6-11)

⁹Yeesu yawti diga don, yahi der suudu waajorde mabbe. ¹⁰Gorko mo junjo waatujo gom e tawaa don, go tawaabe don yami mo yande dee do, gam heba no gaccorii mo, wi'i: «Laawol hokkii nyawtiigu wadee nyalaane siwteteene na?» ¹¹O toontii be, o wi'i: «To goddo moodon e woodi baalel mum, go nyalaane siwteteene nel yanti der bunnu, joomum suttoytaa nel na? ¹²Neddo e buri baala faa to woddi! To non, laawol hokki ko woodi wadee der nyalaane siwteteene.» ¹³Den, o wi'i gorko on: «Foortu junjo maa!»

O foorti no, no yoofii hande no noo to. ¹⁴Farisaabe wurtii, yahi dawraa dow no be kalkirta Yeesu.

Annabaaku Esaaya hebbii

¹⁵No Yeesu nani ka, yawti diga nokkure nen, himbe duubbe e tokki mo. O nyawti nyawbe fu. ¹⁶Den o waggini be, to be batu goddo moy nun o laatii. ¹⁷Dum laatike non gam haala annabi Esaaya hebba, ka o wi'i:

¹⁸ «Nani gollotoodo am mo cubumi. Kanko woni jidaado am, mo ceyoriimi. Mi jippinan Ruuhu am dow makko, o fiinan habaru foonnitaare dow lenyi fu.

¹⁹ O yeddontirtaa e goddo, o falmataa goddo, daane makko nanataake e laabi.

²⁰ O heltataa yommal turiinjal, o nyifataa fitilleel cuurtoowel, faa nyalaane o hokki foonnitaare jaalorgal.

²¹ Lenyi fu yowan hoolaare mum dow makko.»

Yeesu e toontoo ka be gaccorii dum

(Marku 3.19-30; Luka 11.14-23)

²² Den, Yeesu waddanaa gorko bumdo muumidindo, mo ginnool woni e mum. O nyawti mo faa muumo on e bata, e yi'a bo. ²³ Haynaare nanji himbe fu, ko bee bi'a: «Hinaa kanko woni Bii Dawda na?»

²⁴ Amma no Farisaabe nani ka, yanti e wi'a: «E baawde "Beljebul" hooreejo ginnaaji nun o riwirta di.» ²⁵ No Yeesu e anni miilooji maabe, o wi'i be: «Laa-maare fu to seennirake e haaba hoore mum, ne halkan. Dum bo to siire gom, maa bo wuro gom seennirii e haaba hoore mum, no wonataako. ²⁶ To Seydan seennirake e riwa Seydan, den noy laamaare makko wonortoo? ²⁷ To laatike e baawde "Beljebul" nun diwiranmi ginnaaji, bibbe moodon bo na, e baawde moy be diwirta di? Gam majjum, kambe e ko'e maabe nun laatoytoo hiitotoobe on! ²⁸ Amma to e Ruuhu Alla nun diwiranmi ginnaaji, edum holla no Laamaare Alla warii faa to moodon.

²⁹ Naa moy waawata ko naati wuro gorko semmenteejo, teeta jawdi makko, to o habbay joomum taw. Amma to o habbi mo, o waawan ko wuuwi ko woni der wuro non fu. ³⁰ Mo wonday e am fu, ganyo am nun. Mo wallay am hawritingo, sankitan nun. ³¹ Gam ma-

jjum, mii wi'a on: himbe heban yaa-fuye hakkeeki mum, e kalluka ka be bati. Amma batudo kalluka dow Ruuhu Ceni-ido, yaafataake pay. ³² Batudo kalluka dow Bii neddo fu, heban yaafeego. Amma batudo kalluka dow Ruuhu Ceni-ido, yaafataake der jaamanuuru nuu do, e der jaamanuuru warannu.»

Leggal annitirte nun diga e bibbe mum

(Luka 6.43-45)

³³ «To leggal e woodi, bibbe maggal bo woodan. To leggal woodaa, bibbe maggal bo woodataa, gam leggal fu, diga e bibbe mum nun annitirtee. ³⁴ Bibbe bolle pure! Noy baawirton batugo booduka, onon laatiibe hallube? Gam ko hebbi der berne, kan nun hannuko wurtinta. ³⁵ Neddo geeto, wurtinan ko woodi diga boodum ko suudii der berne mum. Neddo kalludo bo, wurtinan ko halli diga kalludum cuudiidum der berne mum. ³⁶ E goonja bi'anmi on: nyalaane darjal himbe toontoyto haalaaji baanji baanji di be bati fu. ³⁷ Gam moy fu, haala mum nun wurtinta dum, dum bo ka doyya dum kiita.»

Farisaabe e daarta Yeesu wadana dum kaayeeffi

(Luka 11.29-32)

³⁸ Baawo majjum, wofbe der moodiibe tawreeta e Farisaabe, wi'i Yeesu: «Moodibbo, emen jidi gadanaa men kaayeeffi.»

³⁹ O toontii be, o wi'i: «Himbe jaamanuuru hallunu, cofube, e daarta kaayeeffi. Be ji'ataa kaayeeffi gom, to hinaa kaayeeffi annabi Yonas. ⁴⁰ Yonas wadii nyaloomaaje tati e jemmaaje tati der reedu linjol manjol. Hande non bo Bii neddo wadirta nyaloomaaje tati e jemmaaje tati der leydi. ⁴¹ Nyalaane darjal, himbe Niniwe ummodoto e himbe jaamanuuru nuu do, gaccoo be.

Gam be tuubii no be nani waaji Yonas. Nani bo, burufo Yonas nun woni do! ⁴²Nyalaane darjal, laamiifo debbo mo leydi hoore fudo ummodoto e himbe jaamanuuru nuu do, gaccoo be. Gam o yiwoy diga kaddin leydi, o wari hettinaago haalaaji Suleymaanu kebbudi hakkillo. Nani bo, burufo Suleymaanu nun woni do!»

**Wittoyyo ginnool der
wuro mum hiingo**

(Luka 11.24-26)

⁴³«To ginnool wurtike e neddo, ñol yahan ñol yiilitoo nokkuje joorde, eñol daarta to ñol siwtoto, amma ñol hebataa. ⁴⁴Den ñol wi'an: "Mi wittitinto wuro am ño eggunoomi e mum." To ñol yottike, ñol tawan godfo walaa der wuro ñon, eño wuuwaa, eño moyyinaa faa woodi. ⁴⁵Den, ñol wittan, ñol waddaa ginnaaji jeedifi godfi burudi ñol hal-lugo. Di naata e wuro ñon, di joodoo der maggo. Heennyitirde neddo on buran arandeere mum hallugo. Hande non dum laatantoo himbe jaamanuuru hal-lunu nu.»

Miiraabe Yeesu e inniiko

(Marku 3.31-35; Luka 8.19-21)

⁴⁶Wakkati Yeesu baddata e jama'aare, inniiko e miiraabe makko yottii. Be darii yaasi, bee jidi baddugo mo. ⁴⁷Den, godfo bati Yeesu, wi'i: «Inna maa e miiraabe maa e darii yaasi, e yidi baddugo maa.» ⁴⁸O toontii mo, o wi'i: «Moy woni inna am? Bey woni miiraabe am?» ⁴⁹O sappii aahiibe makko, o wi'i: «Inna am e miiraabe am nun do. ⁵⁰Miiraabe am worbe e rewbe, e inna am woni, wadoobe ko Baaba am gonudo dow kammu yidi.»

Ballool aawoowo

(Marku 4.1-9; Luka 8.4-8)

13 Nyaanne mum, Yeesu wurtii wuro, yahi joodoy takkol maayo. ²Jama'aare duunne e howii mo, o ummii o naati laana diyam, o joodii. Himbe fu e darii takkol maayo. ³O bati be kujje duudde e ballaaji. O wi'i be: «Aawoowo nun wurtii aawoygo. ⁴No o aawata, awdiiri gonni yani sera laawol, pooli wari soppi ni. ⁵Gonni bo yani e kaaye to leydi duudaa, ni fudi don maa don, gam ni hebay to leydi luggi. ⁶Amma no naaje nyawli, ñe wuli ni. Ni yoori, gam ni walaa dadi. ⁷Gonni bo yani caka gi'e. Gi'e mawni, bidfi ni. ⁸Gonni bo yani e leydi geeri, ni fudi, ni rimi bikkol: Gonni rimi gite hewre, gonni lasoy tati, gonni bo laso e sappo. ⁹Goodudo noppi fu nana!»

**Ko acci Yeesu e badda
himbe e ballaaji**

(Marku 4.10-12; Luka 8.9-10)

¹⁰Aahiibe Yeesu battii, yami mo, wi'i: «Ume wadi ko aa baddira himbe e ballaaji?» ¹¹O toontii be, o wi'i: «Onon, on kokkaama faamugo asiiri Laamaare Alla, amma kambe, be kebay dum. ¹²Gam goodudo nun beydantee faa duuda. Anni mo woodaa, baa sedfa ko woodi, teetete. ¹³Gam majjum, baddiranmi be e ballaaji: "Gam bee daara, amma be ji'ataa, Bee kettinoo, amma be nanataa, be paamataa bo." ¹⁴Hande non ka Alla batunoo e hunnuko annabi Esaaya hebbiri dow maabe: "On nanan faa wooda, amma on paamataa fuy, on daaran faa wooda, amma on ji'ataa fuy. ¹⁵Gam himbe lenyol ñol berde mum laatike joorde. Be cukkii noppi maabe, be muunnii gite maabe,

gam to be ji'u
to be nanu e noppi maβbe,
hakkillo maβbe bo to faamu,
hakko be tuuba, mi nyawta be.”

¹⁶ Amma onon, barke laatanike on, gam gite moodon e yi'a, noppi moodon bo e nana! ¹⁷ E goonja batanmi on, annabiibe duuβbe, e foonnitiibe duuβbe yidiino yi'a ko ji'oton, amma be ji'ay. Be jidiino be nana ko nanoton, amma be nanay.»

Yeesu e faamina ballool aawoowo

(Marku 4.13-20; Luka 8.11-15)

¹⁸ «Onon, kettinee ko ballool aawoowo ηol fillitii. ¹⁹ To neddo e hettinoo haala Laamaare Alla, go o faamataa ka, Kalludo nun suttata ka der berne makko. Kanko nandi e awdiiri caamuni sera laawol. ²⁰ Goddo e nandi e awdiiri caamuni to kaaye. Kanko to o nanii haala Alla, don maa don o jaba ka e seyo. ²¹ Amma ka wadataa dadi der makko, wakkati sedda tan o wonoto. To billaaje, dum bo tooraaji yottake gam haala kan, o woppa ka law. ²² Goddo e nandi e awdiiri caamuni to gi'e woni. To o nanii haala Alla, billaaje duuniyaaru e yidde jawdi bidda ka, ka rimataa bikkol. ²³ Amma goddo e nandi e awdiiri caamuni to leydi geeri. To o nanii haala Alla, o faama ka. Kanko o rima bikkon. Gokkon hewre, gokkon lasoy tati, gokkon bo laso e sappo.»

Fudo kalluko der gesa alkamaari

²⁴ Yeesu wadani be kade ballool gonjol, wi'i: «Laamaare Alla e nandi e gorko aawudo awdiiri geeri e gesa mum. ²⁵ No himbe fu daani, don ganyo makko wari, aawi fudo kalluko caka alkamaari nin, yawti. ²⁶ No alkamaari fudi e sawtina, den fudo kalluko bo suppitii. ²⁷ Gollotoobe jom gesa wari, wi'i mo: "Joomiraawo, awdiiri geeri bane aawudaa der gesa maa na? Diga toy fudo kalluko koo do yiwi?" ²⁸ O toontii be, o wi'i: "Ganyo nun wadi

dum.» Den, gollotoobe ben yami mo, wi'i: «Men jaha men doofaa fudo kalluko kon na?" ²⁹ O toontii be, o wi'i: "Aawo, gam to oon doofa fudo kalluko, on kawran e alkamaari. ³⁰ Accee dum mawnida faa wakkati dugge yottoo. To wakkati dugge yottake, mi wi'an ruggoobe am doofa fudo kalluko kon taw, habba ko, watta der yiite. Amma alkamaari, be kawrita dum der beemal am."»

Ballool binjel mutaadihi

(Marku 4.30-32; Luka 13.18-21)

³¹ Yeesu wadani be ballool gonjol, wi'i: «Laamaare Alla e nandi e binjel mutaadihi, ηel goddo etti aawi der gesa mum. ³² Binjel mutaadihi buri bikkol ledde kara li'o fu faandugo. Amma to ηel fudi, ηel bura ledde kara li'o mawnugo, ηel laatoo leggal manjal faa pooli wada dadda mum dow licce maggal.»

Ballool yuufinirdum

(Luka 13.20-21)

³³ O wadani be ballool gonjol, o wi'i: «Laamaare Alla e nandi e yuufinirdum, dum debbo etti hawrontiri e conni etorde tati, ko ni yuufini conni laawaani nin fu.»

Ko acci Yeesu e bata e ballaaji

(Marku 4.33-34)

³⁴ E ballaaji nun Yeesu baddiri himbe huune dum fu. O badday be to hinaa e ballaaji. ³⁵ O wadii dum gam hebbingo haala ka annabiijo batunoo, wi'i: «Mi maβbitan hunnuko, mi bata e ballaaji, mi batan, mi wurtina kujje cuudinoode diga ko duuniyaaru tagaa.»

Yeesu faantinii ballool fudo kalluko

³⁶ Baawo majjum, Yeesu acci himbe, hooti wuro. Aahiiβe makko battii, yami mo, wi'i: «Faantin men ballool fudo

kalluko der gesa.» ³⁷O toontii be, o wi'i: «Aawudo aawdi booduni woni Bii neddo. ³⁸Gesa njan woni duuniyaaru. Awdiiri geeri woni fotube naata der Laamaare Alla, fudo kalluko woni, tokkuba Kalludo. ³⁹Ganyo aawudo fudo kalluko woni Ibiliisa, dugge laati nun nyalaane darjal, ruggoofo bo laatii malaykaabe. ⁴⁰Hande no fudo kalluko doofirtee watee e yiite, hande non dum laa-too nyalaane darjal. ⁴¹Bii neddo lilan malaykaabe mum, wurtina doyyoofe himbe der hakke, e wadoofe ko halli der laamaare mum. ⁴²O faddan be der yiite jahannama, ton be bullata, be yakkontira nyiye. ⁴³Amma wakkati mum, foonnitiibe jalbitinto hande naaje der Laamaare Baaba mum. Goodudo noppi fu, nana!»

Ballool jawdi cuufiini

⁴⁴«Laamaare Alla e nandi e jawdi cuufiini der gesa. Goddo hocciri ni, witti suuditi ni. Berne makko weli puy, den o yahi o sippoy ko o woodi fu, gam o sooda gesa njan.»

⁴⁵«Faa hanne Laamaare Alla e nandi e tenkotoodo daartoowo sokiyaaje dime. ⁴⁶No o yi'i sokiyaaje dime, o sippoy ko o woodi fu, o soodi de.»

Ballool taaruwol

⁴⁷«Laamaare Alla e nandi kade e taaruwol padfaanjol der maayo, nanjoo liyyi feere feereji. ⁴⁸No nol hebbi, subotoofe foodi nol, wurtini far fonjo, be joodii be cubitii di. Be gatti liyyi booddi der killaaje, be boppi di nafataa goddum. ⁴⁹Hande non dum laa-tootoo nyaanne duuniyaaru timmata. Malaykaabe waran suttontira hallube e woodube. ⁵⁰Be padfan hallube der yiite manje, be bulla, be yakkontira nyiye.»

Ballool kujje kese e kiidfe

⁵¹Yeesu yami be, wi'i: «On paamii huune dum fu na?» Be toontii, be bi'i: «Oo, men paamii.» ⁵²Den, o wi'i be: «Moodibbo tawreeta paamudo haala Laamaare Alla, e nandi hande jom wuro, burtinoowo huune kesum e kiiddum diga e jawdi mum.»

Be Nasaratu salike ko goondini Yeesu

(Marku 6.1-6; Luka 4.16-30)

⁵³No Yeesu heennyi batugo e ballaaji, o yawti diga don. ⁵⁴O witti genni makko to o mawni, oo waajoo der cuufi mabbe baajordi. Ko haaynaare nanji himbe het-tinaniibe mo, bee bi'a: «Toy o hebi anal iri jal do, e baawde wadugo kaay-eefiiji dii do? ⁵⁵E goonja, kanko bane woni bii ceboowo ledde on na? Inni-iko bane wi'ete Mariyama na? Miiraabe makko bane Yaakuuba, e Yusufu, e Simon, e Yahuuda na? ⁵⁶Enen e sakiki-raabe makko rewbe bane wondi do na? Den, toy o hebi dum don fu?»

⁵⁷Dum hadi be goondingo mo. Gam majjum, o wi'i be: «Annabiijo teddintaake der genni mum, e der wuro mum.» ⁵⁸O waday don haaynaareeji duuddi gam be goondinay mo.

Maayde Yuhaana gadoowo batisi

(Marku 6.14-29; Luka 3.19-20, 9.7-9)

14 Wakkati majjum, Eroodu hooreejo leydi Galili nani Yeesu e batanee. ²O wi'i jaggiibe makko: «Yuhaana gadoowo batisi nun! O fintii. Kanjum acci oo woodi baawde wadugo kaayee fiiji.»

³Tawi Eroodu hokkiino laawol Yuhaana nanjee, habbee, watee der kasu. O wadii dum sabbu Erodiya, debbo mawniiko, Filippu. ⁴Gam Yuhaana wi'iino Eroodu: «Laawol hokkay maa koowaa mo.» ⁵Eroodu e yiduno warugo mo, amma oo hula

himbe, gam himbe fu e goondini no Yuhaana laati nun annabiijo.

⁶No nyalaane juulde dingol Eroodu yottii, bii Erodiya debbo naati e fija yeeso noddinaabe. Dum weli Eroodu puy. ⁷O hunanii suka on, o hokkan dum huune ko yami fu. ⁸Suka debbo on gollori ka inna mum tintini dum, wi'i Eroodu: «Wattanam do hoore Yuhaana gafoowo batisi der heedo!»

⁹Berne Eroodu biisi, amma, gam sabbu o hunike yeeso noddinaabe makko, o hokki hunnuko ne hokkee suka debbo on. ¹⁰O lili goddo yaha wudditaa hoore Yuhaana der kasu. ¹¹Hoore nen waddaa der heedo, suka debbo on hokkaa. Kanko bo, o hokkoy inniiko. ¹²Aahiibe Yuhaana wari etti bannu makko, uwoy. Baawo majjum, be jahi be batoy Yeesu ko wadi.

Yeesu nyaannii himbe ujune joyo

(Marku 6.30-44; Luka 9.10-17; Yuhaana 6.1-14)

¹³No Yeesu nani habaru on, o solti kanko tan, o naati laana, o yahi nokkuure deyyune. Himbe nani ka, wurtoy diga ci'e mum, tokki mo e koyde. ¹⁴No o wurti e laana, o yi'i jama'aare duunne, yurmeene mabbe wadi mo, den o nyawti nyawbe tawaabe don.

¹⁵No kiikiide wadi, aahiibe makko battii mo, wi'i: «Kiikiide wadii, kade bo, e ladde nun gonuden do. Accu himbe ben yawta, yaha der ci'e, soodaa ko nyaamata.» ¹⁶Yeesu toontii be, wi'i: «Doole bane be jawta. Onon e ko'e moodon, kokkee be ko be nyaamata!» ¹⁷Be toontii mo, be bi'i: «Peen joyo, e liyyi didi tan gooduden do.» ¹⁸O wi'i be: «Gaddanee am dum do.»

¹⁹O hokki hunnuko himbe joodinee dow fudo. Den o etti peen joyo kon, e liyyi didi din, o tiggittii, o yetti Alla. O nappiti peen kon, o hokki aahiibe makko seennana jama'aare. ²⁰Be fu be nyaami

be kaari. Aahiibe hawriti ko horii, dum hebbi killaaje sappo e didi. ²¹Nyaamuibe dum wadii worbe ujune joyo, rewbe e sukaabe limaaka.

Yeesu yahii dow diyam

(Marku 6.45-52)

²²Don maa don, Yeesu dooli aahiibe mum naata laana, ardoo, jola fonjo maayo. Wakkati mum, oo waynoo jama'aare. ²³Baawo no o waynodii be, o yawtiri dow waanne gam o wad'aa du'aare kanko tan. Foti kiikiide wadii, kanko tan bo woni ton. ²⁴Tawi laana nan wod'ake diga e fonjo, ko galmaaji diyam e fiya na, gam na jabbitinto nun hennu. ²⁵No faanii weetugo, Yeesu yottii to mabbe, e yaha dow maayo e koyde. ²⁶No aahiibe makko yi'i mo oo yaha dow diyam e koyde, kulol manjol nanji be, be bi'i: «Beelu nun!» Be darii bee kalba sabbu kulol. ²⁷Don maa don Yeesu wi'i be: «Deyyitee! Min nun, to on kulee!»

²⁸Piyer toontii mo, wi'i: «Joomiraawo, to an nun e goonja, accu mi yaha dow diyam, mi wara to maa.» ²⁹O toontii mo, o wi'i: «War!» Piyer wurtii laana, e yaha dow diyam, e foonnii to Yeesu. ³⁰Amma no o yi'i hennu e satti, o huli, o fuddi mutugo, den o halbi, o wi'i: «Joomiraawo, faabam!» ³¹Don maa don, Yeesu foorti junjo mum, jogii mo, wi'i: «An mo goondinki paanduki, gam ume ko gaduf'aa seko?» ³²Be fu dido, be naati laana, den, hennu darii. ³³Tawaabe der laana nan fu, sujidani Yeesu, wi'i: «E goonja, a laati nun Biddo Alla!»

Yeesu nyawtii nyawbe der leydi Genesaret

(Marku 6.53-56)

³⁴Baawo no be joli maayo, be jottii leydi Genesaret. ³⁵Himbe tawaabe nokkuure nen anniti mo. Be lildi habaru der leydi nin fu, no o wari, be gad-dani mo nyawbe fu. ³⁶Bee eela mo o

acca nyawbe ben meema baa kommulol toggoore makko tan. Hande non bo, meemuibe njol fu e yoofoo.

Tawaanjal kaakiraabe

(Marku 7.1-13)

15 Farisaabe e moodiibe tawreeta yiwoy Urusaliima, wari to Yeesu, yami mo, wi'i: ²«Ume wadi ko aahiibe maa e waylita tawaanjal kaakiraabe meeden? Gam be lootataa juude maabe go be nyaama.»

³O toontii be, o wi'i: «Onon bo na, ume wadi go oon baylita sariyaaji Alla no fottiranta tawaanjal moodon? ⁴Gam Alla wi'i: "Teddin baaba maa e inna maa." O wi'i kade: "Jennudo baaba mum, dum bo inna mum, joomum e haani waree." ⁵Amma onon, oon bi'a, to neddo wi'i baaba mum, dum bo inna mum: "Ko haani mi wallitiree laatike gedu Alla, den doole bane ballitaa baaba maa e inna maa." ⁶Nun nun baylitirdon haala Alla gam tawaanjal moodon. ⁷Onon mu-naafitiibe! Esaaya wadii annabaaku dow moodon, wi'i:

⁸"Lenyol njol do, e hunnuko tan nun teddiniirtammi, amma berde maabe e wodododii am.

⁹Bee kujidanammi, amma dum nafataa gam ko be janjinta laati nun miilooji himbe."»

Ko sobinta neddo

(Marku 7.14-23)

¹⁰Den, Yeesu noddi jama'aare, wi'i be: «Kettinee, paamee faa wooda: ¹¹Ko naatata der hunnuko neddo bane sobinta mo. Amma ko wurtoto diga e hunnuko makko, kanjum sobinta mo.»

¹²Go aahiibe makko battii, wi'i mo: «Aa anni haala maada kan mettinii berde Farisaabe na?» ¹³O toontii be, o wi'i: «Aawre fu ne Baaba am gonudo

dow kammu aaway, ne doofete. ¹⁴Acc-ee be, wumuibe ardiibe wumuibe nun! To bumdo e ardi bumdo bannum, be fu dido, be jantan der gayka.»

¹⁵Piyer toontii mo wi'i: «Faamin men haala kan.» ¹⁶Yeesu wi'i mo: «Onon bo, faa jooni on galaa faamu na? ¹⁷On paamay huune ko naati e hunnuko fu, der reedu dum pa'i, den dum wurtoo na? ¹⁸Amma ko wurtoto e hunnuko fu, der berne dum yiwata, kanjum nun sobinta neddo. ¹⁹Gam diga der berne neddo nun miilooji kallufi yiwata. Den di gatta mo barol himbe, jeenu, kaaruwaaku, guyka, seedaago fewre, e batugo kalluka. ²⁰Dum don nun woni ko sobinta neddo. Amma nyaamugo lootay juude mum hande no tawaanjal holliri sobintaa neddo.»

Debbo Kananinkeejo goondinii Yeesu

Marku 7.24-30

²¹Baawo majjum, Yeesu yawti diga don yahi der jeyde Tirus e Sidon. ²²Debbo Kananinkeejo, jeyaado der leydi nin wari to makko, bati e daane towne, wi'i: «Joomiraawo, Bii Dawda, yurmam! Ginnool nun toorata biyam debbo sanne!» ²³Amma o toontaaki mo gokka. Ko aahiibe makko wi'i mo: «Ri-iwu mo, gam o accay halfugo, oo tokkiri en.» ²⁴Yeesu toontii be, wi'i: «Mi lilaaka maa to baali Isira'iila majjudi tan.» ²⁵Amma debbo on wari jicci yeeso makko, wi'i: «Joomiraawo, war wallam!» ²⁶Yeesu toontii mo, wi'i: «Dum woodaa nyaamdu sukaaabe ettee, faddanee dawaadi.» ²⁷Debbo on wi'i: «Goonja nun Joomiraawo, amma dawaadi bo e subinoo nyaamdu caamoowol to joomiraabe mum nyaamata.» ²⁸Den, Yeesu toontii mo, wi'i: «Hey debbo, goondinki maa e mawni! Dum laatanee hande no jidirdaa.» E wakkati on, biyiiko yoofoo.

Yeesu nyawtii nyawbe duubbe

(Marku 7.31-37)

²⁹ Yeesu yawti diga don, witti takkol maayo Galili, eenci dow waanne, joodii ton. ³⁰ Himbe duubbe wari to makko, be gaddani mo layoobe, e wumube, e moofidinbe, e muumidinbe, e nyawbe nyawuujii feere feere. Be desi be ley koyde Yeesu. ³¹ Haynaare nanji himbe, no be ji'i muumidinbe e bata, moofidinbe e yoofoo, layoobe e yaha deydey, wumube bo e yi'a. Be teddini Alla mo Isira'iila.

Yeesu nyaannii kade worbe ujune nayo

(Marku 8.1-10; Matiye 14.13-21)

³² Yeesu noddii aahiibe mum, wi'i: «Himbe bee e yurminoo am. Gam wadii balde tati bee gondi e am, be goodaa ko be nyaamata. Mi yidaa bo riiwugo be be jawta e rafo, gam to rafo doyyu be e laawol.» ³³ Aahiibe makko wi'i mo: «Toy kebeten nyaamdu ko nyaannata jama'aare nee do e ladde haro do?» ³⁴ O yami be, o wi'i: «Peen noyo goodudon?» Be toontii mo, be bi'i: «Peen jeedido e likkol pettol sedda.»

³⁵ Baawo majjum, o hokki hunnuko jama'aare joodoo e leydi. ³⁶ O etti peen jeedido, e likkon sedda kon. O yetti Alla, o nappiti, o hokki aahiibe makko, be ceennani jama'aare. ³⁷ Be fu be nyaami faa be kaari. Be kawriti ko horii, hebbi killaaje jeedidi. ³⁸ Nyaamube dum wadii worbe ujune nayo, rewbe e sukaabe li-maaka. ³⁹ Baawo mum Yeesu waynii be. Den, o naati laana, o yahi leydi Magadan.

Farisaabe yamii Yeesu wadana dum kayniidum

(Marku 8.11-13; Luka 12.54-56)

16 Farisaabe e Sadukiibe wari jar-baago Yeesu. Be yami mo o

wadana be kayniidum yi'wudum diga kammu. ² O toontii be, o wi'i: «[To on ji'ii dow kammu e wojji kiikiide, oon bi'a: "Nokkuuje woodan." ³ Subaka bo, to on ji'ii kammu e wojji e nibbi, oon bi'a: "Diyam toban." Oon anni suttontirgo ko wadotoo dow kammu, amma on baaway suttontirgo maane wakkatiire nee do!]

⁴ Himbe jaamanuuru hallunu, cobube, e daarta kaayeeffi. Be ji'ataa kaayeeffi gom, to hinaa kaayeeffi Yonas.»

Baawo majjum, o acci be, o yawti.

Hakkilango munaafitaare Farisaabe e Sadukiibe

(Marku 8.14-21)

⁵ No aahiibe jolata fonjo maayo far to, be jeggiti ko etti peen. ⁶ Yeesu wi'i be: «Kakkilee, deenee ko'e mon e yuufinirdum Farisaabe e dum Sadukiibe.» ⁷ Aahiibe darii e wi'ontira hakkune mum: «Gam en ettay peen acci oo bata ka.»

⁸ Yeesu anniti ka be batata, wi'i be: «Ko wadi oon badda hakkune mon, oon batana dullere moodon jogaago peen? Onon be goondinki paanduki! ⁹ E goonja faa jooni on paamay na? On ciwtoray peen joyo ko ceennanmi worbe ujune joyo, e killaaje de kebbindon ko horii na? ¹⁰ On ciwtoray bo peen jeedido ko ceennanmi worbe ujune nayo, e killaaje de kebbindon ko horii na? ¹¹ Noy wadi go on paamay no haala peen bane batananmi, wakkati bi'umi on, kakkilane yuufinirdum Farisaabe e dum Sadukiibe?»

¹² Den, be paami no yuufinirdum conni peen bane o batanta, amma, ekkitinol Farisaabe e njol Sadukiibe.

Piyer batii Yeesu nun woni Almasiihu

(Marku 8.27-30; Luka 9.18-21)

¹³ Yeesu yahii leydi Kaysariya Filippu. O yami aahiibe makko, o wi'i: «Moy himbe wi'ata Bii neddo e laatii?» ¹⁴ Be

toontii mo, be bi'i: «Wobbe e wi'a, a laati nun Yuhaana gadoowo batisi. Wobbe e wi'a, an woni annabi Eliya. Wobbe kade e wi'a, an woni annabi Yeremiya, to dum bo gooto der annabiibe.»¹⁵ Yeesu yami be, onon bo na: «Moy bi'oton mii laatii?»¹⁶ Simon Piyer toontii mo, wi'i: «An woni Almasiihu, Bidfo Alla yonkin-teejo.»¹⁷ Den Yeesu ettitii haala wi'i mo: «Barke laatanii maa, an Simon bii Yonas. Gam nedfo bane hollitin maa dum, amma Baaba am gonudo dow kammu hollitin maa dum.»¹⁸ Min bo, mii wi'ee, an woni Piyer, waato hayre. Dow hayre nen mahanmi Eklesiya am, baa joonne maaybe waawataa ko jaalii ka.¹⁹ Mi hokkete mabbirigel Laamaare Alla. Ko calidaa e leydi do, salaama dow kammu. Ko jabudaa e leydi do bo, jabaama dow kammu.»²⁰ Den, Yeesu waggini aahii be mum, e semme, wi'i to be batu godfo, no kanko nun woni Almasiihu.

Yeesu batanii maayde e pintol mum

(Marku 8.31-9.1; Luka 9.22-27)

²¹ Diga wakkati mum, Yeesu fudfi faamingo aahii be mum wi'i e haani o yaha Urusaliima. Ton dottii be e limaamiibe, e moodiibe tawreeta tooroyta mo puy, be bara mo. Amma nyalaane tatawre, o fintan.²² Den, Piyer yaari mo sera, wooltani mo wi'i: «Joomiraawo, Alla hadu dum! Iri majjum tawataa maa!»²³ Yeesu yeeyitii, wi'i Piyer: «An Seydan, wittu baawo am! A laati nun ko doyyatammi. Miilooji maa yiway to Alla, to himbe di yiwi!»

Tokkugo Yeesu

²⁴ Den Yeesu wi'i aahii be mum: «Jidudo tokkugo am fu, acca miijaanaago hoore mum, etta leggal mum palaajal, tokkammi.»²⁵ Gam jidfo hisingo yonki mum, dullan ki. Amma, majjindo yonki mum gam am, hisinan

ki.²⁶ To nedfo hebii huune fu der duuniyaaru do, ko yonki mum halki, ume dum nafi mo? Naa ume nedfo waawata ko hokki gam sooditaago yonki mum?²⁷ Gam Bii nedfo waran e teddujal Baaba mum, e malaykaabe mum. Den o yoban moy fu ko wadi der golle mum.²⁸ E goonja batanmi on, tawaabe do, wobbe mum maayataa, ko be ji'a Bii nedfo e warida e laamaare mum.»

Tagudi Yeesu waylitake

(Marku 9.2-13; Luka 9.28-36; 2 Piyer 1.16-18)

17 Baawo balde jeego'o, Yeesu yahidi e Piyer e Yaakuuba e minyum Yuhaana. O yaari be sera, faa dow waanne towune.² Tagudi makko waylitii yeeso mabbe. Yeeso makko e jalba hande naaje, gineeji makko rawni tar hande jayjol.³ Muusa e Eliya suppitanii be, e badda e makko.⁴ Piyer etti haala wi'i Yeesu: «Joomiraawo, wonaago men do e woodi. To aa yidi, mi darnan do bukaaji tati: an wooru, Muusa wooru, Eliya wooru.»

⁵ O heennyay batugo, ko duulel jal-boowel gom wari ommi be. Don daane gom yiwi der duulel nel, wi'i: «Oo do laatii Bidfo am jidaado, mo cubumi. Kettinane mo!»

⁶ No aahii be nani daane nen, be jani, be kippii e leydi, be kuli sanne.⁷ Yeesu battii, meemi be, wi'i: «Umnee, to on kulee.»⁸ Den, be banti gite, be ji'ay godfo, sey Yeesu tan.

⁹ No be jippotoo diga dow waanne nen, Yeesu waggini be, wi'i: «To on batee godfo ko ji'udon, faa to Bii nedfo fintii diga e maaybe.»¹⁰ Den, aahii be makko yami mo, wi'i: «Gam ume ko moodiibe tawreeta e wi'a: "Eliya nun artata wara"?»¹¹ O toontii be, o wi'i: «Goonja nun, Eliya nun artata wara, moyyina huune fu.»¹² Amma mii wi'a on, Eliya wari

ko. Amma be annitay mo, be gadanii mo ko be jidi fu. Hande non be toorirta Bii neddo bo.»

¹³ Aahiibe faami no haala Yuhaana gadoowo batasi nun o batanta be.

**Yeesu nyawtii suka
mo ginnawol toorata**

(Marku 9.14-29; Luka 9.37-43)

¹⁴ No be bittoy to jama'aare woni, gorko gom wari jiccii yeeso Yeesu. ¹⁵ O wi'i: «Joomiraawo, yurma biyam gorko! Ginnool nun woni e makko, ejol toora mo puy. To njol ummanake mo, ejol doyya mo der yiite, nokkun bo der diyam. ¹⁶ Mi yaarii mo to aahiibe maa, amma be baaway ko nyawti mo.»

¹⁷ Yeesu toontii, wi'i: «Hey, onon himbe jaamanuuru hallunu, be walaa goondinki! Faa dey gondanmi e moodon? Faa dey tokkanmi munyango on? Gaddanee am mo do!» ¹⁸ Yeesu falmi ginnool tawaajol der suka on, njol wurtii, o yoofii don maa don.

¹⁹ Baawo majjum, aahiibe makko yami mo kambe tan, wi'i: «Ume acci men baaway ko riiwi ginnool njol?» ²⁰ Yeesu toontii be, wi'i: «Gam goondinki moodon e faandi. E goonja batanmi on: To goondinki moodon e foti baa hande binjel mutaadihi, on baawan ko wi'i waanne nee do: "Eggu do, jahaa to," ne eggan bo. Walaa ko tampoton wadugo. ²¹ [Amma, ginnool hande njol do wurtataako to hinaa e du'aare, e suumaye.]»

**Yeesu batanii maayde
e pintol mum de didawre**

(Marku 9.30-32; Luka 9.43-45)

²² No be boositintoo der leydi Galili, den Yeesu wi'i be: «Bii neddo wattete der juude himbe. ²³ Be baran mo, amma nyalaane tatawre o fintan.»

Berde aahiibe makko biisii puy, no be nani ka.

Yeesu yobii ceede faada

²⁴ No Yeesu e aahiibe mum yottii Kafarnahum, jaboobe ceede faada suudu Alla battii Piyer, wi'i mo: «Moodibbo moodon yobataa woni ceede faada suudu Alla?» ²⁵ Piyer toontii, wi'i: «Oo yoba.» No Piyer naati der wuro, Yeesu arti etti haala, wi'i: «Simon, ume miludaa? Bey nun haani yoba ceede faada? Biibe genni nun naa hobbe?» ²⁶ Piyer toontii, wi'i: «Hobbe nun haani yoba.» Yeesu wi'i mo: «Den, biibe genni haanay yoba. ²⁷ Amma, gam to en laatana himbe fergere, yahu maayo. Tu-unnu malimali maa, pitodaa linjol njol artudaa nanjudaa. Den rjaabaa hunnuko maggol, a tawan ceede cardi der don. Ikkinnaa de, jobanaa en, min e maa.»

Burdo manju der Laamaare Alla

(Marku 9.33-37; Luka 9.46-48)

18 Wakkati majjum, aahiibe Yeesu battii, yami mo, wi'i: «Moy buri manju der Laamaare Alla?» ² Yeesu noddi sukayel, darni njel yeeso maabe, ³ wi'i: «E goonja batanmi on: to on bayl-itaaki laatidon hande sukahon petton, on naatoytaa der Laamaare Alla. ⁴ Gam majjum, leesindo hoore mum, hande sukayel njel do, kanko nun burata manju der Laamaare Alla. ⁵ Jabbiido sukayel pettel hande njel do, e inne am, min nun joomum jabbi.»

Manju hakke

(Marku 9.42-48; Luka 17.1-2)

⁶ «Amma to goddo doyyii sukahon petton, goondinkon am, gooten mum der hakke, dum buranno hoyango mo, o habbanee namarde e daane, o faddee caka maayo. ⁷ Bone laatani duuniyaaru nuu, gam woodi ko doyyata himbe der hakke. Wadataako ko doyyata himbe waray, amma bone laatanto laatiido daliila majjum!

⁸To junjo maa, dum bo koyjal maa nun wadinte hakke, wudditin de boppaa to woddi. Dum burante woodugo, naataa aljanna e koyjal gootal, dum bo e junjo wooto, e no paddirtedaa e koyde maa didi, dum bo e juude maa didi der yiite tabitiije. ⁹To bo itere maa nun wadintee hakke, doofu ne boppaa to woddi. Dum burante hoyugu naataa aljanna e itere woore, e no paddirtedaa e gite maa didi der yiite jahannama.»

Ballool dow baalel majjuñel

(Luka 15.3-7)

¹⁰«Kakkilee, to on jawee baa gooten der sukahon petton kon. Gam mii wi'a on, malaykaabe makkon, e darii wakkati fu, dow kammu e daara yeeso Baaba am gonudo dow kammu. [¹¹Gam Bii neddo warii hisingu majjuube.]

¹²Kaye miiludon? To neddo e woodi baali hewre, go baala goota majji, o accataa lasooji naay e sappo e jeenay koriidi dow waanne, o daartaa majjuña ñan na? ¹³E goonja batanmi on: to o yitii ña, o seyorto ña bura lasooji naay e sappo e jeenay koriidi, di majjay. ¹⁴Hande non Baaba moodon gonudo dow kammu yidaa baa gooto, der sukahon kon, majja.»

Yaafanaago banniraawo

¹⁵«To banniraawo maa woofanii maa, yahu to makko an tan, kollaa mo onon dido. To o nootike, a hebitake mo. ¹⁶Amma to o hettinaaki ka kollataa mo, den wittu, jahidaa e neddo gooto, dum bo dido, gam haala kan moyyinee yeeso seedeefe dido, dum bo tato. ¹⁷To o salike hettinanaago be, den batu ka Ekle-siya. To o salike hettinanaago Eklesiya bo, den fu daaree mo hande keefeero, dum bo jaboowo ceede faada.

¹⁸E goonja batanmi on: Huune fu ko calidon e leydi do, salaama dow kammu. Ko jabudon e leydi do, jabete bo dow

kammu.» ¹⁹Mii bata on kade e goonja: «To himbe dido e duuniyaaru do nannantirii dow huune ko be eelata, Baaba am gonudo dow kammu hokkan be dum. ²⁰Gam to himbe dido dum bo tato e hawritii e inne am, mi na'on caka maβbe.»

Ballool gollotoodo caliido yaafaago

²¹Den Piyer battii Yeesu, yami mo, wi'i: «Joomiraawo, de noy nun haani mi yaafano banniraawo am to o woofanii am? De jeedifi na?» ²²Yeesu toontii mo, wi'i: «De jeedifi tan bane bi'umaa mi, amma de lasoy tati e sappo faa de jeedifi. ²³Hande non Laamaare Alla e nandi e laamiido gom jidudo gollotoobe mum liisanoo dum jawdi muudum. ²⁴No o fuddi liisaade, be gaddani mo joganiido mo ceede cardi miliyooji duuddi. ²⁵Gorko on woodaa ko yobirta mo. Den, laamiido on hokki laawol o sippee, kanko e deekiiko, e sukaabe makko, e ko o woodi fu, gam o yoba nyamaane nen. ²⁶Gollotoodo on jiccii yeeso makko, eeli mo, wi'i: "Joomiraawo Munyanam, mi yobete fu!" ²⁷Joomiraawo on yurmii mo, yaafanii mo nyamaane nen, acci mo, o yawti.

²⁸No o wurtii, o fotti e banniraawo makko joganiido mo ceede cardi hewre. O gattii mo, o feddi daane makko, o wi'i: "Yobam ceede am!" ²⁹Banniiko jiccii, eeli mo, wi'i: "Munyanam, mi yobete!" ³⁰Amma o jabay. O yaari mo o maβboy der kasu, faa de o yobidi nyamaane nen fu. ³¹No banniraabe makko gollotoobe horiibe yi'i ko wadi, mone maβbe ummii puy, be jahi be batoy joomiraawo maβbe ko wadi. ³²Den, joomiraawo on nodditii gollotoodo on, wi'i mo: "An gollotoodo kalludo! Mi yaafanakeno maa nyamaane joganinodaa am fu, gam a sawrinii am. ³³An bo, haanayno jurmodaa banniraawo maa hande no jurmoriimaa mi na?" ³⁴Mone wadi joomi-

iko, watti mo e juude hiitotoobe. O mabbaa der kasu, faa de o yobidi nya-maane nen fu. Den Yeesu beydi wi'i:

³⁵“Hande non Baaba am gonudo dow kammu wadanta on to moy moodon fu yaafanaaki banniraawo mum e berne woore.”»

Ekkitinol dow ceergal

(Marku 10.1-12; Tokkitaaki. Tawreeta 24.1-4; Matiye 5.31-32; Luka 16.18)

19 No Yeesu heennyi fillaaji din, o yawti diga Galili, o yahi Yahudiya, far fonjo maayo Urdun. ²Jama'are duunne e tokki mo, den o nyawti ton nyawbe.

³Wobbe der Farisaabe wari to makko, yami mo gam jarboo mo, wi'i: «Gorko e woodi laawol seera debbo mum, baa to gam daliila kaye nun na?» ⁴O toontii be, o wi'i: «On janjay ko winnaa e dewtere na? Diga fuddoode Alla tagii gorko e debbo.» ⁵O wi'i: «Gam majjum gorko accan baaba mum e inna mum, takkontira e debbo mum, be fu dido, be laatoo bannu gootol.» ⁶Hande non be laatataako kade dido, amma bannu gootol. Den kan, to neddo seenu ko Alla hawti.

⁷Farisaabe ben yami mo, wi'i: «Gam ume ko Muusa wi'i gorko hokka debbo derewol ceergal to oo seera mo?» ⁸Yeesu toontii be, wi'i: «Gam sabbu yoorugo berde moodon nun acci ko Muusa hokki on laawol ceeron rewbe moodon. Amma diga fuddoode, dum laataakino non. ⁹E goonja bi'anmi on, ceerudo debbo mum to hinaa gam daliila jeenu, to o hoowi goddo, o wadii jeenu.»

¹⁰Aahiibe makko wi'i mo: «To non non nun haala gorko e debbo laatii, gomma to neddo banju.» ¹¹Yeesu toontii be, wi'i: «Himbe fu bane waawata ko jabi haala kan, sey be Alla hokki dum tan. ¹²E woodi rimaabe e laatii waatoraabe. Wobbe bo himbe nun watti be

dum. Wobbe kan banjataa gam daliila Laamaare Alla. Baawudo ko jabi haala kan fu, jaba!»

Yeesu du'anake sukahon petton

(Marku 10.13-16; Luka 18.15-17)

¹³Baawo majjum, himbe waddani Yeesu sukahon petton, gam o yowa juude makko dow makkon o du'anoo kon, amma aahiibe makko nyaasitii be. ¹⁴Den Yeesu wi'i be: «Accee sukahon petton wara to am, to on kadee kon, gam Laamaare Alla laatani nun wa'ube hande makkon.» ¹⁵O yowi juude makko dow makkon, den o yawti diga don.

Yeesu e gojankeejo jom jawdiijo

(Marku 10.17-31; Luka 18.18-30)

¹⁶Gojankeejo gom battii Yeesu, yami mo, wi'i: «Moodibbo, booddum ume haani mi wada, go mi hefa yonki tabitiki?» ¹⁷Yeesu wi'i mo: «Ko wadi aa yamammi dow ko woodi? Alla tan woni booddo! To aa yidi hebugo yonki tabitiki, sey tokkaa sariyaaji.» ¹⁸Gorko on yami Yeesu, wi'i: «Diye nun sariyaaji din?» Yeesu toontii mo, wi'i: «Taa waru neddo, taa jeenu, taa wujju, taa seeda fewre. ¹⁹Teddin baaba maa e inna maa, den jidaa banniraawo maa hande no jidirdaa hoore maa.» ²⁰Gojankeejo on wi'i mo: «Mii jogii sariyaaji dui don fu. Ume nun horii kade?» ²¹Yeesu wi'i mo: «To aa yidi laatodaa kebbudo, yahu cippaa ko goodudaa, kokkaa talakaabe ceede majjum. Den a hefan jawdi dow kammu. Baawo majjum, garaa tokkaa am.»

²²No gojankeejo on nani haala kan, yawti e berne biisiine, gam o laati nun jom jawdiijo. ²³Den, Yeesu wi'i aahiibe mum: «E goonja batanmi on, edum sadi jom jawdiijo naata der Laamaare Alla! ²⁴Mii batitoo on ka kade, edum buri hoyugo, jelooba wurtoroo e hinere baatal, e no jom jawdiijo naatirta der

Laamaare Alla.» ²⁵No aahiibe makko nani ka, haaynaare nanji dum, wi'i: «Den, moy waawata ko hisi?» ²⁶Yeesu daari be, wi'i: «E himbe, dum don wadataako, amma to Alla, huune fu wadoto.»

²⁷Den, Piyer etti haala wi'i mo: «Minon, men accii huune fu men tokki maa. Ume nun laatantoo men?» ²⁸Yeesu wi'i be: «E goonja batanmi on, to huune fu laatinaama kesum, Bii neddo joodfoto e kittaal laamaare teddujal makko. Den, onon sappo e dido tokkuibe am, on joodfoto dow kittaaaje sappo e didi, kitodfon lenyi Isira'iilaabe sappo e didi. ²⁹Neddo fu accudo wuro mum, e sakiki-raabe mum worbe e rewbe, e baaba mum, dum bo inna mum, e sukaabe mum, e gese mum, gam am, o heban ko buri dum, kade bo, o heban yonki tabitiki. ³⁰Amma duubbe ardiibe jooni, laatot sakitiibe, duubbe der sakitiibe jooni bo, laatot ardiibe.»

Ballool gollotoobe der gesa innabooje

20 «Laamaare Alla e nandi e jom gesa innabooje. O wurtii subaka kecco, gam o daarta gollotoobe, o yaara to gesa innabooje makko. ²O nannantiri e gollotoobe, o yoba be nyalaane fu ceede cardi goote. Den o yaari be gesa makko. ³O wurtii jaka yande jeenay, o tawi wobbe e joodii der luumo, woodaa gadeteenal. ⁴O wi'i be: "Jahee gollodon, onon bo der gesa innabooje am, mi yoban on ko haani," ⁵kambe bo be jahi. Jom gesa on witti kade caka nyalooma e yanne tati, o wadi hande non. ⁶Baawo majjum, wakkati yanne joy, o wurtii kade. O tawi wobbe e darii, woodaa gadeteenal. O wi'i be: "Ume wadi ko oon nyalli daraago do, on goodaa gadeteenal?" ⁷Be toontii mo, be bi'i: "Men kebay ettudo men golle." O wi'i be: "Jahee onon bo gollodon der gesa innabooje am."

⁸No kiikiide wadi, jom gesa on wi'i deenudo jawdi mum: "Noddu gollotoobe ben, jobaa moy fu ceede mum. Puddiraa sakitiibe, keennyitiraa ardiibe." ⁹Etanoobe golle deydey alaasara wari, moy mabbe fu hokkaa ceede cardi goote. ¹⁰Ardinoobe etteego golle bo wari. Bee miiluno joddi mabbe buran ni bee to. Amma moy mabbe fu yobaa ceede cardi goote. ¹¹No be jobaa, bee dumbitoo dow jom gesa on, ¹²bee bi'a: "Sakitiibe wari, yanne woore tan gollii, ko potindaa be e minon golliibe nyalaane ne fu, der naaje e guli!" ¹³Jom gesa on toontii gooto mabbe, wi'i: "Banniraawo am, mi farkanay maa. En nannantir bane dow ceede cardi goote nyalaane fu na? ¹⁴Ettu joddi maa, dillu. Mii yidi yobugo cakitiiido hande no maa. ¹⁵Laawol hokkay am mi wadira ceede am no jidirmi na? A daaririi am e gite kallufe gam mi wadii ko woodi na?" ¹⁶Yeesu wi'i: «Hande non sakitiibe laatortoo ardiibe, ardiibe bo laatoo sakitiibe.»

Yeesu batanii maayde e pintol mum de tatawre

(Marku 10.32-34; Luka 18.31-34)

¹⁷No Yeesu yahata Urusaliima e aahiibe mum, o noddi sappo e dido ben, feere mum, o wi'i be: ¹⁸«Nani een jaha Urusaliima. Ton Bii neddo wattoyte der juude hooreebe limaamiibe, e moodiibe tawreeta. Be kiitoto mo kiita maayde. ¹⁹Be gattan mo der juude heeferbe, gam be jaanca mo, be piya mo looci, be bila mo dow leggal palaanal. Amma nyalaane tatawre, o fintan.»

Elgal inna Yaakuuba e Yuhaana

(Marku 10.35-45; Luka 22.24-27)

²⁰Den, inna bibbe Jebede e sukaabe mum battii Yeesu. O jiccii yeeso Yeesu gam o eela dum ballal. ²¹Yeesu wi'i mo: «Ume jidudaa?» O toontii mo, o wi'i: «Mii yidi, to a laamike, nootodaa bibbe»

am dido bee do, gooto joodoo nyaamo maada, gooto bo nano maada.»²² Yeesu toontii, wi'i: «On annaa ko eeloton am. On baawan ko yariri jarirgel nel jarirammi na?» Be toontii mo, be bi'i: «Men baawan.»²³ O wi'i be: «Gooጋa nun, on baawan. Amma joodaago nyaamo am e nano am, min bane hokkata dum. Bee do Baaba am siryanii joonde den nun hebata de.»

²⁴No aahiibe sappo horiibe nani ka, mone maጃbe ummii dow banniraabe maጃbe dido ben. ²⁵Den, Yeesu noddi be, be fu, wi'i be: «Oon anni hooreebe duuniyaaru, no boni nun jororii himbe mum. Mawbe bo e holla himbe mum baawde. ²⁶Amma, dum wadataako hande non hakkune moodon. Jidudo laataago mawdo caka moodon fu, joomum laato jaggotoodo mon. ²⁷Kade bo, jidudo ardaago e moodon fu, joomum laato maccudo moodon. ²⁸Hande non, Bii neddo waray gam jagganeego, amma, jagganaago himbe waddi mo, o hokitira yonki makko gam sooditaago duubbe.»

No Yeesu wuntiniri wumuጃe dido

(Marku 10.46-52; Luka 18.35-43)

²⁹Yeesu e aahiibe mum e wurtoo Yeriko, go jama'aare duunne e tokki mo. ³⁰Wumuጃe dido gom e joodinoo sera laawol. Be nani e wi'ee, Yeesu nun yawtata don, den be janti bee kubaa, bee bi'a: «Joomiraawo Bii Dawda, yurma men!» ³¹Jama'aare e falma be gam be jeedoo, amma be beydi hubugoo e semme, bee bi'a: «Joomiraawo Bii Dawda, yurma men!» ³²Yeesu darii, noddi be, wi'i: «Ume jidufon mi wafana on?» ³³Be toontii mo, be bi'i: «Joomiraawo, wuntin men.» ³⁴Yeesu yurmii be, meemi gite maጃbe. Don maa don be bumti, be tokki mo.

Yeesu naatii Urusaliima

(Marku 11.1-10; Luka 19.28-40; Yuhaana 12.12-19)

21 No Yeesu e aahiibe mum faanii Urusaliima, be jottii Baytifaaji, takkol waanne wi'eteene waanne Jaytu-uje. Yeesu lili aahiibe dido. ²O wi'i be: «Jahee siire wonune yeeso moodon, to oon naata ne, on tawan babba e binjel mum e haጃbii. Pittee di gaddanon am. ³To goddo yamii on gokka fu, toontee mo: "Joomiraawo nun bukaa di." Don maa don, o accan on gaddon di.»

⁴Dum waddii, gam hebbingo haala ka annabiijo batuno, wi'i:

⁵«Batee biጃbe Siyoona, bi'on:

"Daaree, laamiido mon e wara e mon, oo diggi, oo waddii babba, e binjel mum.»

⁶Aahiibe ben yahi, wadi ko Yeesu bati be. ⁷Be gaddi babba e binjel mum, be daddi toggooje maጃbe dow majji, den Yeesu waddii. ⁸Duubbe der jama'aare nen weyyiti gineeji mum dow laawol. Wobbe bo salti licce ledde, e weyyita dow laawol. ⁹Ardiibe Yeesu, e tokkinbe mo baawo fu, e hulgina e wi'a: «Hosana, Bii Dawda! Barke laatanoo garoowo e inne Joomiraawo! Hosana Joomiraawo mo dow kammu!»

¹⁰No Yeesu naati Urusaliima, genni fu laawontirii. Himbe e yamontira, e wi'a: «Moy nun gorko oo do?»

¹¹Jama'aare toontii, wi'i: «Yeesu annabiijo, mo Nasaratu, der leydi Galili nun.»

Yeesu riwii sippooጃe e soodoጃe der suudu Alla

(Marku 11.15-19; Luka 19.45-48; Yuhaana 2.13-22)

¹²Yeesu naatii der suudu Alla. O riwii sippooጃe, e soodoጃe, o hippa taaburuuji cengotoጃe ceede, e kittaaje sippooጃe tantabaraaji. ¹³Den, o wi'i be: «Alla batii der Dewtere, wi'i: "Suudu am noddete

suudu to du'aare wadeteē.” Amma onon, on gartirii ŋol suudorde wuybe!»

¹⁴Wumuŋbe e layoobe wari to makko der suudu Alla, go o nyawti be. ¹⁵Hooreeŋbe limaamiibe, e moodiŋbe tawreeta, mone mum ummi no yi' kujje kayniide de Yeesu wadata, e no sukaabe hulginirta der suudu Alla, e wi'a: «Hosana Bii Dawda!» ¹⁶Den be bi'i: «Aa nana ko sukaabe ben batata na?» Yeesu toontii be, wi'i: «Mii nana. On meeday ko janni haala kaa do na? “A hebii maanteego diga e kunnude sukaabe, e musinoobe.”»

¹⁷Den, o acci be, o wurtii siire nen, o yahi Baytaniya, o waaloy ton.

Yeesu yaa'ike ibbi

(Marku 11.12-14, 20-26)

¹⁸Fini mum subaka, Yeesu dawi e witta der siire, go rafo wadi mo. ¹⁹O hollirii ibbi sera laawol. O yaali to makki, amma o taway goddum, sey baafe tan. Den o bati ibbi kin, o wi'i: «A rimataa biŋbe kade faa abada!» Don maa don, ibbi kin yoori. ²⁰No aahiibe makko yi' dum, haaynaare nanŋi dum, den be yami mo, be bi'i: «Noy ibbi kin yooriri don maa don?» ²¹O toontii be, o wi'i: «E goonja batanmi on: To oon goondini, on gaday seko, on gadan ko furi ko ibbi kin wadanaa. On baawan ko wi'i, waanne nee do: “Doofa diga do, yantoy der maayo,” dum laatoto bo. ²²To oon goondini, ko eeludon e du'aare fu, on kefan dum.»

Yahuduube e yama diga toy baawde Yeesu yiwi

(Marku 11.27-33; Luka 20.1-8)

²³Yeesu naati der suudu Alla. No o waajotoo, hooreeŋbe limaamiibe, e dottiibe Yahuduube battii, yami mo, wi'i: «E baawde dey gadirtaa kujje dee? Moy hokku maa baawde majjum?» ²⁴Yeesu toontii be, wi'i: «Min bo, mi yaman on

yandē goote. To on toontike am, mi batan on e baawde dey nun gadiranmi huune dum. ²⁵Moy lili Yuhaana wada himbe batisi? Alla nun, naa himbe?» Be baddi hakkune maŋbe, be bi'i: «To en bi'i “Alla nun”, o wi'an: “Den, ume wadi go en goondinay Yuhaana?” ²⁶Amma to en toontike bi'uden “himbe nun”, een kula himbe bo, gam himbe fu e daari Yuhaana hande annabiijo.»

²⁷Be toontii Yeesu, be bi'i: «Men anaa.» Kanko bo, o wi'i be: «To non min bo, mi batataa on to e baawde dey nun gadiranmi kujje dee.»

Ballool rindaabe dido

²⁸Yeesu beydi wi'i: «Kaye miiludon e ballool ŋol do: Gorko gom nun woodunoo sukaabe worbe dido. O bati arano, o wi'i dum: “Suka am, yahu gol-lodaa to gesa innabooje.” ²⁹Suka on toontii, wi'i: “Mi yahataa.” Amma baawo nii, o mijitii, o yahi. ³⁰Baaba on noddi suka didaŋo, wi'i mo ka o wi'unoo arano on. Oo don toontii, wi'i: “Woodi Baaba, mi yahan” Amma o yahay. ³¹Der kambe dido ben, moy nun e maŋbe wadi ko baaba mum yidi?» Be toontii, be bi'i: «Arano on nun.» Den, Yeesu wi'i be: «E goonja batanmi on, jaboobe ceede faada, e kaaruwaabe artan on naatoygo Laamaare Alla. ³²Gam Yuhaana warii caka moodon, hollii on laawol foonniitaare, on jabay haala makko. Amma jaboobe ceede faada e kaaruwaabe goondinii mo, go onon yi'ube dum, on tuubay goondindon mo.»

Ballool gesa innabooje

(Marku 12.1-12; Luka 20.9-19)

³³«Kettinee ballool gonŋol kade. Neddo gom nun tiggii gesa innabooje mum. O wadi kowaagol kara, o fiiltini ka. O wasi gayka to biŋbe innabooje biŋdetee, o mahi suudu towukol deenirkol der gesa ka. Baawo mum, o

accani ka gollotoobe makko be gafi haya, den o wafi jahaagal. ³⁴No wakkati borugo innabooje yottii, o lili gollotoobe makko to reeninaabe gesa, be gaddanaa mo gedu makko der bibbe innabooje den. ³⁵Amma reeninaabe gesa nan nanji lilaabe ben, fiyi gooto, gooto bo, be bari dum, tatabo be padfi dum kaaye, be bari. ³⁶Jom gesa on lilitii gollotoobe mum, burube arandeebe duudugo. Reeninaabe gesaa, wadani be no wadannoo arandeebe. ³⁷Faa sakitiine, o lili biyiiko gorko to mabbe, o wi'i: "No wafi fu, be teddinan biyam." ³⁸Amma no reeninaabe gesa yi'i mo, be bi'ontiri hakkune mabbe: "Kanko woni donoowo gesa nan. Garee baren mo, donen na!" ³⁹Den, be nanji mo, be padfi mo baawo gesa, be bari mo. ⁴⁰Jooni noo, to jom gesa innabooje on wari, noy o wadata be?"

⁴¹Be toontii mo, be bi'i: «O halkan reenube hallube ben halkere naawune. Den o hokkan wobbe gesa nan, wafa haya, baawoobe ko hokki mo gedu makko, to wakkati borol bibbe fotii.»

⁴²Baawo majjum, Yeesu wi'i be: «On meeday janjugo ko winnaa der dewtere na?

"Hayre ne mahoobe woppi, kayre laatii hayre jogiine maadi." Kanjum woni golle Joomiraawo, edum haaynii e gite meeden!»

⁴³Gam majjum, mii wi'a on: «Laamaare Alla sottinte caka moodon, ne hokkee himbe lenyi janani, wadoobe ko Alla yidi. ⁴⁴[Nedfo janudo dow hayre nen, heltoto. Mo ne yanti dow mum fu bo, muunyitinto.]»

⁴⁵No hooreebe limaamiibe e Farisaabe nani ka, be paami kambe nun Yeesu wadani ballaaji dii. ⁴⁶Bee daarta laabi no be nanjirta mo, amma bee kula himbe, gam himbe fu e daari mo annabiijo.

Ballool dow bangal

(Luka 14.15-24)

22 Yeesu baddi be kade e ballaaji, wi'i: ²«Laamaare Alla e nandi hande laamiido gom gadudo julde bangal biyum. ³O lili gollotoobe makko noddanaa mo noddinaabe julde bangal. Amma noddinaabe ben yiday warugo. ⁴O lili kade gollotoobe makko wobbe, o wi'i be: "Bi'ee noddinaabe ben, huune fu siriyama, ga'i e baali payudi hiisaama, huune fu gasii, be gara nyaamde." ⁵Amma noddinaabe yebii noddoore nen, hiinnii haajuuji mum. Oo do yawtiri gesa mum, oo to bo yawtiri daartiuru mum. ⁶Horiibe nanji gollotoobe, toori be, wari be. ⁷Mone laamiido ummii puy. O lili soogeeji makko yaha halkaa himbe ben, wuuda ci'e mabbe. ⁸Baawo majjum, o wi'i gollotoobe makko: "Nafa bangal benni, amma noddinanoobe fotay nyaamugo ka. ⁹Gam majjum, jahee to fottirde laabi, noddon be tawudon don fu wara." ¹⁰Gollotoobe ben yahi to fottirde laabi, noddi be tawi don fu, hallube e woodube fu, faa suudu hebbi himbe.

¹¹Laamiido naati gam daara noddinaabe mum. O hollirii goddo gom, mo bornaaki gineeji bangal. ¹²O battii mo, o wi'i: "Banniraawo am, noy naatirdaa do go a bornaaki gineeji bangal?" Amma, oo jeedii. ¹³Den, laamiido wi'i gollotoobe mum: "Kabbee mo, koyde e juude, boppon yaasi, der niwre. O wulla ton, o yakkontira nyiye." ¹⁴Yeesu tokki wi'ugo: «Noddaabe e duudi, amma subaabe duudaa.»

Yobugo laamiido Roma ceede faada

(Marku 12.13-17; Luka 20.20-26)

¹⁵Farisaabe yahi baddoy dow no be nanjirta Yeesu der haala mum. ¹⁶Be lili aahiibe mabbe wobbe, e be Eroodu, be bi'i mo: «Moodibbo, emen anni a laati

nun goonjaajo. E goonja nun janjirirtaa laawol Alla, a hulataa bo himbe, gam a burontirtaa himbe. ¹⁷Den, batu men ko miiludaa dow haala kaa do: E haani men joba laamiido Roma ceede faada naa haanay?»

¹⁸Amma Yeesu e anni miilooji berde maβbe kalludi. O toontii be, o wi'i: «Onon munaafitiibe! Ume wadi ko oon daarta jammaago am? ¹⁹Kollee am ceede jobirteede den.»

Be gaddani mo ceede cardi goote. ²⁰O yami be, o wi'i: «Foto moy e inne moy woni do?» ²¹Be toontii, be bi'i: «Laamiido Roma nun.» Den o wi'i be: «To non, kokkee laamiido Roma ko laatanii dum, kokkon Alla bo ko laatanii dum.»

²²No be nani ka o toontii, haaynaare nanji be. Den be acci mo, be jawti.

Pintol maaybe

(Marku 12.18-27; Luka 20.27-40)

²³Der nyalaane woore nen, wobbe yiwoy diga e waalde Sadukiibe. Kambe nun yeddata, e wi'a maaybe fintataa. Be gari to Yeesu, be yami mo, ²⁴be bi'i: «Moodibbo, Muusa wi'i: "To goddo maayii rimay bibbe, minnyiiko naatta debbo on, gam o darina lenyol mawniiko maayudo." ²⁵Dum wadiino caka amen dow wobbe rindaabe jeedido. Arano banji debbo, maayi, rinday e makko. Minnyiiko naatti debbo on. ²⁶Kanko bo o maayi, o rinday mo biddo. Tatabo bo non non, faa be fu jeedido ben. ²⁷Baawo maβbe be fu, debbo on bo maayi. ²⁸Den, nyalaane darjal, to maaybe fintoy, moy nun e maβbe, o laatoytoo debbo mum, dow kambe jeedido ben? Gam be fu be koowiino mo.»

²⁹Yeesu toontii be, wi'i: «On majjii, gam on paamay Dewte, on annaa baawde Alla bo. ³⁰To maaybe fintii, worbe banjataa, rewbe bo banjataake, be laatoto nun hande malaykaabe tawaabe

dow kammu. ³¹Dow haala pintol maaybe, on janjay ko Alla wi'i on na? O wi'i: ³²«Min woni Alla Iburahiima, Alla Isiyaaku, e Alla Yaakuubu.» Alla laataaki Alla maayube, amma Alla wuuruβe.»

³³Jama'aare hettinaniine mo, haaynaare nanji dum e ekkitinol makko.

Sariya buruka mawnugo

(Marku 12.28-34; Luka 10.25-28)

³⁴No Farisaabe nani Yeesu muβbii kunnude Sadukiibe e haala, be gadi hawriine. ³⁵Gooto maβbe, laatiido janjinoowo Sariya, yidi jarbaago Yeesu, yami mo, wi'i: ³⁶«Moodibbo, sariya kaye furi mawnugo der dewtere tawreeta?» ³⁷Yeesu toontii mo, wi'i: «"Yidu Alla Joomiraawo maa e berne maa fu, e yonki maa fu, e hakkillo maa fu." ³⁸Kanka woni sariya arana, buruka manju. ³⁹Sariya didaba nanduka e makka nani: "Yidu banniraawo maa, hande no jidirdaa hoore maa." ⁴⁰Ko tawreeta Muusa e dewte annabiibe bati fu, e darii dow sariyaaji didi dii.»

Almasihu e Dawda

(Marku 12.35-37; Luka 20.41-44)

⁴¹No Farisaabe hawritii, Yeesu yami be, wi'i: ⁴²«Ume miiloton dow Almasihu? Bii moy nun?» Be toontii mo, be bi'i: «Bii Dawda nun.» ⁴³Den Yeesu wi'i be: «Noy Dawda noddiri mo "Joomiraawo?" Ruuhu Alla holli mo dum, gam majjum o wi'i: ⁴⁴"Joomiraawo wi'i Joomam:

Jooda nyaamo am,

faa mi wada jaabaa waybe maa." ⁴⁵To Dawda noddii mo "Joomiraawo",

den, noy o laatortoo biyiiko?»

⁴⁶Be fu be baaway ko toontii mo gokka. Diga nyaanne mum, goddo suusay ko yami mo y'ande godde.

**Yeesu felii moodibbe
tawreeta e Farisaabe**

(Marku 12.38-40; Luka
11.37-54; 20.45-47)

23 Den, Yeesu baddi jama'aare e aahiibe mum, wi'i: ²«Moodibbe tawreeta e Farisaabe, yowanaama janjingo tawreeta Muusa. ³Gam majjum, nananee be, gadee huune fu ko be bi'i on. Amma to on gadee ko be gadata, gam bee bata, amma be gadataa ko be bati. ⁴Bee kabba doolle teddufe, bee doonina himbe dow balbe mum. Amma kambe, be jidaa meemugo de baa e kollel. ⁵Ko be gadata fu, bee gada dum gam himbe yi'ana be. Kanjum acci bee binna aayaaje dow laayaaji, be kabba e tiide, e dow came mabbe. Bee juutina sariiji toggooje mabbe. ⁶Bee jidi joonde arandeeje to be noddinaama nyaamde. Bee jidi joonde burde teddugo, der cuudi baajordi. ⁷Bee jidi sanneego caka jaayri to jama'aare hawritii, e noddeego "Moodibbo". ⁸Amma onon, to on nootee noddedon "Moodibbo", gam moodibbo gooto tan goodudon, onon kan, on fu oon banniraabe. ⁹To on noddee goddo "Baaba" e duuniyaaru do, gam Baaba gooto tan goodudon, kanko woni gonudo dow kammu. ¹⁰To on jabee noddeego "Hooreejo", gam hooreejo gooto tan goodudon, kanko woni Almasiihu. ¹¹Burudo mawnugo caka moodon laatoo gollantoodo horiibe. ¹²Mawnindo hoore mum fu, leesinte. Leesindo hoore mum bo, mawninte.»

Yeesu e gacco munaafitaare

(Marku 12.40; Luka 11.39-52; 20.45-47)

¹³«Bone laatanto on, onon moodiibe tawreeta e Farisaabe, munaafitiibe! gam oon mabbana himbe dammulgal Laamaare Alla. Onon e ko'e mon on naataa, on accay yidube naatugo bo,

naata. [¹⁴Bone laatanto on onon moodiibe e Farisaabe munaafitiibe! Oon teeta cuudi gowniibe, oon juutina du'aaje gam himbe mana on. Gam majjum, on kiitete kiita buruka naawugo.]

¹⁵Bone laatanto on, onon moodiibe tawreeta e Farisaabe, munaafitiibe! Gam oon boositoo leyde, e maayo fu, gam kebon baa gooto tokka on. To on kebii mo, laatinon mo bii yiiteejo, de didi, bura no moodon.

¹⁶Bone laatanto on, onon wumube ardiibe! Oon bi'a: "To neddo hunorake suudu Alla, dum laataaki goddum. Amma to o hunorake kanjeeri suudu Alla, doole o hebbina hunayeere makko." ¹⁷Onon majjube, e wumube! Ume buri mawnugo, kanjeeri na, naa suudu Alla laabinoogol kanjeeri? ¹⁸Oon bi'a kade: "To neddo hunorake hiisirde dum laataaki goddum. Amma to o hunorake sadaka cackaaka dow hiisirde, doole o hebbina hunayeere makko." ¹⁹Onon wumube! Ume nun buri mawnugo: sadaka kiisaaka na, naa hiisirde laabinoore sadaka kan? ²⁰To non kunoriido hiisirde, hunorake hiisirde e ko woni dow maggol fu. ²¹Kunoriido suudu Alla, hunorake ghol e Alla tawaado der mayru. ²²Kunoriido kammu bo, hunorake gurol Laamaare Alla, e Alla joodiido dow maggol.

²³Bone laatanto on, onon moodiibe tawreeta e Farisaabe, munaafitiibe! Gam oon cutta jakka haakooji bi'eteedi maantu, e anisa, e kume, amma oon jeeboo ko furi teddugo der tawreeta, kan woni foonnitaare, e endam, e goondinki. Amma to on jeebee ko horii. ²⁴Onon wumube ardiibe! To buubol yanii der jaram moodon, oon cekoo, ikkinon ghol, amma oon moda jeelooba!

²⁵Bone laatanto on, onon moodiibe tawreeta e Farisaabe, munaafitiibe! Gam oon layba baawo jarirkon, e baawo keede. Amma der majje e heewi huune

ko wujjaa, e ko teetaa. ²⁶An Farisaajo bumdo! Laybu taw der jarirkon e der keede, den baawo majje bo laaban.

²⁷Bone laatanto on, onon moodiibbe tawreeta e Farisaabe, munaafitiibe! Gam oon nandi hande caabeeje dawninaade. Yaasi majje e woodi, amma der e hebbi yiye maayuube, e huune ko sobi fu. ²⁸Onon bo, hande non laatidon. Dow gite himbe, oon nandi hande foonnitiibe, amma der moodon e hebbi munaafi-taare, e luudaare.

²⁹Bone laatanto on, onon moodiibbe tawreeta e Farisaabe, munaafitiibe! Gam oon maha jenaale annabiibe, oon boodina caabeeje foonnitiibe. ³⁰Den oon bi'a: "To men na'onno wakkati kaakiraabe amen, men kaw-tataano e maabbe dow barki annabiibe ben." ³¹Hande non, nootoridon onon nun laatii biibbe warunoobe annabiibe. ³²To non, kebbinee golle de kaakiraabe moodon fudduno! ³³Onon biibbe bolle pure! Noy baawirton ko dadi yite jahannama? ³⁴Gam majjum, mii lildana on annabiibe, e hakkilbe, e moodiibbe tawreeta. On baran wobbe, tiggon wobbe, wobbe, piyon dum looci, der cuudi moodon baajordi, tooron be, der ci'e e ci'e. ³⁵Alla hiitoto on sabbu yiyam himbe foonnitiibe, baraabe. Dum fuddan diga yiyam Habiila, poonnitido, faa yiyam Jekariya, bii Barakiya, mo barudon hakkune suudu Alla e hisirde. ³⁶E gooŋa batanmi on: Huune dum fu, tawan himbe jaamanuuru nuu do!

Yeesu yurmike himbe Urusaliima

(Luka 13.34-35)

³⁷«Urusaliima, Urusaliima! an baroowo annabiibe, e paddoowo be Alla lildanoy maa kaaye! De duuddum jidumi hawritingo biibbe maada hande no gertogal hawritirta coppi mum ley biyeede mum. Amma on jabay. ³⁸Gam

majjum, on accante genni moodon laatoo bille. ³⁹E gooŋa batanmi on, on ji'ataa am kade faa nyalaane bi'oyton: "Barke woodani garoowo e inne Joomiraawo!"»

Pusul suudu Alla e keennyol duuniyaaru

(Marku 13.1-37; Luka 21.5-24; 17.22-37)

24 Yeesu wurtii suudu Alla, e yawta, ko aahiibe makko battii, e holla mo no suudu Alla ŋol mahiraa. ²Den, o wi'i be: «On ji'i huune dum fu na?» E gooŋa batanmi on: «Baa hayre yowataako dow wonne, dum fu, dum pusete.»

³Yeesu yahi joodoy dow waanne wi'eteene waanne Jaytuuje, den aahiibe makko wari kambe tan, yami mo, wi'i: «Batu men dey nun dum wadata. Maane ney nun hollitinta garki maa e keennyol duuniyaaru?» ⁴Yeesu toontii be, wi'i: «Kakkilee, to on accee goddo majjina on. ⁵Gam duubbe waran e inne am, be bi'a, kambe nun woni Almasiihu. Be majjinan himbe duubbe. ⁶On nanan habaruuji konuuji e rimmo konuuji e batanee, amma to on kulee! Doole nun dum wada, amma timmoode bane don taw. ⁷Lenyol ummanto lenyol hawre. Laamaare ummanto laamaare bannun hawre. Rafo e dimmaade leydi wadan der nokkuuje godde. ⁸Dum don fu laati nun hande fuddoode n̄atawre.

⁹Den himbe wattan on e juude wobbe gam tooredon, baredon. Lenyi fu wanyan on gam inne am. ¹⁰Wakkati mum, himbe duubbe accan goondinki, be jammontiran, be banyontira hakkune maabbe. ¹¹Annabiibe fewoobe duubbe waran, be majjinan himbe duubbe. ¹²Hallande yahan e duudfa faa yidde himbe duubbe feewta. ¹³Amma mun-yudo faa timmoode, hisan. ¹⁴Linjiila dow Laamaare Alla waajete der duu-

niyaaru fu, gam dum laatanoo lenyi fu seedaaku. Den, timmoode duuniyaaru waran.»

Tooraaji mawdi e wara

(Marku 13.14-23; Luka 21.20-24)

¹⁵«Gam majjum, to on ji'ii "karmudum, nyiddudum", dum annabi Daniyel batannoo e darii dow nokkuure ceniine, den sey janŋooŋe ka wafa hakkillo. ¹⁶Den, tawaabe Yahudiya fu dogga eenca baalle. ¹⁷Tawaado dow suudu bo, to wi'a jippoto etta ko woni der suudu. ¹⁸Tawaado gese bo, to wittu wuro ettoyo go toggoore mum. ¹⁹Bone laatanto rewbe gaambe, e musinteebe der nyalaade den! ²⁰Du'ee, gam to doggudu moodon laato wakkati dabbune, dum bo nyalaane siwteteene. ²¹Gam, toora mawka laatoto, hande makka meeday ko wadii diga duuniyaaru fuddi faa jooni, hande makka bo wadataa kade faa abada. ²²To nyalaade den buytaakano juutugo, goddo hisataano. Amma Alla buytii de sabbu subaabe mum.

²³Wakkati mum, to goddo wi'ii on: "Almasiihu nani do,» naa bo "o nani to," to on goondinee. ²⁴Gam almasiihuuŋe e annabiibe fewrekuuŋe waraan. Be gadan kaayefiiji mawdi, e haaynaareeji duudfi, gam be majjina baa e subaabe, to wafoto. ²⁵Paamee wooda, mi seedinii on dum diga dum waray.

²⁶To goddo wi'ii on: "O na'on der haro," to on jahee ton. Naa bo to be bi'ii on: "O na'on der cuudi," to on goondinee. ²⁷Hande no maayyere maayyirta dow kammu diga lettugal faa gorgal, hande non Bii neddo bo warirta. ²⁸To baatudum woni fu, ton nun digaareeje hawritintoo.»

Wittoyo Almasiihu

(Marku 13.24-31; Luka 21.25-33)

²⁹«Don maa don, baawo nyalaade billaaje den, naaje nibban, lewru accan yaynugo, koode yanan diga dow kammu, baawde gonude dow kammu fu dimmoto. ³⁰Den, maane Bii neddo holitinto dow kammu. Lenyi himbe duuniyaaru fu simoto. Be ji'an Bii neddo e wara diga kammu, der duule, e baawde mawde, e teddujal. ³¹Walaldu mawnu fuurete. O lilan malaykaabe makko der gooraaje leydi naay, lettugal e gorgal, sobbiire e hoore fudo, gam hawritingo subaabe makko wonuŋe der duuniyaaru fu.

Ballool ibbi

(Marku 13.28-31; Luka 21.29-33)

³²Paamee ko ibbi ekkintinta. To licce makki e wilita, e wafa haako, oon anni dunju faanike. ³³Hande non, onon bo, to on ji'ii huune ko batanmi do fuddi wadugo, annitee wakkati Bii neddo faanike, oo darii dammugal wuro. ³⁴E goonja batanmi on: Himbe jaamanuuru nu do maayidintaa go huune dum fu laato. ³⁵Kammu e leydi heennyan, amma haala am heennyataa faa abada.»

Alla tan anni nyalaane darŋal

(Marku 13.32-37; Luka 17.26-30, 34-36)

³⁶«Amma nyalaane e wakkati majjum, walaa annudo dum. Baa malaykaabe wonuŋe dow kammu annaa, baa Biddo bo. Walaa annudo dum sey Baaba tan. ³⁷Hande no dum laatino der jaamanu Nuuhu, hande non garki Bii neddo bo laatoto. ³⁸Go ilam tufaana wara, himbe e nyaamanno, e yaranno, e bananno, e banana bibbe mum, faa nyalaane Nuuhu naati laana diyam. ³⁹Be miijanaaki dum, faa ilam tufaana wari halki be be fu. Hande non garki Bii neddo bo laatorto. ⁴⁰Wakkati mum, worbe dido

wonoto der gesa, gooto ettee, gooto accee. ⁴¹Rewbe dido namidan dow namarde woore, gooto ettee, gooto accee. ⁴²To non, deenee, gam on annaa wakkati de Joomiraawo moodon warata. ⁴³Paamee kaa do: To jom wuro e anni wakkatiire ne gujjo warata jemma, o daanataako. O accataa gujjo yula sudu makko. ⁴⁴Gam majjum, kakkilee onon bo, gam Bii neddo waran der wakkatiire ne on miilay.»

Gollotoodo geeto e gollotoodo kalludo

(Luka 12.41-48)

⁴⁵«Moy woni gollotoodo kooliniido, kakkildo? Kanko woni mo joomiraawo mum yowani dum himbe wuro mum gam o hokka be nyaamdu der wakkati kaanuki. ⁴⁶Barke laatanto gollotoodo mo joomiraawo mum warti tawi e hiinnii golle mum. ⁴⁷E goonja batanmi on: Joomiiko yowanan mo jawdi mum fu. ⁴⁸Amma to gollotoodo on e laatii kalludo, o wi'an der berne makko: Joomiraawo am booyan, wartay, ⁴⁹den o yanta oo fiya banniraabe makko gollotoobe, oo nyaamida, oo yarida e yarooobe. ⁵⁰Kanko, joomiiko wartan nyalaane ne o miilanay, e wakkatiire ne o annaa. ⁵¹Joomiiko hiitoto mo kiita naawuka, o heba riiba e munaafitiibe. Den o wullan, o yakkontira nyiye.»

Ballool dow gati sappo di annaa worbe

25 «Nyalaane mum, Laamaare Alla nandan e gati sappo di annaa worbe ettudi fitillaaji mum, wurtii gam fottoygo e jommanjo gorko. ²Joyo mabbe e laatii nyaabiibe, joyo bo yoyube. ³Nyaabiibe ben etti fitillaaji mum, amma be ettay nebbam goddam. ⁴Yoyube kan etti fitillaaji mum, hawri e paali nebbam goddam. ⁵No jommanjo jenni waray, be fu be nonji, be daani.

⁶Faa caka jemma, huubaano nanaa, wi'i: "Jommanjo gorko nani, burtee, pottee e makko!" ⁷Den be fu be pini, bee moyyina fitillaaji mabbe. ⁸Gati joy nyaabiidi wi'i banniraabe mum yoyube: "Kokkoree men nebbam moodon sedda, gam fitillaaji amen na'on nyifa." ⁹Yoyube toontii be, wi'i: "Aawo nebbam dam men goodi heyataa en, en fu. Jahee to sippoobe, coodee dam moodon!" ¹⁰No be jawti soodoygo nebbam, jommanjo gorko yottii. Wadunoobe siri mum naatidi e makko der wuro to bangal wadata, den dammugal mabbaa. ¹¹No booyi sedda, joyo horiibe wittoy, e huuba, e wi'a: "Joomiraawo, Joomiraawo, mabbitan men!" ¹²Amma o toontii be, o wi'i: "E goonja batanmi on, mi annaa on."

¹³Gam majjum Yeesu wi'i: «Deenee, gam on annaa nyalaane, dum bo wakkatiire de Bii neddo warata.»

Ballool gollotoobe tato

(Luka 19.12-27)

¹⁴«Dum nandan hande gorko gom ciriyiido wada jahaanjal. Den o noddi gollotoobe makko, o yowani be jawdi makko. ¹⁵O hokki arano mabbe ceede cardi keme joy, didafo, ceede cardi keme didi, tatafo bo, ceede cardi hewre, moy fu jaka baawde mum. Den o yawti genni makko. ¹⁶Don maa don, gollotoodo kokkaado ceede cardi keme joy, yahi tenkorii de, de diibi ceede cardi keme joy godde. ¹⁷Kokkaado ceede cardi keme didi bo, wadi hande non, kanko bo o riibii ceede cardi keme didi godde. ¹⁸Amma kokkaado ceede cardi hewre, yahi wasi gayka, uwi don ceede joomiraawo mum hokki dum.

¹⁹No booyi, joomiraawo mabbe warti, noddi be, be liiso, be kolla no moy mabbe fu wadiri golle mum. ²⁰Kokkaado ceede cardi keme joy wari, waddi ceede cardi keme joy godde,

wi'i: "Joomiraawo, ceede cardi keme joy de kokkudaa am riibake keme joy godde." ²¹ Joomiiko wi'i mo: "Golle maa woodii sanne, an gollotoodo geeto, koolaado. No a laatike koolaado e huune ko faandi, mi hokkete ko buri dum mawnugo. War naatu ceyododaa e am!" ²² Gollotoodo kokkanoodo ceede cardi keme didi wari kanun bo, wi'i: "Joomiraawo, ceede cardi keme didi de kokkudaa am riibake ceede cardi keme didi godde." ²³ Joomiiko wi'i mo: "Golle maa woodii sanne, an gollotoodo geeto, koolaado. No a laatike koolaado e huune ko faandi, mi hokkete ko buri dum mawnugo. War naatu ceyododaa e am!" ²⁴ Kokkaado ceede cardi hewre wari kanun bo, wi'i: "Joomiraawo, mii anni a laati nun neddo cadudo: Aa rugga ko a aaway, aa botta ko a hawritay. ²⁵ Gam majjum kulumi, jahum cuudoymi ceede maa der leydi. Jabu ceede maa!" ²⁶ Joomiiko toontii mo, wi'i: "An gollotoodo kalludo, ciiwaakuujo! Aa annunoo mii rugga ko mi aaway, mii botta ko mi hawritay, ²⁷ den, ume wadi ko a wattay ceede am der banki, to mi wartiino mi jabanno de e riiba majje. ²⁸ Teetee ceede makko den, kokkon goodudo ceede cardi keme joy. ²⁹ Gam goodudo nun beydantee faa duuda. Amma mo woodaa, baa sedfa ko woodi teetete. ³⁰ Gollotoodo mo nafataa on, paddee mo yaasi der niwre, o wulla ton, o yakkontira nyiye."

Bii neddo hiitoto himbe nyaanne darjal

³¹ «To Bii neddo warii e teddujal mum e malaykaabe fu, o joodoto dow kittaal laamaare makko jal teddujal. ³² Himbe lenyi duuniyaaru fu, hawritinto yeeso makko. O seenniran himbe hande no duroowo seennirta baali e

be'i. ³³ O resan baali, junjo makko nyaamo, o resa be'i bo, junjo makko nano. ³⁴ Den, laamiido wi'an wonube junjo mum nyaamo: "Garee, onon be Baaba am barkidini, jabee donju laamaare ne ciriyanadon diga fuddoode duuniyaaru. ³⁵ Gam rafo wadii am, on nyaannii am, mi dondaama, on jarnii am, mi latino kodo, on bernii am. ³⁶ Mi wonake funtu, on koltinii am, mi nyawii, on nyawtii am, mi mabbaamaa der kasu, on daaroyii am." ³⁷ Den, foonnitiibe toontoto mo, wi'a: "Joomiraawo, dey men ji'u maa aa rafi, men nyaannu maa, naa dey men ji'u maa aa dondii, ko men jarnu maa? ³⁸ Dey men ji'u maa aa laatii kodo, men beernu maa, naa dey men ji'u maa aa woni funtu go men koltin maa? ³⁹ Dey men ji'u maa aa nyawi naa bo aa mabbaa der kasu, men daaroy ma?" ⁴⁰ Laamiido on toontoto be, wi'a: "E goonja batanmi on: ko gadandon gooto der burudo faandugo caka sakiki-raabe am bee, min nun gadandon dum."

⁴¹ Baawo majjum, o wi'an wonube junjo makko nano: "Dillee woddi am, onon ya'aabe! Naatee der yiite tabitiije, desanaaje Ibiliisa e malaykaabe mum! ⁴² Gam rafo wadii am, on nyaannay am, donka wadii am, on jarnay am, ⁴³ mii latino kodo, on beerinay am, mi wonino funtu, on koltinay am, mi nyawii, mabbaami der kasu, on daaray am." ⁴⁴ Den, be toontoto mo kambe bo, be bi'a: "Joomiraawo, dey men ji'i rafo e wadee, dum bo donka e wadee, maa bo aa laatii kodo, naa bo aa woni funtu, maa bo aa nyawi, naa aa mabbaa der kasu, ko men ballay maa?" ⁴⁵ O toontoto be o wi'a: "E goonja batanmi on: ko on gadanay gooto der burube faandugo, min woni on gadanay dum." ⁴⁶ Den kambe, be jahan der billaare tabitiine, amma foonnitiibe heban yonki tabitiiki.»

**Mawbe Yahuduube e
dawra no nanjirta Yeesu**

(Marku 14.1-2; Luka
22.1-2; Yuhaana 11.45-53)

26 No Yeesu heennyi wadugo fil-
laaji din fu, o wi'i aahiibe makko:
²«Oon anni balde didi nun horii go ju-
ulde Paska wada, Bii neddo bo wattete
e juude himbe, be tigga mo dow leggal
palaanjal.»

³Wakkati mum, hooreebe limaami-
ibe e dottiibe wadi hawriine der wuro
hooreejo limaamiibe, bi'eteedo Kayafas.
⁴Be nannantiri be nanja Yeesu e yoyre,
be bara mo. ⁵Amma be bi'i: «To en gadee
dum wakkati juulde, gam to himbe um-
min fitina caka jama'aare.»

**Debbo gom moomii
wardi dow hoore Yeesu**

(Marku 14.3-9; Yuhaana
12.1-8; Luka 7.36-50)

⁶Yeesu e wonuno Baytaniya der wuro
Simon cecefo. ⁷No be nyaamata, don
debbo gom battii Yeesu, e jogii faanu
gadiraanjol hayre albaatiri kebbujol
wardi, dam ceede duudde. O waanji dam
dow hoore Yeesu. ⁸No aahiibe makko
yi'i dum, berde maβbe welay, be bi'i:
«Gam ume wardi dam biisaa baanji?»
⁹Dam waaweteno sippeego ceede du-
udde, de ceennanee talakaabe.»

¹⁰Yeesu faanti ko be batannoo, wi'i
be: «Gam ume ko oon toora debbo on?
O wadani am golle boodde. ¹¹Gam ta-
lakaabe e wondi e moodon wakkati fu.
Amma min, mi wondataa e moodon
wakkati fu. ¹²O moomii bannu am
wardi, gam siryaago uwol am. ¹³E goonja
batanmi on: To linjiila waajetee e duu-
niyaaru do fu, ko debbo on wadi batante,
siwtorte bo.»

Yahuuda jammake Yeesu

(Marku 14.10-11; Luka 22.3-6)

¹⁴Den Yahuuda Iskariyot, gooto der
aahiibe sappo e dido, yahi to hooreebe
limaamiibe. ¹⁵O wi'i be: «Ume kokkoton
am to mi wattanii on Yeesu der juude
mon?» Be limi ceede cardi laso e sappo,
be kokki mo. ¹⁶Diga wakkati majjum, oo
daarta laabi no o jammortoo Yeesu.

**Yeesu nyaamii hiraane
Paska e aahiibe mum**

(Marku 14.12-31; Luka
22.7-34; Yuhaana 13.1-38)

¹⁷Nyalaane arandeere, der juulde
peen ko yuufinaaka, aahiibe Yeesu wari,
yami mo, wi'i: «Toy jidudaa men ciriya-
nee hiraane Paska?» ¹⁸O toontii be, o
wi'i: «Jahee siire, naaton wuro waane,
bi'on mo: «Moodibbo wi'i, wakkati mum
faanike, der wuro maada nun o nya-
mata juulde Paska e aahiibe makko.»»
¹⁹Aahiibe wadi ko Yeesu bati dum, be
ciryii hiraane Paska.

²⁰No kiikiide wadi, o joododii e aahi-
ibe makko sappo e dido, bee nyaama.
²¹Wakkati be nyaamata, Yeesu wi'i be:
«E goonja batanmi on: gooto moodon
jammoto am.» ²²Berde maβbe biisii puy,
go bee yama mo gooto gooto, moy
fu e wi'a: «Joomiraawo, min bane hi-
naa?» ²³O toontii be, o wi'i: «Tummid-
indo junjo mum e am der heeddo, joo-
mum nun jammotoo am. ²⁴E goonja Bii
neddo dillan hande no Dewte bati dow
makko. Amma bone woodani jammiido
mo! To o rimaakano, dum furananno
mo woodugo.»

²⁵Yahuuda, jammotoodo mo, yami
mo, wi'i: «Moodibbo, min nun naa?» O
toontii mo, o wi'i: «A batii ka.»

Kirtaari ceniini

(Marku 14.22-26; Luka
22.14-20; 1 Korintu 11.23-25)

²⁶No be nyaamata, Yeesu etti peen, yetti Alla, ɓappiti, hokki aahiibe mum, wi'i: «Jabee, nyaamee, kanjum woni bannu am.» ²⁷Baawo majjum, o etti jarirgel innabojam, o yetti Alla, o hokki be, o wi'i: «Jaree on fu. ²⁸Kanjam laatii yiy'am am, yiy'am alkawal, deyyitiidam gam yaafuye hakkeji himbe duubbe. ²⁹Mii wi'a on: Mi yarataa innabojam dam kade faa abada, sey nyalaane jaridanmi kesam e moodon, der Laamaare Baaba am.»

³⁰Baawo be jimi jimol, be burtii, be jahi waanne Jaytuuje.

Yeesu wi'i Piyer yeddan dum

(Marku 14.27-31; Luka
22.31-34; Yuhaana 13.36-38)

³¹Den Yeesu wi'i aahiibe mum: «Jemmaare nee do, on fu, on accan am, gam e winnaa der dewtere: "Mi fiyan duroowo, den hoggo baali sankito.»

Yeesu beydi, wi'i: ³²«Amma baawo to mi fintii, mi artan on Galili.» ³³Den Piyer, wi'i mo: «Baa to be fu be accii maa, min kan mi accataa maa pay.» ³⁴Yeesu toontii mo, wi'i: «E goonja batan maa mi: Jemmaare nee do, ko jakaraari jogga, a wi'an de tati a annaa am.» ³⁵Piyer wi'i mo: «Baa to doole mi maayida e maa, mi wi'ataa pay mi annaa maa.» Aahiibe fu wi'i, hande non.

Yeesu e du'oo der Gesemane

(Marku 14.32-42; Luka 22.39-46)

³⁶Baawo majjum, Yeesu e aahiibe mum yottii nokkuure wi'eteene Gesemane. O wi'i be: «Joodee do, faa mi wadaa du'aare.» ³⁷O yaadi e Piyer, e bibbe Jebede dido, ko berne makko fuddi biisaago, oo maata toora berne puy. ³⁸Den o wi'i be: «Biisere berne sat-

tanii am faa e yidi warugo am. Gonee do, deenidee e am.» ³⁹O woddii sedda, o yani o hippii e leydi, oo du'oo, oo wi'a: «Baaba, to wadoto, woddinanam jarirgel toora kaa. Amma ko jidudaa laatoo, hinnaa ko jidumi.»

⁴⁰O wittoy, o tawi bee daani. O wi'i Piyer: «On baaway ko reenidi e am baa yanne woore na? ⁴¹To on daane, du'ee, gam to on janee der jarbeeji. Gam berne e yidi, amma bannu tampii.»

⁴²O witti du'aago kade de didawre, o woddii sedda, o wi'i: «Baaba, to wadataako jarirgel toora nel yawta, mi yariray nel, den, accu yidde maa laatoo!»

⁴³Yeesu wittoy kade, o tawi be bee daani, gam doynol e jogii be puy. ⁴⁴O acci be kade, o witti du'aago de tatawre e boliide goote den. ⁴⁵Baawo majjum, o wittoy to aahiibe makko, o wi'i be: «Faa jooni on na'on daani, oon ciwtii na? Wakkati wadii! Bii neddo wattete der juude hakkeebe. ⁴⁶Ummee jawten! Jam-motoodo am nani wara!»

Nangoore Yeesu

(Marku 14.43-50; Luka
22.47-53; Yuhaana 18.3-11)

⁴⁷Yeesu heennyay batugo, go Yahuuda, gooto der aahiibe makko sappo e dido yottii, e himbe duubbe, jogiibe kaafaaje, e cabbi. Hooreebe limaamiibe, e dottiiibe nun liloy be. ⁴⁸Jam-motoodo mo on tintiniinoo be maane, wi'i: «Neddo mo cannumi e mammi-laade fu, kanko nun don. Nanjee mo.» ⁴⁹Don maa don, Yahuuda battii Yeesu, wi'i mo: «Jam kirden Moodibbo!» Den o mammilii mo. ⁵⁰Yeesu toontii mo, wi'i: «Igo am, wadu ko waddu maa.» Himbe ben battii, watti Yeesu junjo, nanji mo. ⁵¹Den gooto der wondunoobe e Yeesu solti kaafahi mum, jabbi mac-cudo hooreejo limaamiibe, setti nowru, ⁵²go Yeesu wi'i mo: «Wittin kaafahi maa der kuunjal mum, gam kabiroowo e

kaafahi, e kaafahi nun joomum halkirta. ⁵³Aa miili mi waawataa ko noddi Baaba am lildanaanmi ko buri malaykaabe konunkeebe ukke sappo e didi don maa don na? ⁵⁴Amma to dum laataaki non, noy ko winnaa der Dewtere hebbirta? Gam dewtere wi'i, non dum laatotoo.»

⁵⁵Den, Yeesu wi'i jama'aare: «Daa on garii nanjugo am e kaafaaje, e cabb hande pasotoodo ni. Der suudu Alla bane gonunoomi de weeti fu, emi janjina, go on nanjay am? ⁵⁶Amma hune dum fu wadii gam ko winnaa der dewte annabiibe hebba.» Den, aahiibe makko fu doggi, acci mo.

Hooreebe diina Yahuduube hiitake Yeesu

*(Marku 14.53-65; Luka 22.54,
63-65; Yuhaana 18.12-13, 19-24)*

⁵⁷Nanjube Yeesu ben yaari mo to Kayafas hooreejo limaamiibe, go moodiibe tawreeta, e dottiiibe genni, hawritii. ⁵⁸Piyer e tokki mo bawbawre, diga woddi, faa der fageere wuro hooreejo limaamiibe. O naati, o joododii e reenube gam o yi'a no dum heennyitirta.

⁵⁹Hooreebe limaamiibe, e dawroobe fu, e daarta fewre ne be gaccorto Yeesu gam o waree. ⁶⁰Himbe duube wari seedii fewre dow makko, amma be kebay gacce potufe warugo mo. Den, worbe dido gom wari, seedii ⁶¹wi'i: «Kanko nun wi'unoo pusan suudu Alla, mahitoo njol der balde tati.» ⁶²Hooreejo limaamiibe ummii, wi'i Yeesu: «A toontataako gokka na? A nanay ka be batata dow maa na?» ⁶³Amma Yeesu toontaaki gokka. Hooreejo limaamiibe on wi'i mo: «Mii eele e inne Alla yonkinteejo, batu men to an nun woni Almasiihu, Bidfo Alla.» ⁶⁴Yeesu toontii mo, wi'i: «A batii ka. Ka batanmi woni: Diga jooni, on ji'an Bii neddo e joodii nyaamo Jom Baawde, o waran diga dow kammu.»

⁶⁵Den, mone wadi hooreejo limaamiibe faa serkiti toggoore mum, wi'i: «O batii kalluka dow Alla! En kajaaka seedeefe gom kade! On nanii e noppi moodon kalluka ka o bati. ⁶⁶Ume ji'udon?» Be toontii, be bi'i: «Emo haani warego.» ⁶⁷Den, be tuuti mo jooode e yeeso, bee piya mo guyye. Wobbe mabbe e fiya mo meeye, ⁶⁸e wi'a: «Almasiihu! Tinta, moy nun fiyu maa.»

Piyer yeddii wi'i annaa Yeesu

*(Marku 14.66-72; Luka 22.55-62;
Yuhaana 18.15-18, 25)*

⁶⁹Piyer e joodii yaasi fageere wuro. Horbe tawaabe don, gooto mum, battii mo, wi'i: «An bo, aa wondunoo e Yeesu Galilinkeejo.» ⁷⁰Amma Piyer yeddi ka yeeso himbe fu, wi'i: «Mi faamay ko jidudaa wi'ugo.»

⁷¹Baawo majjum, o ummii oo foonnii far dammugal wuro. Korfo godfo yi'i mo, wi'i wonbe don: «Gorko oo do e wondunoo e Yeesu Nasaratuujo.» ⁷²Piyer yeddi kade, wi'i: «Mi hunike, mi annaa gorko on.»

⁷³No wadi tifere, wonube don battii Piyer, wi'i mo: «Seko walaa, a laati nun gooto der aahiibe makko, gam batu maa e hollita to yi'wudaa.» ⁷⁴Den, Piyer hunii wi'i: «Alla hiitoo am to mi fewii, e goonja mi annaa gorko on!» Wakkati mum, jakaraari joggi. ⁷⁵Den Piyer siwtorii ka Yeesu batunoo dum, wi'i: «Go jakaraari jogga, a wi'an de tati a annaa am.» O wurtii yaasi, o wulli bojji kaafudii.

Yeesu yaaraama to Pilaatu

(Marku 15.1; Luka 22.66-71, 23.1)

27 Subaka kecco, hooreebe limaamiibe, e dottiiibe fu, hawritii e dawra dow no be barirta Yeesu. ²Be kabbi mo, be jaari to Pilaatu, hooreejo jeyde leydi Yahudiya.

Maayde Yahuuda Iskariyot

(Golle Lilaabe 1.18-19)

³No Yahuuda jammiido Yeesu yi'i o hiitaama o waree, o miijitii, o wittini ceede cardi laso e sappo de o jabunoo to hooreebe limaamiibe, e dottiiibe, ⁴o wi'i be: «Mi wadii hakke, mi jammike mo walaa gacce!» Be toontii mo, be bi'i: «Ko faalii men? Haala maa nun!» ⁵Yahuuda woppi ceede den der suudu Alla, yahi haabbitoyii boggol, maayi. ⁶Hooreebe limaamiibe etti ceede den, wi'i: «Sariya meeden hokkay laawol ceede hande dee do hawritee e ceede cakkanaade Alla der suudu Alla, gam ceede yiyam nun.»

⁷Baawo dawriine mabbe, be nannantiri, be etti ceede den, be coodiri gesa mahoowo payande gom, gam hobbe e uwee ton. ⁸Kanjum acci faa hanne, gesa rjan e noddee «Gesa Yiyam.» ⁹Hande non annabaaku Yeremiya hebbiri, ru o wadunoo, o wi'i: «Be ettii ceede cardi laso e sappo, kanje nun himbe Isira'iila tawi o foti yobaneego. ¹⁰Be coodirii de gesa mahoowo payande, hande no Joomiraawo batunoo am.»

Yeesu yeeso Pilaatu

(Marku 15.2-20; Luka 23.1-4, 13-25; Yuhaana 18.28-19.16)

¹¹Be jaari Yeesu yeeso Pilaatu hooreejo leydi, o yami mo, o wi'i: «An woni laamiido YahuduuBe na?» Yeesu toontii mo wi'i: «A batii ka.» ¹²Den hooreebe limaamiibe, e dottiiibe gaccii mo, amma o toontaaki gokka. ¹³Ko Pilaatu wi'i mo: «A nanataa gacce de be batata dow maada fu na?» ¹⁴Amma Yeesu toontaaki gokka mum. Dum haaynii hooreejo leydi on sanne.

Yeesu hiitaama waree

(Marku 15.6-15; Luka 23.13-25; Yuhaana 18.39-19.16)

¹⁵Der Juulde Paska fu, hooreejo leydi e woowi yoofango be maabbaado gooto, mo himbe yidi. ¹⁶Wakkati mum, e woodunoo maabbaado annanaado, bi'eteedo Yeesu Barabbas. ¹⁷No jama'aare hawritii, Pilaatu yami be, wi'i: «Moy jidudon mi yoofana on: Yeesu Barabbas na, naa Yeesu bi'eteedo Almasiihu?» ¹⁸Pilaatu e anni sabbu nawniraagu nun wadi ko be nanji Yeesu be gaddi to mum. ¹⁹Wakkati Pilaatu joodii e hiitoo, deekiiko lili goddo, wi'a mo: «Taa naannu hoore maa der haala gorko mo walaa gacce oo, gam hanki mi toorake der koydool dow haala makko.»

²⁰Hooreebe limaamiibe, e dottiiibe yeeyi jama'aare, be yama Pilaatu yoofana be Barabbas, acca Yeesu waree. ²¹Hooreejo leydi on yamitii be, wi'i: «Mi yoofanan on maabbaado gooto, moy nun der dido ben jidudon mi yoofana on?» Be toontii, be bi'i: «Barabbas!» ²²Pilaatu yami be, wi'i: «Den, noy gadanmi Yeesu bi'eteedo Almasiihu?» Be fu be toontii, be bi'i: «Tiggu mo dow leggal palaanjal!» ²³O yami be, o wi'i: «Ko boni ume o wadi?» Be beydi woolo e semme, bee bi'a: «Tiggu mo dow leggal palaanjal!» ²⁴Pilaatu tawi waawataa ko deyyitini be, woolo bo e beydoo. Den o etti diyam, o looti juude makko yeeso jama'aare, o wi'i be: «Mi walaa gacce dow reyyitingo yiyam gorko oo. Haala moodon nun.» ²⁵Be fu be toontii, be bi'i: «Men jabii gacce yiyam makko yowoo dow ko'e amen, e dow biibe amen!» ²⁶Den, Pilaatu yoofitani be Barabbas, o hokki laawol Yeesu fiyee looci, baawo mum, o tiggee dow leggal palaanjal.

Soogeeji jaancii Yeesu

(Marku 15.16-20; Yuhaana 19.2-3)

²⁷ Soogeeji hooreejo leydi yaari Yeesu der fageere laamorde mum, ukkere soogeeji dīn fu hawritii e tummi mo. ²⁸ Be borti gineeji makko, be borni mo gulunfaare wodeere. ²⁹ Baawo majjum, be canyi huuneere gi'e, be kuunini mo. Be kokki mo helliiru e junjo makko nyaamo, bee jiccoo yeeso makko, bee jaanca mo, bee bi'a: «Foo foo maa, laamiido Yahuduube!»

³⁰ Be tuuti mo joodde, be teeti helliiru ስol, bee piya mo dow hoore. ³¹ No be keennyi jaancugo mo, be borti gulunfaare, be borni mo gineeji makko. Den, be jaari mo be tiggaa dow leggal palaanaḅ.

Yeesu tiggaama dow leggal palaanaḅ

(Marku 15.21-41; Luka 23.26-49; Yuhaana 19.16-30)

³² No be burtoto siire, be potti e gorko bi'eteedo Simon mo Sirene. Soogeeji dooli mo o roono leggal Yeesu palaanaḅ. ³³ Be jottii nokkuure wi'eteene Golgota. Maana Golgota woni (nokkuure le'al hoore). ³⁴ Be kokki Yeesu innabojam jil-lontiraadam e kaadudum, o yara. No o metti dam, o salii yarugo.

³⁵ No be keennyi tiggugo mo, be pidani gineeji makko tete, be ceenniri. ³⁶ Baawo majjum, be joodii don, bee deeni mo. ³⁷ Be binni dow alluwal daliila ko acci o tiggaa, be takki dow hoore makko. Ko be binni woni: «Oo do woni Yeesu, laamiido Yahuduube.» ³⁸ Fasotoobe dido gom bo e tiggaa takkol makko, gooto nyaamo makko, gooto bo nano makko.

³⁹ Himbe falotoobe don e yenna mo, e dimma ko'e mum, ⁴⁰ e wi'a: «An pusoowo suudu Alla, mahitoo ስol der balde tati, faaba hoore maa. To a laati nun Biddo Alla, jippa diga e leggal palaanaḅ ስal!»

⁴¹ Hande non, hooreebe limaamiibe, e moodiibe tawreeta, e dottiiibe fu jaanciri mo, e wi'a: ⁴² «O faabike wobbē, amma o waaway ko faabii hoore makko, kanko laamiido Isira'iila. Jooni, o jippoo diga leggal palaanaḅ ስal, gam goondinen mo. ⁴³ O yowii hoolaare makko fu dow Alla. To non Alla faaboo mo jooni, to e yidi mo. Gam o wi'i, o laati nun Biddo Alla.»

⁴⁴ Fasotoobe, tiggaabe takkol makko bo e yenna mo hande non.

Yeesu maayii

(Marku 15.33-41; Luka 23.44-49; Yuhaana 19.28-30)

⁴⁵ Diga caka nyalooma, niwre wadi e leydi nin fu, faa yottii yanne tati kiikiide. ⁴⁶ Jaka yanne tati kiikiide, Yeesu halbi e semme, wi'i: «Eloyi, Eloyi, lama sabaktani?» Kan woni «Alla am, Alla am! Gam ume accudaa am?» ⁴⁷ Wobbē der darinoobe don no nani dum, wi'i: «Emo nodda Eliya!» ⁴⁸ Don maa don, gooto maḅbe doggi waddoy soosuui, suuwi di der jaran lammudam, haḅbi e sawru, battini to hunnuko Yeesu gam o biccinoo. ⁴⁹ Den horiibe wi'i: «Munyen, daaren naa Eliya waran faaboo mo.» ⁵⁰ Baawo majjum, Yeesu halbi e semme, o maayi.

⁵¹ Wakkati mum, wudere wirniraane der suudu Alla serkitii caka caka, diga dow faa ley. Leydi dimmii, tepaaje feccii, ⁵² jenaale maḅbitii, seniibe duubbe maayunooḅe finti. ⁵³ Be burtii e jenaale. Baawo mum, Yeesu finti, be naatidi e genni seniini, himbe duubbe yi'i be.

⁵⁴ Hooreejo soogeeji deenudo Yeesu, e soogeeji mum, yi'i dimmaade leydi e ko wadi fu. Be kuli puy, be bi'i: «E goora, o laati nun Biddo Alla!» ⁵⁵ Rewbe duubbe e tawaa don e daara diga woddi, kambe nun tokkoynoo mo diga Galili, bee jagganoo mo. ⁵⁶ Der maḅbe: E woodi Mariyama mo Magadala, e Mariyama

inna Yaakuuba e Yusufu, e inna biḅḅe Jebede.

Yeesu uwaama

(Marku 15.42-47; Luka
23.50-56; Yuhaana 19.38-42)

⁵⁷No kiikiide wadī, gorko jom jawdi-ijo gom, mo siire Arimatiya, wari. Emo wi'ee Yusufu, kanko bo o laati nun aahij-ijo Yeesu. ⁵⁸O yahi to Pilaatu, o eeli dum ḅannu Yeesu. Den, Pilaatu wi'i o hokkee ḅol. ⁵⁹Yusufu etti ḅannu ḅol, suddi ḅol wudere heyre, ⁶⁰o watti ḅannu ḅol der saabeere heyre ne o wasani hoore makko der hayre. Baawo mum, o talli hayre teddune, o mabbiri dammugal saabeere nen, o yawti. ⁶¹Mariyama Magadalaajo, e Mariyama oo to, e tawaa don, e joodfi e daari far to saabeere nen.

Soogeeji e reeni saabeere

⁶²Fini mum laatii nyalaane ardiine nyalaane siwteteene. Den hooreḅe Li-maamiibe e Farisaabe hawritii yahi to Pilaatu. ⁶³Be bi'i mo: «Joomiraawo, men ciwtorii pewoowo on batiino diga e wu-uri, wi'i, fintan nyalaane tatawre. ⁶⁴Gam majjum, batu soogeeji reena saabeere nen faa balde tati den yawta. Gam to aahiibe makko wujju ḅannu makko, wi'a, o fintii diga maayḅe. Den fewre saktiineere nen ḅuran arandeere hallugo.» ⁶⁵Pilaatu wi'i be: «Soogeeji nani, jahee, deenee saabeere nen no baawirdon!»

⁶⁶Be jahi, be deenoy saabeere nen. Be talli hayre, be mabbī faa woodfi, be darini soogeeji gam reena ne.

Yeesu fintii

(Marku 16.1-10; Luka
24.1-12; Yuhaana 20.1-10)

28 No nyalaane siwteteene yawti, alal subaka, Mariyama Magadalaajo e Mariyama oo to dawī, yahi daaroygo saabeere nen. ²Don de woore, leydi dimmii e semme. Malaykaajo

Joomiraawo jippii diga dow kammu, talli hayre nen, joodii dow mayre. ³Oo jalbitoo hande maayḅere, gineeji makko e rawni hande malamalluuje. ⁴Reenuḅe ḅen huli faa e diwna, ḅe laatii hande maayḅe. ⁵Malaykaajo wi'i rewḅe ḅen: «To on kulee onon! Mii anni Yeesu tigganoodo nun daartoton. ⁶O walaa do, o fintii hande no o wi'unoo on. Garee, daaree to o fukkinoo. ⁷Tinnee, batee aahiibe makko o fintii diga e maayde. O na'on hedii on far Galili, on ji'an mo ton. Ka goodumi mi bata on nun don.»

⁸Rewḅe ḅen yawti law diga to saabeere nen, go kulol e seyo wadī ḅe puy. Be doggi ḅe batoy aahiibe makko habaru on. ⁹Don maa don, Yeesu fotti e mabbē, wi'i be: «Mii sanna on!» Be battii mo, ḅe nanḅi koyde makko, ḅe kujidani mo. ¹⁰Den Yeesu wi'i be: «To on kulee! Jahee, batee banniraabe am, ḅe jaha Galili. Ton nun ḅe ji'atammi.»

Ka reenuḅe saabeere seedii

¹¹Wakkati rewḅe ḅen yanti laawol, den wobḅe der soogeeji deenudi saabeere nen naati e genni, e bata hooreḅe limaamiibe ko wadī fu. ¹²Hooreḅe limaamiibe, e dottiibe wadī hawriine, ḅe baddi, ḅe kokki soogeeji ḅin ceede duudde, ¹³be bi'i be: «Bi'ee aahiibe makko nun wari jemma, tawi oon daani, wujji ḅannu makko. ¹⁴To hooreejo leydi nanii ka, minon nun anni ka batata mo, men burtina on e toora fu.»

¹⁵Soogeeji jabi ceede mum, wadī no wi'aa. Hande non haala kan sankitorii caka Yahuduube faa warugo hanne.

Yeesu hollitanake aahiibe mum

(Marku 16.14-18; Luka
24.36-49; Yuhaana 20.19-23)

¹⁶Aahiibe sappo e go'o yahi Galili, dow waanne ne Yeesu tintinnoo ḅe ḅe jaha. ¹⁷No ḅe ji'i mo, ḅe kujidani mo,

amma wobb'e mabb'e wad'ii seko. ¹⁸O battii, o wi'i be: «Mi hokkaama baawde dow kammu e leydi fu. ¹⁹Gam majjum jahee, gadee himbe lenyi fu aahiife am, gadee be batisi e inne Baaba e

ʼBidfo e Ruuhu Ceniifo. ²⁰Janjinee be be tokkoo ko batumi on fu. Annee, mii wondi e moodon nyalaane fu, faa timmoode duuniyaaru.»

Linjiila Yeesu hande no

Yuhaana

winniri

Haala puɗɗirka

Yuhaana e yidi der derewol mum ɗol, himbe annita no Yeesu laati nun Bidɗo Alla, den goondindo mo fu tawee e woodi yonki tabitiiki.

Wecco arano e holla kaayefiiji feere feere, kollitooji no Yeesu nun paabotoodo, mo dum batani der dewte. Yuhaana ettii haalaaji godɗi nandinirɗi, hande jon: diyam, nyaamdu buurinoowol, innabohi goonjahi, o hollitira ko Yeesu laatii.

Yuhaana tan batani ɓangal der siire Kana, e haala Nikodemu, e debbo samariyaajo, e mofo mo Baytisayda, e gorko dindaado e bundan.

O batanii kaayefiiji jeego'o di Yeesu wadi ko Matiye, e Marku, e Luka winnay. Amma Yuhaana winnay haala golle Yeesu godde. O batanay dingol Yeesu e golle mum der Galili, e jarbeeki mum, e haala kirtaari cakitiineeri gam himbe wakkati makko e annunoo dum.

Tokkontirki haalaaji

1. Haala puɗɗirka, 1.1-18
2. Yuhaana gaɗoowo batisi, 1.19-51
3. Golle Yeesu e waaji mum, 2.1-12.50
4. Balde Yeesu sakitiineeje faa Urusaliima, 13.1-19.42
5. Pintol Yeesu Joomiraawo e kolli-taaki mum, 20.1-31
6. Heennyitirde 21.1-25.

Haala laatike jayɗol e yonki

1 Diga fudɗoode, bi'eteedo Haala e wonunoo. Oo wondi e Alla, o laati nun Alla. ²Diga fudɗoode, oo wondi e Alla. ³E makko Alla tagiri huune fu. Baa godɗum ko woni tagaaka to hinaa e

makko. ⁴Yonki yiwii e makko, yonki kin laatanii himbe jayɗol. ⁵Jaayɗol e yayna der niwre, niwre bo waaway ko nyifi ɗol.

⁶Wakkati gom, Alla lili godɗo bi'eteedo Yuhaana. ⁷O warii gam o laato seedeejo, o wadana jayɗol seedaaku, gam himbe fu goondina sabbu haala makko. ⁸Kanko bane woni jayɗol, amma o waru nun gam o seedanoo jayɗol. ⁹Kanɗol woni jayɗol goonjawol, garuɗol e duuniyaaru gam yaynana himbe fu.

¹⁰Bi'eteedo Haala na'onno der duuniyaaru, e makko duuniyaaru tagiraa, amma himbe duuniyaaru annitay mo. ¹¹O warii to himbe makko, himbe makko bo jabbaaki mo. ¹²Amma jabbiife mo fu, ko goondinii inne makko, o hokkii dum laawol laataago biɓɓe Alla. ¹³Be laataaki biɓɓe Alla diga e dingol, e yidde tagaado bo bane, amma gam Alla hokkii ɓe yonki kesi.

¹⁴Haala laatike nedɗo. Nedɗo on joododii e meeden, oo hebbi moyyere e goonja. Men ji'ii tedduɗal makko, tedduɗal ɗal Bidɗo bajjo hebata e baaba mum. ¹⁵Yuhaana seedanii mo, bati e daane towne, wi'i: «Oo do woni mo batannoomi on, bi'umi: Baawo am, burdo am waran, gam o na'on diga mi walaano.»

¹⁶E gonnann makko, en fu en kebii moyyere dow moyyere. ¹⁷Diga e Muusa nun tawreeta hokkiraa, amma moyyere, e goonja warii diga e Yeesu Almasiihu. ¹⁸Godɗo yi'ay Alla abada, amma Bidɗo bajjo, laatiido Alla, gonduɗo e Baaba nun annini en Alla.

Seedaaku Yuhaana gaɗoowo batisi

(Matiye 3.1-12, Marku 1.18, Luka 3.15-18, Yuhaana 5.33-36)

¹⁹Yahuduube Urusaliima lili moodiɓɓe yiwuɓe e lenyol Lewinkeɓe e Liimaamiɓe ɓe yaama mo, kanko woni moy. ²⁰O toontii ɓe ko laabi. Nani

ko o seedii: «Min, mi Cubaado bane.»

²¹ Be yamitii mo, be bi'i: «Den kan, moy nun laatidaa an? An nun Eliya na?» O wi'i: «Min, mi Eliya bane.» Be bi'i: «An nun Annabiijo batanaado na?» O toontii: «Aawo, kanko bane laatiimi!» ²² Be bi'i mo: «Den fu moy nun laatidaa? Batu men ko men batoyta liloybe men. Ko bi'udaa hoore maa?» ²³ O toontii, o wi'i: «Min woni batoowo der haro e wi'a: "Moy'inee laawol Joomiraawo," non annabi Esaaya wi'i.»

²⁴ Lilaabe ben laati nun Farisaabe. ²⁵ Be yami mo: «Ko woni sabbu ko aa wada batisi nani bo a Cubaado bane, a Eliya bane, a Annabiijo batanaado bane?» ²⁶ Yuhaana toontii be, wi'i: «Min, mii wadira batisi e diyam, amma e woodi goddo hakkune moodon mo on annaa, ²⁷ kanko woni garoowo baawo am, mi fotay baa fittugo boggi pade makko.» ²⁸ Dum don fu wadu nun Baytaniya, takkol maayo Urdun, to Yuhaana wadannoo batisi.

Yeesu nun woni Jawgiyel Alla

²⁹ Fini mum, Yuhaana yi'i Yeesu e wara to mum, wi'i: «Nani Jawgiyel Alla ikkinoowel hakkeoji duuniyaaru. ³⁰ Kanko nun batannoomi, bi'umi: "Goddo waran baawo am, oo furimmi, gam o na'on diga mi walaano." ³¹ Min, mi annaano mo. Amma mi warii, mii wada batisi e diyam gam mi holla mo himbe Isira'iila.»

³² Yuhaana seedii, wi'i: «Mi yi'ii Ruuhu hande foonu e jippoo diga dow, hodi dow makko. ³³ Min, mi annaano mo. Amma lildo am mi wada batisi der diyam, kanko nun wi'immi: "Mo ji'oytaa Ruuhu e jippoo dow mum, kanko woni gadiroowo batisi e Ruuhu Ceniido." ³⁴ Yuhaana wi'i: «Min, mi yi'ii, mi seedike, kanko woni Biddo Alla.»

Aahiibe Yeesu arandeebe

(Matiye 4.18-22)

³⁵ Fini mum, Yuhaana e darodii kade e aahiibe mum dido. ³⁶ O yi'i Yeesu e faloo, o wi'i: «Nani Jawgiyel Alla!»

³⁷ Aahiibe dido ben nani ka o bati, tokki Yeesu. ³⁸ Yeesu yeeyitii, yi'i bee tokki dum, wi'i be: «Ume daartoton?» Be toontii, be bi'i: «Rabbi (dum wi'ay maa Moodibbo), toy tawadaa?» ³⁹ O wi'i be: «Garee, daaree!» den be gari, be ji'i to o tawaa. Be joododii e makko nyalaane nen. Wakkati on, kiikiide nun.

⁴⁰ Andere, miiraawo Simon Piyer, woni gooto der dido nanube haala Yuhaana, ko tokkini Yeesu. ⁴¹ Mawniraawo makko, Simon, o arti o fotti, o wi'i dum: «Men ji'ii Almasiihu.» (Dum wi'ay maa Cubaado.) ⁴² O yaari mo to Yeesu. Yeesu daari Simon Piyer, wi'i mo: «An, a Simon bii Yuhaana, a innitirte Kefas.» (Dum wi'ay maa Hayre.)

Yeesu noddii Filippu e Natanayel

⁴³ Fini mum Yeesu yidi yahugo Galili. O fotti e Filippu, o wi'i dum: «Tokkam!» ⁴⁴ Filippu, mo Baytisayda nun, genni Andere e Piyer. ⁴⁵ O fotti e Natanayel, o wi'i dum: «Men ji'ii mo haala mum batano der tawreeta Muusa e der dewte annabiibe. Yeesu bii Yusufu mo Nasaratu.» ⁴⁶ Natanayel wi'i mo: «Ko woodi waawan ko yiwi Nasaratu na?» Filippu toontii mo: «War, daaru!»

⁴⁷ Yeesu yi'i Natanayel e fonnoy dum, wi'i: «Oo do laati nun Isira'iilaajo lalley, jamma fu walaa e makko.» ⁴⁸ Natanayel wi'i mo: «Toy annudaa am?» Yeesu toontii mo, wi'i: «Mi yi'ii maa ley ibbi diga Filippu nodday maa.» ⁴⁹ Natanayel toontii, wi'i: «Moodibbo, a laati nun Biddo Alla, a Laamiido Isira'iila nun.» ⁵⁰ Yeesu toontii mo, wi'i: «Gam mi wi'ii mi yi'ii maa ley ibbi, kan acci ko goondindaa na? A yi'an ko buri dum don mannu.»

⁵¹Den o wi'i Natanayel: «E goonja batan mi on: On ji'an duule e mabbittii, malaykaabe Alla e eenca e jippoo dow Bii neddo.»

Bangal der siire Kana

2Balde didi baawo mum, bangal wadii e siire Kana, der leydi Galili. Inna Yeesu e tawanoo ton. ²Yeesu e aahiibe mum bo noddinaama e jamaanu nu. ³No innabojam maŕbe jacci, inna Yeesu wi'i mo: «Be galaa innabojam.» ⁴Yeesu toontii mo, wi'i: «Inna day, taa accu ka filllee. Wakkati am yottaaki taw.» ⁵Den inniiko wi'i golloobe: «Ko o wi'i on fu, gaŕee.»

⁶Looŕe jeego'o gadiraade kaaye e tawaa don. Diyam majje Yahuduube wadiranno naŕardam gam laabingo ko'e mum, hande no diina maŕbe bati. Looŕe den, baaney mum fu e jaba yooŕirde diyam sappo. ⁷Yeesu wi'i be: «Kebbinee payande den diyam.» Be kebbini de faa gaŕbude. ⁸O wi'i be: «Jooni kan, nyedee, jaaranee mawdo bangal.» Be nyedi. ⁹No mawdo bangal metti diyam baylitaadam innabojam dam, o annaa toy dam yiwi. Amma golloobe nokkoybe dam, e anni. O noddi jommanjo gorko, ¹⁰o wi'i dum: «Himbe fu innabojam beldam woowi artirgo. To himbe buusii, ko dam hewtay welugo sakitoree. Amma an, a resii beldam dam faa jooni.»

¹¹Non Yeesu wadiri kaayeeŕi mum arandehi der siire Kana, der leydi Galili. Non o hollitiri baawde makko, go aahiibe makko goondini mo.

¹²Baawo majjum o yahi Kafarnahum, kanko e inniiko, e miiraabe makko, e aahiibe makko. Be joodii ton balde sedfa.

Yeesu riwii tenkuube der suudu Alla

(Matiye 12.38-40, Marku 11.15-18, Luka 19.45-46)

¹³No juulde Yahuduube bi'eteede Paska badii, Yeesu yahi Urusaliima. ¹⁴Der suudu Alla, o tawi sippoobe ga'i, e baali, e tantabaraaji, e cengotoobe ceede, e joodii. ¹⁵O etti foggi o wadi boccol, o riwi be be burtoo suudu Alla, kambe e baali, e ga'i. O sankiti ceede cengotoobe, o hippii taaburuuji maŕbe. ¹⁶O wi'i sippoobe tantabaraaji: «Burtinee dum, to on gaŕee suudu baaba am suudu tenkuru.»

¹⁷Aahiibe makko siwtori ko winnaa e Dewte: «Yidde suudu maa e jabina berne am.» ¹⁸Den hooreebe Yahuduube wi'i mo: «Kaayeeŕi kiye gadataa ko kollaa men aa woodi laawol wadugo nun nun.» ¹⁹Yeesu toontii be, wi'i: «Pusee suudu Alla ŕol do, mi mahitinto ŕol der balde tati.» ²⁰Be toontii mo: «Suudu ŕol mahiraama duubi lasooji didi e jeego'o, go an, bi'aa a mahitinto ŕol der balde tati na?»

²¹Amma bannu makko nun o nandiniri suudu Alla. ²²No Yeesu finti, aahiibe mum siwtorii o batiino dum ka, go be goondini Dewte e haala ka o batunoo.

Yeesu e anni ko woni e neddo fu

²³No Yeesu wonunoo Urusaliima gam juulde Paska, duubbe goondini inne makko gam be ji'ii kaayeeŕi di o wadi. ²⁴Amma Yeesu hoolaaki be, gam oo anni be be fu. ²⁵O bukaaka goddo seedanoo mo ko woni e himbe, gam oo anni ko woni der berne neddo.

Yeesu e badda e Nikodemu

3E woodunoo goddo, Farisaajo, bi'eteedo Nikodemu, o laati nun gooto der hooreebe Yahuduube. ²Jemmaare gom o yahi to Yeesu, o wi'i dum: «Moodibbo, emen anni

a laati nun baajotoodo yiwudo to Alla, gam goddo waawataa ko wadi kaayefiiji di gadataa, to Alla wondaa e makko.»³ Yeesu toontii mo, wi'i: «Mii batee e goonja: Goddo waawataa ko yi'i Laamaare Alla to rimitaaka.»⁴ Nikodemu wi'i mo: «Noy neddo waawirta ko rimitoraa to naywii? O waawan ko witti e reedu inniiko, o rimatee na?»

⁵ Yeesu toontii mo wi'i: «Mii batee e goonja: To neddo rimitoraaka e diyam, e Ruuhu, o waawataa ko naati laamu Alla.

⁶ Ko neddo rimata, laati nun neddo. Ko Ruuhu bo rimata, laati nun ruuhu. ⁷ To dum haaynee gam mi wi'i maa: "E haani dimitedaa." ⁸ Hennu e wifa to yidi fu. Aa nana sonnyo maggol, amma a annaa to njol yiwi, a annaa to njol yahata. Hande nun dimiraado Ruuhu laati.»

⁹ Nikodemu wi'i mo: «Noy dum wador-too?» ¹⁰ Yeesu toontii mo: «An, mood-ibbo Isira'iila mawdo, a annaa dum?

¹¹ Mii batee e goonja, menen, ko men anni, men batata, ko men ji'i, men ceedo-too. Amma on jabataa seedaaku amen.

¹² On goondinay no batanmi on kujje de leydi. Noy goondinirton to mi batanii on kujje de dow kammu? ¹³ Goddo meeday eencugo dow kammu, to hinaa jippi-ido diga kammu, kanko woni Bii neddo.

¹⁴ Hande no Muusa biliri boddi janni dow leggal der ladde haro, hande non Bii neddo bo bilirtee, ¹⁵ gam goondindo mo fu heba yonki tabitiiki. ¹⁶ Gam Alla yidii duuniyaaru sanne faa hokki Biddo mum bajjo, gam goondindo mo fu to halku, amma heba yonki tabitiiki. ¹⁷ Alla lilay Biddo mum e duuniyaaru gam o hiitoo nu, amma gam nu hisira diga e makko. ¹⁸ Goondindo mo hiitataake, amma mo goondinay, hiitaamaa ko, gam o goondinay inne Biddo Alla bajjo. ¹⁹ Ki-ita mabbe nani: Jaayjol warii e duuniyaaru, amma himbe, niwre nun buri yidugo dow jayjol, gam gadu mabbe

woodaa. ²⁰ Mo golle mum woodaa e wanyi jayjol, warataa e maggol, gam e hula golle mum wurtoo. ²¹ Amma tokkudo goonja, waran to jayjol gam gadu nu wadi gam Alla, wurtoo.»

Ko Yuhaana seedii dow Yeesu

(Yuhaana 1.19-24)

²² Baawo mum Yeesu yaadi e aahiibe mum leydi Yahudiya. O joododii e mabbe ton, oo wada batisi. ²³ Yuhaana bo e wada batisi e siire Aynon, takkol Salim, gam ton diyam e duudi. Himbe e yaha ton e wadane batisi. ²⁴ (Tawi Yuhaana mabbaakano taw.)

²⁵ Nyaanne gom aahiibe Yuhaana yeddontirii e Yahuduujoo gom dow haala laabal. ²⁶ Be jahi to Yuhaana, be bi'i dum: «Moodibbo, gorko gondunoodo e maa takkol maayo Urdun, mo ceedanidaa men, kanko bo oo wada batisi. Himbe fu e yaha to makko.»

²⁷ Yuhaana toontii be, wi'i: «Neddo waawataa ko hebi goddum to hinaa ko Alla hokki dum. ²⁸ Onon e hoore moodon, on seedeefe am, mi wi'ii: "Mi Almasiihu bane, amma mi lilaama mi ardoo mo".» ²⁹ Yuhaana wi'i kade: «Gad-danaado jommanjo debbo, kanko woni jommanjo gorko. Dottoowo gorko e darii, e hettinii. To o nani daane jommanjo gorko, berne makko welan sanne. Nii beldum berne am hebbiri. ³⁰ Haani teddujal makko e beydoo, njal am e buytoo.»

Yiwudo dow kammu

³¹ «Yiwudo dow kammu nun buri fu. Yiwudo e leydi, laati nun leydinkeejo. Haala mum bo laati nun ka leydinkeefe. Yiwudo dow kammu, kan nun jinti moy fu. ³² Ko o yi'i e ko o nani, o seedotoo, amma goddo jabataa seedaaku makko. ³³ Jabudo seedaaku makko, tabitinii Alla laati nun goonjaajo. ³⁴ Mo Alla lili, ko Alla bati nun o batata, gam

Alla hebbinii mo Ruuhu mum. ³⁵ Baaba e yidi Biddo, faa watti huune fu e junjo makko. ³⁶ Goondindo Biddo, hebii yonki tabitiiki. Mo goondinay Biddo, hebataa ki, amma mone Alla e wonani dum.»

Yeesu e samariyaajo debbo

(Yuhaana 7.37-39)

4 Farisaabe nanii Yeesu e wada batisi, e heba aahiibe duubbe faa buri Yuhaana. ² To goonja nun, Yeesu e hoore mum waday batisi, amma aahiibe makko nun wadannoo dum. ³ No Yeesu nani ka Farisaabe bati, ummii leydi Yahudiya, witti leydi Galili. ⁴ E haani bo o falta leydi Samariya.

⁵ O wari e siire Samariya bi'eteene Sikar, takkol gesa rja Yaakuubu hokki biyum Yusufu. ⁶ Don bunnu Yaakuubu woni. No Yeesu somi yaadu, joodii gabfude bunnu rjol. Caka nyaalooma nun.

⁷ Samariyaajo debbo wari yooogugo. Yeesu wi'i mo: «Hokkoram diyam, mi yara!» ⁸ (Tawi aahiibe makko yahii siire soodoygo ko nyaametee.) ⁹ Debbo on wi'i Yeesu: «Ee, noy an Yahudujo, eelirtaa am diyam jaraa, min samariyaajo debbo?» Nani bo potal walaa hakkune Yahuduube e Samariyaabe. ¹⁰ Yeesu toontii mo, wi'i: «To aa annunoo no dokkal Alla foti, e moy wi'i maa: "Hokkoram diyam, mi yara!" an nun eelatano mo, o hokkee diyam yonki.»

¹¹ Debbo on wi'i mo: «Moodibbo, a walaa cawgal. Bunnu nun bo e luggi. Toy kebataa diyam yonki dam?» ¹² A buru nun maama amen Yaakuubu, kokkudo men bunnu rjol manju na? Kanko e bibbe makko, e bisaaji makko fu, be jarii e maggol.» ¹³ Yeesu toontii mo, wi'i: «Neddo fu jardo diyam dam, dondete kade, ¹⁴ amma jardo diyam dam kokkanmi dum, dondataake faa abada. Gam diyam kokkanmi dum, laatanto dum buldude diyam kokkooram yonki

tabitiiki.» ¹⁵ Debbo on wi'i: «Moodibbo, hokkoram diyam dam, to mi dondee kade, to mi wittaa bo yooogugo.»

¹⁶ Yeesu wi'i mo: «Yahu noddoy gorko maa, garidon!» ¹⁷ Debbo on toontii mo: «Mi walaa gorko.» Yeesu wi'i mo: «Aa woodi goonja no bi'udaa a walaa gorko. ¹⁸ A ettayno maa worbe joyo. Gorko gondudaa jooni on bo, gorko maa bane. A batii goonja.»

¹⁹ Debbo on wi'i mo: «Moodibbo, laabanii am, a laati nun Annabiijo. ²⁰ Maamiraabe amen saafiino Alla dow waanne nee, amma onon, oon bi'a: "Urusaliima nun Alla haani saafeego".»

²¹ Yeesu wi'i mo: «Banniraawo debbo, hoola ko batan maa mi. Wakkati e wara, dow waanne nee do bane, Urusaliima bo bane caafoton Baaba. ²² Onon Samariyaabe, oon caafa ko on annaa, menen Yahuduube, ko men anni men caafata, gam kisidam to Yahuduube nun yiwata. ²³ Amma wakkati e wara, ki yot-tike du, de safoobe goonjakuube saafirta Baaba e ruuhu e goonja. Iri safoobe bee don nun Baaba daartata. ²⁴ Alla laati nun Ruuhu. Gam majjum, e haani safoobe, saafira mo e ruuhu e goonja.»

²⁵ Debbo on wi'i: «Mii anni Almasiihu, bi'eteedo Cubaado, waran. To o warii, o humpitanan men kujje fu.» ²⁶ Yeesu wi'i mo: «Min, baddoowo e maa, woni kanko.»

²⁷ Dow kaa don, aahiibe makko yottii to mabbe. No Yeesu baddata e debbo on, dum haaynii be, amma baa gooto mabbe wi'ay: «Ko daartataa?» Naa: «Gam ume baddataa e makko?»

²⁸ Den debbo on resi yooigirgal mum, witti siire, bati himbe, wi'i: ²⁹ «Garee, daaree gorko batudo am ko gadunoomi fu. Kanko bane woni Almasiihu on?» ³⁰ Be burti siire nen, be jahi to makko.

³¹ Wakkati den aahiibe e sawrina mo, e wi'a: «Moodibbo, nyaamu!» ³² O toontii be: «Mii woodi ko nyaamaanmi, ko

on annaa.»³³ Aahiibe ben e yamontira: «Moy waddani mo ko nyaametee?»

³⁴ Yeesu wi'i be: «Nyaamdu am laati nun wadugo sago lildo am, e heenny-itingo golle de o hokkimmi. ³⁵ Onon, oon bi'a: "Faa hanne lebbi naay horii go dugge yottoo?" Amma min, mii wi'a on: bantee gite mon, daaree, gese ben-nii, de potii ruggeego. ³⁶ Duggudo heban joddi, hawritan bibbe gam yonki tabitiki, gam aawudo e duggudo seyodoo. ³⁷ Dum don e tabbitina ballool njol do: "Gooto e aawa, gooto e rugga." ³⁸ Mi lili on duggoon to on gollay. Wobbe gollii, onon, on nafitoroo golle maabbe.»

³⁹ Der siire nen, Samariyaabe duubbe goondinii Yeesu gam haala debbo ceedido, wi'i: «O batii am ko gadunoomi fu.»

⁴⁰ Gam majjum no Samariyaabe yottii to Yeesu, be eeli mo o joodoo to maabbe. O wadi don balde didi. ⁴¹ Himbe duubbe, faa buri no arande, goondini mo, no nani haala makko. ⁴² Be bi'i debbo on: «Jooni, hinaa gam ka batudaa men tan acci men goondini. Amma menen e ko'e amen, men nanii haala makko, emen anni kanko woni Kisinoowo duuniyaaru lalley.»

Yeesu nyawtii bii semmenteejo gom

(Luka 7.1-10)

⁴³ No Yeesu wadi ton balde didi, o witti Galili. ⁴⁴ Kanko e hoore makko o seedike, o wi'i: «Annabiijo teddintaake der leydi mum.» ⁴⁵ No o yottii Galili, Galilinkeebe jabborii mo juude didi, gam kambe bo be jahiino juulde Urusaliima, be ji'iino ko o wadi ton fu.

⁴⁶ Den Yeesu warti Kana, der leydi Galili to o waylitinnoo diyam laatii jaram. Tawi bii gorko semmenteejo gom, yandaa, e fukkii Kafarnahum. ⁴⁷ Semmenteejo on nani Yeesu yi'wii Yahudiya, warii Galili. O yahi to makko, o eeli mo o yaha o nyawtaa biyiiko badiido maayugo. ⁴⁸ Yeesu wi'i mo: «Abada

on goondintaa, to on ji'ay kaayeeffiji e haaynaareeji.» ⁴⁹ Semmenteejo on wi'i mo: «Moodibbo, en jahu diga biyam maayay.» ⁵⁰ Yeesu wi'i mo: «Hootu, biya e wuuri.»

Gorko on goondini ko Yeesu bati dum, witti. ⁵¹ E laawol, golloobe makko fotti e makko, wi'i mo biyiiko yoofike. ⁵² O yami be: «Wakkati dey o yoofii?» Be toontii mo, be bi'i: «Keenya juura jonte den yoofi mo.» ⁵³ Baabiiko anniti wakkati oo don nun lalley Yeesu wi'i mo: «Biya yoofike!» Kanko e getti makko fu, be goondini Yeesu.

⁵⁴ Dum don woni kaayeeffi didabi ki Yeesu wadi Galili, no yi'wunoo Yahudiya.

Yeesu nyawtii mofo

(Marku 2.28, Yuhaana 7.19-26 e 9.1-17)

5 Baawo majjum, juulde Yahuduube e wada. Yeesu yahi Urusaliima. ² Urusaliima ton, takkol Dammugal baali, weldere diyam e woni don, nee wi'ee e Iburaninkeere Baytisayda. Dammude joy mawde e filitii ne. ³ Nyawbe duubbe e fukkii ley dammude den: wumuube, layoobe, e [moofidinbe. Bee kedii diyam irtee, ⁴ gam malaykaajo Joomiraawo e jippoo e weldere nen tife e tife, e irta diyam dam. Nyawdo artudo naati e diyam dam de dam irtaa, e yoofoo no nyaw mum wa'i fu.] ⁵ Gorko nyawdo diga duubi laso e sappo e jeetati e wonunoo don. ⁶ Yeesu yi'i oo fukkii, anniti o booyidii e nyaw, yami mo, wi'i «Aa yidi yoofaago?» ⁷ Nyawdo on toontii mo, wi'i: «Moodibbo, mi walaa goddo ballando am naatugo e weldere nen to diyam irtike, go mi yottoo fu, den goddo artii am naatugo.»

⁸ Yeesu wi'i mo: «Umma, ettu daago maa, yahu!»

⁹ Don maa don gorko on yoofii, etti daago mum e yaha. Dum fakkii e nyalaane siwteteene, ¹⁰ gam majjum

hoorebe Yahuduube wi'i nyawtaado on: «Hanne nyalaane siwteteene nun, laawol hokkay maa doonodaa daago maa.»¹¹ O toontii be, o wi'i: «Nyawtudoo am, kan nun wi'immi: Ettu daago maa, yahu!»¹² Be yami mo: «Moy nun bi'udo maa: Ettu daago maa, yahu?»¹³ Amma nyawtaado on annaano mo, gam Yeesu mutii caka himbe sabbu no be duudiri e nokkuure nen.

¹⁴Baawo mum Yeesu fottitii e makko der suudu Alla, wi'i mo: «Daaru, jooni kan, a yoofige. Taa wadu hakke kade, wara ko furi dum bonugo hebee.»

¹⁵Gorko on yahi batoy hoorebe Yahuduube wi'i Yeesu nun nyawti dum.

¹⁶Go Yahuduube fuddi gaccaago Yeesu gam o wadii dum e nyalaane siwteteene. ¹⁷Yeesu wi'i be: «Baaba am, e golloo faa hanne, min bo, mii golla.»

¹⁸Gam majjum hoorebe Yahuduube hoccii niya warugo mo, hinaa gam o bisii nyalaane siwteteene tan, amma gam o wi'i bo, Alla woni Baabiiko. O fotinii hoore makko e Alla.

Baawde Biddo Alla

¹⁹Yeesu wi'i be: «Mii bata on e goonja: Biddo waawataa ko wadi goddum kan tan, sey ko yi'i Baaba e wada. Gam ko Baaba wadata fu, kanjum Biddo bo wadata. ²⁰Gam Baaba e yidi Biddo, kan wadi e holla mo huune fu ko o wadata. O hollan mo golle burde dee do fu manju, faa haaynaare wada on. ²¹Gam hande no Baaba fintinirta maaybe wuurina be, nun Biddo bo wuurinirta mo yidi. ²²Baaba kan, hiitataako goddo, amma o hokkii Biddo baawde hiitaago kiita fu, ²³gam himbe fu teddina Biddo hande no teddiniri Baaba. Neddoo fu mo teddinay Biddo, teddinay Baaba liloydo mo.

²⁴Mii bata on e goonja. Nanudo haala am ko goondini liludo am, hebii yonki tabitiiki, o hiitataake. O yiwwi e maayde,

o warii to yonki. ²⁵Mii bata on e goonja: Wakkati e wara, ki yottike du, wakkati de maaybe nanata daane Biddo Alla. Nanube ne bo wuuran. ²⁶Hande no Baaba laatorii bulirde yonki, hande nun o hokkii Biddo bo laaroo bulirde yonki. ²⁷O hokkii mo baawde hiitaago, gam o laati nun Bii neddo. ²⁸To dum haaynoo on. Wakkati waran, de maaybe wonube der caabeeje nanata daane makko, ²⁹be burtoo. Wadube ko woodi, finta, heba yonki, wadube ko halli finta, hiitee.»

Haala Yeesu laati nun goonja

³⁰«Min e hoore am, walaa fu ko baawumi wadugo. Ko nanumi, kiitortoomi. Kiita am e foonnitii, gam mi tokkataa sago am, sago lildo am nun tokkumi. ³¹To mi seedanike hoore am, seedaaku am nootataake. ³²E woodi goddo ceedantoo am. Mii anni seedaaku makko, ko o seedantoo am laati nun goonja. ³³Onon, on lili himbe to Yuhaana, o seedike goonja. ³⁴Min, mi bukaaka seedaaku neddo, amma mi batii ka gam kison. ³⁵Yuhaana laatike fitilla kubboowa, jaaynoowa. On jabii welweltugo wakkati sedda e jayjol makko. ³⁶Min, mii woodi seedaaku burju nu Yuhaana manju. Golle de Baaba yowanimmii mi wada, golle de gadanmi den nun seedantoo am no Baaba nun lilimmi. ³⁷Baaba liludo am, kanko e hoore makko seedanii am. Abada on nanay daane makko, abada on ji'ay mo. ³⁸Batu makko wonday e moodon, gam on goondinay mo o lili. ³⁹Oon biditoo Dewte gam oon miiji de kokkan on yonki tabitiiki. Kanje seedantoo am. ⁴⁰Amma, on jabay warugo to am gam kebon yonki.

⁴¹Diga e himbe bane kebammi teddujal am, ⁴²amma mii anni on, mii anni yidde Alla walaa e moodon. ⁴³Min, mi warii e inne Baaba am, on jabbaaki am. Amma to goddo wardii

inne mum, on jabboto dum. ⁴⁴Noy baawirton ko goondini, onon teddinon-tiroobe hakkune moodon, go accuḍon daartugo teddujal Alla? ⁴⁵To on miilee min gaccotoo on yeeso Baaba. Muusa, mo jowuḍon hoolaare moodon dow mum, kanko nun gaccoytoo on. ⁴⁶To on goondiniino Muusa e goonja, on goondinanno am min bo, gam min o batani der dewte makko. ⁴⁷Amma no on goondinay ko o winni, noy goondinirton haala am?»

Yeesu nyaannii himbe ujune joyo

(Matiye 14.13-21; Marku 6.30-44; Luka 9.10-17)

6 Baawo majjum Yeesu joli maayo Galili, bi'eteenjo Tiberiya. ²Jama'aare duunne e tokki mo gam be ji'ii haaynaareeji di o wadi dow nyawbe. ³Yeesu eenci dow waanne, joododii ton e aahiibe mum. ⁴Tawi juulde Yahuduube bi'eteede Paska badike. ⁵Yeesu banti hoore, hollirii jama'aare duunne e fonnoy dum. O yami Filippu: «Toy kebeten cooden nyaamdu ko nyaannata bee do fu?» ⁶O batu nun makko gam o nana ko Filippu toontotoo, gam oo anni ko o miili wadugo.

⁷Filippu toontii mo, wi'i: «Baa golotoodo golle juude balde keme didi, joddi mum heyataa sooda peen, tawee moy fu heba nappel.» ⁸Gooto e aahiibe makko, bi'eteedo Andere, miiraawo Simon Piyer, wi'i mo: ⁹«E woodi do suka gorko gom goodudo peen joy e liyyi didi, amma ume dum don wadanta bee do fu?»

¹⁰Yeesu wi'i: «Bi'ee be, be joodoo.» Nokkuure nen e hebbi fudo, be joodii. Be gadan himbe ujune joyo. ¹¹Yeesu etti peen kon, yetti Alla, yedi wonube don. O wadi liyyi dii bo hande nun. O hokki be faa be kaari. ¹²No be kaari, Yeesu wi'i aahiibe mum: «Kawritee ko horii, baa goddum to halku.»

¹³Be kawriti nappe peen joyo ko himbe ben horii, ko kebbi killaaje sappo e didi.

¹⁴No himbe yi'i kaayee fi dum Yeesu wadi, be bi'i: «Lalley, kanko woni Annabiijo bi'aado e wara der duuniyaaru.»

¹⁵Amma no Yeesu e anni be garan nanjugo dum e semme, be laamina, o dilli diga don, o eenci dow waanne, kanko tan.

Yeesu e yaha dow diyam maayo.

(Matiye 14.22-34; Marku 6.45-53)

¹⁶Kiikiide mum, aahiibe Yeesu yahii fonjo maayo. ¹⁷Be naati laana diyam gam be jola, be jaha Kafarnahum. Niwre fuddii wadugo, tawi Yeesu hewtaaki be taw. ¹⁸Hennu mawkol e wifa, galmaji diyam e ummoo. ¹⁹Be jawdini laana kan faa be kebi hande kilo joy naa jeego'o. Den be kolliri Yeesu e yaha e koyde dow maayo, faa battii be. Be kuli. ²⁰Yeesu wi'i be: «Min nun, to on kulee!» ²¹Be eeli mo o naata e laana kan. Don maa don be jottii fonjo to be poonnii.

Himbe e daarta Yeesu

²²Fini mum, jama'aare wonunoone fonjo maayo, yi'i laana goota tan woni ton. Yeesu naatiday e aahiibe mum laana kan. Kambe tan yawti e makka. ²³Laanaaje yiwude Tiberiya warii takkol to be nyaami peen don, baawo no Joomiraawo yetti Alla. ²⁴No jama'aare yi'i Yeesu e aahiibe mum walaa don, be naati laanaaje, be batti Kafarnahum daartoygo mo.

Yeesu woni nyaamdu kokkoowol yonki

²⁵No be tawi Yeesu fonjo maayo, be bi'i dum: «Moodibbo, dey garudaa do?» ²⁶Yeesu toontii be, wi'i: «To goonja nun, hinaa gam on ji'ii kaayee fi acci oon daartammi. Ko daartirton am

woni gam on nyaamii faa on kaarii. ²⁷To on gollee gam nyaamdu keen-nyoowol, amma gollee gam nyaamdu tabitintoonjol, kokkoowol yonki tabitiiki. Nyaamdu njol don nun, Bii neddo hokkata on, gam kanko Alla Baaba, wadani maane baawde mum.»

²⁸Den be yami mo, be bi'i: «Ume men gadata ko men gada golle de Alla yidi?»

²⁹Yeesu toontii be, wi'i: «Golle de Alla yidi woni goondinon mo o lili.»

³⁰Be toontii mo, be bi'i: «Kaay-eeffi kiye gadataa men ji'a, faa men goondinee? Ume gadataa? ³¹Maami-raabe amen nyaamii nyaamdu maannu der haro, hande no dewte wi'i: "O hokkii be nyaamdu yiwwu dow kammu".»

³²Yeesu toontii be, wi'i: «Mii bata on e goonja: hinaa annabi Muusa hokki on nyaamdu yiwwu dow kammu. Baaba am hokki on nyaamdu geetol, yiwwu dow kammu. ³³Nyaamdu njol Alla hokkata woni, yiwwu dow kammu, kokkoowol duuniyaaru yonki.» ³⁴Be bi'i mo: «Moodibbo, hokku men nyaamdu njol baadey.»

³⁵Yeesu wi'i be: «Min woni nyaamdu kokkoowol yonki, garudo to am, rafataake abada, goondindo am bo dondataake abada. ³⁶Amma mi batii on: on ji'i am, ko on goondinay. ³⁷Be Baaba hokkimmi fu, waran to am. Garudo to am fu, mi salataako dum. ³⁸Gam wadugo ko jidumi bane acci yiwwi dow kammu, amma gam mi wada ko liludo am yidi. ³⁹Nani ko lildo am yidi: to baa gooto der himbe o hokki am majju, amma gam mi ummitina be nyalaane darjal. ⁴⁰Nani ko Baaba am yidi: ji'udo Biddo fu, to goondinii mo, hebii yonki tabitiiki. Mi ummitinan mo nyalaane darjal.»

⁴¹Yahuduube e dumbitoo hakkune mum dow haala Yeesu, gam o wi'i: «Min woni nyaamdu yiwwu dow kammu» ⁴²Be bi'i: «Oo do, hinaa Yeesu bii

Yusufu, mo annuden inna mum e baaba mum on na? Noy o wi'irta: "Dow kammu yiwwi?"»

⁴³Yeesu wi'i be: «To on dumbitee hakkune moodon! ⁴⁴Goddo waawataa ko wari to am, to Baaba lildo am fooday mo. Min, mi ummitinan mo nyalaane darjal. ⁴⁵E wannii der dewte annabiibe: "Be fu Alla janjinan be." Neddo fu nanudo ko Baaba bati, go jabi janjinol makko, waran to am. ⁴⁶Baa gooto yi'ay Baaba, to hinaa yiwwudo to Alla, kanko tan yi'i Baaba. ⁴⁷Mii bata on e goonja: Goondindo am, hebii yonki tabitiiki. ⁴⁸Min woni nyaamdu kokkoowol yonki. ⁴⁹Maami-raabe moodon nyaamii maannu der haro, be maayii bo. ⁵⁰Njol do nun nyaamdu yiwwu dow kammu, nyaamudo njol fu maayataa. ⁵¹Min woni nyaamdu yonkintewol, yiwwu dow kammu. To neddo nyaami nyaamdu njol, wuuran faa abada. Nyaamdu njol kokkanmi gam duuniyaaru wuura, laati nun bannu am.»

⁵²Dow kaa don Yahuduube e yeddontira no waawi fu, e wi'a: «Noy neddo oo waawirta ko hokki en bannu mum nyaamen?» ⁵³Yeesu toontii be, wi'i: «Mii bata on e goonja: To on nyaamaay bannu Bii neddo, on jaray yiyyam makko, yonki walaa der moodon. ⁵⁴Neddo fu nyaamudo bannu am, to yari yiyyam am, hebii yonki tabitiiki. Mi fintinan mo nyalaane darjal. ⁵⁵Gam bannu am laati nun nyaamdu lalley, yiyyam am bo laati nun jaram lalley. ⁵⁶Neddo fu nyaamudo bannu am, to yari yiyyam am, oo wondi e am, min bo mii wondi e makko. ⁵⁷Baaba liloydo am laati nun buurudo. Gam makko buurumi. Hande nun nyaamudo am fu, wuurirta gam am. ⁵⁸Njol do nun woni nyaamdu yiwwu dow kammu. Njol nandaa e njol kaaki-raabe moodon nyaamuno, be maayii bo.

Nyaamudo nyaamdu nɔl do wuuran faa abada.»

⁵⁹Haalaaji dii do nun Yeesu janjini der suudu waajorde Kafarnahum.

Yonki tabitiiki

⁶⁰No be nani haalaaji din, duuggal e aahiibe makko wi'i: «Haala ka e tiidi. Moy waawata ko jabi ka?»

⁶¹Yeesu faami der berne mum, aahiibe mum e dumbitoo dow majjum, go o wi'i be: «Haala kan jibi on nun? ⁶²Jon kan to on ji'i Bii neddo eenci to wounoo, den mum noy gadoton? ⁶³Ruuhu woni buurinoowo, bannu nafataa godfum. Haalaaji haalanmi on dii, laati nun Ruuhu e yonki. ⁶⁴Nani e woodi hakkune moodon be goondinay.» Gam Yeesu e anni diga fudfoode, be goondinay dum, e jammotoodo dum. ⁶⁵O beydi o wi'i: «Gam majjum bi'umi on: "Walaa baawoowo ko wari to am, to Baaba hokkay dum no warirta".»

⁶⁶Diga den, duuggal e aahiibe makko dilli, acci tokkugo mo. ⁶⁷Den Yeesu yami aahiibe sappo e dido ben: «Onon bo, oon jidi dillugo na?» ⁶⁸Simon Piyer toontii mo, wi'i: «Joomiraawo, to moy men jahata? An woodi haala kokkoowa yonki tabitiiki. ⁶⁹Men goondinii, emen anni an woni Ceniido yiwudo e Alla.» ⁷⁰Yeesu toontii be, wi'i: «Hinaa min subu on, onon sappo e dido? Gooto moodon laati nun seydaanujo.»

⁷¹Haala Yahuuda, bii Simon Iskariyot nun o batata, gooto der sappo e dido ben. Oo don woni jammotoodo mo.

Miiraabe Yeesu goondinay dum

7 Baawo majjum Yeesu e woosoo der Galili. O yidaa woosaago der Yahudiya gam hooreebe Yahuduube e daarta no warirta mo. ²Tawi juulde Yahuduube bi'eteede juulde bukaaji badike. ³Miiraabe Yeesu wi'i dum: «Eggu, jahaa Yahudiya gam aahiibe maa

yi'a golle de gadataa. ⁴Godfo suudataa ko wadata, to e yidi anneego. No aa wada golle dee, hollitin hoore maa himbe.»

⁵Baa miiraabe makko goondinay mo. ⁶Yeesu wi'i be: «Wakkati am waray taw, amma onon, wakkati fu laati nun wakkati moodon. ⁷Himbe duuniyaaru waawataa ko wanyi on, amma min, bee banyimmi gam mii seedoo golle mabbe woodaa. ⁸Onon, jahee juulde den. Min, mi yahataa, gam wakkati am waray taw.» ⁹No o bati be kaa don, o joodii leydi Galili.

Yeesu yahi juulde bukaaji

¹⁰No miiraabe Yeesu yahi juulde den, Yeesu bo yahi ton, amma o hollitay hoore makko, o suudii. ¹¹Hooreebe Yahuduube e daarta mo der juulde, e wi'a: «Toy o woni?»

¹²Himbe duubbe e dumbitoo dow haala makko. Wobbe e wi'a: «Neddo geeto nun!» Wobbe bo e wi'a: «Nun nun bane, majjinoowo himbe nun.» ¹³Godfo suusay batango mo e daane towne, gam bee kula hooreebe Yahuduube.

¹⁴Tawi juulde den fecciri, go Yeesu fuddi janjingo der suudu Alla. ¹⁵Haaynaare wadi Yahuduube sanne, be bi'i: «Noy o waawiri dewte, kanko mo janjay?»

¹⁶Yeesu toontii be, wi'i: «Jande janjinammi on, yiway e am. Diga to liloydo am, dum yiwi. ¹⁷To neddo e yidi wadugo sago Alla, o annitan janjinol am to Alla yiwi, naa bo to haalaaji am, e baawde am nun yiwi. ¹⁸Batanoowo hoore mum, hoore mum nun daartanta teddujal. Amma daartoowo teddujal liloydo dum, oo don goonja nun batata, fewre walaa e makko. ¹⁹Hinaa Muusa hokki on tawreeta na? Amma baa gooto moodon golliray tawreeta. Ko woni sabbu go oon daarta warugo am?» ²⁰Himbe ben toontii mo, wi'i: «An, aa

woodi ginnool. Moy daartata warugo maa?»

²¹ Yeesu toontii be: «Golle goote tan gadumi, on fu, haaynaare wadi on. ²² Muusa hokkii laawol gadon julnol. Diga to Muusa du bane nol yiwi, diga to kaakiraabe mon nun, go oon julna suka nyalaane siwteteene. ²³ To suka e julnee nyalaane siwteteene, gam to tawreeta Muusa yartee, gam ume monnotodon gam mi nyawtii tagaado bum-bum nyalaane siwteteene? ²⁴ Accee hitoraago no jirton, amma gadee kiita poonnitiika.»

Yeesu woni Almasiihu na?

²⁵ Go himbe Urusaliima wobbe wi'i: «Hinaa oo do be daartata warugo na? ²⁶ Oo woni caka mabbe, oo bata, be bi'ay mo gokka. Den mawbe amen annitin nun kanko woni Cubaado na? ²⁷ Oo do kan, een anni to yiwi, amma to Cubaado e wara, goddo annataa to o yiwata.»

²⁸ Tawi Yeesu e jannina der suudu Alla, o bati e daane towne, o wi'i: «Oon annimmi, oon anni to yiwumi! Min bane waddi hoore am. Liloydo am laati nun goonjaajo. Kanko woni mo on annaa. ²⁹ Min, mii anni mo gam to makko yiwmi. Kanko liloymmi.»

³⁰ Den be daarti no be nanjirta mo, amma goddo junjo mum meemaay mo, gam wakkati makko waray taw. ³¹ Duggal der jama'aare goondinii mo, wi'i: «To Cubaado warii, o wadan kaayee fi burudi di gorko oo wadi na?»

Reenube suudu Alla lilaama nanja Yeesu

³² Farisaabe nani ko himbe ben dumbitintoo dow haala Yeesu. Hooreebe Li-maamiibe e Farisaabe lili reenoobe, nanja mo. ³³ Yeesu wi'i: «Min, mii wondi e moodon sedda taw. Baawo mum, mi wittan to liloydo am. ³⁴ On daartan am,

amma on jiiataa am, gam on baawataa ko yahi to gonumi.»

³⁵ Yahuduube yamontiri, wi'i: «Toy o yahata ko en baawataa ko yiiti mo? O yahan to himbe meeden feroybe to Yunaninkeebe, o jannina Yunaninkeebe na? ³⁶ O wi'i en daartan mo, en jiiataa mo, gam en baawataa ko yahi to o tawtee. Kaye nun kaa don bo?»

Diyam yonki

³⁷ Nyalaane sakitiineere der juulde den buri teddugo. Nyaanne mum, Yeesu darii, bati e daane towne, wi'i: «Neddo fu donfaado wara to am, yara. ³⁸ Goondindo am fu, "ilaadi diyam yonki mawdi ilan e berne mum" hande no Dewte bati.»

³⁹ O batu nun kaa don dow Ruuhu mo goondindo fu hebata. Den Ruuhu hokkaaka taw, gam Yeesu teddinaaka taw.

Himbe luudontirii sabbu Yeesu

⁴⁰ No wobbe der jama'aare nen nani haala ka, wi'i: «Lalley kanko woni Annabiijo.» ⁴¹ Wobbe wi'i: «Kanko woni Cubaado.» Wobbe bo wi'i: «Cubaado yiwan diga Galili na?» ⁴² Dewte wi'ay ba, e lenyol annabi Dawda nun Cubaado yi-wata, der siire Baytilaama, to Dawda yiwi? ⁴³ Jama'aare nen luudontiri gam makko. ⁴⁴ E woodi yidube nanjugo mo der mabbe, amma goddo junjo mum meemaay mo.

Mawbe Yahuduube goondinay Yeesu

⁴⁵ Reenoobe warti to hooreebe Li-maamiibe e Farisaabe, be yami be, be bi'i: «Ko woni sabbu ko on gadday mo?» ⁴⁶ Reenoobe ben toontii, wi'i: «Abada goddo batiray no gorko on batiri.» ⁴⁷ Farisaabe yami be: «Onon bo on majjinaama hinaa? ⁴⁸ E woodi baa gooto der hooreebe, maa bo der Farisaabe

goondindó mo na? ⁴⁹ Amma jama'aare ne annaa tawreeta, ne yaa'aane»

⁵⁰ Gooto der maβbe, bi'eteedo Nikodemu, jahunoodo to Yeesu wi'i be: ⁵¹ «Tawreeta meeden e hiitoo neddo tawee nanaaka ko o bati, annaaka ko o wadi na?» ⁵² Be bi'i mo: «An bo a Galilinkeejo na? Widita Dewte, a yi'an walaa annabiijo yiwudo Galili.» [⁵³ Baawo mum, moy fu hooti wuro mum.

Debbo jeenoowo

8 Yeesu yawti far waanne Jaytuuje. ² Subaka kecco o witti der suudu Alla. Jama'aare fu wari. O joodfii, oo janjina be. ³ Moodibbe tawreeta, e Farisaabe waddi debbo nanjaado e wada jeenu. Be darni mo caka jama'aare. ⁴ Be bi'i Yeesu: «Moodibbo, debbo oo do nanja nun e wada jeenu. ⁵ Muusa batii der tawreeta men, iri debbo oo don kaaye nun warirtee. An bo, kaye bi'udaa?»

⁶ Be baddu nun be yoyra mo, gam be keba no be gaccorii mo. Amma Yeesu jimminii, e winna e honnu mum dow leydi. ⁷ No be tokki bee yamitoo mo, Yeesu banti hoore, wi'i be: «Goddo moodon mo waday hakke dadey arta fadda mo hayre.»

⁸ O jimminii kade, oo winna e leydi. ⁹ No be nani ka, be dilli gooto gooto. Nayeefe arti dilli. Yeesu e debbo on tan horii. ¹⁰ Yeesu banti hoore, wi'i mo: «Debbo, toy be goni? Baa gooto hiitaaki maa?» ¹¹ O toontii, o wi'i: «Moodibbo, baa gooto.» Yeesu wi'i mo: «Min bo, mi hiitataako ma. Yahu, taa mayta kade wadugoo hakke.»]

Yeesu woni jayjol duuniyaaru

¹² Yeesu baddi e maβbe kade, wi'i: «Min woni jayjol duuniyaaru. Tokkudo am, yahataa e niwre abada, amma o heban jayjol yonki.» ¹³ Dow kaa don,

Farisaabe wi'i mo: «To aa seedanoo hoore maa, seedaaku maa jabataake.»

¹⁴ Yeesu toontii be, wi'i: «Baa to mi seedanike hoore am, seedaaku am e laatii goonja, gam mii anni to yiwmi, mii anni to jahammi bo. Amma onon, on annaa to yiwmi, on annaa bo to jahammi. ¹⁵ Oon gada kiitaa hande no himbe hitortoo, amma min, mi hiitataako goddo. ¹⁶ To mii wada kiita, kiita am e laatii goonja, gam mi hiitataako min tan, amma Baaba liloydo am, e wondi e am. ¹⁷ E Winnii e tawreeta moodon: "Seedaaku himbe dido e laatii goonja". ¹⁸ Mii seedanoo hoore am. Baaba liloydo am bo, e seedanoo am.» ¹⁹ Be bi'i mo: «Toy Baaba maa woni?» Yeesu toontii, wi'i be: «On annaa am min, hakko Baaba am. To oon annunoo am, maa on anniino Baaba am bo.»

²⁰ Yeesu batii haalaaji dii no o janjinta der suudu Alla, to nokkuure ceede Alla wattetee. Goddo nanjay mo, gam wakkati makko yottaaki taw.

On baawataa yahugo to jahanmi

²¹ Yeesu wi'i be kade: «Mi nani yaha, on daartan am, on maaydan e hakkeegi moodon. On baawataa ko yahi to jahanmi.» ²² Yahuduube wi'i: «O waritinto nun naa? Gam o wi'i en baawataa ko yahi to o yahata.» ²³ Yeesu wi'i be: «E ley jeyadon, amma min, dow jeyaami. E duuniyaaru nuu jeyadon, amma min, mi jeyaaka e maayru. ²⁴ Gam majjum bi'umi on: on maaydan e hakkeegi moodon. Gam to on goondinay min woni mo gonmi, on maaydan e hakkeegi moodon.» ²⁵ Be yami mo: «An moy nun laatidaa?» Yeesu toontii: «Mo bi'unoo mi on diga arande, laatiimi. ²⁶ Mii woodi huune duuddum ko batanmi, e ko kiitotoomi dow mon. Amma liloydo am laati nun goonjaajo. Ko nanumi e makko, batanmi duuniyaaru.»

²⁷ Be paamay naa Baaba nun o batanta be. ²⁸ Den Yeesu wi'i be: «To Bii neddo bilaama fu, den paamoton “min woni mo gonmi,” mi wadataa bo goddum e hoore am, amma mi batan nun ko Baaba ekkitinimmi tan. ²⁹ Liloydo am e wondi e am, o accay am min tan, gam ko welata mo gadanmi wakkati fu.» ³⁰ No o bati hande nun, duubbe goondinii mo.

Rimbe e maccuƙe

³¹ Yeesu wi'i Yahuduube, goondinbe dum: «To oon jogii haala am, on laati nun aahiibe am lalley. ³² On annan gooƙa. Gooƙa bo rindinan on.»

³³ Be toontii mo, be bi'i: «Menen, men yiwi e lenyol Iburahiima, abada men laataaki maccuƙe goddo. Noy bi'irtaa men dimfan?» ³⁴ Yeesu toontii be, wi'i: «Mii bata on e gooƙa: gadoowo hakke fu laati nun maccudo hakke. ³⁵ Maccudo wonataako der saare baadey, amma biddo nun wonotoo der saare e baadey ³⁶ To Biddo rindinii on, on laatoto rimbe e gooƙa. ³⁷ Mii anni on yiwi e lenyol Iburahiima, amma oon daarta warugo am gam haala am naatay der moodon. ³⁸ Ko ji'umi e Baaba kan nun batanmi, onon bo oon gada ko Baaba moodon wi'i on.»

³⁹ Be toontii mo, be bi'i: «Baaba amen woni Iburahiima.» Yeesu wi'i be: «To on laatino fibbe Iburahiima e gooƙa, maa on gadiino golle Iburahiima. ⁴⁰ Amma jooni oon daarta warugo am, min batudo on gooƙa ka nanumi to Alla. Dum don Iburahiima waday dum. ⁴¹ Onon, golle Baaba moodon gadoton.» Be bi'i mo: «Menen, men jaaluube bane, Baaba gooto men goodi, kanko woni Alla.»

⁴² Yeesu wi'i be: «To Alla nun laati-noo Baaba moodon, maa on jidiino am, gam to Alla yiwmi, ko garumi. Mi waday hoore am, amma kanko lilimmi. ⁴³ Gam ume ko on nanataa haala am? Gam on baawataa ko hettinii haala am. ⁴⁴ Seydan woni baaba moodon. Jidaadi

baaba moodon gadoton. Baroowo nun o laatii diga fuddoode. O walaa der gooƙa, gam gooƙa walaa der makko. To oo bata fewre, jikku makko nun, gam oo pewoowo, oo baaba fewre. ⁴⁵ Amma min, gam mii bata gooƙa, wadi ko on goondinay am. ⁴⁶ Moy moodon waawata seedaago mi wadii hakke? To mi batii gooƙa, gam ume ko on goondintaa am?

⁴⁷ Neddo Alla nun hettintoo haala Alla. Onon, on kettintaako gam on laataaki himbe Alla.»

Yeesu e furi Iburahiima

⁴⁸ Yahuduube wi'i mo: «Men batay gooƙa no men bi'i a laati nun samariyaajo, aa woodi bo ginnool na?»

⁴⁹ Yeesu toontii be, wi'i: «Mi woodaa ginnool, amma mii teddina Baaba am. Onon, oon jawoo am. ⁵⁰ Tedduƙal hoore am bane daartanmi. E woodi daartanoowo am tedduƙal, kiitotoodo. ⁵¹ Gooƙa batanmi on: Jabudo haala am fu, maayataa abada.»

⁵² Yahuduube wi'i mo: «Jooni men tabbitini aa woodi ginnool. Iburahiima e annabiibe fu maayi, amma an, a wi'ii: “Jabudo haala am fu, maayataa abada”. ⁵³ Aa furi Iburahiima baaba amen manju na? O maayii, annabiibe bo maayii. Ume miiludaa aa laatii?»

⁵⁴ Yeesu toontii be, wi'i: «To hoore am teddinanmi, tedduƙal am laati nun baanji. Baaba am, mo bi'oton Alla moodon on nun teddintammi. ⁵⁵ On annaa mo. Amma min, mii anni mo. To mi wi'ii mi annaa mo, mi laatoto pewoowo hande moodon. Amma mii anni mo, mi tokkii haala makko. ⁵⁶ Baaba moodon Iburahiima e seyorino yi'ugo nyalaane wittoyo am. O yi'ii ne, go berne makko weli.» ⁵⁷ Yahuduube wi'i mo: «A waday taw baa duubi lasoy didi e sappo, go aa wi'a a yi'ii Iburahiima?» ⁵⁸ Yeesu toontii be, wi'i: «Mii bata on e gooƙa: Diga Iburahiima tagaaka, min, mi na'on.» ⁵⁹ Dow

kaa don be etti kaaye be padda mo. Amma Yeesu soltii, wurtii e suudu Alla.

Yeesu wuntinii dimdaado e bundan

9 No Yeesu yawtata, o yi'i gorko dimdaado e bundan. ²Aahiibe makko yami mo, wi'i: «Moodibbo, moy wadi hakke, kanko na, naa baaba e inna makko nun, ko o rindaa e bundan?» ³Yeesu toontii be wi'i: «Kanko bane wadi hakke, baaba e inna makko bo bane. Amma gam baawde Alla yi'ee e makko nun. ⁴No jayjol na'on taw, haani gaden golle liloydo am. Gam jemma waran de goddo waawataa ko gollii. ⁵No mii tawaa e duuniyaaru, min woni jayjol mayru.»

⁶Den, no o bati kaa don, o tuuti joode e leydi, o laawi loope e joode den, o moomi e gite bumdo on. ⁷O wi'i mo: «Yahu sulmaa weeldere Silowe.» (Dum wi'ay maa Lilaado). O yahi, o sulmii. O warti oo yi'a.

⁸Wondunoobe e makko, e yi'annoobe mo oo fiya bara, wi'i: «Hinaa oo do joodotono e fiya bara na?» ⁹Wobbe wi'i: «Kanko nun!» Wobbe bo wi'i: «Kanko bane! Nandi makko nun!» Gorko on e hoore mum wi'i: «Min nun lalley!» ¹⁰Be yami mo: «Noy bumtirdaa?» ¹¹O toontii: «Gorko bi'eteedo Yeesu laawi loope, moomi e gite am, wi'immi: "Yahu weldere Silowe, culmodaa". Jahumi, culmiimi, ko bumtumi.» ¹²Be yami mo: «Toy gorko on woni?» O toonti: «Mi annaa!»

Farisaabe e yantinoo bumtinaado

¹³Den be jaari bumtinaado on to Farisaabe. ¹⁴Nyalaane Yeesu laawi loope wumtini mo, laati nun nyalaane siwteteene. ¹⁵Farisaabe bo yami mo, wi'i: «Noy bumtirdaa?» O toontii be: «O moomu nun loope e gite am, ko culmiimi, ko bumtumi.» ¹⁶Wobbe der Farisaabe wi'i: «Gorko on waawataa ko

yiwi to Alla, gam o jogaaki nyalaane siwteteene.» Wobbe bo wi'i: «Noy gadoowo hakke waawirta ko wadi iri kaayeeffiji dii do?» Go be ceenniri hakkune mabbe.

¹⁷Farisaabe yami bumtinaado on kade, wi'i: «An kaye batataa dow bumtindo maa on?» O toontii be, o wi'i: «Annabijoo nun.»

¹⁸Hooreebe Yahuduube jabay naa oo laatino bumdo, sey no be noddii baaba e inna makko. ¹⁹Be yami be: «Oo do biddo moodon mo bi'udon rindaa e bumdan on nun don na? Jon kan noy o wuntiri?» ²⁰Baabiiko e inniiko toontii: «Emen anni biddo amen nun, e bumdan nun bo o rindaa. ²¹Amma no o wuntiri jooni, men annaa. Men annaa bo moy wuntini mo. Kanko bo o mawdo nun. O waawan ko toontanii hoore makko. Yamee mo!»

²²Baabiiko e inniiko toontorike nun nun gam be kula hooreebe Yahuduube. Gam be desu nun: Neddoo fu jabi Yeesu laati nun Cubaado, be diiwa dum, be burtina waajorde. ²³Gam majjum saareeji makko wi'i: «O mawnii, yamee mo!»

²⁴Farisaabe nodditii bumtinaado on, be bi'i mo: «Teddin Alla, emen anni, menen kan, gorko on hakkeejo nun.» ²⁵O wi'i be: «To o hakkeejo nun, min kan, mi annaa. Goota tan annumi: Mi bumnoodo, jooni mii yi'a.» ²⁶Be yami mo: «Ume o wadi e maa? Noy o wuntiniri maa?» ²⁷O toontii be, o wi'i: «Mi batiino on dum, amma on kettinaaki. Gam ume go oon jidi nanitaago ka kade? Naa onon bo, on jidu nun laataago aahiibe makko?»

²⁸Be jenni mo, be bi'i: «An woni aahijoo makko! Menen, men aahiibe Muusa nun. ²⁹Menen, emen anni Alla baddii e Muusa, amma kanko, men annaa to o yiwi.»

³⁰Gorko on toontii be, wi'i: «E dum haaynii no on annaa to o yiwi, ko o wun-

tinimmi! ³¹Een anni Alla hettinantaako wadooŕe hakke, amma oo hettinanoo teddindo mo, gadoowo sago makko. ³²Dadey nanaaka buntindo dimdaado e bumdan. ³³To hinaa to Alla gorko on yiwi, o waawataano ko wadi goddum.»

³⁴Be toontii mo: «An, bumbum, der hakkeeki dimadaa, an jannjinta men!» Be nyeebi mo yaasi.

Bundan der ƕerne

³⁵Yeesu nani ƕe nyeebii buntinaado on, yi'tii mo, yami mo: «An kan, aa goondini Bii neddo na?» ³⁶O toontii: «Moodibbo, moy woni kanko faa mi goondina mo?» ³⁷Yeesu wi'i mo: «A yi'ii mo, baddoowo e maa woni kanko.» ³⁸O toontii: «Moodibbo, mii goondini.» O sujidani Yeesu.

³⁹Den Yeesu wi'i mo: «Mi waru nun der duuniyaaru mi wada kiita, gam wumuƕe yi'a, yi'ooƕe wuma.» ⁴⁰Farisaabe tawanooƕe don, nani ka, yami mo, wi'i: «Menen bo, men wumuƕe na?» ⁴¹Yeesu toontii ƕe: «To oon bumuno, on goodataano boofi. No bi'oton jooni oon ji'a, gam majjum boofi moodon tabitii.»

Ballool duroowo e baali

10 Yeesu wi'i: «Mii bata on e gooŕa, neddo fu naatoowo der hoggo baali go naatiray dammugal, go yartorii to feere, kanko woni gujjo, kanko woni pasotoodo. ²Amma duroowo baali, dammugal nun naatirta. ³Cakkiido dammugal maƕbitanan mo, baali din bo nanan daane makko. O noddiran di, ŕaye fu e inne mum, o yaara di yaasi. ⁴To o wurtinii di di fu, o ardo di, di tokka mo gam dii anni daane makko. ⁵Abada di tokkataa kodo, amma di doggan mo nun faa woddi gam di annaa daane hoƕƕe.»

⁶Yeesu wadani ƕe ballool ŕol, amma ƕe paamay ko ŕol fillitii.

Yeesu laatii duroowo geeto

⁷Yeesu wi'i ƕe kade: «Mii bata on e gooŕa, min woni dammugal baali. ⁸Artuƕe am warugo fu, laati nun wuyƕe e pasotooƕe, amma baali dii nananay ƕe. ⁹Min woni dammugal. Neddo fu naatirde e am, hisan, heƕan durdugol, ooran, jaannyan. ¹⁰Gujjo warataa maa gam wujja, o wara, o biisa, amma min, mi waru nun gam himƕe heƕa yonki, heƕa ki kii heewi.

¹¹Min woni duroowo geeto. Duroowo geeto woni kokkitiroowo yonki mum gam baali mum. ¹²Amma biiro, mo laataaki duroowo geeto, mo jeyaa baali, to yi'ii buuru, sey dogga, acca baali. Buuru nanŕa baali din, sankita koriidi. ¹³Biiro on doggan gam faalaaka e majji. ¹⁴Min woni duroowo geeto. Mii anni baali am, baali am bo e annimmi. ¹⁵Hande no Baaba annirimmi, non annirmi Baaba. Mii hokka yonki am gam baali am. ¹⁶Mii woodi kade baali goddi di galaa der hoggo ŕo. Dii don bo haani mi dura dum. Di nanan daane am, di laatoo darne woore, di gooda duroowo gooto.

¹⁷Baaba e yidimmi gam mii hokkitira yonki am gam mi hebitoo ki kade. ¹⁸Goddo ittantaa am ki, min hokkata ki e hoore am. Mii woodi baawde hokkitirgo ki, mii woodi bo baawde hebitaago ki. Ooda kaa don keƕumi e Baaba am.»

¹⁹Batuuji dii seenni kade Yahuduƕe. ²⁰Duubƕe maƕƕe e wi'a: «Oo ginnaajijo nun, o haanŕa nun. Gam ume go oon kettinanoo mo?» ²¹Amma wobƕe wi'i: «Batu kaa, haala ginnaajijjo bane. Ginnool waawan ko wuntini bundo na?»

Yahuduƕe salike Yeesu

²²Juulde senuki suudu Alla e wadenoo Urusaliima. Dum fottii e dabbune. ²³Ley suudu Alla don, Yeesu e yaha e warta ley danki Suleymaanu.

²⁴Yahuduube fiiltitii mo, wi'i mo: «Faa dey accataa men der seko? To an woni Cubaado laabinan men.»

²⁵Yeesu toontii be: «Mi batii on, on goondinay. Golleeji di gadirmi inne Baaba am, e seedanoo am. ²⁶Amma on goondinay gam on laataaki baali am. ²⁷Baali am e nana daane am. Mii anni di, dii tokkimmi. ²⁸Mii hokka di yonki tabitiiki, di baatataa abada. Goddo teetataa di e junjo am. ²⁹Baaba am kokkudo am di, furi huune fu. Goddo waawataa ko teeti di e junjo Baaba. ³⁰Min e Baaba fu, men gooto.»

³¹Den Yahuduube etti kade kaaye gam be padfa mo. ³²Yeesu wi'i be: «Mi wadii yeeso moodon golleeji booddi duuddi e baawde Baaba. Der golleeji din, diye e majji jid'andon warirgo am kaaye?» ³³Yahuduube toontii mo: «Gam golle boodde bane men jidi warirgo maa kaaye, ko men jidi warirgo maa nun, gam a yennii Alla. An a tagaado nun, a wadii hoore maa Alla.»

³⁴Yeesu toontii be: «Dum winnaaka der tawreeta moodon: "Alla wi'ii on, on allaafe na"?" ³⁵To tawreeta noddii allaabe, be o baddi, een anni ko dewtere bati ikkintaake. ³⁶Onon mo Alla seni, ko lili mo e duuniyaaru, oo don nun bi'oton: "A yennii Alla!" Gam o wi'ii oo laatii Biddo Alla. ³⁷To mi waday golle Baaba am, to on goondinee am. ³⁸Amma to mii wada de, baa to on goondintaa am, min e hoore am, goondinee golle am, gam annon, paamon Baaba na'on e am, min bo mi na'on e Baaba.»

³⁹Be daarti nanjugo mo kade. O sottii be. ⁴⁰Yeesu wittii fonjo maayo Urdun, nokkuure to Yuhaana wafannoo batisi arande, o joodii ton. ⁴¹Himbe duuube wari e makko, wi'i: «Yuhaana waday alaama kaayniika baa goota. Amma, ko o bati e gorko on fu laati nun gooja.»

⁴²Ton duuube goondini Yeesu.

Maayde Lasar

(Luka 10.38, 40,
7.11-16; Marku 5.35-43)

11 Gorko gom, bi'eteedo Lasar e tawano Baytaniya, o nyawi. Oo woodi sakikiraabe dido, Mariyama e Marta. ²Mariyama on nun woni moomunoodo wardi e Joomiraawo, go o moytiri gaasa makko koyde Yeesu. Sakiike makko, Lasar nyawunoo. ³Sakikiraabe makko lili e Yeesu wi'a mo: «Moodibbo, beldiijo maa yandaa.»

⁴No Yeesu nanunoo ka, wi'i: «Nyaw dum don nyaw maayde bane. Dum waru nun gam teddujal Alla, gam Biddo Alla teddiniree e majjum.»

⁵Yeesu e yidi Marta, e miiraawo mum, e Lasar. ⁶Baa no o nani Lasar yandaa, haday mo joodaago balde didi to o wonunoo. ⁷Baawo majjum o wi'i aahiibe makko: «En bittee leydi Yahudiya!» ⁸Aahiibe wi'i: «Moodibbo, baa booyay Yahuduube e daartano warirgo maa kaaye, go ton nun bit-tataa?» ⁹Yeesu toontii: «Hinaa wakkati-iji sappo e didi woni der nyaalooma? Jahoowo nyaalooma fergataako gam oo yi'a jayjol duuniyaaru nu. ¹⁰Amma jahoowo jemma fergoto gam jayjol walaa e makko.»

¹¹Baawo o bati haalaaji dii, o wi'i: «Gido meeden Lasar daanike, mi yahan, mi finnina mo.» ¹²Aahiibe wi'i: «Moodibbo, to o daani nun, o yoofoto.» ¹³Maayde Lasar nun o batannoo. Kambe be miili haala doynol nun o batani. ¹⁴Yeesu laabinani be: «Lasar maayii!» ¹⁵Berne am welii gam moodon ko mi tawaaka ton. Dum laatanto on daliila goondinon. To non en jahu, to makko.» ¹⁶Den Toma bi'eteedo Ciwto wi'i aahiibe horiibe: «En jahu enen bo gam maayden e makko.»

Yeesu nun woni ummital e gurnam

¹⁷No Yeesu yottinoo, tawi wadii balde naay Lasar e tawaa der saabeere. ¹⁸Hakkune Baytaniya e Urusaliima burraa kilooji tati, ¹⁹Yahuduube duubbe wari to Marta e Mariyama gam eytugo be e maayde sakiike mabbe.

²⁰No Marta nani Yeesu warii, yahi tabbitoyii mo, tawi Mariyama e joodii der suudu. ²¹Marta wi'i Yeesu: «Moodibbo, to aa wonunoo do, sakiike am maayataano. ²²Amma baa jooni mii anni huune fu ko yamudaa Alla, o wadante.» ²³Yeesu wi'i mo: «Sakiike maa fintan.» ²⁴Marta wi'i: «Mii anni o fintan nyalaane ummital.»

²⁵Yeesu wi'i mo: «Min woni pintinoowo, min woni kokkoowo yonki. Neddo fu goondindo am, baa to maayii, o wuuran. ²⁶Buurdo fu, goondindo am, maayataa abada. Aa goondini dum na?» ²⁷O toontii: «Ee, moodibbo! Mii goondini an woni Cubaado, Biddo Alla, garoowo e duuniyaaru.»

Yeesu wullii

²⁸E dow dum Marta yahi noddoygo miiraawo mum Mariyama, o sownii dum: «Moodibbo warii, oo noddee.»

²⁹No Mariyama nanuno kaa don, ummii don maa don, yahi to makko. ³⁰Yeesu naatayno siire nen taw. Oo tawaa to Marta fottunoo e makko. ³¹Yahuduube e wondunoo e Mariyama der suudu. Bee eyta mo. Be ji'i o fadditii, o wurtii. Be tokki mo, be miili o yahan nun e saabeere o wulla.

³²No Mariyama yotti to Yeesu, no o yi'i mo, o diccii yeeso makko, o wi'i: «Moodibbo, to aa wonunoo do, sakiike am maayataano.»

³³No Yeesu yi'i Mariyama e Yahuduube wondunoo e mum e wulla, hakkillo makko ummii, o wemmaa. ³⁴O yami: «Toy gattudon mo?» be toontii:

«Moodibbo, war, daaru!» ³⁵Yeesu wulli. ³⁶Yahuduube wi'i: «Daaree no o yidiri mo.» ³⁷Wobbe e mabbe wi'i: «Bumtindo bundo waawataano ko hadi gorko on maayugo na?»

Lasar fintinaama

³⁸Hakkillo Yeesu ummii kade, o yahi to saabeere woni. Saabeere nen laati nun gayka maabbiraaka hayre. ³⁹Yeesu wi'i: «Ikkiinee hayre nen!» Marta, sakiike maaydo, wi'i mo: «Moodibbo, o lubii ko, gam hanne wadi balde naay oo woni der saabeere.» ⁴⁰Yeesu wi'i mo: «Mi wi'ay maa baa, to a goondinii, a yi'an baawde Alla?»

⁴¹Be ikkini hayre nen. Yeesu tiggtii, wi'i: «Baaba, mii yettee gam aa nananammi. ⁴²Min kan, mii anni baadey fu aa nananammi. Amma mi baddu maa nun gam himbe dariibe bee do, gam be goondina an nun lilimmi.» ⁴³Baawo haalaaji dii, o bati e semme: «Lasar wurta!» ⁴⁴Maayunoodo on wurtii, juude mum e koyde mum e fiilaa leppi, yeeso mum e soomii. Yeesu wi'i be: «Piilitee mo, accon mo o yaha.»

⁴⁵Duuggal e Yahuduube warunoofo to Mariyama, yi'ube ko Yeesu wadi, goondini mo. ⁴⁶Amma wobbe mabbe yahi to Farisaabe, bati be ko Yeesu wadi. ⁴⁷Farisaabe ben e hooreebe Limaamiibe wadi dawriine, wi'i: «Gorko oo e wada kaayeeffii duuddi. Noy gadeten? ⁴⁸To en accirii mo nunnun, be fu, be goondinan mo. Romankeebe waran, halka en enen e nokkuure meeden ceniine e leydi meeden.»

⁴⁹Gooto mabbe, bi'eteedo Kayafas, laatinoodo hooreejo Limaamiibe duubol mum, wi'i be: «Onon, on annaa goddum. ⁵⁰On annaa gomma neddo gooto maayana leydi men e buri leydi nin fu halka.» ⁵¹Nani e hoore makko bane o bati haalaaji dii, amma gam o laatinoodo hooreejo Limaamiibe duubol

mum, o waɗay maa annabaaku e haani Yeesu maayana leydi nin. ⁵²Leydi nin tan bane haani o maayana, amma gam o hawrita biɓɓe Alla sankitiibe fu laatoo jama'aare woore.

⁵³Diga nyaanne den, hooreeɓe Yahuduube dawri warugo mo. ⁵⁴Jon kan Yeesu acci yahugo e warta hakkune Yahuduube. O yawti diga don, o yahi siire wi'eteene Efrayim gonune ley haro. O joododii ton e aahiibe makko.

⁵⁵Juulde Yahuduube bi'eteede Paska baɗike. Duuggal e himbe leydi nii yahi Urusaliima gam laabina ko'e mum diga juulde den yottaaki. ⁵⁶Bee gonii e fageere suudu Alla, bee daarta Yeesu, bee yamontira: «O warataa e juulde den? Naa no miiludon?»

⁵⁷Tawi hooreeɓe Limaamiibe e Farisaabe batiino annudo to o woni fu, bata, heɓa o nanɗee.

Mariyama waanjii wardi e koyde Yeesu

12 Balde jeego'o horii go juulde Paska yottoo, Yeesu yahi Baytaniya to Lasar mo o fintinnoo. ²Be jonɗani mo hiraane. Marta e yeda be, Lasar e wondunoo e nyaamdoobe e Yeesu. ³Mariyama etti feccere liitiri nardi, caadiidum, waanji e koyde Yeesu, moytiri de gaasa mum. Suudu ɗol fu lu-utti. ⁴Yahuuda Iskariyot, gooto der aahiibe makko, garoowo jammoo mo, yami: ⁵«Gam ume wardi dum sipaaka hande jaka ceede joddi golliido duubol, ceede mum hokkee talakaabe?»

⁶Ko acci o wi'i nun, hinaa gam yurmeene talakaabe, amma oo gujjo nun. Kanko woni jogiido ceede, oo wujja de. ⁷Yeesu wi'i: «Accu debbo on seese. O waɗu dum nun gam nyalaane uwe-teemi. ⁸Talakaabe e tawdaa e moodon nyalaane fu. Min kan, mi tawdataake e moodon nyalaane fu.»

Hooreeɓe Limaamiibe dawri warugo Lasar

⁹Jama'aare Yahuduube duunne nanani Yeesu Baytaniya. Gam Yeesu tan bane be gari, amma gam be ji'a Lasar pintinaado bo. ¹⁰Hooreeɓe Limaamiibe dawri warugo Lasar bo. ¹¹Gam Lasar nun, Yahuduube duube wurtii e maɓɓe, goondini Yeesu.

Yeesu naati Urusaliima e tedduɗal

(Matiye 21.1-11; Marku 11.1-11; Luka 19.28-40)

¹²Fini mum jama'aare duunne, warune juulde, nani Yeesu e wara Urusaliima. ¹³Be calti bali, be tabbitoyii mo. Bee kulgina, bee bi'a: «Hosana! Alla barkidin gardudo e inne Joomiraawo, Laamiido Isira'iila!» ¹⁴Yeesu hebi binɗel babba, joodii dow maggel hande no winniraa e Dewte:

¹⁵«Siire Siyoona, taa hulu!

Daaru, Laamiido maa e wara, e waddii binɗel babba.»

¹⁶Arande aahiibe makko faamayno dum. Baawo ko Yeesu teddinaa, be ciwtorii dum winnaanoma. Kanjum bo wadi e makko.

¹⁷Jama'aare tawdanoone e makko no o noddunoo Lasar wurtoo e saabeere, o fintini dum, seedanike mo. ¹⁸Himbe nani o wadiino alaama kaayniika. Kanjum acci be tabbitoyii mo. ¹⁹Farisaabe baddontiri, wi'i: «On ji'i, walaa fu ko baawandon mo, duuniyaaru fu nani e tokkii baawo makko.»

Yunaninkeeɓe e daarta Yeesu

²⁰Der himbe warɓe Urusaliima juulde gam sujidana Alla, Yunaninkeeɓe e woni der maɓɓe. ²¹Be battii Filippu mo Baytisaayda, mo leydi Galili. Be bi'i dum: «Moodibbo, emen jidi yi'ugo Yeesu.»

²²Filippu batoy Andere. Be batoy Yeesu. ²³Yeesu toontii be: «Wakkati ted-

dinol Bii neddo warii. ²⁴Mii bata on e goonja: binjel gawri aawaanjel, to nel nyolay, nel wonan nun binjel gootel. Amma to nel nyoli, nel rimaan faa du-uda. ²⁵Neddo fu jidudo yonki mum, dullan yonki tabitiiki, banyudo ki e duuniyaaru nu, heban yonki tabitiiki. ²⁶To goddo e yidi jagganaago am, sey tokkammi. To gonmi fu, don jagganiido am bo wonata. Baaba teddinan neddo jaggantoodo am.»

Yeesu batanii maayde mum

²⁷«Jooni kan, mi wemmaama. Kaye bi'anmi? Mi waawataa ko wi'i: "Baaba hisinam e wakkati oo", amma gam wakkati on nun garumi. ²⁸Baaba, teddin inne maa.» Den daane nanaa e yiwoy dow kammu, wi'i: «Mi teddinii ne, mi teddinan ne kade.» ²⁹Himbe dariibe ton, nani daane nen, wi'i: «Dum laati nun riggaajo duule.» Wobbe wi'i: «Malaykaajo nun baddi e makko!»

³⁰Yeesu wi'i be: «Gam am bane daane nee nanaa, ne nana nun gam moodon. ³¹Jooni woni kiita duuniyaaru. Jooni laamiido duuniyaaru nuu, tip-petee yaasi. ³²Min, to mi bantaama dow fu, mi foodan himbe fu e am.» ³³Batu-uji o batata dii, hollan nun maayde ne o maayata. ³⁴Himbe ben toontii mo: «tawreeta batii: "CuBaado maayataa abada. Noy baawirtaa ko wi'i Bii neddo ettete?" Moy woni Bii neddo on?» ³⁵Yeesu toontii be: «Jaayjol na'on caka mon, amma dum booyataa. Jahee diga oon goodi jayjol, gam to niwre juhu on. Gam jahoowo der niwre annaa to yahata. ³⁶Goondinee jayjol diga oon goodi nol gam laato fon fiibe jayjol.» Baawo Yeesu bati kaa don, yawti suudoyii be to woddi.»

Yahuduube goondinay Yeesu

³⁷Baa no o wadi kaayefiiji duuddi yeeso mabbe, be goondinay mo, ³⁸nun-nun haala annabi Esaaya goondiri:

«Joomiraawo, moy goondini lilal meeden?

Moy Joomiraawo holli baawde mum?»

³⁹Esaaya wi'i kade bo gam ume himbe ben waawataa ko goondini:

⁴⁰«Alla wuminii be, yoorinii berne mabbe,

gam to gite mabbe yi'u, to berde mabbe faamu,

to be tuubu, to mi nyawtu be bo.»

⁴¹Esaaya wi'u dum nun gam o yi'i teddujal Yeesu, go o bati haala makko.

⁴²Amma baa hooreebe Yahuduube duubbe goondinii Yeesu. Amma gam Farisaabe, be kulii wurtingo dum, gam to be burtinee e waajorde. ⁴³Gam bee jidi manooore himbe buri manooore Alla.

Haala Yeesu nun hiitoto

⁴⁴Yeesu towni daane, wi'i: «Goondindo am fu, min bane o goondini, amma lildo am nun o goondini. ⁴⁵Ji'udo am bo yi'i liloydo am. ⁴⁶Mi warii e duuniyaaru, mii jayjol, gam goondindo am fu to joodoo der niwre. ⁴⁷Nanudo haalaaji am go tokkay, min bane hiitotoo dum. Gam mi waray hiitaago duuniyaaru, gam mi hisina nu nun garumi. ⁴⁸Caliido am, to jabay haalaaji am, e woodi ko hiitotoo dum. Ko janjinni, kan hiitotoo dum nyalaane darjal. ⁴⁹Gam mi batanay hoore am, amma Baaba lildo am hokkimmi ko bi'anmi e ko janjinammi. ⁵⁰Mii anni ooda makko hokkata yonki tabitiiki. Ko batanmi, mi batan dum nun no Baaba batirimmi.»

Yeesu e loota koyde aahiibe mum

13 Nyaanne finata juulde Paska, Yeesu e anni wakkati o accata du-

uniyaaru o hoota to Baaba yottike. O yidii himbe makko e duuniyaaru, oo yidi be faa keerol yidde.

²Wakkati hiraane, Seydan watti e berne Yahuuda Iskariyot bii Simon o jammoo Yeesu. ³Yeesu e anni e hoore mum, to Alla nun yiwi, to Alla nun hootata. Baaba wattii huune fu der junjo makko. ⁴O ummii o acci hiraane nen, o foorti toggoore makko, o etti lefol, o taadi. ⁵O wayli diyam e lootorgal, o yanti lootugo koyde aahiife makko, oo moytira de lefol nol taadinoo. ⁶No o yotti to Simon Piyer, Piyer wi'i mo: «Moodibbo, an lootata koyde am?» ⁷Yeesu toontii mo: «A faamay jooni ko gadanmi, amma baawo nii a faamaan.» ⁸Piyer wi'i mo: «A lootataa koyde am abada!» Yeesu toontii mo: «To mi lootay maa, a walaa gedu e am.» ⁹Simon Piyer wi'i mo: «Moodibbo! To nunnun, taa haadu e koyde tan, lootu juude e hoore am bo.» ¹⁰Yeesu wi'i mo: «Lootiido walaa haaju looteego, sey loota koyde, gam o fu oo laabi. Onon on laabuibe, amma on fu bane.» ¹¹Oo anni jammotoodo mo. Kan wadi o wi'i: «On fu bane woni laabuibe.»

¹²No Yeesu lootunoo koyde maβbe, ettitii toggoore muudum, jooditii, yami: «On paamii ko gadanmi on?» ¹³Oon noddammi moodibbo e maalan. On pe-way, kan nun laatiimi, ¹⁴jon kan mi maalan nun, mi moodibbo bo, to mi lootii koyde moodon, onon bo oon kaani lootootiron koyde. ¹⁵Ko kollumi on laati nun tintinol. Onon bo gadee ko gadumi. ¹⁶Mii bata on e goonja, mac-cudo burataa joomum, lilaado burataa lildo dum. ¹⁷To oon anni dum, to on gollirii, barke laatanto on.

¹⁸On fu bane batanmi. Mii anni be cubumi, amma haani ko winnaa e dewte goonda: «Nyaamdoowo e am ummanike am.» ¹⁹Diga jooni mii bata on dum hakko dum yottoto, gam to dum yot-

tike on goondina min woni “mo gonmi!” ²⁰Mii bata on e goonja: Neddo fu jabbiido lilaado am, min nun o jabbi. Neddo fu jabbiido am, jabbike lildo am.»

Yeesu hollii Yahuuda nun jammotoo dum

(Matiye 26.20-25; Marku 14.17-21; Luka 22.21-23)

²¹Baawo no o bati nunnun, o jibii sanne, o wi'i: «Mii bata on e goonja: Gooto moodon jammoto am.» ²²Aahiife ben e daarontira. Bee yamontira moy o batanta. ²³Gooto e aahiife makko, mo Yeesu furi yidugo, e joodii takkol makko. ²⁴Simon Piyer baayi mo o yama Yeesu moy o wondanaa. ²⁵Aahijoo on wuurorii far to gabaare Yeesu, wi'i: «Joomam moy nun?» ²⁶Yeesu toontii mo: «Mi suyyan lonjere, mo kokkan mi ne, kanko nun.» Yeesu etti lonjere, suyyi ne, hokki Yahuuda, bii Simon Iskariyot. ²⁷Baawo o jabi lonjere nen, Seydan naati e makko. Yeesu wi'i mo: «Wadu ko gadataa, law!»

²⁸(Baa gooto e joodiibe don faamay ko o batani kaa don. ²⁹Gam Yahuuda nun jogotono ceede maβbe, wobbe e mijii Yeesu wi'u nun o soodaa goddum gam juulde, maa o heba ko o hokki talakaabe.) ³⁰Yahuuda no jabi lonjere nen fu, don maa don o wurti. Tawii jemma wadi.

Ooda kesa

³¹No Yahuuda wurtinoo, Yeesu wi'i: «Bii neddo teddinaama, Alla bo teddinaama sabbu makko. ³²[To Alla teddinaama sabbu makko,] Alla e hoore mum bo teddinan mo, baa booyataa. ³³Sukaabe am, mii wondi e moodon sedda taw. On daartan am. Mi wi'an on jooni ko bi'unoo mi Yahuduube wobbe: “On baawataa ko yahi to jahammi.” ³⁴Mii hokka on ooda kesa: Jidontiree! Hande no jidirmi on, onon bo jidontiree!

³⁵To yidde e woni hakkune moodon, hande nun, himbe fu annirta on aahiibe am.»

Yeesu batii Piyer wi'aan annaa dum

³⁶Simon Piyer wi'i mo: «Joomam, toy jahataa?» Yeesu toontii mo: «To jahanmi, a waawataa ko tokki am jooni. Amma baawo do a tokkan am!»

³⁷Piyer wi'i mo: «Joomam, gam ume mi waawataa ko tokki maa jooni? Mi hokkitiran yonki am gam maa.» ³⁸Yeesu toontii: «Goonja a hokkitiran yonki maa gam am? E goonja batan maa mi: Hakko jakaraari joggata, a wi'an de tati a annaa am.»

Yeesu woni laawol jaarool to Baaba

14 Yeesu wi'i aahiibe mum: «Pukki-nee berde moodon, goondinee Alla, goondinon am min bo. ²Cuudi du-uddi na'on der wuro Baaba am. To dum laataakino goonja, mi batataano on mi yahan, mi moyy'inaanaa on joonne. ³To mi moyy'inanii on to gonoyton, mi wittaa mi hocca on to am gam gonon to gonmi. ⁴Oon anni laawol jahoowol to jahanmi.»

⁵Toma wi'i mo: «Moodibbo, men annaa to jahataa, noy men annirta laawol mum?» ⁶Yeesu toontii mo: «Min woni laawol, min woni goonja, min woni yonki. Goddo yahataa to Baaba to yi-wiray to am. ⁷To oon annunoo am, on annanno Baaba am bo. Diga jooni oon anni mo, on ji'ii mo.»

⁸Filippu wi'i mo: «Moodibbo, hollu men Baaba, dum don hey'an men.»

⁹Yeesu wi'i mo: «No booydirmi e moodon nii fu, Filippu a annaa am? A annaa ji'udo am fu, yi'ii Baaba? Noy bi'irtaa: "Hollu men Baaba?" ¹⁰A goondinay mii hawti e Baaba, Baaba bo e hawti e am na? Batuuji di batumi on dii fu, di yiway e hoore am. Baaba

mo kawtumi e mum wadata golle mum.

¹¹Goondinee ko batumi on: "Mii hawti e Baaba, Baaba bo e hawti e am." Baa to on goondinay am, goondinee gam golle am. ¹²Mii bata on e goonja, neddo fu goondindo am, wadan kanun bo golle gadanmi. O wadan du ko buri de, gam mii dilla to Baaba. ¹³Mi wadanan on huune fu ko yamirton e inne am. Mi wadan dum gam Baaba teddinee diga e Biddo. ¹⁴Ko eelirdon e inne am, mi wadan dum.»

Yeesu wi'i lildaan Ruuhu Ceniido

¹⁵«To oon jidi am, on tokkan ooda am. ¹⁶Mi eelan Baaba hokka on balloowo goddo. O wondan e moodon faa abada. ¹⁷Oo don woni Ruuhu goonja. Duuniyaaru nuu waawataa ko jabi mo, gam nu yi'ataa mo, nu annaa mo. Amma onon, oon anni mo gam oo wondi e moodon, oo tawaa bo der moodon.

¹⁸Mi accataa on hande gondaabe, mi wittaa to moodon. ¹⁹To booyii sedda, duuniyaaru nuu yi'ataa am kade. Amma onon, on ji'an am, gam mi buurdo, onon bo on buuran. ²⁰Nyaanne muudum on paamaan mii hawti e Baaba, oon kawti e am, mii woni e moodon.

²¹Jogiido oodaaji am ko tokki di, kanko nun woni jiddo am. Jidudo am, Baaba am yidan dum. Min bo, mi yidan mo, mi wirnitanto dum min e hoore am.»

²²Yahuuda, banda Yahuuda Iskariyot, wi'i Yeesu: «Joomam, noy dum laatortoo birnitanodaa men, tawee a wirtanaaki duuniyaaru?» ²³Yeesu toontii mo: «To goddo e yidi am, o golliran haala am, Baaba am yidan mo. Min e Baaba men garda to makko, men joododo e makko. ²⁴Neddo fu mo yidaa am, gollirtaa haala am. Haala ka nanoton ka, ka am bane, haala Baaba lildo am nun.

²⁵Mi batii on dum diga mii wondi e moodon. ²⁶Ruuhu Ceniido, balloowo on, mo Baaba lilooya e inne am, kanko

anninta on kujje fu. O suwtoran on ko batunoomi on fu.

²⁷Mii accana on jam, mii hokka on jam am. No duuniyaaru hokkirta bane kokkiranmi on. To berde moodon biisoo, to on kulee. ²⁸On nanii ko bi'umi on: "Mi yahan, mi wartan to mon." To oon jidunoo am, berde mon welanno ko jahanmi to Baaba, gam kanko burimmi manju. ²⁹Mii bata on jooni, diga dum waray taw, gam to dum warii, goondinon. ³⁰Mi baddataa kade e moodon ko duudi, gam laamiido duuniyaaru nuu e wara. Baa goddum o waawataa e am, ³¹amma sey duuniyaaru anna mii yidi Baaba, nu annan mi wadan bo ko Baaba wannunoo am. Ummee, jawten diga do.»

Yeesu nun woni innabohi goonjahi

15 «Min woni innabohi goonjahi, Baaba am woni jom gesa inna-booje. ²Liccal takkiinjal e am fu, to rimataa, o saltoto dum, liccal dimoowal fu, o saabanoo dum gam njal beyda rimugo. ³Onon, jooni on laabuŕe gam waaju mo baajiimi on. ⁴Tabbitee e am, min bo mi tabbitoo e moodon! No liccal caltaanjal waawataa ko rimi e hoore mum, haani e njal tiggii e innabohi, hande nun onon bo on baawataa ko rimi to on tiggaaki e am.

⁵Min woni innabohi, onon woni licce. Tiggiido e am ko mii tiggii e mum, o rimaan faa duuda. Gam on baawataa ko wadi goddum to dum yiway e am. ⁶To goddo tiggaaki e am, o woppete nun yaasi hande liccal caltaanjal, o yooraa. Licce joorde den hawritinte, faddee der yiite, de jaba. ⁷To on pibontirii e am, waaju am bo e fibontirii e mon, ko yamoton fu, on keban. ⁸To on dimii faa duudi, den kan on laatike aahiibe am. Nunnun teddujal Baaba am wurtortoo. ⁹Hande no Baaba yidirimmi, nun jidirmi on. Tabbitee der yidde am. ¹⁰To on tokkii ooda am, on tabbitinto der yidde am,

hande no tokkirmi oodaaji Baaba am go mii tabbii der yidde makko.»

¹¹«Mi batu on nun kaa don gam beldum berne am wona der moodon. Den beldum berne moodon bo hebba. ¹²Ooda am nani: jidontiree hande no jidirmi on. ¹³Yidde buroore yidde nee do manju walaa, kokkitiroore yonki mum gam weldiibe mum. ¹⁴To on gadii ko resanmi on on laati nun weldiibe am. ¹⁵Mi noddataa on kade maccuŕe gam maccudo annaa ko joomum gollata. Mi noddan on weldiibe gam ko nanumi diga Baaba am fu, mi anninii on dum. ¹⁶Onon bane subimmi, min subii on go desumi on jahon, dimoon biibe, biibe moodon taboo, den Baaba hokkan on huune fu ko eelirton e inne am. ¹⁷Ko resanmi on woni, jidontiree.»

Duuniyaaru wanyii Yeesu e himbe mum

¹⁸«To duuniyaaru nuu wanyii on, annee, min nu arti nu wanyi. ¹⁹To oon laatinoo be duuniyaaru, duuniyaaru yidanno ko mum. Amma onon be duuniyaaru bane. Min seenni on e duuniyaaru, no cubumi on. Gam majjum nu wanyi on. ²⁰Ciwtoree ko bi'unoo mi on: "Maccudo burataa joomum." To be toorii am, be tooran on onon bo. To be gollirii haala am, be golliran haala moodon. ²¹Amma be gadanan on dum dum fu gam am, gam be annaa liludo am. ²²To mi warayno, to mi baddayno e maŕbe, be goodataano hakke, amma jooni, be galaa accita-neego hakkeji maŕbe. ²³Banyudo am fu, wanyii Baaba am bo. ²⁴To mi wadayno gollleeji dii hakkune maŕbe, di goddo meeday wadugo, be goodataano hakke. Amma jooni be ji'ii di, be banyii am, e min, e Baaba. ²⁵Dum wadu nun gam dum goondina ko winnaa der Dewtere tawreeta maŕbe: "Be banyirii am baanji".

²⁶To balloowo mo lildan mi on warii, kanko woni Ruuhu goonja yiwoowo to Baaba, kanko e hoore makko seedantoo am. ²⁷Onon bo, on ceedanto am gam oon goondi e am diga fuddoode.»

16 «Mi batii on dum gam to on majjee. ²Be burtinan on diga baajorde. Wakkati waran, bardo on fu mijan Alla saafata. ³Be gadan dum nun gam be annaa Baaba, be annaa am, min bo. ⁴Mi batii on dum, gam to wakkati on waroy, ciwtoron, mi batiino on dum.

Gollal Ruuhu Ceniido

Mi batay on dum diga arande gam mii wondunoo e moodon. ⁵Jooni mi na'on hoota to lildo am, amma baa gooto moodon yamay am: "Toy jahataa?" ⁶Berde moodon biisike gam mi batii on ka. ⁷Mii bata on e goonja, yaadu am buran nafugo on. To mi yahay, balloowo on warataa to moodon. Amma, to mi yahii, mi lildan on mo. ⁸To o warii, o anninan himbe duuniyaaru boofi mum dow hakke, dow foonnitaare, e dow kiita. ⁹Dow hakke, see boofa gam be goondinay am. ¹⁰Dow foonnitaare, see boofa gam mii hoota to Baaba am, on ji'ataa am kade. ¹¹Dow kiita, see boofa gam laamiido duuniyaaru hiitaama ko.

¹²Mii woodi kade kujje duudde de batanmi on, amma on baawataa ko faami de jooni. ¹³To Ruuhu goonja warii, o anninan on goonja lalley, gam o batantaa hoore makko, amma o batan on ko o nani, o batan on bo ko warata. ¹⁴O teddinan am gam o jaban ko woni e am, o yottina on dum. ¹⁵Ko Baaba am jey fu, min jey, gam majjum bi'umi o yottinan on ko o hebi e am.»

Biisere berne laatoyto seyo

¹⁶«To booyii sedda, on ji'ataa am, to booyii sedda kade, ji'on am.» ¹⁷Wobbe e aahiibe makko yamontiri, wi'i: «Ume woni maana haala makko ka o wi'i: "To

booyi sedda, on ji'ataa am e to booyi sedda, ji'on am kade", gam mii yaha to Baaba?» ¹⁸Be bi'i: «To booyii sedda, ume dum hollata? Men paamay ko o wi'i.»

¹⁹No Yeesu annunoo be jidi yamugo dum, wi'i be: «Oon yamontira maana haala am ka: "To booyii sedda on ji'ataa am, to booyii sedda kade, ji'on am."»

²⁰Mii bata on e goonja: on bullan bulitodon, amma duuniyaaru nuu welweltan. Berde mon biisoto, amma biisere berne mon waylitinto welwelo. ²¹To debbo badike rimugo, o tooroto gam natakawre fillan mo. Amma to o rimii, o yeggitan naawella, berne makko e weli gam o rimii neddo e duuniyaaru. ²²Onon bo hande nun berde mon e biisii jooni, amma en jiidaan kade. Berde mon welan, goddo waawataa ko ikkini beldum berde moodon.

²³Nyalaane nee don, on yamataa am gokka dow goddum. Mii bata on e goonja, huune fu ko eeludon Baaba, e inne am o hokkan on dum. ²⁴Faa jooni, walaa fu ko eeludon e inne am. Eelee, on keban gam beldum berne mon hebba.»

Yeesu woni jaaliido duuniyaaru

²⁵«Ko batumi on jooni laati nun ballaaji. Wakkati waran de mi batirtaa on e ballaaji, amma mi batan on haala batanoowa Baaba faa laaba. ²⁶Nyalaane nee don on eelan Baaba e inne am. Mi wi'ay mi eelanan on Baaba, ²⁷gam Baaba e hoore muudum e yidi on. Oo yidi on gam oon jidimmi, on goondinii bo to Alla yiwmi. ²⁸Mi yiwi to Baaba, mi warii e duuniyaaru, jooni mi accan duuniyaaru, mi hoota to Baaba.»

²⁹Aahiibe makko wi'i mo: «Jooni kan, a batii faa laabi, a accii haalango men e ballaaji. ³⁰Jooni kan, emen anni aa anni huune fu, a walaa bo haaju goddo yamee gokka, gam majjum men goondini a yiwudo to Alla.»

³¹ Yeesu toontii be: «Jooni kan, on goondinii na? ³² Wakkati e wara, wakkati on yottike du, on fu on cankitinto, moy fu yaha feere mum, accon am mi tan. Amma min tan bane, gam Baaba e wondi e am. ³³ Mi batii on dum, gam kebon jam der kawtal moodon e am. Oon gonii e billaare der duuniyaaru. Amma tinnee, gam mi jaalike duuniyaaru.»

Yeesu e du'ano aahiibe muudum

17 Baawo haalaaji din, Yeesu tig-gitii dow, wi': «Baaba, wakkati warii, teddin Biya, gam Biya bo teddi-nee. ² A hokkii mo baawde dow himbe fu, gam o hokka be kalfindaa mo fu yonki tabitiiki. ³ Annugo an woni Alla gooto, goonjaajo, e lilaado makko Yeesu Almasiihu, kan woni yonki tabitiiki. ⁴ Mi teddinii maa e duuniyaaru, mi hebbinii golle de kokkudaa am mi golla. ⁵ Jooni kan, Baaba, teddinam teddujal jal goodunoo mi to maa diga duuniyaaru tagaaka.

⁶ Mi anninii inne maa himbe duuniyaaru be kalfindaa am. An be gonannoo, a halfinii am be. Be jabi haala maa. ⁷ Jooni kan, bee annii ko kokkudaa am fu, to maada dum yiwi. ⁸ Gam mi yottinii be haala ka kaalandaa am. Be jabii ka. Bee anni lalley to maada yiwwi, be goondinii an lilimmi.

⁹ Gam sabbu maabe nun du'otoomi. Mi du'ataako gam duuniyaaru. Amma mii du'oo gam be kalfindaa am, gam an jey be. ¹⁰ Huune fu ko jeyumi, an jey, huune fu ko jeydaa, min jey. Mi teddinaama e maabe. ¹¹ Mi wonataa der duuniyaaru kade, mii wara to maada. Amma kambe be na'on der duuniyaaru. An Baaba Ceniido, reenir be inne maada ne kokkudaa am, gam be laato gootum hande no laatoriden gootum. ¹² No gondunoo mi e maabe der duuniyaaru, mi reenirii be inne maa ne kokkudaa

am. Mi hakkilanii be, baa gooto e maabe majjay to hanaa bii halkere, gam ko batanaa e Dewte goondinee. ¹³ Jooni kan mii foonni to maa. Mi batii haalaaji dii diga mi na'on e duuniyaaru gam beldum berne am hebba be. ¹⁴ Mi janjinii be haala maa, go duuniyaaru wanyi be, gam be duuniyaaru bane, hande no mi laatoraaki mo duuniyaaru. ¹⁵ Mi eelay burtinaa be e duuniyaaru, amma deenaa be e Kalludo. ¹⁶ Be duuniyaaru bane, hande no mi laatoraaki mo duuniyaaru. ¹⁷ Senu be e goonja maa. Haala maa woni goonja. ¹⁸ Hande no lilirdaa am e duuniyaaru, nunnun, liliranmi be min bo e duuniyaaru. ¹⁹ Mii sena hoore am gam maabe gam kambe bo be laato senaabe der goonja.

²⁰ Hinaa gam maabe tan du'otoomi. Amma mii du'oo bo gam goondinanbe am e haala maabe. ²¹ Mii eela gam be laato gootum. Baaba, be kawta e meeden hande no kawtirdaa e am, no min bo kawtirmi e maa. Be fu be laato gootum, heba duuniyaaru hooloo an nun lilimmi. ²² Min, mi hokkii be teddujal jal kokkudaa am, gam be laato gootum, hande no laatoriden gootum. ²³ Mi na'on hawti e maabe, a na'on hawti e am, nunnun be laatoroo gootum mam mam, heba duuniyaaru anna an lilimmi. Aa yidi be bo hande no jidirdaa am.

²⁴ Baaba, mii yidi be kalfindaa am bee, tawdee e am nokkuure to tawaami, gam be ji'a teddujal jal kokkudaa am, gam a yidii am diga duuniyaaru diidaaka. ²⁵ Baaba poonnitiido, duuniyaaru nuu annay maa, min kan mii annu maa, bee do bo annii an nun lilimmi. ²⁶ Mi anninii be inne maa. Mi anninan be ne kade gam yidde ne jidudaa am tawee e maabe, min bo mi hawta e maabe.»

Nanjoore Yeesu

18 Baawo haalaaji di, Yeesu yawtidi e aahiibe mum fonjo

maayel bi'eteenjel Kedoron. Ledde e duudunoo ton, o naatidi ton e aahiibe makko. ²Yahuuda jammotoodo mo e anni nokkuure nen, gam Yeesu e aahiibe mum e hawritannoo ton de duuddum. ³Yahuuda ardii ililingal soogeeji, e reenoobe be Limaamiibe e Farisaabe lili. Be jottii don, bee jogii jolli, e fitillaaji e konirdum. ⁴Tawii Yeesu e anni ko fonnoy hebugo dum, tabbittii be, wi'i: «Moy daartoton?» ⁵Be toontii mo: «Yeesu mo Nasaratu.» O wi'i be: «Mi nani!»

Yahuuda jammotoodo mo e darodii e mabbe. ⁶No Yeesu wi'unoo «Mi nani!» Be tartartiri bawbawre be jani. ⁷Yeesu yami be kade: «Moy daartoton?» Be toontii: «Yeesu mo Nasaratu!» ⁸Yeesu toontii be: «Mi wi'ii on, min nun. To min nun daartoton, joofee aahiibe am ben be dilla.»

⁹O batu nun kaa don gam ka o batuno goonda: «Mi majjinay baa gooto e be kalfindaa am.» ¹⁰Den Simon Piyer e woodunoo tabugaahi, saabii ki, feyyii maccudo hooreejo Limaamiibe, setti nowru mum nyaamooru. Maccudo on e wi'ee Malkus. ¹¹Yeesu wi'i Piyer: «Wattita tabugaahi maa kii e kuunjal mum. Aa miji mi yarirtaa jardugel bone nel Baaba hokkimmi na?»

Yeesu yaaraama yeeso Annas

¹²Ililingal soogeeji e mawdo mabbe, e maccube hooreebe Yahuduube nanji Yeesu, habbi mo. ¹³Be artii jaarugo mo to Annas. Annas esiraawo Kayafas nun. Der duubol nel don, kanko nun woni hooreejo Limaamiibe. ¹⁴Kayafas batunoo hooreebe Yahuduube ko buri woodugo, kan woni neddo gooto maayana leydi fu.

Piyer yeddi, wi'i laataaki aahiijo Yeesu

(Matiye 26.69-70; Marku 14.66-68; Luka 22.55-57)

¹⁵Simon Piyer e aahiijo goddo tokki Yeesu. Aahiijo oo don e annirnoo e hooreejo yottinoobe sadaka, o naatidi e Yeesu fageere hooreejo Limaamiibe on.

¹⁶Go Piyer e darii yaasi ley dammugal. Aahiijo annirdo e hooreejo Limaamiibe on, wurti baddi e debbo deenoowo dammugal, naanni Piyer. ¹⁷Debbo deenoowo dammugal on wi'i mo: «An bo a laataaki gooto e aahiibe gorko oo na?» Piyer toontii mo: «Aawo, mi laataaki aahiijo makko.»

¹⁸Maccube e reenoobe hubbiino yiite e aytinoo, gam jaanjal na'on. Piyer bo e darodii e mabbe e aytinii.

Hooreejo Limaamiibe e yama Yeesu yande

(Matiye 26.59-66; Marku 14.55-64; Luka 22.66-71)

¹⁹Hooreejo Limaamiibe on yami Yeesu haala aahiibe mum, yami ko o jannjinta. ²⁰Yeesu toontii mo: «Mi laabinanii duuniyaaru haala am. Nyalaane fu mi janninii der baajorde, der suudu Alla to Yahuduube hawritinta nyalaane fu. Walaa fu ko batumi e cuucukka. ²¹Gam ume yamantaa am? Ko batumi, yamu hettinaniibe am. Bee anni no ko woodi batumi.»

²²Der haala ka, gooto e reenoobe fiyi Yeesu meenyo, wi'i: «Nun nun toontortodaa hooreejo Limaamiibe na?»

²³Yeesu toontii mo: «To ko boni nun batumi, haala kay nun boni e makka. To tawii ko woodi nun batumi, gam ume piyandaa am?»

²⁴Annas lildi mo to Kayafas hooreejo Limaamiibe, oo habbaa.

**Piyer yedditake wi'i
laataaki aahiijo Yeesu**

(*Matiye 26.71-75; Marku
14.69-72; Luka 22.58-62*)

²⁵ Simon Piyer e aytininoo don. Be bi'i mo: «An bo, a laataaki gooto e aahiife makko na?» Piyer yeddi, wi'i: «Mi laataaki!»

²⁶ Gooto e maccube hooreejo Li-maamiife, gettol mo Piyer settunoo nowru muudum, wi'i mo: «Mi yi'idayno maa e makko der gesa to na?»

²⁷ Piyer yeddi kade, wakkati den nun, jakaraari joggi.

Yeesu yeeso Pilaatu

²⁸ Be burtini Yeesu diga to Kayafas, diga subaka kecco, be jaari mo laamorde Roma. Yaaru be mo bee naatay baade, gam to be cobu, faa be keba nyaamugo nyaamdu juulde Paska. ²⁹ Pilaatu yahi tawoy be yaasi ton, wi'i: «Ume beeforidon gorko oo?» ³⁰ Be toonti mo: «To o wadataano ko boni, men gad-dataano mo to maa.» ³¹ Den Pilaatu wi'i be: «Ettee mo, kiitodon mo e ooda moodon.» Yahuduube wi'i mo: «Men goodaa laawol warugo goddo.»

³² Nunnun haala ka laatorii gam goondingo ka Yeesu batuno dow no o maayirta. ³³ Pilaatu naati der laamorde mum, noddi Yeesu, wi'i dum: «A laamiido Yahuduube nun na?» ³⁴ Yeesu toontii mo: «An wi'i dum e hoore maa, naa to wobbe nanudaa ka?» ³⁵ Pilaatu toontii mo: «Mi Yahuduujo, min? Himbe lenyol maa e hooreebe Limaamiibe waddu maa to am. Ko gafudaa?» ³⁶ Yeesu toontii: «Laamaare am, laamaare duuniyaaru bane. To ne laamaare duuniyaaru nun, maccube am habanno gam to mi naatu juude Yahuduube. Amma jooni Laamaare am ne do bane.» ³⁷ Den Pilaatu wi'i mo: «To nunnun a laamiido nun?» Yeesu wi'i mo: «Hande no bi'udaa, mi

laamiido nun. Mi rimaama, mi warii bo e duuniyaaru gam mi seedanoo goonja. Jiddo goonja fu, nanan haala am.» ³⁸ Pilaatu yami mo: «Goonja, ume nun don?»

Yeesu hiitaamaa waree

(*Matiye 27.15-31; Marku
15.15.6-20; Luka 23.13-25*)

Baawo o bati ka, o wurti kade, o tawoy Yahuduube yaasi, o wi'i be: «Mi hebay gacce baa goote de nanjiranmi gorko oo. ³⁹ Oon boowi juulde Paska fu mi yoofana on neddo gooto. Oon jidi mi yoofitana on laamiido Yahuduube na?» ⁴⁰ Be toonti dow dow: «Kanko bane, sey Barabbas.» Nani Barabbas laati nun pasotoodo.

19 Den Pilaatu wi'i be nanja Yeesu be piya mo looci. ² Soogeeji din sanyi gi'e, be kuunini mo, go be bornini mo toggowa bodeya. ³ Be battii mo, bee bi'a: «Fofo, laamiido Yahuduube!» Bee piya mo meeye.

⁴ Pilaatu wurtii kade, wi'i Yahuduube: «Mi wurtinanan on mo, heba annon mi hebay fu gacce nanjiran moo mi.» ⁵ Yeesu wurti e huunii huuneere gi'e, e bornii toggowa bodeya. Pilaatu wi'i be: «Nani neddo on.» ⁶ No hooreebe Limaamiibe e reenoobe yi'i mo, be bati dow be bi'i: «Tiggu mo! Tiggu mo!» Pilaatu wi'i be: «Nanjee mo onon bo, tiggon mo, gam min kan, mi hebay gacce e makko.» ⁷ Yahuduube toontii mo: «Emen goodi ooda, ooda kan nun hokki laawol o waree gam o wadii hoore makko o Bii Alla.»

⁸ No Pilaatu nanunoo haala kan, kulol makko beydii. ⁹ O naati der laamorde, o wi'i Yeesu: «An, toy yi'wudaa?» Amma Yeesu toontaaki baa goota. ¹⁰ Den Pilaatu wi'i mo: «A toontataako na? A an-naa mii woodi baawde yoofugo maa, mii woodi bo baawde tiggugo maa na?» ¹¹ Yeesu toontii mo: «Walaa fu ko baawdaa e am, to hinaa Alla hokku maa

baawde mum. Gam majjum gattudo am e junjo maa, e buru maa hakke.»

¹²Diga wakkati on Pilaatu e daarta yooftingo mo. Amma Yahuduube e bata dow, e wi'a: «To ni a yooftii mo, a laataaki beldiijo laamiido Roma. Gam neddo gadudo hoore mum laamiido, laati nun ganyo laamiido Roma mawdo.»

¹³No Pilaatu nani haalaaji dñi, o wur-tini Yeesu o joonni mo dow kittaal kiita, nokkuure bi'eteene to kaaye yowyowtiri e ne wi'ee e Iburaninkeere: «Gabbata.» ¹⁴Nyalaane ciryaade Paska nun, caka nyaalooma. Pilaatu wi'i Yahuduube: «Nani laamiido moodon!» ¹⁵Bee boola: «Waru mo! Waru mo! Tiggu mo!» Pilaatu toontii: «Mi tigga laamiido moodon na?» Hooreebe Limaamiibe wi'i: «Min galaa laamiido to hinaa laamiido Roma.» ¹⁶Den o hokki be Yeesu, be tiggaa.

Yeesu tiggaa e palaanjal

Be kocci Yeesu. ¹⁷O wurtii oo roonii palaanjal makko faa o yottii nokkuure noddeteene «Le'al hoore» e ne wi'e e Iburaninkeere: «Golgota.» ¹⁸Don be tiggidi mo e wobbe dido: oo do nano, oo do nyaamo, Yeesu e tummi caka.

¹⁹Pilaatu wadi alluwal winnaa hande ni: «YEESU MO NASARATU, LAAMIIDO YAHUDUUBE,» wi'i jal takkee e palaanjal jal. ²⁰Duuggal e Yahuduube janñii binni nin gam to Yeesu tiggaa wodfidaa e siire. Alluwal jal winniraama e Iburaninkeere e Romankoore e Yunaninkeere. ²¹Hooreebe Limaamiibe bati Pilaatu: «Taa winnu "Laamiido Yahuduube", amma winnu: "Kanko wi'i o laamiido Yahuduube".» ²²Pilaatu toontii: «Ko binnumi, winnike.»

²³No soogeeji din tiggidinno Yeesu, be kocci gineeji makko be ceenni ukke naay. Moy fu etti to mum. Horii gulunfaare ne lefol gootol, cannyaane

diga dow faa ley, ne walaa nyoogol. ²⁴Soogeeji din baddi: «To en cerkitee ne, en pidanee ne tete, daaren kebando ne,» gam ko bataa e dewte goonda: «Be ceennii gineeji am hakkune maβbe, be pidani gulunfaare am tete.» Nun bo soogeeji din wadi.

²⁵Inna Yeesu, e miiraawo mum, e Mariyama debbo Kolopas, e Mariyama mo Magadala e darii takkol leggal jal Yeesu tiggaa e mum. ²⁶Yeesu yi'i inna muudum e aahiijo mum mo buri yidugo e darodii, wi'i inna muudum: «Inna, biya nani!» ²⁷Baawo mum, o wi'i aahiijo on: «Inna maa nani.» Diga nyalaane nee don, aahiijo on hoori Mariyama wuro muudum.

Maayde Yeesu

²⁸Baawo Yeesu anni walaa fu ko horii, gam ko winnaa e Dewte goonda, o wi'i: «Donka e woodimmi.» ²⁹Yoogirgal kebbujal innabojam lammudam e wonunoo don. Be cuuwi soosuui e innabojam dam, be kabbi e loocol, be battini e hunnuko makko. ³⁰No Yeesu bicciniino innabojam dam, o wi'i: «Dum fu dum hebbii!» O jimminii, o maayi.

Soogeeru yuwii wuttudu Yeesu

³¹Nyalaane ciryaaki juulde nun. Hooreebe Yahuduube yami Pilaatu gam koyde tiggaa be heltee, be biltee. Be jidaa balli tiggaa be tawee e ledde nyalaane siwteteene, gam nyalaane siwteteene nen laati nun nyalaane mawne. ³²Soogeeji din wari, helti koyde arandeejo e didabo, tiggidaabe e Yeesu ben. ³³Amma no be jottino to Yeesu, be tawi o maayii. Gam majjum, be keltay koyde makko. ³⁴Amma gooto e soogeeji din yuwi wuttudu Yeesu e labbo. Don yi'iyam e diyam facci. ³⁵Ji'udo e seedoo, seedaaku makko bo goonja nun. Oo anni o batii goonja gam onon bo, goondinon. ³⁶Dum fu dum

wadii gam ko bataa e Dewte goonda: «Baa yiy'al makko gootal heltataake.»
³⁷Aayaare wonne der Dewtere bo wi'ii: «Be daaran mo be juwi.»

Yeesu uwaama

³⁸Baawo mum, Yusufu mo Arimatiya, eeli Pilaatu hokka dum bannu Yeesu. Yusufu on e laatino aahiijo Yeesu e cuuccukka gam oo hulannoo Yahuduube. Pilaatu nootii, Yusufu wari etti bannu kol. ³⁹Nikodemu, jahunoodo to Yeesu der jemmaare gom, kanun bo warii, waddi urdiiji bi'eteedi, miir e alo'es jillontiraadi, ko wadata kilooji laso e sappo. ⁴⁰Be etti bannu Yeesu kol, be piili n'ol leppi baanjaadi wardi hande no Yahuduube woowi wadugo to bee uwa maaydo. ⁴¹To Yeesu tiggano, gesa e wonunoo don. Der gesa n'an e woodunoo saabeere heyre ne baa goddo uwaakano e muudum. ⁴²Don be gatti Yeesu gam sabbu ciryaaki juulde Yahuduube, saabeere nen bo e badii don.

Saabeere baanji tawaa

20 Nyaanne alal, Mariyama mo Magadala hujji, yahi e saabeere Yeesu. O tawi hayre maabbiranoone saabeere nen tallitaama. ²O doggi, o yahi to Simon Piyer e aahiijo mo Yeesu furuno yidugo. O wi'i be: «Moodibbo ikkinaama e saabeere, mi annaa to o wattaa.»

³Piyer e aahiijo oo ton wurtii, be jahi e saabeere ton. ⁴Be fu dido fee dogga. Aahiijo oo ton dadi Piyer, arti mo yottaago saabeere. ⁵O yuurnii, o yi'i leppi e joowi, amma o naatay. ⁶Simon Piyer yottii, naati, tawi leppi e joowi. ⁷Lefol piilanoon'ol e hoore makko n'ol hawritayno e leppi dii ton, n'ol tawa nun e n'ol resii feere maggol. ⁸Den aahiijo artudo yottaago on, kanun bo naati, yi'i dum, goondini. ⁹Be paamayno taw

Dewte batiino Yeesu fintan. ¹⁰Baawo mum aahiibe ben hooti.

Yeesu wirnitanike Mariyama mo Magadala

(*Matiye 28.9-10; Marku 16.9-11*)

¹¹Mariyama darii yaasi ley to saabeere, e wulla: O jimminii, oo yuurnoo der saabeere nen. ¹²O yi'i malaykaabe dido borniibe gineeji daneeki e joodi to Yeesu fukkinanoo: Gooto e joodii to hoore wonnoo, gooto far to koyde. ¹³Malaykaabe ben yami mo: «Debbo, ume bullantaa?» O toontii be: «Moodibbo am ikkinaama, mi annaa to o wattaa.»

¹⁴No o batunoo haala ka, o yeeyitii, o yi'i Yeesu e darii, amma o annitay dum. ¹⁵Yeesu wi'i mo: «Debbo, ume bullantaa? Moy daartataa?» Amma kanko, o miiji jom gesa nun baddata e makko, o wi'i dum: «To an etti mo, batan to gattudaa mo, faa mi ettitoo mo.» ¹⁶Yeesu wi'i mo: «Mariyama.» Mariyama wonyitii, wi'i mo e Iburaninkeere: «Rabbuni,» waato moodibbo.

¹⁷Yeesu wi'i mo: «Taa meemam, gam mi eencay to Baaba am taw, amma yahu to banniraafe am, bi'aa be: "Mi wonu nun mii eenca to Baaba am, laatiido bo Baaba moodon, to Alla am, laatiido bo Alla moodon".»

¹⁸Mariyama mo Magadala batoy aahiife: «Mi yi'ii Joomiraawo.» O holli be ko Yeesu bati mo.

Yeesu wirnitanike aahiibe muudum

¹⁹Alal kiikiide, aahiibe Yeesu fu hawriti der suudu, kullii dammugal gam kulol hooreebe Yahuduube, Yeesu sup-piti hakkune maaffe. O wi'i be: «Jam wonana on!»

²⁰Baawo haala ka, o holli be newe juude makko e wuttudu makko. Berde aahiibe ben weli no be ji'i Joomiraawo. ²¹Den Yeesu wi'i be kade: «Jam wonana

on. Hande no Baaba lilirimmi nunnun, liliranmi on.»

²²No o batunoo haalaaji dii, o fuufi dow maɓɓe, o wi'i: «Jabee Ruuhu Ceniido. ²³Mo jaafanidon hakkeji mum, yaafaama, mo on jaafanaaki, yaafataake.»

Yeesu wirnitanike Toma

²⁴Toma bi'eteedo Ciwto, gooto e aahiife sappo e dido, walaano don no Yeesu warunoo. ²⁵Aahiife ben wi'i mo: «Men ji'i Joomiraawo!» O toontii be: «To mi yi'ay battarde newe makko, to mi wattay honnu am e julande majje, mi watta junjo am e wuttudu makko, mi goondintaa.»

²⁶No balde jeetati wadi, aahiife hawriti der suudu kade, Toma e wondi e maɓɓe. Dammude fu e kullii, Yeesu sup-piti hakkune maɓɓe, wi'i be: «Jam wonana on!» ²⁷O wi'i Toma: «Waddu honnu maa, daaru newe am; waddu junjo maa bo, wattu e wuttudu am. Taa laata mo hoolaaki, goondin tan.» ²⁸Toma toontii mo: «Joomam, Alla am.» ²⁹Yeesu wi'i mo: «Gam a yi'i am, a goondinii: Barke wonana be ji'ay go goondini.»

Daliila Dewtere nee do

³⁰Yeesu wadii kaayeeffiji kaayniidfi duudfi godfi yeeso aahiife mum di winnaaka e dewtere nee. ³¹Dii do winnaama gam goondinon Yeesu laati nun Cubaado, Bii Alla, gam to on goondinii mo, kefon yonki sabbu makko.

21 Baawo majjum, Yeesu wirnitanike aahiife mum kade fonjo maayo Tiberiya. Nani no o wirnitorii e maɓɓe: ²Simon Piyer, e Toma bi'eteedo Ciwto, e Natanayel mo Kana, leydi Galili, e biɓɓe Jebede worbe, e aahiife makko dido wobbe, bee tawdaa don. ³Simon Piyer wi'i be: «Mi yahan cubaaki liyyi.» Be bi'i: «Menen bo, men jahidan e maa.»

Be jahi, be naatoy laana, der jemmaare nee don, be kebay baa goddum.

⁴No beeggol ummoy, Yeesu wari e fonjo non, amma aahiife annitay naa kanko nun. ⁵Yeesu wi'i be: «Sukaabe, on kebii liyyi na?» Be toontii mo: «Men kebay!»

⁶O wi'i be: «Paddee taaruwol nol wecco laana nyaamo, on keban.» Be paddi nol. Be kebi liyyi faa be tampi wattugo nol der laana sabbu no liyyi duudiri. ⁷Aahiijo Yeesu mo o furi yidugo wi'i Simon Piyer: «Joomiraawo nun!»

No Simon Piyer nanunoo: «Joomiraawo nun», o etti ginewol makko, o bornii gam funtu o wonunoo, o yanti e diyam. ⁸Aahiife wobbe wardi e laana kan, e daasa taaruwol kebbunol liyyi. Be boddoraaki fonjo ko burata kuule keme didi. ⁹No be nabbunoo, be ji'i yulbe yiite, liyyi e peen e yowii dow mum. ¹⁰Yeesu wi'i be: «Gaddee liyyi di nannudon din.»

¹¹Simon Piyer naati laana, foodi taaruwol kebbunol liyyi mawdi, hewre e lasoy didi e sappo e tati. Baa no di duudiri nunnun fu taaruwol nol serkitaaki. ¹²Yeesu wi'i be: «Garee nyaamee!» Baa gooto e aahiife ben suusay yamugo «An moy nun?»

Gam bee anni Joomiraawo nun.» ¹³Den Yeesu wari, etti peen e liyyi, hokki be.

¹⁴Tatawre nun don ko Yeesu wirnitanii aahiife mum baawo no o finti.

Yeesu e yama Piyer haala

¹⁵No be nyaamdi, Yeesu yami Simon Piyer: «Simon bii Yuhaana, aa buri bee do yidugo am?» O toontii: «Ee! Joomam, aa anni mii yidu maa.» Den Yeesu wi'i mo: «Duru baali am!» ¹⁶Yeesu wi'i mo kade: «Simon, bii Yuhaana, aa yidimmi?» O toontii: «Ee! Joomam aa anni mii yidu maa!» Den Yeesu wi'i mo: «Duru baali am!» ¹⁷O wi'i mo kade: «Simon, bii Yuhaana, aa yidimmi na?»

Piyer berne mum biisii, gam o wi'i dum de tatawre: «Aa yidimmi na?» Piyer wi'i mo: «Joomiraawo aa anni huune fu, aa anni bo mii yidu maa.» Yeesu wi'i mo: «Duru baali am dii. ¹⁸Mii batee e gooṅa, e sukaanaaku maa, aa habbonoo belbelol, jahaano to jidudaa, to a nay-wii, a bantan juude maa, kabbanedaa belbelol, jaaredaa to a yidaa.» ¹⁹Batuuji din hollan nun no Piyer maayirta, e no o teddirirta Alla. Baawo majjum, o wi'i mo: «Tokkam».

Yeesu e aahiiḡo mum mo o buri yidugo

²⁰Piyer yeeyitii, yi'i aahiiḡo Yeesu mo o buri yidugo e tokki be. Kanko woni bahinoodo ley gabaare makko, wakkati be kirtotoo, bi'unoodo: «Moodibbo, moy

woni jammotoodo maa?» ²¹No Piyer yi'unoo mo, yami Yeesu: «Joomam, noy oo do heennyitirta?» ²²Yeesu toontii mo: «To mii yidii o wuura faa mi warta, ko faali maa? An ni tokkam.»

²³Haala kan sankitii caka goondinbe Yeesu ike aahiiḡo on maayataa. Amma Yeesu wi'ay: «O maayataa». O wi'u nun: «To mii yidi o wuura faa mi warta, ko faali maa?»

²⁴Aahiiḡo oo don nun seedii kujje den, winni de, emen anni bo seedaaku makko laati nun gooṅa.

Heennyitoode

²⁵Yeesu wadii kujje godde duudde kade: To de binnaanoma gootel, gootel, mii miila duuniyaaru nuu waawataano jabidingo dewte binnoytenoode.

Derewol ɲol Pol winnani be

Roma

Fudfoode haala

Derewol Pol ɲol do e jogii ekkiti-nooje feere feere. Gam majjum eɲol woodi jayri mawni der waajaago linjiila e der habaru eklesiya. Jooni Pol heenyii hawritingo ceede de be lenyi janani hawriti gam wallugo goondinbe Urusaliima. Pol winnii derewol ɲol der jahaanjal mum tatabal. O wadii lebbi tati der Korintu, diga ton bo o winni derewol ɲol, hakkune duubi 57-58.

Debbo bi'teedo Fiibi, gollotoodo der eklesiya Kenkereya nun yaari derewol ɲol Roma. Kenkereya bo woddidaa e Roma.

Pol meeday go yahi Roma, de o yidi yahugo fu laawol maɓbitantaako mo. Amma e non fu, oo anni goondinbe duubbe der Roma be o fottunoo nokkun, kambe o sanni der hoore 16, go o yaha Roma, o winnani be derewol. Der maggol o janjini be haala kisidam e tokkontirki. O wadii dum gam eklesiya kan daroo der goondinki semmidinki, gam to ekkitinooje Yahuduube be goondinay dimma ka, heba ka mawna der potal hunnuko. Baawo mum no Pol heenyyi faamingo ko wi'etee linjiila der hoore 1, waato baawde Alla kisinooje goondindo fu, o laabinii dum der haalaaji makko di yeeso.

O fudfii faamingo no hakke woodiri baawde dow himbe fu. Himbe be lenyi janani woodaa accitaneego yeeso Alla. Non, Yahuduube bo woodaa accitaneego hakku yeeso Alla. Himbe fu wadii hakke, be fu bo, be baawan daareego foonnitiibe gam sabbu goondinki.

Hande non dum laatii e Iburahiima. Be kiita doyyi gam hakke Adamu,

der Almasiihu tan be kebata laatineego foonnitiibe.

Der hoore 6 e 7, Pol e toontoo y'and'e wanyube linjiila. Amma Ruuhu e laatina en bibbe Alla, oo walla en bo.

Hoore 9 faa 11 e batana Isira'iila e laawol no Alla subirta himbe. Diga hoore 12 faa 15, Pol e bata haalaaji feere feere dow gondal hakkune goondinbe der eklesiya e be walaa der eklesiya. Hoore 16 Pol heenyyitiri e cannooje.

Tokkontirki haalaaji

1. Haala pudfinirka, 1.1-17
2. Himbe fu e haajaa hisineego, 1.18-3.20
3. No Alla hisinirta himbe, 3.21-4.25
4. Goonki kesi e Yeesu Almasiihu, 5.1-8.39
5. Ko Alla miilani Isira'iilaaɓe, 9.1-11.36
6. No haani goondindo yahira, 12.1-15.13
7. Haala kennyitirka e cannooje, 15.14-16-27.

Sannoore

1 Derewol ɲol yiwii e am min Pol maccudo Yeesu Almasiihu. Mi noddaama gam mi laatoo lilaado, mi suɓaama gam mi waajoo linjiila Alla.

²Linjiila kan, Alla haɓbiino alkawal mum diga dum ɓooyi diga e annabiibe mum, der Dewte ceniide. ³Eka batana Biddo makko, Joomiraawo meeden, yi-wudo e lenyol Dawda diga e bannu. ⁴O hollitaama e baawde, diga e Ruuhu Ceniido, o laati nun Biddo Alla de o fintini mo e maaybe. Kanko woni Almasiihu, Joomiraawo men. ⁵Diga e makko kebumi moyyere laataago lilaado, gam mi wada himbe caka lenyi fu goondina mo, dwtanoo mo, be teddina inne makko. ⁶Onon bo, on na'on caka maɓbe, onon be Yeesu Almasiihu noddii.

⁷Mii sanna on on fu, onon wonbe Roma, yidaaɓe Alla, seniibe be o noddii.

Alla Baaba meed'en, e Joomiraawo meed'en Yeesu Almasiihu, hokka on moyyere e jam.

Pol e yidi yi'a be Roma

⁸Taw, mii yetta Alla am diga e Yeesu Almasiihu gam moodon on fu. Gam goondinki moodon e batanee der duuniyaaru fu. ⁹Alla mo jaggantoomi e berne woore, emi waajoroo linjiila Bid'fo mum, e anni goonja nun batanmi. De du'otoomi fu, mii siw-tora moy moodon fu. ¹⁰Mii eela Alla hokkammi laawol mi wara to moodon to oo yidi. ¹¹Mii yidi yi'ugo on sanne, hefa mi seennira e moodon dokkal Ruuhu gam dum semmidina on. ¹²Naa bo mi wi'a, to mi warii to moodon, deyyiti-nontiren en fu sabbu goondinki kawtuki en, min e mon.

¹³Banniraabe, mii yidi annon, no de duuddum mi daartii mi wara to moodon, amma faa jooni mi heboray taw. Mii yidi golle am rima bikkol caka mon, hande no dum laatorii to be lenyi janani. ¹⁴Doole nun mi yaha to himbe fu, fet-tube gite e be fettay, janjube e be janjay. ¹⁵Kanjum acci mii suunaa waa-jaago on linjiila, onon wonube Roma.

Baawde linjiila

¹⁶Mi sentirtaa linjiila, gam der makka baawde Alla kisinooje goondindo fu woni, aran Yahuduube, baawo mum be lenyi janani. ¹⁷Gam der linjiila nun foonnitaare Alla hollitii. Foonnitaare nen, e goondinki tan ne heboroo, diga fuddoode faa heennyitirde. E winnii der dewtere: «Poonnitiido wuuran e goondinki.»

Himbe fu laati nun hakkeefe

¹⁸Alla e hollita mone mum diga kammu dow himbe be hulataa mo fu, e dow wadoobe ko halli e suudira goonja der hallande mum. ¹⁹Ko haani nedfo

anna dow Alla e laabani be, gam Alla e hoore mum hollitii be dum. ²⁰Diga Alla tagi duuniyaaru, ko yi'ataake e makko, hande jon baawde makko tabitiide, e Allaaku makko, e faamee diga ko o tagi. Gam majjum, yeddube woodaa laawol dadirde. ²¹Bee anni Alla, amma be teddinay mo hande no haani Alla teddiniree, be jettay mo bo. Miilooji mabbe majjinii be. Berde mabbe de galaa faamu nibbii. ²²Bee gada hande woodube faamu, amma be laatake haanjaabe. ²³Be battontiri teddujal Alla mo maayataa e tooruje nandinaade e himbe maayoobe, e pooli, e bisaaji di koyde naayi, e daasotoodum.

²⁴Gam majjum, Alla yoofi be be gada cobudum, hande no suuno berde mabbe yidi. Nonnon be cobinirta balli mabbe, kambe e ko'e mabbe. ²⁵Be battontirii goonja Alla e fewre. Be teddinii ko tagaa, be caafi dum, be acci Tagudo, mo yettoore wonani faa abada. Aami!

²⁶Gam majjum, Alla yoofi be be tokkoo suunooji mabbe centiniidi. Rewbe mabbe wattontiri baaldal hande no tawiraa, bee gada ko luudontirii e ko tawaa. ²⁷Hande non worbe bo acci waaldugo e rewbe, witti e waalontira hakkune mum. Bee gadontira ko sentinii hakkune mabbe. Hande non, be keban riiba majjere mabbe.

²⁸No be calii annitigo Alla, kan wadi ko o yoofi be der majjere mabbe, be gadi ko haanay wadeego. ²⁹Be kebbi hallande iri ney fu, e deedi bondi, e suunooji, e ganyaani. Bee kebbi kaa-jal e warugo himbe e kabe e nyaamugo himbe amaana. Bee yoyi dow dabareeji bondi e munaafitaaje. Bee nyo'a himbe. ³⁰Bee jaanca himbe, bee banyi Alla, bee jara hennu. Bee goodi manju hoore, bee juro, bee goodi yoyre dow dabareeji bondi. Be downtaako saareeji mabbe. ³¹Be galaa hakkillo, be kebbintaa ka be bati. Be galaa endam,

be galaa yurmeene. ³² Bee anni, sariya ka Alla resi dow wadoobe iri majjum, maayde nun, be daroraaki wadugo dum tan, amma bee teddina wadanbe dum bo.

Kiita Alla poortiika

2 To non, an kiitotoodo wobbe, baa to moy laatidaa, a woodaa laawol accitaneego hakku. To aa hiitoo wobbe, hoore maa nun kiitotodaa, gam ko kiitotodaa be, kanjum gadataa. ² Een anni Alla hiitoto wadoobe huune dum e goongaaku. ³ An kiitotoodo wobbe ko aa wada hande ko be gadata, aa miili a dadan kiita Alla na? ⁴ Naa a wonu nun aa yawoo manju nedfaaku Alla e sawraare mum e munyal mum? A annitay no Alla hollii maa nedfaaku mum gam tuubaa na? ⁵ A yoorinii berne maa, a yidaa tubugoo. Gam majjum, a foodanan hoore maa mone Alla mawne, nyaanne o hollitinta mone makko. Nyaanne mum, o hitoto e tawreeta makko poonnitiika. ⁶ O yoban moy fu jaka gadu muudum. ⁷ Tinniibe e wada ko woodi e daartira teddujal e manju e ko tabotoo, Alla hokkan be yonki tabitiiki. ⁸ Amma yidube jeddi, e saliiibe goonga, e tokki ko halli, mone e tikkere Alla yanan dow mabbe. ⁹ Bilaare e jibayeere duudanani gadoowo ko halli fu, aran, Yahuduube, den be lenyi janani. ¹⁰ Manju e teddujal e jam laatanto wadoobe ko woodi fu, aran, Yahuduube, den be lenyi janani. ¹¹ Gam Alla suttontirtaa himbe.

¹² Wadube hakke dow dullere annal tawreeta fu, halkan hinaa e tawreeta. Amma wadube hakke e anniri tawreeta, hiitorte e tawreeta. ¹³ Hettintoobe tawreeta bane laatii foonnitiibe yeeso Alla. Golliroobe ko tawreeta bati tan, laatintee foonnitiibe. ¹⁴ Be lenyi janani, woodaa tawreeta, amma bee gada ko tawreeta wi'i e sago mabbe. Be goodaa tawreeta, amma bee laatani ko'e

mabbe tawreeta. ¹⁵ Be kollitii golle de tawreeta yami e winnii e berde mabbe. Cuudiidum berde mabbe e seedanoo be dum. Tife miilooji berde mabbe e gacoo be, tife bo, dii caloroo be. ¹⁶ Dum hollitinto nyaanne Alla hiitoto miilooji himbe cuudiidi. O wadan dum diga e Yeesu Almasiihu, hande no linjiila ka baajotoomi bati.

Yahuduube e tawreeta

¹⁷ Aa nodda hoore maa Yahuduujoo, aa darii dow tawreeta, aa juroro Alla. ¹⁸ Aa anni ko Alla yidi, aa anni suttontirgo ko woodi gam a janjinaama tawreeta. ¹⁹ Aa miili a fotii ardanaago wumuube, kollaa wonube der niwre jayjol. ²⁰ Aa ekkitina be galaa annal, aa janjina sukaabe. Aa woodi annal e goonga diga e tawreeta. ²¹ An janjinoowo wobbe, a janjintaa hoore maa na? Aa waajoo wobbe to be bujju, go an aa wujja! ²² Aa wi'a: «to on jeenee», go an aa jeena? Aa wanyi tooruje, go aa wujja ko woni der cuudi majje! ²³ Aa mawnitoroo tawreeta, go aa yawna Alla e yaartaago ka. ²⁴ Dewtere wi'ii: «Gam daliila moodon acci be lenyi janani e yenna inne Alla.»

²⁵ E goonga juulnol e nafa to a dowanike tawreeta, amma to a yaartake tawreeta, a laatake hande a juulnaaki. ²⁶ To mo juulnaaki wadii ko sariya yamata, mo juulnaaki on fotay daareego hande juulniido na? ²⁷ Mo juulnaaki, go e dowanii ko tawreeta bati, o hiitete an goodudo tawreeta e juulnol, go a dowanika ka. ²⁸ Hinaa ko yi'etee yaasi bannu laatinta neddo Yahuduujoo, hinaa bo ko wadatee dow bannu laatii juulnol. ²⁹ Yahuduujoo e goonga, woni laatiido dum diga der. Juulnol goongakuwol bo woni nol Ruuhu wadata der berne, hinaa nol tawreeta wadata. Iri Yahuduujoo on, Alla nun manata dum, himbe bane.

3 Den to non, ume nun Yahuduujoo burdiri be lenyi janani? Ume woni

nafuwe juulnol? ²Nafuwe majjum e mawni dow laabi fu. Aran, Yahuduube nun Alla arti yowani haala mum. ³To non, to wobbe mabbe laataaki hoolaabe, dum hadan Alla laataago koolaado na?

⁴Wadataako! Dum annitinte no Alla laati nun goonjaajo, himbe fu bo e laatii fewoobe. Gam e winnii:

«A annitinte aa laatii poonnitiido diga e haala maa,

to a hiitaama, a jaaloto.»
⁵Amma to dullere goonjaaku meeden e hollita foonnitaare Alla, den ume bi'eten? Alla laataaki poonnitiido to mone makko ummake dow meeden na? Mii bata do hande no himbe batirta.

⁶Aawo nun nun bane, Gam to non non nun, noy Alla hiitortoo duuniyaaru?

⁷Gam to fewre am e beyda hollugo goonja Alla, e teddina mo, ume kiitan-teemi hande mi laati nun hakkeejo? ⁸Wobbe e hallina men e wi'a, menen nun wi'ata: «En gadee ko halli gam ko woodi wurtoo diga e majjum.» Kambe, be kitete no haaniri.

Poonnitiido walaa

⁹To non, enen Yahuduube een buri horiibe na? Aawo, baa sedda! Gam mi hollii no Yahuduujoo e mo laataaki Yahuduujoo fu na'on e baawde hakke.

¹⁰Dewtere wi'ii:

«Poonnitiido walaa, baa gooto,

¹¹mo faamu baa gooto walaa, daartoowo Alla walaa, baa gooto.

¹²Himbe fu majjii, be fu be biisake, gadoowo ko woodi walaa,

baa gooto.

¹³Konoli mabbe e nandi e caabeeje mabbitiide, bee jammoo himbe e delle mabbe. Tondi kunnude mabbe e hebbi tooke,

hande bolle pure.

¹⁴Kunnude mabbe e hebbi jaa'ooje e boliide naawude.

¹⁵Koyde mabbe e yawdanoo reyyitingo yiyam himbe.

¹⁶Halkere e bone e woni to be jahi fu.

¹⁷Be annaa laawol jam.

¹⁸Kulol Alla walaa e berde mabbe baa sedda.»

¹⁹Een anni ko tawreeta wi'i fu, ka wi'anay dum maa wonbe e makka. Den kunnude fu mubboto, gacce himbe fu annitee yeeso Alla. ²⁰Gam majjum, walaa laatinteedo poonnitiido yeeso Alla e tokkugo tawreeta. Gam tawreeta hollan nun himbe hakkeji mum.

No Alla laatirirta himbe foonnitiibe

²¹Jooni, Alla hollitii laawol no o laatirirta himbe foonnitiibe, hinaa e tokkugo tawreeta. Nun dewte tawreeta, e annabiibe seedinoo der binni. ²²Alla laatiran himbe foonnitiibe gam be goondinii Yeesu Almasiihu. Dum laatanto goondindo fu, gam Alla burontirtaa himbe. ²³Himbe fu wadii hakke, be tampi yottaago teddujal jal Alla hokkata. ²⁴Amma Alla wadanii be moyyere, laatini be foonnitiibe gam Yeesu Almasiihu, cooditiido be. ²⁵Kanko nun Alla laatini sadaka moytoojum hakkeji goondinbe yiyam makko. Hande non Alla hollitiri foonnitaare mum e munyal mum dow hakkeji gadanoodi hiitaaka. ²⁶O wadii dum gam o hollita foonnitaare makko der wakkati ki gonden jooni. Dum hokkii mo laawol laataago poonnitiido e laatingo goondindo Yeesu fu poonnitiido.

²⁷Ume nun horii ko jurortee kade? Goddum walaa! E sariya kaye? E dowa-tanaago tawreeta na? Gam Alla daarataa dowa-tanaago tawreeta, goondinki tan o daarata. ²⁸Gam emen miili e goondinki nun neddo laatirirtee poonnitiido, hinaa gam tokkugo tawreeta. ²⁹Naa Alla laati nun Alla mo Yahuduube tan na? O laataaki Alla be lenyi janani

na? Seko walaa, o laati nun Alla be lenyi janani bo. ³⁰Alla gooto nun woni. Kanko laatinta juulniibe foonnitiibe sabbu goondinki maβbe. Kanko bo laatinta be juulnaaki foonnitiibe sabbu goondinki maβbe. ³¹Den fu, en moytan nun tawreeta gam en goondinii na? Abada! En moytataa ka, amma een tabbitina ka!

Goondinki Iburahiima

4 Ume bi'eten dow Iburahiima maama lenyol meeden? Ume o hebi? ²To Iburahiima laatinaama poonnitiido gam gadu mum, den o waawan ko mawnitii, amma yeeso Alla bane. ³Gam Dewtere wi'i: «Iburahiima goondinii Alla, go Alla daari mo poonnitiido sabbu goondinki makko.» ⁴To goddo gollake, sey joomum yobee joddi mum, moyyere bane o wadanaa, ko haanani mo nun. ⁵Hande jon bi'en goddo waday golle, amma o goondinii Alla latinoowo hakkeebe foonnitiibe. Alla daaran mo poonnitiido gam goondinki makko. ⁶Hande nun Dawda batirani barke de neddo hebata to Alla, baa to o waday gadu geetu. O wi'i:

⁷«Barke laatanii be boofi mum yaafaa, e be hakke mum moytaa.

⁸Barke laatanii neddo mo Joomiraawo limay hakkeji mum.»

⁹Barke den juulniibe tan nun resanaa de na? de laatanaaki be juulnaaki na? Gam en bi'ii: «Alla daarii Iburahiima poonnitiido gam goondinki mum.»

¹⁰Wakkati dey nun dum laatanii Iburahiima? De o juulnii na? Naa, de o juulnaaki? De o juulnii bane, amma diga o juulnaakino nun. ¹¹Alla hokkii mo juulnol, ηol laatii alaama foonnitaare ne o hebi. E goondinki o hebi dum diga o juulnaakino. Hande non, o laatorii maama goondinbe fu, be juulnaaki, gam kambe bo be daaree foonnitiibe. ¹²O laatake bo baaba juulniibe. Be daroraaki juulnol

tan nun batananmi, amma tokkuβe laawol goondinki maama meeden Iburahiima, diga o juulnaaki.

Alkawal Alla

¹³Iburahiima e lenyol mum habbanaama alkawal rona duuniyaaru nu. Hinaa gam oo tokkii tawreeta. O habbanaama alkawal ηal gam foonnitaare makko ne o hefiri goondinki. ¹⁴Gam majjum, to tokkugo tawreeta nun hokkata donju, den mum goondinki laatake baanji, alkawal bo moytaama. ¹⁵Tawreeta waddan nun mone Alla. To tawreeta walaa, yaartaago ka bo walaa.

¹⁶Gam majjum, alkawal Alla dow goondinki nun darii, gam ηal laato e moyyere dow lenyol Iburahiima fu. Hinaa tokkuβe tawreeta tan ηal laatanii, amma goondinbe hande no Iburahiima laatiido maama meeden en fu goondiniri. ¹⁷Dewtere wi'ii: «Mi wadii maa baaba himbe lenyi duuddi.» (Iburahiima woni maama meeden en fu,) yeeso Alla mo o goondini. Alla pintinoowo maaybe, latinoowo ko walaano laato. ¹⁸Iburahiima hoolake, wakkati daliila hoolaago walaa. O hoolake, o goondini, nun nun o laatorii baaba himbe lenyi duuddi, hande no Alla wi'unoo mo: «Nii lenyol maada laatoyto.» ¹⁹Goondinki Iburahiima tampay, baa no duubi makko wadan hewre. Oo anni bannu makko faanake maayugo, Saratu debbo makko bo rimataa kade. ²⁰O waday seko dow alkawal Alla, o saloo goondingo. Amma goondinki makko semmidinii mo, o teddini Alla. ²¹O tabbitini no Alla e woodi baawde hebingo alkawal mum. ²²Gam majjum, Alla daari mo poonnitiido. ²³Amma hinaa gam makko tan dum winnaa: «O daaraama poonnitiido.» ²⁴Gam meeden nun, enen bo, Alla daaran goondinki men. En goondinii Alla pintindo Joomi-

raawo meeden Yeesu diga maaybe. ²⁵Yeesu on maayi gam boofi meeden, o fintinaama gam laatineden foonnitiibe.

Almasiihu waddii jam hakkune men e Alla

5 En laatinaama foonnitiibe gam en goondinii. Jooni jam waddii hakkune meeden e Alla, sabbu Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu. ²Kanko yot-tini en moyyere Alla ne gonufen e muudum jooni. Dum laatake gam goondinki meeden. Een juroro hoolaare hebugo gedu der teddujal Alla. ³Hinaa kanjum tan, een juroro bo tooraaji meeden, gam een anni tooraaji riman munyal. ⁴Munyal e rima hoolaare semmidinne. Hoolaare semmidinne e wadda hedaago ko warata yeeso. ⁵Hoolaago ko warata yeeso majjintaa en, gam Alla wattii yidde mum der berde meeden, diga e Ruuhu Ceniido mo o hokki en.

⁶Gam wakkati de en galaano semme, den nun Almasiihu maayani en, enen hakkeebe no wakkati ki o subii yottii. ⁷E sadi neddo nootoo maaya gam poonnitiido. Wadoto neddo nooto maaya gam neddo geeto. ⁸Amma Alla hollitii en yidde mum. Gam Almasiihu maayanii en wakkati laatinooden hakkeebe. ⁹To en laatinaama foonnitiibe gam yiyyam Almasiihu, den kan, een anni en dadan mone Alla sabbu makko. ¹⁰Wakkati laatinooden waybe Alla, o weldinii en e hoore makko diga e maayde Biyiko. Jooni en beldii e makko, to non en keban hisineego gam yonki Biyiko. ¹¹Kanjum tan bane, een juroro Alla sabbu Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu, beldindo en e makko jooni.

Aadamu e Almasiihu

¹²Diga e neddo gooto nun hakke naatiri duuniyaaru. Diga hakke bo maayde wari, go ne sankitii dow himbe fu, gam be fu be gadii hakke. ¹³Diga

tawreeta waray, hakke na'onno der duuniyaaru, amma de limaakano, gam tawreeta walaano. ¹⁴E non fu maayde nun laamii diga Aadamu faa yot-tii Muusa. Ne laamake baa dow bee do waday hakke hande de Aadamu waduno.

Aadamu on woni misaalu garoowo. ¹⁵Dokkal Alla foonnataake e hakke Aadamu. E goonja, himbe duubbe maayii gam hakke neddo gooto. Amma endam Alla, e moyyere ne o wadani duubbe diga e neddo gooto, waato Yeesu Almasiihu, e furi nun mawnugo. ¹⁶Kade bo dokkal Alla, e hakke neddo gooto, gootum bane. Gam kiita warii diga e hakke neddo gooto. Baawo boofol gooto, Alla doyyii himbe fu kiita. Amma baawo boofi duuddi, dokkal moyyere Alla wari, laatini duubbe foonnitiibe. ¹⁷Diga e hakke neddo gooto, maayde laamii dow himbe fu gam neddo gooto on. Amma ko neddo gooto wadi, e furi mawnugo. O hokkorii be moyyereji makko, o laatiini be foonnitiibe. Be keban yonki, be laamodoo e makko.

¹⁸Boofol neddo gooto accii himbe fu doyyaa kiita. Hande non bo gadu geetu nu neddo gooto wadi acci himbe fu hebi foonnitaare, hokkaa yonki. ¹⁹Dullere dowtaare neddo gooto accii himbe duubbe laatii hakkeebe. Hande non bo dowtaare neddo gooto accirta himbe duubbe laatoo foonnitiibe.

²⁰Tawreeta Muusa warii gam hakke beydoo. Amma to hakke beydii, don nun moyyere Alla furi beydaago. ²¹Hakke acci maayde laamii. Hande non bo foonnitaare acciri moyyere Alla laamii gam keban yonki tabitiiki ki Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu hokkata.

Maayidingo e fintidingo e Almasiihu

6 Den mum, ume bi'eten? En tabitinto nun wadugo hakke gam moyyere Alla beydoo na? ²Wadataako! Gam dow

wecco hakke, en maayii. Noy kade bu-urirten der majje? ³E goonja on annaa enen wadanaabe batisi e inne Yeesu Almasiihu, en kawtii e maayde makko na? ⁴Diga e batisi, en maayii, uwidaden e makko. Almasiihu fintii e maaybe sabbu baawde Baaba teddufe, hande non enen bo, buurirten gonki kesi.

⁵To en kawtii e makko dow maayde nandune e ne makko, en pintan bo hande no o fintiri. ⁶Een anni jikku meeden kinju tiggidaama e makko dow leggal palaajal. Dum wadaama, heba bannu meeden hakkewol halka, gam to en laato kade maccube hakke. ⁷Gam to goddo maayii, hakke woodaa baawde dow makko. ⁸To en maaydii e Almasiihu, een koolii no en buuridan e makko bo. ⁹Een anni Almasiihu pintudo diga maaybe, maayataa kade. Maayde woodaa baawde dow makko. ¹⁰Almasiihu maayii, de woore gam hakke, dum heyii faa abada. Jooni oo wuuri, gam Alla bo o wuuri. ¹¹Hande non, onon bo, daaree ko'e mon hande maayube dow wecco hakke, den buuranon Alla sabbu Yeesu Almasiihu.

¹²Gam majjum, to on accee hakke laamanoo balli moodon maayooji, to on dwtanee suunooji majji. ¹³To on kokkee hakke jokkule balli moodon de gadira ko foonnitaaki. Amma kokkee Alla ko'e moodon. On maayiino, jooni oon buuri. To non kokkee mo jokkule moodon, de laato gadirdum ko foonniti. ¹⁴To on accee hakke laamanoo on, gam der tawreeta bane gonudon, amma der moyyere Alla.

Gollantooŋe foonnitaare

¹⁵Ume kade? En tokkoto nun wadugo hakke gam der moyyere nun gonuden hinaa der tawreeta na? Dum wadataako! ¹⁶On annaa na? Mo gadudon ko'e mon maccube mum, gam dwtanodon dum, kanko dwtantodon. Wadoto hakke nun,

jaarooje der maayde, dum bo dwtataare jaarore der foonnitaare. ¹⁷Yettoore laatanoo Alla! On laatikeno maccube hakke, amma jooni on dwtanake e berde moodon fu janjinol ŋol janjinadon. ¹⁸On dindinaama diga e hakke, on laatake gollantooŋe foonnitaare. ¹⁹Mii bata do hande no himbe woowi batirgo, gam tampere moodon. On kokkiino balli moodon, gadudon ko tuuni e ko wuuri, oon gada ko halli. Hande non jooni bo, kokkee balli moodon laatonon gollantooŋe ko foonniti gam laatonon seniibe.

²⁰Wakkati laatinodon maccube hakke, foonnitaare woodaano baawde dow moodon. ²¹Ume kebunodon no gadunodon ko centirton jooni? Heennyitirde majjum laati nun maayde. ²²Amma jooni, on dindinaama e hakke. On laatike maccube Alla, riiba majjum laatii laabineego. Heennyitirde majjum laati yonki tabitiiki. ²³Riiba hakke, maayde nun. Amma kokkal Alla laati nun yonki tabitiiki der kawtal men e Yeesu Almasiihu Joomiraawo meeden.

Goondindo firtake e tawreeta

7 Banniraabe, mii badda on hande annube tawreeta. Oon anni tawreeta dawrantaa maa neddo to emo wuuri. ²Hande non debbo bayaado, tawreeta habbii dum e gorum wakkati guurnam goriiko. Amma to goriiko maayii, o firtake e tawreeta kabunooka mo e goriiko. ³Amma to o laatike debbo goddo diga goriiko e wuuri, o noddete jeenoowo. Amma to goriiko maayii, o firtake e tawreeta, o noddataake bo jeenoowo baa to gorko goddo hoowii mo. ⁴Hande non dum laatii e moodon onon bo, banniraabe am. Sabbu maayde Almasiihu on pirtaama e tawreeta. On laatake jeyde Almasiihu mo Alla fintini diga maaybe gam gaden ko fottanta Alla. ⁵Wakkati gadetenno ko suunooji

balli men yidi, en tokkiino gidaadi hakke yiwude e tawreeta. Tawreeta kan gollotono der men e yaara en e maayde. ⁶Amma jooni, en pirtaama e tawreeta, en maayii dow wecco makka. Gam majjum en caafirtaa Alla e laawol kiinjol ɗol tawreeta binnaaka. Amma een caafa mo e laawol kesol ɗol Ruuhu makko.

Tawreeta moytataa hakke

⁷Den, ume bi'eten kade? Tawreeta laati nun hakke na? Abada! Amma, diga e tawreeta nun annirmi ko woni hakke. Gam mi annataano ko woni suuno to tawreeta wi'ayno: «Taa suuna.» ⁸Hakke hebii laawol diga e umuroore, de gattimmi suunooji iri diye fu. Gam to tawreeta walaa, hakke bo waatii. ⁹Naane, ko mi annaano tawreeta, emi wuurunoo. Amma no umuroore wari, hakke hebii baawde, ¹⁰den min, maayumi. Umroore kaanunoone hokkammi yonki, waddanii am maayde. ¹¹Gam hakke hebii laawol diga e umuroore, yoyrimmi, yaarimmi der maayde.

¹²Hande non, tawreeta e laatii ceniika. Umroore bo e laatii seniine, foonniine, woodune. ¹³Jooni, ko woodi laatanike am maayde na? Abada! Amma gam hakke hollitoo no de laati nun hakke e goonja, de gollirii ko woodi, go de barimmi. Hande non, diga e umuroore, hakke hebi hollitiri hallande mum fu.

Habidingo e hakke

¹⁴Een anni tawreeta yiwii diga Ruuhu. Amma min, mii laatii neddo tampudo, mii laatii maccudo hakke. ¹⁵E goonja, mi faamataa ko gadanmi. Ko jidumi, mi wadataa dum, amma ko banyumi, gadanmi. ¹⁶To mii wada ko mi yidaa, edum hollita no mi nootake tawreeta e woodi. ¹⁷Jooni, min bane wadata ko gadanmi, hakke gonude der

am wadata dum. ¹⁸Gam mii anni, ko woodi walaa der am, waato der bannu am. Mii yidi wadugo ko woodi, amma mi waawataa ko wadi dum. ¹⁹Mii yidi wadugo ko woodi, amma mi wadataa dum. Kalludum ko mi yidaa gadanmi. ²⁰To mii wada ko mi yidaa, min bane wadata dum, amma hakke gonude der am wadata dum.

²¹Daa ko ji'umi e wadoo der am: mii yidi wadugo ko woodi, amma go kalludum e takkii am. ²²Der luggudum berne am, mii seyorii tawreeta Alla. ²³Amma mii yi'a tawreeta gokka der am, kabidoowa e tawreeta ka hakkillo am jabi. Ka laatiniimmi maccudo tawreeta hakke gonude der am. ²⁴Kayto! Mii laatii neddo jurminiido! Moy rindintammi e bannu maayoowol ɗol? ²⁵Yettoore laatanoo Alla, diga e Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu!

Min, der hakkillo am, mi laati nun maccudo tawreeta Alla, amma der am, mii maccudo tawreeta hakke.

Goonki mo Ruuhu Alla durata

(Galaatiya 3.13-14, 5.16-25)

8 Gam majjum, jooni, hawtuɓe e Yeesu Almasiihu doyyataake kiita. ²Gam tawreeta Ruuhu e hokka yonki to goddo hawtii e Yeesu Almasiihu. Kanka rindiniimmi diga tawreeta hakke, e maayde. ³Tawreeta Muusa waawayno ko wadi dum gam tampere bannu. Amma Alla wadii dum. O liloy Biyiiko tii etti bannu nandujol e bannu hakeeɓe gam o firta ɓe diga hakke. Hande non o hiitorii hakke gollotoode der balli meeden. ⁴O wadii dum gam foonniitaare ne tawreeta yami, hebba dow meeden. Hande non, en jahataa kade no bannu yidiri, amma no Ruuhu yidiri. ⁵Tokkiibe jidaadi bannu, ko bannu yidi ɓe miijantoo. Amma tokkiibe Ruuhu, dum Ruuhu ɓe miijantoo. ⁶Tokkugo jidaadi bannu, maayde nun. Amma tokkugo ko Ruuhu

yidi, yonki e jam nun. ⁷ Tokkudo jidaafi bannu laati nun ganyo Alla, o downtantaako tawreeta Alla, o waawataa du ko downtanii ka. ⁸ Wadooƙe ko balli mum yidi waawataa ko fottani Alla.

⁹ Onon kan, on tokkaaki jidaafi moodon, amma Ruuhu Alla, to Ruuhu on e woni e moodon kan. Mo walaa Ruuhu Almasiihu, laataaki mo makko. ¹⁰ To Almasiihu na'on der moodon, e non fu balli moodon maayan gam hakke, amma ruuhu moodon wuuran gam on laatinaama foonnitiibe. ¹¹ Alla fintinii Yeesu diga maaybe. To Ruuhu makko na'on der moodon, den kan pintindo Yeesu Almasiihu diga maaybe, hokkan balli moodon maayooji yonki, diga e Ruuhu makko gonudo der moodon.

¹² To non non, banniraabe, een jogii nyamaane. Amma hinaa nyamaane sunooji balli jogiden gam gonoden no di jidiri. ¹³ To oon tokki jidaafi bannu, on maayan. Amma to on barii di diga e Ruuhu Alla, on buuran. ¹⁴ Gam be Ruuhu Alla dowata fu, kambe nun laatii biɓbe Alla. ¹⁵ Ruuhu mo Alla hokki on laatinay on maccube, hakko gonodon kade der kulol. Amma o laatinii on biɓbe Alla. Ruuhu acci een nodda Alla «Abba» waato Baaba. ¹⁶ Ruuhu Ceniido e hoore mum, e seedanoo ruuhu meeden, en laati nun biɓbe Alla. ¹⁷ To een laatii biɓbe Alla, en donan ko Alla resani himbe mum. En donidan dum e Almasiihu. To en toorodike e makko, en donidan bo teddujal e makko.

Teddujal garoowal

¹⁸ Mii anni tooraaji meeden di jooni, foonnataako e teddujal garoowal, ɗal Alla suppitanoyta en. ¹⁹ Ko tagaa fu e haabi yi'a wakkatiire ne o hollitinta teddujal biɓbe makko. ²⁰ Gam ko tagaa fu naatinaama der jeyaanaaku, dum laatinaa baanji, hinaa e yidde majjum, amma

sabbu naatindo dum e maggu. Amma e non, hoolaare na'on. ²¹ Ko Alla tagi fu firtete e jeyaanaaku halkere. Den dum heba rindineego e teddujal ɗal biɓbe Alla hebata. ²² Gam een anni, faa jooni, tagaadum fu e uuma e tooroo hande debbo dimoowo. ²³ Tagaadum tan bane tooroto. Baa enen be Alla hokki Ruuhu mum hande kokkal artuɗal, een uuma. Enen bo, een kaabi Alla rindina balli meeden, laatina en biɓbe mum. ²⁴ En kisinaama, amma een kedii taw. To een ji'a huune ko tammihiden hebugo, dum laataaki kade tammuwe. Moy nun tammihintoo ko yi'i? ²⁵ Amma to een tammihii ko en ji'ataa yottoto, en kettinto dum e munyal.

²⁶ Hande non bo Ruuhu e wara wal-lugo en der tampe meeden. En annaa du'aago hande no haani. Amma Ruuhu e hoore mum e du'anoo en e uumaali di neddo waawataa ko bati. ²⁷ Alla annudo ko woni der berde himbe e anni ko Ruuhu yidi. No Alla yidiri bo, nun nun Ruuhu du'orantoo himbe makko.

²⁸ Een anni bo, ko Alla wadata fu, oo wada dum gam booddum yidube mo, kambe be o subii hande no o resiri. ²⁹ Himbe be Alla anni diga aran, o subii be diga fuddoode be nanda e Biyiiko. Den Biyiiko laatoo afo caka banniraabe duubbe. ³⁰ Be o subii diga fuddan, o noddii dum. Be o noddi bo, o laatinii dum foonnitiibe. Be o laatinii foonnitiibe, o teddini dum.

Walaa ko seennata en e yidde Alla

³¹ Ume bi'eten kade dow haala kan? To Alla e wondi e meeden, moy waawata ko habidi en? ³² Kanko, mo saloraaki Biyiiko, amma o hokkitirii mo gam meeden en fu. Noy woni o hokkirtaa en ko o woodi fu e moyyere, diga e Biyiiko? ³³ Moy nun gaccoto be Alla subii? Walaa! Gam Alla nun laatinta be foonnitiibe! ³⁴ Moy waawata ko doyyi be ki-

ita? Walaa! Yeesu Almasiihu maayii gam maβbe. Ko buri fu, o fintii, o na'on joodii nyaamo Alla, oo du'anoo en. ³⁵To non non, moy nun waawata ko seenni en e yidde Almasiihu? Billaare na, jibay-eere na, tooreego na, rafo na, talakaaku na, kaliire na, naa kaafahi? ³⁶Hande no Dewtere wi'i:

«Gam maada acci emen gonii nyalaane fu der kaliije maayde, emen daaraa hande baali kiiseteedfi^a.»

³⁷Amma der huune dum fu, en kebii jaalorgal sabbu jidudfo en. ³⁸Gam mii anni, walaa ko seennata en e yidde makko. Baa maayde, baa guurnam, baa malaykaabe, baa baawdeeji, baa ko warata jooni, dum bo ko waroyta yeeso, dum bo semme gom, ³⁹baa baawdeeji gonudfi dow, dum bo baawdeeji gonudfi ley, to dum bo tagaadum gom, walaa e majjum ko seennata en e yidde Alla nee do hawti en e Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu.

Pol e wullana himbe lenyol mum

(Galaatiya 4.22-31)

9 Ka batanmi do goonga nun. E inne Almasiihu, mi fewataa. Cuudiidum berne am bo e seedanoo am diga e Ruuhu Ceniido no goonga nun batanmi. ²Berne am e biisii puy, mii woodi toora ka heennyataa, der berne am. ³Mi wanyay laataago jaa'aado, mi seenniree e Almasiihu to dum nafanno banniraabe e baabiraabe am, be lenyol am. ⁴Kambe woni Isira'iilaabe, be Alla laatini bibbe mum, holli be teddujal mum. Be kebii alkawalji e tawreeta. O hollii be no be caafirta mo, o batii be o wadanan be huune duudfum. ⁵Kambe laatii yiwuβe diga e kaakiraabe amen. Almasiihu bo yiwii e lenyol ηol. Kanko woni Alla jintudfo huune fu, yettoore laatanoo mo faa abada. Aami!

⁶To non non haala Alla tampu nun na? Gam yiwuβe e lenyol Isira'iila fu bane woni Isira'iilaabe. ⁷Yiwuβe e lenyol Ibu-rahiima fu bane woni bibbe makko. Gam Alla wi'i Iburahiima: «Diga e Isiyaaku kebataa lenyol innitirteηol inne maa». ⁸Ko dum yidi wi'ugo woni: rimaabe e bannu bane laatii bibbe Alla, sey rimaabe dow alkawal Alla. Kambe nun limetee der lenyol makko. ⁹Gam Alla habbanii mo alkawal wi'i: «Mi wittaaan mawuuri hande nii, mi tawan Saratu rimii bidfo gorko.»

¹⁰Don tan bane. Rebeka bo hebii reedu siwtuβe. Baaba maβbe nun Isiyaaku, maama meeden. ¹¹Sukaabe ben rimaakano taw, be gaday ko woodfi, dum bo ko halli. E nun fu, ko Alla resi nun wadata. Cubol makko daraaki dow gadu, amma dow no o resiri, kanko cuboowo. ¹²Alla wi'i Rebeka: «Mawniraawo jagganto miiraawo.» ¹³Hande ko winnaa: «Yaakuubu jidumi, Isuwa banyumi^b.»

¹⁴Den, ume bi'eten? Ko Alla wadata foortaaki na? Abada! ¹⁵Nani ko o wi'i Muusa: «Mi endoto mo endotoomi, mi yurmoto mo jurmotoomi.» ¹⁶Hande non, cubol Alla daraaki dow sago nedfo, dum bo dow anniya mum, amma diga e Alla endotoodo dum yiwi. ¹⁷Gam Dewtere batii dow Fiirawna, wi'i: «Mi subii maa e sago am gam mi hollita baawde am dow maa, kade bo gam inne am sankitoo e duuniyaaru fu^c.» ¹⁸Den, Alla endoto mo yidi, yoorinan berne mo yidi.

¹⁹A yaman am bi'aa: «Ume acci ko Alla e gacoo himbe? Moy waawata ko salii sago makko?» ²⁰Amma an, moy laatidaa faa jeddontiraa e Alla? Fayande waawan ko yami mahudo dum: «Gam ume ko mahirdaa am ninni na?» ²¹Mahoowo payande woodaa hoore mum

wada ko yidi e loope goote den na? E loope goote den, o waawan ko mahi payande godde de teddujal, o maha godde bo de walaa teddujal.

²²Alla yidii hollitingo mone mum e baawde mum. Amma o munyanii himbe puy, kambe haanannooɓe mone makko, resanoobe gam halkere. ²³O wadii dum gam hollitingo teddujal makko manjal dow be o endii. O siriyaake dum gam be o yidi teddingo. ²⁴Himbe ben woni enen be o noddii, hinaa caka Yahuduube tan, amma e caka be laataaki Yahuduube bo. ²⁵Kanka nun Alla bati e dewtere annabi Hose'a o wi':

«Lenyol ɗol laataakino lenyol am,
mi noddan ɗol lenyol am,
lenyol ɗol yidaakanoo,
mi noddan ɗol lenyol am jidaaɗol.

²⁶Kade bo, to be bi'etenoo, be laataaki himbe am,

ton be noddetee biɓɓe Alla mo yonki^d.»

²⁷Annabi Esaaya bo batii haala Isira'iilaabe, wi': «Baa to biɓɓe Isira'iila duudii hande jaaneeri maayo, wɓɓe maɓɓe tan hisintee. ²⁸Gam Joomiraawo hebbinan law haala ka o bati fu, deydey, dow leydi do.» ²⁹Kade bo non Esaaya wi'unoo diga ɓooydum:

«To Joomiraawo hooreejo konunkeeɓe accanayno en lenyol baa sedda, en laatotono hande Sodoma, en nandanno e Gomora.»

Isira'iilaabe dɔwtanaaki Alla

³⁰Den, ume bi'eten? Himbe be lenyi janani dartayno laatoo foonnitiibe yeeso Alla, amma be kebii dum diga e goondinki. ³¹Amma Isira'iilaabe dartube foonnitaare diga e tokkugo tawreeta, waaway ko hebi dum. ³²Gam ume nun? Gam be dartiray dum e goondinki. E anniya maɓɓe nun be dartiri dum,

go be pergi dow hayre doyyoore be. ³³Dewtere wi':

«Mi yowii dow Siyoona hayre fergeteene,
tepaare doyyoore himbe.

Amma goondindo ne fu sentintaake abada!»

10 Banniraabe, mii yidi e ɓerne am fu, Isira'iilaabe hisa. Kanjum eelanmi Alla. ²Mii seedanoo be no ɓee goodi tinnaare gam Alla, amma be galaa annal. ³Be annaa laawol ɗol Alla laatinirta himbe foonnitiibe. Den be dartani ko'e maɓɓe no be laatortoo foonnitiibe. Be jiday dɔwtanaago Alla e laawol ɗol o laatinirta himbe foonnitiibe. ⁴Almasiihu yottinii tawreeta, gam goondindo mo fu laatinee poonnitiido.

Goondindo Almasiihu fu hisan

⁵Muusa winnii dow haala foonnitaare yiwune e tawreeta, wi': «Neddo fu tokkudo tawreeta, wuuran diga e makka.» ⁶Amma foonnitaare yiwune e goondinki wi': Taa wi'u der ɓerne maa «Moy eencata dow kammu?» Jippingo Almasiihu nun don. ⁷Taa wi'u der ɓerne maa bo: «Moy mutata der leydi?» Wurtingo Almasiihu diga hakkune maayɓe nun don. ⁸Den, ume haala kan bati? «Haala Alla e ɓadii maa, ka na'on der hunnuko maa, e der ɓerne maa.» Haala kan woni habaru goondinki ki men baajotoo. ⁹To a batii e hunnuko maa Yeesu nun laatii Joomiraawo, go goondindaa der ɓerne maa Alla fintinii mo diga maayɓe, den a hisan. ¹⁰Gam goondindo e ɓerne mum fu, Alla laatinan dum poonnitiido. Batudo e hunnuko mum bo, Alla hisinan dum. ¹¹Dewtere wi': «Goondindo fu sentintaake.» ¹²Walaa ko suttontiri Yahuduujoo e mo laataaki Yahuduujoo. Be fu Joomiraawo gooto be goodi.

^d9:26 Esaaya 1.9; Laatanooji 19.24-25

Kanko nun hokkata noddanbe mo fu jawdi makko. ¹³Gam «noddudo inne Joomiraawo fu, hisan.»

¹⁴Amma noy be noddirta inne mo be goondinay? Noy be goondinirta mo be nanay habaru muudum? Noy be nanirta habaru makko to baajotoodo walaa? ¹⁵Noy himbe waajortoo to be lilaaka? Dewtere wi'i: «Ume woodi hande koyde fiinoobe habaruuji beldi.»

¹⁶Amma himbe fu bane d'owntanii linjila kan. Hande no Esaaya wi'i: «Joomiraawo, moy nun goondini waaji amen?»

¹⁷Hande non, goondinki e yiwa diga e nanugo, ko nanetee bo e yiwa diga e haala Almasiihu.

¹⁸Amma mii yama kaa do: Isira'iilaabe nanay woni na? E goonja be nani! Gam dewtere wi'i:

«Daade maɓbe nanaama der duuniyaaru fu,

Haala maɓbe yottike kaddi leydi.»

¹⁹Mii yama kade: Isira'iilaabe faamay woni na? Muusa artii wi'i:

«Mi wadan nawniraagu moodon ummoo dow lenyol ɗol on gattiray,

Mi accan mone moodon ummoo dow lenyol ɗol walaa annal.»

²⁰Baawo mum Esaaya hulay wi'ugo:

«Himbe be dartayno am yiitii am, mi hollitanike himbe be yamanay am.»

²¹Amma dow Isira'iilaabe, o wi'i: «Nyaalaane fu mii weedii juude am gam jabugo himbe nanaruube e yeddoobe.»

Alla woppay Isira'iilaabe

11 Mii wi'a: Alla woppu nun himbe muudum na? O woppay be! Gam min bo mi laati nun Isira'iilaajo, taaniraawo Iburahiima, mi yi'wii e lenyol Benyamin. ²Alla woppay himbe muudum be o subii diga fuddoode. Oon

anni ko Dewtere bati wakkati annabi Eliya wullani Alla gam Isira'iilaabe, e wi'a: ³«Joomiraawo, be barii annabiibe maa, be pusii kiisirdi maa. Min tan horii, go bee darta min bo be barammi.»

⁴Ume Alla toontii mo? O wi'i: «Mii horanii hoore am worbe ujune jeedido be jiccanaaki tooruure wi'eteene Ba'al.»

⁵Hande non bo dum laatii jooni. E woodi himbe horiibe be Alla subii e moyyere mum. ⁶To e moyyere nun o subiri be, den fu gam gadu maɓbe bane. To hinaa non, moyyere laatataako moyyere*.

⁷Ume nun kade? Ko Isira'iilaabe dartannoo, be kebay dum. Be Alla subii caka maɓbe hebi dum. Horiibe, berde muudum yoorinaama, ⁸hande no winnaa:

«Alla maɓbii hakkilooji maɓbe, Bee goodi gite, amma be ji'ataa, bee goodi noppi amma be nanataa.

Non dum laatii faa hanne.»

⁹Dawda bo wi'i:

«Nyaamduuji juulde maɓbe laatanoo be pittol e to be pergotoo, dum laatanoo be doyyere, e riiba golle maɓbe.

¹⁰Gite maɓbe wuminee, dulla yi'ugo, be laatinee jeyaabe e baadey^{e!}»

¹¹Den, mii yama: Yahuduube fergi nun gam be jana e baadey na? Aawo! Amma sabbu fergaago maɓbe, be lenyi janani hebii kisidam gam nawniraagu Yahuduube umminiree. ¹²Fergaago Yahuduube laatanike himbe duuniyaaru jawdi, seekaago maɓbe bo waddanii be lenyi janani jawdi. Den noy dum laatotono to Yahuduube fu tuubiino?

Kisdam lenyi janani

¹³Jooni, onon be lenyi janani nun baddanmi. Mii laatii lilaado caka be

*11:6 Dewte godde beydii kaa do: To e gadu maɓbe nun be cubiraa, den fu moyyere bane, to hinaa nun gadu laataaki gadu.

lenyi janani, mii teddina golle am. ¹⁴Mii yidi to wadoto, mi ummina nawni-raagu himbe lenyol am, mi hisina wobbe maβbe. ¹⁵Takkeego maβbe sera waddini himbe duuniyaaru e Alla. Noy dum laatotono to be bittinaama? Dum nandan hande yiwugo diga maayde naata e yonki. ¹⁶To peen artuŋa sakkaama Alla, den koriiko fu e laatanii mo. To dafi leggal e laatanii Alla, licce maggal bo e laatanii mo. ¹⁷Hande non dum laatii e himbe Isira'iila, bee laatii hande leggal jaytuhi. Licce jaytuhi wuro godde wudditaama, go an jaytuhi laddehi takkadaa dow jayri jaytuhi wuro, go aa heba nyaamdu maa diga e makki. ¹⁸Gam majjum, taa yawa licce budditaade. A woodaa laawol mawnitaago. Amma to aa mawnito, annitin no an bane roonii dafi, dafi nun roonii maa.

¹⁹Wadoto bi'aa: «Licce wuddita nun gam mi takkee to de gonunoo.» ²⁰Gooŋa nun! De budditaama gam dullere goondinki majje, go an takkadaa gam goondinki maa. To non non, taa mawnita, amma hulu Alla. ²¹Gam to Alla accay licce wuro, o accataa maa an bo. ²²En daaree geetaaku Alla e sadella makko. Sadella makko dow yanube, den geetaaku makko bo dow maa, to aa tabitii der geetaaku makko. To hinaa non, an bo a wudditinte. ²³To Isira'iilaabe bo tabitaaki der dullere goondinki mum, Alla takkanbe kade. Gam Alla e woodi baawde takkugo be kade. ²⁴An jaytuhi laddehi, a wudditaama takkadaa to jaytuhi ki wuro. Dum don haandanayno maa. To non, edum sadi takkugo licce jaytuhi ki wuro to de gonunoo na?

Alla e woodi yurmeene himbe fu

²⁵Banniraabe, mii yidi faamingo on asiiri dum do, gam to on daaree ko'e moodon hande woodube hakkillo. Wobbe der Isira'iilaabe, berde mum

yoorinaama. Amma dum daroto to limgal be lenyi janani hisinteebe hebbii. ²⁶Hande non, Isira'iilaabe fu hisan. Non Dewtere wi':

«Kisinoowo waran diga Siyoona, o mooytan dullere kulol Alla caka himbe lenyol Yaakuubu.

²⁷Kanjum woni alkawal am e maβbe to mi moytii hakkeeki maβbe.»

²⁸Dow wecco linjiila Yahuduube laatake be Alla wanyi, gam moodon. Amma dow wecco cubol Alla, be laati nun yidaabe gam kaakiraabe maβbe.

²⁹To Alla hokkii neddo o hokku nun, to o noddi neddo bo o noddu nun.

³⁰Naane, on dwtanaakino Alla. Amma joonii on kebii endam Alla gam dullere dowtaare Yahuduube. ³¹Non bo jooni, be dwtanaaki Alla gam kebon endam makko. Jooni, kambe bo be keban endam makko, hande no onon bo kebirdon. ³²Gam Alla maβbii himbe fu der dullere dowtaare, gam o endoo be, be fu.

³³Hey! E gooŋa Alla e mawni! Hakkillo makko e annal makko e luggi! Walaa baawoowo ko faami no o hiitortoo, laabi makko faamataako!

³⁴Gam e winnaa:

«Moy anni miilooji Joomiraawo? Moy woni kokkoowo mo saawari?

³⁵Moy arti hokki mo, hakko o yoba dum?»

³⁶Gam huune fu e makko yiwi, gam makko dum woni, kanko bo woodi dum. Tedduŋal laatanoo mo faa abada! Aami!

No haani goondinbe Yeesu wuurira

12 Banniraabe, mii eela on sabbu endam Alla. Kokkee mo ko'e moodon hande sadaka yonkinteha, ceniika, pottananka Alla. Kanjum woni sujida gooŋaha, kaanuka caafiron Alla. ²To on nandee e himbe duuniyaaru nu. Amma accee Alla waylita on. Hakkillooji moodon laatoos kesi. Den on baawan sut-

tontirgo ko Alla yidi, e ko woodi, e ko weli, e ko hebbi.

³Alla wadani am moy'ere mum. Gam majjum mii wi'a moy moodon fu to daaru hoore muudum bura ko laati. Amma moy fu daara hoore mum jaka no foti, e jaka goondinki ki Alla hokki dum. ⁴Moy meeden fu e woodi jokkule duudde der bannu gootol. Jokkule den fu golle goote bane wadata. ⁵Hande non, enen bo, no duudirden fu, en laati nun bannu gootol, gam kawtal meeden e Almasihu. En fu, een jey-ontiri. ⁶Alla hokkii en dokke feere feereje e moy'ere mum. Kokkaado gadol annabaaku, wada dum no fottiri e goondinki. ⁷To wallugo wobbe nun, o wada dum e hakkillo makko fu. Janjinoowo bo, hiinnoo janjinol mum. ⁸Kokkaado dokkal semmidingo himbe, o semmidina be. Kokkaado dokkal wallugo wobbe, walla e berne woore. Ardiido, ardo e tinnaare. Endotoodo himbe, wada dum e seyo.

⁹Yidde mon laato ne walaa munaafi-taare. Banyee ko halli, takkee ko woodi e semme. ¹⁰Jidontiree e yidde banniraagu. Moy moodon fu teddina banniraawo mum, burina hoore mum. ¹¹Laa-tee tinniibe, to on laatee ciwankeebe. Accee hakkillo mon e fini. Gollanee Joomiraawo e berde mon fu. ¹²Ceyoree ko koolidon on keban, munyane tooraaji, tinnee e wadugo du'aaje. ¹³Balitee himbe Alla e haajeeji mum, laatee weernoobe hobbe.

¹⁴Barkidinee tooranbe on, barkidinee, to on jaa'ee. ¹⁵Ceyodee e seyotoobe, bullidee e wulloobe. ¹⁶Goodee miilooji gooti hakkune mon. To on dartee ko mawni, amma nootee bo wadugo ko leesi. To on daaree ko'e moodon hande woodube hakkillo.

¹⁷To goddo wadani on ko halli, to on battee mo. Dartee wadugo ko woodi yeeso himbe fu. ¹⁸To wadoto, gadee no

baawudon fu, gonidon e himbe fu e jam.

¹⁹Banniraabe am yidaabe, to on bat-tanee ko'e moodon, amma accee mone Alla wada dum. Gam Joomiraawo wi' der Dewtere: «Min nun wattaago wonani, mi yoban moy fu ko wadi.» ²⁰E winnaa kade: «To ganyo maa e rafaa, hokku mo o nyaama, to emo dondaa, hokku mo o yara. To a wadii dum, yulbe yiite nun jowandaa mo don dow hoore makko.» ²¹Taa accu hallande jaalee, amma jaalora ne ko woodi.

Downtanaago mawbe genni

(1 Piyer 2.13-17)

13 Sey moy fu downtanoo laamiibe. Laamiido walaa to hinaa mo Alla sufi, gam laamiibe fu, Alla nun laaminta dum. ²Gam majjum, caliido ko downtanii laamiido, salike ka Alla bati. Caliido ka Alla bati fu, foodanan hoore mum kiita. ³Gadoowo ko woodi hulaataa mawbe genni, sey gadoowo ko halli. A yidaa aa huli laamiibe na? wadu ko woodi, den be manete. ⁴Golle Alla nun laamiibe wadata gam nafuwe maa. Amma to a wadii ko halli, sey kulaa, gam baanji bane acci bee bakkii kaafahi. Be laati nun gollantooe Alla gam be battoo, be kollita mone makko dow wadoobe ko halli. ⁵To non non, edum haani downtanodon laamiibe, hinaa gam oon kula hiiteego tan, amma gam miilooji berde moodon cuudiidi e holla on dum.

⁶Gam majjum acci oon joba ceede faada. Alla be gollantoo, der golle den. ⁷Kokkee moy fu ko haanani dum. Jobee ceede faada to haanube jobon de. Jobee ko tannyanadon to haanube jobon. Kulee kaanudo huleego. Teddinee kaanudo teddinego.

Yidugo banniraawo

⁸To on joganee goddo nyamaane, to hinaa nyamaane yidontirgo hakkune mon. Gam jidudo banniraawo mum,

hebbinii ko tawreeta yami. ⁹Gam tawreeta wi'i: «Taa jeenu, taa waru neddo, taa wujju, taa suuna.» Tawreeta ka, e tawreetaaji koriidi fu, hawtii dow haala goota kaa do: «Yidu banniraawo maa hande no jidirdaa hoore maa.» ¹⁰Yidde wadantaa banniraawo ko halli. To non yidde laati nun hebbingo tawreeta.

Hedaago witooyki Yeesu

¹¹Gadee dum, gam oon anni der iri wakkati kiye nun gonuden. Wakkati kaanuki pinen diga e doynol nun. Gam jooni kisidam men e badii buri de goondinnoden. ¹²Jemma jennii, nokku-uje faanake weetugo. Gam majjum, en accee wafugo golle niwre, en bornee kabirdum dum jaynol. ¹³En gonee hande no haani wonube der nyaloona wonira. En accee deereraaku e jarde, accen bo jeenu e suunooji baanji baanji, accen kabe e nawniraagu. ¹⁴Bornee jikku Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu hande no bornortodon kolte. To on kiinitanee bannu gam deyyitingo suunooji maggol.

Gondal semmidinbe e be goondinki mum semmidaa

14 Jabee mo goondinki mum semmidaa, to on jeddontiree dow miilooji makko. ²Hande jon, goddo, goondinki mum hokkan dum semme nyaamugo huune fu. Mo goondinki tampuki bo nyaamataa goddum, sey baafetan. ³Nyaamoowo huune fu, to yawoo mo nyaamataa. Mo nyaamataa huune fu bo, to hiitoo nyaamoowo ko yidi fu, gam Alla jabii mo. ⁴An, moy laatidaa faa kiitodaa gollantoodo goddo? To oo darii, dum bo to o yanii, ka joomiraawo makko nun. O daroto bo, gam Joomiraawo e woodi baawde darnugo mo.

⁵Goddo e daari hande nyalaane nee do e buri nee to teddugo, oo to bo e

daari no nyalaade fu fotan nun. Sey moy fu anna to darii der hakkillo mum. ⁶Burontiroowo nyalaade e wada dum gam Joomiraawo. Nyaamoowo ko yidi fu, e wada dum gam Joomiraawo, oo yetta Alla. Mo nyaamataa huune fu bo e wada dum gam Joomiraawo, oo yetta Alla kanko bo. ⁷Gam walaa e meeden buurudo gam hoore mum, nun nun bo walaa maayoowo gam hoore mum. ⁸To een buuri, Joomiraawo nun buuranden, to en maayii bo, Joomiraawo on nun maayanden. To een buuri dum bo to en maayii, Joomiraawo laataniden. ⁹Gam Almasiihu maayii, o fintii bo gam o laa-too Joomiraawo wuurube e maayube fu.

¹⁰Amma an, gam ume kiitotodaa banniraawo maa goondindo? An bo, ume jawantodaa banniraawo maa goondindo? En fu, en daroyto yeeso hiitorde Alla, ¹¹gam e winnii:

Joomiraawo wi'i:

«Min, mii wuuri moy fu jiccoto yeeso am, delle fu teddinan am.»

¹²Den moy meeden fu toontanto hoore mum yeeso Alla.

Taa fergin banniraawo maa

¹³Gam majjum, en accee gaccontirgo. Ko haani gaden woni accen resango banniraabe ko ferginta be, be jana. ¹⁴Mii anni, mii tabbitini bo der kawtal men e Joomiraawo Yeesu, no nyaamdu walaa karmuñol e hoore mum. Amma to goddo e miili e woodi huune ko harmi, dow makko dum harmi. ¹⁵To gam sabbu nyaamdu, a accii berne banniraawo maa biisake, a tokkay laawol yidde. Taa accu gam nyaamdu maa, neddo mo Almasiihu maayi gam mum halka. ¹⁶Gam majjum, to on accee himbe bata kalluka dow ko laatanii on boodudum. ¹⁷Gam Laamaare Alla laataaki gam nyaamde e jarde, amma ne laati nun foonnitaare, e jam, e seyo dum Ruuhu Ceniido hokkata.

¹⁸Golliranoowo Almasiihu hande non, fottanan Alla, himbe bo yettan mo.

¹⁹Gam majjum, en dartee ko wad-data jam hakkune meeden, e ko mawn-inta goondinki moy meeden fu. ²⁰Gam sabbu nyaamdu, taa biisu golle Alla. E goonja, nyaamdu fu e laabi. Amma nyaamaa nyaamdu, den dum doyya goddo, dum woodaa. ²¹E dum woodi, to neddo yaku tew, to o yaru bo innabojam, o acca wadugo huune ko ferginta banniraawo makko. ²²Ko koolidaa dow haala ka fu, joga dum gam maa yeeso Alla. Barke laatanto mo gaccataako hoore mum dow ko o subu o wada! ²³Amma gadudo seko dow ko nyaamata, hitaama, gam joomum nyaamiray dum e goondinki. Nani bo, huune fu ko wadaaka e goondinki, laati nun hakke.

15 Enen be goondinki mum semmidi, e haani balliten be goondinki mum semmidaa. Haanay daarten ko fottanta en tan. ²Sey moy meeden fu darta ko fottanta banniraawo mum gam nafuwe makko e gam mawningo goondinki makko. ³Gam Almasiihu dartay ko welata dum. Amma hande no winnaa: «Jennooje yennanbe maa yanii dow am.» ⁴Ko artaa winnaa e dewte fu, winnaama gam janjingo en. Kanjum hokkata en munyal, e berde deyyude, een kedorii ko warata. ⁵Munyal e deyyitinki berne, diga Alla nun yiwata. Alla on hokka on laatodon miilo wooto hakkune mon. Dum laato deydey no Yeesu Almasiihu ekkitiniri on. ⁶Den on teddinan Alla, Baaba Yeesu Almasiihu, Joomiraawo meeden e berde goote, e daane woore.

Lenyi janani nanii linjiila

⁷Jabbontiree hakkune mon hande no Almasiihu jabborii on, gam teddujal Alla. ⁸Mii bata on no Almasiihu laatike jaggiido caka Yahuduube. O wadii dum gam o hebbina alkawal jal

Alla wadanno maamiraabe men gam o tabbitina Alla laati nun goonjaajo. ⁹Den be lenyi janani bo teddina Alla gam endam makko, hande no Dewtere wi'i:

«Mi maantete caka be lenyi janani, mi yiman, mi teddina inne maa.»

¹⁰Dewtere wi'i kade:

«Lenyi janani, belbeltee e himbe Joomiraawo.»

¹¹Kade:

«Onon be lenyi janani fu, Jettee Joomiraawo, Himbe fu yetta mo.»

¹²Annabi Esaaya bo wi'i:

«Yiwudo e lenyol Yesa waraan,

O ummoto gam o laamanoo himbe lenyi janani,

«Be jowan hoolaare maabe dow makko.»

¹³Alla mo tammuwe hebbina berde moodon seyo e jam gam goondinki mon. Tammuwe moodon beydoo der berde moodon diga e baawde Ruuhu Ceniido!

Pol e batana golle mum

¹⁴Banniraabe am, min e hoore am, mii hoolii, oon goodi ko woodi, oon keewi annal, on baawan ko hokkontiri saawari hakkune moodon. ¹⁵Amma der nokkuuje godde der derewol am jal, mi winnanii on e cuusal gam siwtorgo on ko annudon. Mi wadii dum sabbu moyyere ne Alla wadanimmi. ¹⁶O wadii am gollantoodo Yeesu Almasiihu caka be lenyi janani. Mii golloo hande Li-maamiijo. Mii waajoo be lenyi janani linjiila gam be laato sadaka belanka Alla, ka Ruuhu Ceniido laabini. ¹⁷Gam majjum, sabbu kawtal am e Yeesu Almasiihu, mi waawan ko jurorii golle am yeeso Alla. ¹⁸Gam mi suusataa batango goddum, to hinaa ko Almasiihu wadi diga e am, gam waddugo be lenyi janani dwtanoo Alla. O wadii dum diga haala am, e gadu am, ¹⁹non bo diga e baawde kaayeeffiji e haaynaareeji, e baawde Ruuhu Alla. Hande non baajoriimi linjiila

Almasiihu diga Urusaliima e nokkuuje piiltitiide dum, faa yottii leydi Illiriya. ²⁰Mi tinnake gam to mi waajoo linjiila to inne Almasiihu meedi noddeego. Mi wadii dum, gam mi yidaa mahugo dow dadfa goddo. ²¹Hande no Dewtere wi'i: «Be bataakano haala makko, yi'aan, be nanayno oo batanee, faamaan.»

Miilooji Pol

²²Golle am den nun hadimmi de duuddum warugo to moodon. ²³Amma jooni mi woodaa to gollotoomi, golle am heennyii der leyde dee, kade bo diga duubi duuddi nun jidumi warugo to moodon. ²⁴Mii yidi yaalugo on to mii yaha Espaniya. Mi joododoto e moodon sedfa, ballon am der jahaarjal am baawo de ji'umi on go hakkillo am fukkii. ²⁵Amma jooni mi yahan Urusaliima walloygo himbe Alla wonbe ton. ²⁶Goondinbe Maseduwaan e be Akaya hawritii ceede, gam be balla goondinbe talakaabe wonbe Urusaliima. ²⁷Be gadii dum e sago mabbe, e haani bo be gadana be dum. Gam to be lenyi janani hebii kujje ruuhunkeeje diga e Yahuduube, den e haani bo be balla be e jawdi mabbe. ²⁸To mi yottinii golle den, kokkumi ko hawritaa to haanuube dum yottoo, den mi yahan Espaniya, mi yaalan bo to moodon. ²⁹Mii anni to mii wara to moodon, mi waridan e barke Almasiihu fu.

³⁰Banniraabe, mii eela on gam sabbu Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu, e gam yidde ne Ruuhu hokkata: Ballee am hawre, oon eelanammi Alla. ³¹Du'ee gam mi daɗa e juude himbe Yahudiya be goondinay. Du'ee bo gam himbe Alla wonbe Urusaliima jaba ballal ŋal jaaranmi. ³²Hande non, to Alla e yidi, mi yottoto to moodon e welwelo, den mi siwtwo sedfa hakkune moodon. ³³Alla kokkoowo jam wonda e moodon, on fu. Aami!

Cannooje

16 Mii yowana on sakiike meeden Fiibi junjo, o laati nun gollotoodo der Eklesiya Kenkereya. ²Jabee mo e inne Joomiraawo hande no haani himbe Alla wada. Ballee mo dow huune ko o haajaa e mon fu, gam kanko bo, o wallii duuɓbe, min e hoore am bo o wallii am.

³Mii sannii Pirisilla e Akilas, gollidoobe e am golle Yeesu Almasiihu. ⁴Be kokkii ko'e mabbe gam be kisina yonki am. Min tan bane seedantooɓe dum, eklesiyaaji be lenyi janani fu e seedanoo be dum. ⁵Cannanee am goondinbe hawritintoobe wuro mabbe. Mii sanna Epaynetus, gido am. Kanko arti goondini Almasiihu der leydi Asiya. ⁶Mii sanna Mariyama, kokkudo hoore muudum sanne gam moodon. ⁷Mii sanna Andoronikus e Yuniyas, himbe lenyol am. Min e mabbe nun mabɓidanoo der kasu. Bee laatii lilaabe teddinaabe, be arti am bo goondingo Almasiihu.

⁸Mii sanna bo Ampiliyatus jidaado am sabbu kawtal amen e Joomiraawo. ⁹Mii sannii Urbanus, gollidoowo e meeden der golle Almasiihu, kanko e Estakis, gido am. ¹⁰Mii sanna Apelles goondindo Almasiihu e goonjaku. Mi sannii bo himbe wuro Aristobil. ¹¹Mii sanna Herodiyon, mo lenyol am. Mii sanna bo himbe wuro Narsisi hawtuube e Joomiraawo. ¹²Mii sanna Tirifen e Tirifos, rewbe gollantooɓe Joomiraawo puy. Mii sanna bo Persis, debbo jidaado, kokkudo hoore mum sanne gam golle Joomiraawo. ¹³Mii sannii Rufus mo Joomiraawo subii, e inna mum, laatiido inna am min bo. ¹⁴Mii sanna Asinkiriti e Felegon e Hermes e Patorobas e Hermas e goondinbe Yeesu wondube e mabbe fu. ¹⁵Mii sanna Filologus e Yuliya. Mii sanna bo Nere e sakiike mum, mii sanna

Olimpas e himbe Alla wondube e maɓbe fu.

¹⁶ Moy moodon fu sanna banniraawo mum e mammilontirgo, e yidde. Kawtal Eklesiyaaji Almasiihu fu e sanna on.

Haalaaji keennyitirdi

¹⁷ Banniraabe, nani do ko eelanmi on: kakkilane waddoobe ceennirgu caka mon. Kambe bee darta selingo on diga ekkitinol nol kebudon. Bododee be!

¹⁸ Gam himbe ben, Almasiihu Joomiraawo meeden bane be gollantoo, amma deedi maɓbe. E haalaaji belɗi, eytooji be jarbortoo himbe be walaa hakkillo.

¹⁹ Amma onon, himbe fu e anni habaru dowtaare moodon. Gam majjum mii seyarii on. Amma mii yidi laatodon hakkilbe dow wadugo ko woodi, laatodon bo laabube dow wadugo ko halli. ²⁰ Alla kokkoowo jam muunyitan Seydan yeeso sedfa ley koyde moodon. Moyyere Joomiraawo meeden Yeesu wonda e moodon!

²¹ Timote gollidoowo am sannii on. Lusiyus e Yason e Sosipater himbe lenyol am bo e sanna on.

²² Min Tertiyus binnudo derewol nol mi sannii on der kawtal meeden e Joomiraawo.

²³ Gayus, beero am, e beero goondinbe sannii on. Erastus cuudoowo ceede siire sannii on, e Kartus banniraawo meeden.

[²⁴ Moyyere Joomiraawo men Yeesu Almasiihu wonoo e mon on fu. Aami!]

Yettoore

²⁵ Yettoore laatanoo Alla! Oo woodi baawde semmidingo on der goondinki, hande no linjiila ka baajotoomi batiri. Linjiila kan laati nun habaru Yeesu Almasiihu, eka hollita laabi Alla cuudiidi diga dum booyi. ²⁶ Amma jooni dum hollitake. Dewte annabiibe e seedoo ka. Alla tabitiido batii ka anninee himbe lenyi janani fu, gam be goondina, be dowtoo.

²⁷ Alla tan woodi faamu. Tedduɗal laatanoo mo diga e Yeesu Almasiihu, faa abada. Aami!

Derewol aranol ɲol Pol wannani be

Korintu

Haala Pudfirka

Pol lilaado nun wannani be Korintu derewol mum aranol ɲol do hakkune duubi 54 e 55, baawo de o wadi duubi tati der wanjarde Efesu, Golle Lilaabe. 20.31. Wakkati mum Korintu laati nun wanjarde mawne der leydi Akaya. Derewol Golle lilaabe 18.1-18 e batana eno Pol yahiri Korintu e no o tiggiri eklesiya der siire nen.

Be Korintu wannaniino Pol, yami yande dow teegal, e dow yakkugo tew caafiranaadam tooruje. Pol wannanii be derewol ɲol do gam o toontoo yande mabbe. Berne makko biisakeno e habaruuji di o nani dow ceenniigu naatunu caka be Korintu, e jeddi tawaadi hakkune mabbe, e kade tooraaji godfi gonudi caka mabbe. O nani bo haala jeenu kalluju tawaanu caka mabbe, go bee jeedi, be baaway ko moyyini ka.

Ko jogii Pol dow be Korintu woni moyyingo goonki mabbe dow ko yaadataa e ko Alla yidi. Haalaaji di o batani der derewol makko e duudi, amma di fu huune gootum nun di cappii. Kan woni, haala joonne goondindo fottune.

Tokkontirki haalaaji

1. Toonti Pol dow ka o nani 1-6

Haala pudfirka 1.1-9

Ceenniigu der eklesiya 1.10-4.21

Toora dow joonne goondinbe 5.1-6.20

2. Toonti dow tooraaji feere feere 7-16

Banugo e joodaago banay 7

Woodugo hoore mum e kirtaari ceniini 8.1-11.1

Jikku kaanunu goondindo e woodi der eklesiya 11.2-34

Dokke Ruuhu, e no de gollirte 12-14

Haala pintol 15

Haalaaji cakitiidi e cannooje 16

Sannoore

1 Min Pol e banniraawo men Sosteni wannani on derewol ɲol. Min Pol noddaado gam laatoo lilaado Yeesu Almasiihu e muunyo Alla. ²Emen canna eklesiya Alla gonuka Korintu. Alla laabinii on gam on kawtii e Yeesu Almasiihu, onon noddaabe gam laatodon seniibe, noddoobe inne Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu to gonudon fu. Yeesu on laatii Joomiraawo mabbe, e Joomiraawo meeden. ³Alla Baaba e Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu wadana on moyyere, hokka on jam!

Pol e yetta Alla gam be Korintu

⁴Wakkati fu mii yetta Alla gam moodon sabbu moyyere makko ne o holliti on. O hollitii on ne gam on kawtii e Yeesu Almasiihu. ⁵Der kawtal e makko, on kebii huune fu, ko furi du, der haala, e der annal fu, ⁶edum hollita no on jabii seedaago amen haala Almasiihu no woodi. ⁷Kanjum acci on dulla dokkal Alla baa gootal, oon kedorii Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu wittaa. ⁸Kanko semmidinta on faa heen-nyitirde, gam laatodon be walaa gacce der nyalaane witooyo makko. ⁹Gam Alla laati nun koolaado, kanko noddudo on kawton e Biyiiko Yeesu Almasiihu, Joomiraawo meeden.

Hawre caka goondinbe

¹⁰Banniraabe, mii eela on e inne Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu, batee haala goota, to on ceenniree, gacfee hakkillo wooto e miilo wooto. ¹¹Banniraabe am, mi nanii diga e getti wuro Kolowe, kabe tawaade caka moodon. ¹²Ko jidum wi'ugo woni mi nanii moy moodon e wi'a min, mo Pol nun, goddo bo e wi'a: «Min, mo Apolos nun,» goddo feere kade e wi'a: «Min,

mo Piyer nun,» faa hanne goddo e wi'a: «Min, mo Almasiihu nun.»¹³ Almasiihu seennu nun na? Pol nun maayi gam mon dow leggal palaanjal na, naa e inne Pol nun gadiradon batisi?

¹⁴Mi yettii Alla gam mi waday baa gooto moodon batisi, to hinaa Kirispus e Gayus. ¹⁵Non non, goddo moodon waawataa ko wi'i wadaama batisi e inne am. ¹⁶Ee, goonja, mi wadii getti wuro Estefanas batisi. Baka don, mi annaa naa mi wadii goddo kade batisi. ¹⁷Almasiihu du lilay am gam mi wada batisi. Ko o lilanimmi woni, mi waajoo linjiila. To emi waajoo ka bo, mi wadirtaa dum e baawal haala, gam to maayde Almasiihu dow leggal palaanjal laato baanji.

Baawde Alla e annal mum

¹⁸Haala maayde Yeesu dow leggal palaanjal laati nun haanjaare dow gite halkooŋe, amma dow meeden enen hisinaabe, ka laati nun baawde Alla.

¹⁹Edum winnaa der dewtere:

«Mi halkan faamu faamuŋe, mi jirgitan annal annuŋe»

²⁰Den, toy wooduŋe faamu woni? Toy moodiŋe tawreeta woni? Toy waawuŋe jeddi der jamaanuuru nuu do woni? Alla bane wayliti annal himbe duuniyaaru nuu wadi njal haanjaare na?

²¹Himbe duuniyaaru nuu e faamu mum fu, annitay Alla no o holliti faamu makko. Dum laatake nun nun gam Alla e yidi hisingo goondinbe dum fu diga e waaji amen di wobbe daari haanjaare.

²²Goonja nun, Yahuduube e yama haaynaareji, Yunaninkeebe bo e darta annal.

²³Amma enen, habaru tiggol Almasiihu dow leggal palaanjal baajotoden. Yahuduube e daari dum ko ferginta be, Yunaninkeebe bo e daari dum haanjaare.

²⁴Amma be Alla noddi, baa bee Yahuduube, dum bo bee Yunaninkeebe, bee anni no Almasiihu laati nun baawde e annal Alla. ²⁵Gam haanjaare Alla e buri an-

nal neddo, kade bo, tampere Alla e buri semme neddo.

²⁶Onon banniraabe, daaree no Alla noddiri on onon e ko'e moodon, caka moodon, wooduŋe annal dow gite himbe, dum bo semmenteebe, maa bo be lenyi laamiibe, duudaa.

²⁷Amma Alla subii kaanjal duuniyaaru gam o sentina wooduŋe annal, o subii tampuŋe gam o sentina wooduŋe semme. ²⁸O subii ko walaa tedduŋal e jawniidum, e ko wattiraaka der duuniyaaru nuu, gam o yawna ko teddi, ²⁹gam to goddo hebu juraago yeeso Alla. ³⁰Kanko hawti en e Yeesu Almasiihu, go Yeesu laatanii en annal Alla, der makko kebuden goonjaaku e laabineego e rindineego diga hakke. ³¹To non «jurotoodo fu, juro gam kawtal mum e Joomiraawo», hande no winniraa.

No Pol waajorii be Korintu

2 Banniraabe, no garunoomi waajaago on haala Alla cuudiika, mi waajoraaki on e annal, dum bo e baawal batu.

²Mi yidayno waajaago on goddum feere to hinaa Yeesu Almasiihu e no o tiggiraa dow leggal palaanjal. ³Mi wonakeno to moodon e tampere, e kulol, mii diwina puy. ⁴Haala am e waaji am daraaki dow baawal haala e annal himbe. Edum darii dow ko Ruuhu Ceniido hollitinta e baawde, ⁵gam to goondinki moodon daroo dow annal himbe, amma dow baawde Alla.

⁶E nun fu, emen baajoo annal lugguŋal yeeso be goondinki mum semmidii. Amma annal himbe duuniyaaru nuu do bane men baajotoo, dum bo annal himbe halkooŋe wooduŋe baawde. ⁷Annal Alla kaayniŋal, cuudaniŋal himbe men baajotoo, njal o siriyani en diga duuniyaaru tagaaka, gam tedduŋal men. ⁸Baa gooto der semmenteebe duuniyaaru nuu anaano njal, gam to bee annunoo njal,

be tiggataano Joomiraawo mo teddujal dow palaajal. ⁹ Amma hande no winnaa: «Ko itere meeday ko yi'i, noppi bo meeday ko nani, ko hakkillo goddo yahay dow mum abada, kanjum Alla siriyanii yidube dum.»

¹⁰ Amma enen, Alla hollitii en dum diga e Ruuhu mum. Ruuhu on e widitoo huune fu, faa e luggudum Alla. ¹¹ Moy waawata ko anni neddo to hinaa yonki gonuki der joomum? Hande nun Alla bo, walaa annudoo mo to hinaa Ruuhu gondo der makko. ¹² Enen kan, ruuhu duuniyaaru bane kebuden, Ruuhu Alla nun, gam annen ko Alla wafani en e moyyere nun. ¹³ Men batirtaa dum bo e boliide de himbe duuniyaaru janjinta, amma e boliide de Ruuhu janjinta. Hande non men paaminirta hebuu Ruuhu, kujje ruuhunkeeje.

¹⁴ Mo hebay Ruuhu Alla waawataa ko jabi kujje Ruuhu, gam de laatani mo nun haanjaare. O waawataa ko anni de, gam e ballal Ruuhu tan de annitirtee. ¹⁵ Goodudo Ruuhu Alla e suttontira huune fu, amma kanko e hoore makko, walaa cuttontiroowo haala makko. ¹⁶ Edum winnaa der Dewtere: «Moy anni miilooji Joomiraawo? Moy tintinta mo gokka?» Amma enen, Ruuhu Almasiihu na'on der meeden.

GollantooBe Alla

3 Banniraabe, mi waaway ko baddi on hande hebuu Ruuhu Ceniido, doole mi badda on hande himbe duuniyaaru, e hande sukahon petton der goondinki Almasiihu. ² Gam majjum baajiimi on hande yarooBe kosam, hinaa nyaamdu tekkunol kokkumi on, gam on potanay njol taw. Faa jooni bo, on potanay njol, ³ gam jikku duuniyaaru nun jogii on taw. To nawniraagu e kabe e woni hakkune moodon, dum hollitintaa no jikku duu-

niyaaru nun jogii on na? Dum hollitintaa no balli moodon nun jaalii on na? ⁴ To oon ceenniri hakkune moodon faa moy moodon fu e wi'a: «Min mo Pol nun,» oya bo e wi'a: «Min mo Apollos nun,» dum hollataa no onon e be duuniyaaru fu on gootum nun na?

⁵ Moy nun Apollos laatii? Moy nun Pol laatii? Men laati nun gollantooBe Alla, be diga e muudum goondindon, jaka no Joomiraawo hokkiri moy mabbe fu. ⁶ Min, mi aawi, go Apollos misi diyam, amma Alla mawnini. ⁷ Hande non, aawudo e misudo diyam fu laataaki goddum, Alla mawnindo tan laatii goddum. ⁸ Aawudo e misudo diyam fu laati nun gootum, moy mabbe fu heban riiba jaka golle mum. ⁹ Gam minon men gollidooBe e Alla, onon laatii deme makko, e suudu makko maheteenjol.

¹⁰ Dow moyyere ne Alla wafanimmi, dadddumi daddda suudu, hande mahoowo annanaado. Jooni goddo feere e maha dow makka. Amma sey moy fu wafaa hakkillo dow no mahirta. ¹¹ Gam goddo waawataa ko dadddi daddda gokka to hinaa arana, kanka woni Yeesu Almasiihu. ¹² Wobbe e maha dow daddda kan e kanjeeri, wobbe e cardi, wobbe bo e kaay'e dime, wobbe bo e mahira ledde e fudo e yomme. ¹³ Nyalaane darjal, Almasiihu sumpitan golle moy fu, gam moy fu yiite foonnan golle mum, gam yiite hollan no golle moy fu wa'i. ¹⁴ Mo golle mum jabay yiite dow daddda, joomum heban riiba golle mum. ¹⁵ Amma mo golle mum yiite nyaami, dullan riiba mum, kanko o hisan, amma o nandan hande cuttaado e yiite.

¹⁶ Faa jooni on annitay onon nun laatii suudu Alla na? On annaa Ruuhu Alla na'on der moodon na? ¹⁷ To goddo halkii suudu Alla, Alla halkan joomum. Gam suudu Alla laati nun seniinu, onon nun bo laatii suudu makko.

¹⁸To goddo jammoo hoore mum. Miiludo e moodon e woodi faamu der jaamanuuru nuu do, sey o laattoo taw kaanjaado, gam o heba faamu goonjauu. ¹⁹Gam annal duuniyaaru nuu laati nun haanjaare yeeso Alla. E winnii der dewtere: «Alla nanjiran annuube e dabareeji maβbe.» ²⁰E winnii kade: «Joomiraawo e anni miilooji annuube, di laati nun baanji.» ²¹Gam majjum, to goddo juroro himbe, gam huune fu onon woodi. ²²Pol e Apollos e Piyer, ko woni der duuniyaaru, yonki e maayde, hanne e jaano fu, onon woodi. ²³Onon, Almasiihu jey on, Almasiihu bo, Alla woodi dum.

Lilaaβe Almasiihu

4 Min Pol e Appollos, daaree men hande gollantoobe Almasiihu, yowanaabe haala Alla cuudiika. ²Ko yidaa yi'ee dow yowaanaabe golle woni βe gada golle de βe jowanaa e hoolaare. ³Mi faalaaka baa to on kiitake am, dum bo to wobbe hiitake am. Min e hoore am bo, mi hiitataako hoore am. ⁴Baa to berne am gaccaaki am, dum yiday wi'ugo mii poonnitiido. Joomiraawo woni kiitotoodo am. ⁵Gam majjum, to on kiitee goddo ko wakkati yottoo, kedee faa Joomiraawo wara. Kanko wurtinta ko suudii der niwre, o hollita ko woni der berde himbe. Nyalaane majjum, moy fu heban yettoore kaananne mo to Alla.

⁶Banniraabe, haalaaji di batumi dow am e Apollos fu, gam moodon batumi di. Men jidfu nun tokkitodon koyde amen, golliron haala bi'uka to neddo yartoo ko winnaa. To on mawnitoree janjinoowo oo do, jawodon oo to. ⁷Den moy burnu maa dow wobbe? Ume goodudaa ko a hokka dum bane? To laatake a hokka dum nun, ume wadi go aa mawnitooroo dum hande a hokka dum bane?

⁸On kaarii ko, on kebii ko jawdi, on pudfii laamaago, men laamodaaki e mon! Kay, emen jidi laamodon, gam men laamodoo e moodon minon bo! ⁹Gam edum nandi hande minon lilaabe, Alla laatinii men sakitiibe. O nandinii men hande hiitaabe waree, ko duuniyaaru e malaykaabe e himbe e daara men. ¹⁰Minon men kaanjaama gam Almasiihu, amma onon oon goodi annal gam kawtal mon e Almasiihu. Minon men galaa semme, amma onon oon cemmidi. On teddinaabe, amma minon men jawaabe. ¹¹Faa e jooni, minon men dafaabe e dondaabe, funtu men goni, emen piyee, emen jiiloo toy fu. ¹²Emen golloo e ko'e amen hande maayooβe gam nyaannugo ko'e amen. To men jennaama, men barkidina, emen tooree emen munyi, ¹³to men batanaama kalluka, men toonto geeta. Men laatake buuri duuniyaaru, e tuuni ni himbe fu woppata.

¹⁴Mi winnanay on gam mi sentina on, amma gam mi waggina on, hande sukaabe am yidaabe. ¹⁵E nun fu, baa to oon goodi ekkitinoobe ujune sappo der goondinki mon Almasiihu, on goodaa baabiraabe duuβbe kan. Gam der kawtal moodon e Almasiihu, min on laatii baaba moodon diga e waaji linjiila. ¹⁶Gam majjum mii eela on, yemminee am. ¹⁷Kan wadi lilumi Timote biyam jidaado to moodon, koolaado der kawtal mum e Joomiraawo. O siwtoran on no tokkirmi Almasiihu, e ko baajotoomi nokku fu der eklesiyajji.

¹⁸E woodi mawnitiibe caka moodon, βee miiji mi warataa kade to moodon. ¹⁹Amma booyataa ko mi wara to moodon, to Joomiraawo e yidi. To mi warii, mi yidaa nanugo haala mawnitiibe βen tan, amma baawde maβbe. ²⁰Gam Laamaare Alla, hollitintaako e haala tan, amma e baawde. ²¹Ume bu-

rudon yidugo? Mi warida to moodon e sawru na? Naa e yidde e diggere?

Ko sentinii caka goondinbe Korintu

5 Men nanii huune centiniidum wadii caka moodon. Iri majjum meeday ko wadii baa caka heeferbe. Men nanii gooto moodon e yidi debbo baaba mum! ²Go oon juroro dum! Ko haanuno berde moodon biisoo, burtinon gadufo iri baadi bonni nii caka moodon.

³Min, mii wodfodii on e bannu, amma miilooji am e wondi e mon. Mi hiitake gadufo baadi ni hande mi na'on to moodon. ⁴De kawritidon fu, hakkillo am e wondi e moodon, gadee dum do e baawde Joomiraawo meeden Yeesu: ⁵gattee neddo on der juude Seyfan, gam suunooji bannu makko halka, amma yonki makko hisa der nyalaane garki Joomiraawo.

⁶E goonja, on goodaa laawol juraago! On annaa no yuufinirdum sedda yuufinan conni peen laawaani fu na? ⁷Laabinee ko'e moodon, ikkinee yuufinirdum kiiddum hakkune moodon, heba laatonon conni laawaani keyri, on galaa yuufinirdum. Oon laabi ko, gam Almasiihu jawgiiri Paska meeden hiisaama. ⁸Gam majjum, en nyaamee juulde Paska hinna e yuufinirdum kiiddum dum hal-lande e ganyaani. Amma nyaamen de e conni peen ni walaa yuufinirdum, laatiini alaama laabal e goonja.

⁹Mi wannaniino on der derewol am bi'umi, to on kawtee e wadoobe jeenu. ¹⁰Himbe duuniyaaru jeenoobe bane batananmi, to dum bo suunaabe, maa bo wuybe, to dum bo saafobe tooru-uje, gam to kambe nun batananmi, doole sey burtonon duuniyaaru. ¹¹Ko binnumi woni, to on kawtee e goddo noddeteedo goondindo, go emo laatii jeenoowo, to dum cuunaado, maa bo caafoowo tooru-uje, maa bo nyo'oowo himbe, dum bo

jaroowo bagi, to dum bo gujjo, baa nyaamde to on kawtee e iri makko.

¹²Ume faalii am e hiitaago himbe be goondinay? Onon yowanaa hiitaago wonbe caka moodon. ¹³Himbe be goondinay, Alla nun hiitotoo dum. Gam e winnaa: «Burtinee neddo kalludo caka moodon.»

Gaccontirgo hakkune goondinbe

6 To goddo mon e woodi haala gom e banniraawo mum, o suusan o yaara ka to hiitotoobe be duuniyaaru, be goondinay, o acca himbe Alla na? ²E goonja on annaa no seniibe nun hiitoytoo himbe duuniyaaru na? Den, to onon nun hiitoyto himbe duuniyaaru, noy tampirdon ko hiiti haalaaji petti? ³On annaa enen nun hiitoyto malaykaabe na? Gam ume tampeten ko hiiti haalaaji goonki ki jooni? ⁴Den, to haala gom wadii caka moodon, himbe be ekle-siya daaray goddum cuboton be kiitoo ka! ⁵Mii bata ka gam centon! E goonja on goodaa mo hakkillo baa gooto caka moodon, baawoowo ko hiiti haala caka banniraabe na? ⁶Goondindo e yaara goondindo bannu kiita to be goondinay!

⁷Maa to oon gaccontira, edum hollita no on tampii. Ume wadi on jabataa gadanedon ko woodaa? Ume wadi on munyantaa nyaameego amaana? ⁸Amma onon, oon parkana wobbe, oon nyaama be amaana, banniraabe moodon bo gadanton dum.

⁹On annaa be fonnitaaki naatataa der Laamaare Alla na? To on jammee ko'e moodon: Sobube, e saafobe tooruje e jeenoobe e luudiibe, ¹⁰e wuybe e suunaabe e yaroobe bagi, e nyo'oobe, e pasotoobe, be fu be naatataa Laamaare Alla. ¹¹Wobbe moodon laatakono hande non, amma jooni on lootaama, cenadon, on laatinaama foonnitiibe e baawde inne Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu, e Ruuhu Alla meeden.

Teddiniree Alla balli moodon

¹²Oon bi'a, oon goodi laawol wadugo huune fu. Gooṇa nun, amma huune fu bane nafata on. Mii woodi laawol wadugo huune fu, amma mi nootataako mi laato jeyaado majjum. ¹³Oon bi'a, nyaamdu wadaaka maa gam reedu, reedu bo gam nyaamdu. Gooṇa nun, amma Alla halkan dum dum fu didum. Bannu bii aadama tagaaka gam wadugo jeenu, ṅol laatani nun Joomiraawo, Joomiraawo bo gam maggol. ¹⁴Hande nun, Alla pintindo Joomiraawo meeden e maayde, fintinan en enen bo e baawde mum.

¹⁵E gooṇa, on annaa balli moodon laati nun jokkulal gootal der bannu Almasiihu na? Den, e haani mi etta jokkulal Almasiihu mi laatina jokkulal jeenoowo na? Wadataako! ¹⁶E gooṇa on annaa kawtuḍo e debbo jeenoowo fu, laatake bannu gootol e makko na? E winnaa: «Be fu dido, be laatoto bannu gootol.» ¹⁷Amma kawtuḍo e Joomiraawo laatoto ruuhu gootu e makko.

¹⁸Boddodee haala jeenu fu. Hakke de neddo wadata fu, meemataa bannu mum, amma gaduḍo jeenu, wadii hakke der bannu mum. ¹⁹On annaa balli moodon laati nun suudu Ruuhu Ceniido gondo der moodon, mo Alla hokki on na? On jeyaa ko'e moodon, ²⁰gam Alla soodirii on e huune tedduḍum. Gam majjum, teddinee mo e balli moodon.

Toonti yande dow teegal

7 Jooni kan mii yidi toontaago on yande de binnandon am. E gooṇa, e dum woodi to gorko meemay debbo. ²Amma, gam to on gonee der jeenu, e haani gorko fu e woodi debbo mum, debbo moy fu bo, e woodi gorko mum. ³Gorko huntana debbo haaje mum, debbo bo hande nun. ⁴Debbo jeyaa

bannu mum, gorum jey ṅol. Gorko bo hande non, jeyaa bannu mum, debbo mum jey ṅol. ⁵To on calontiree dow kawtal balli moodon, sey to on nannantiri dow majjum der wakkati sedda gam du'aago. Baawo majjum, kawtee kade gam to Seydan jarboo on dow tampere jogaago ko'e mon.

⁶Ka batumi on do, doole bane, saawari nun. ⁷Mii yidi himbe fu laato hande am, amma moy fu bane Alla hokki dum. Moy fu e dokkal muudum non, oo do hande nii, oya bo hande nun.

⁸Mii yidi wi'ugo be banjay e be banjaaka, e gowniibe, edum woodi be joodoo hande am. ⁹Amma to be baawataa ko jogii ko'e mabbe, be banjontira. Banjontirgo e furi wonaago der suunooji.

¹⁰Banjontirbe, mii hokka be dooka, to am bane ka yiwi, amma to Joomiraawo: debbo haanay saloo gorum. ¹¹To o salake bo, sey o joodoo nun nun, maa bo o naara e goriiko. Nunnun gorko bo, haanay seera debbo mum.

¹²Amma dow horiibe, min nun batata kaa do, Joomiraawo bane. To goondindo e woodi debbo mo goondinay, go debbo on nootii wondugo e makko, to o seeru mo. ¹³Non non nun bo, to debbo goondindo e woodi gorko mo goondinay, to gorko on nootake wondugo e makko, to o saloo mo. ¹⁴Gam gorko mo goondinay senaama gam debbo mum, nun bo debbo mo goondinay senaama gam gorko mum. To hinaa nun, biibe mabbe laatataako seniibe, nani bo fee ceniibe. ¹⁵Amma mo goondinay, to e yidi seerugo goondindo, o seera. Den fu goondindo, debbo, to dum bo gorko, doolaaka joodoo der teegal mum, Alla noddu en nun gam gonoden der jam. ¹⁶Debbo, aa anni naa a hisinan gorko maa na, nun bo gorko, aa anni naa a hisinan debbo maa na?

Moy fu wonoo hande no Joomiraawo noddiri dum

¹⁷To non, moy fu wonoo hande no Joomiraawo hokkiri dum, moy fu wonoo der goonki ki wonuno go Alla nodda dum. Kanjum umuranmi der eklesiyaaaji fu. ¹⁸Juulniido go Alla noddi dum, wonoroo nun nun, mo juulnaakino bo go Alla noddi dum, wonoroo nun nun. ¹⁹Juulnaago e dullere juulnaago fu, laataaki goddum, sey tokkugo umurooje Alla. ²⁰Moy fu wonoro hande no laatinoo go Alla nodda dum. ²¹To jeyaado nun laatinoadaa go Alla noddu maa, taa accu dum billee. Amma to a hebii laawol no dimdirtaa, taa yeeba dum. ²²Gam jeyaado mo Joomiraawo noddi, laatake dimo gam Joomiraawo. Dimo mo Alla noddi bo, laatake jeyaado Almasiihu. ²³On coodiraama e huune ko teddi. Gam majjum, to on laatinee ko'e mon jeyaaɓe himbe. ²⁴Banniraabe, moy fu wonoro yeeso Alla, hande no laatinoo go o noddee.

Baɗugo dum bo joodaago nun nun

²⁵Dow himbe ɓe meeday baɗugo, dum bo baɗeego, mi woodaa umuroore gom yiwne to Joomiraawo, amma mi batan ko miilumi, min mo Joomiraawo yurmii, wadimmi koolaado. ²⁶Mii miila to neddo wonake non, dum buran woodugo, sabbu tooraaji di jooni. ²⁷Baɗudo, to seeru, mo baɗay bo to daartu baɗugo. ²⁸Amma baɗudo waday gacce, gatol bo to baɗaama, waday gacce. Amma annee no baɗube e woodi fillaaje der goonki mum. Kanji bo woni mi yidanaa on. ²⁹Banniraabe, ko jidum batugo on nani: Wakkati juutaa, gam majjum, baɗube laato hande ɓe baɗay, ³⁰wulloobe laato hande ɓe bullataa, seyotoobe wada hande ɓe ceyataako, soodoobe bo wada hande ɓe goodaa goddum, ³¹seyortoobe

jawdi duuniyaaru, wonoo hande ɓe ceyataako, gam duuniyaaru nuu do faanake heennyugo.

³²Ko jidumi woni, burtofon e sugullaaji. Mo baɗay e hiinnitano golle Joomiraawo, ko fottanta Joomiraawo tan o dartata. ³³Amma baɗudo, hakkillo mum, to kujje duuniyaaru wonoto, ko welata debbo makko o dartata, ³⁴hakkillo joomum seennake. Hande non bo, mo baɗaaka, hakkillo mum to kujje Joomiraawo wonoto, gam bannu e yonki makko fu laato ko senaa. Amma baɗudo, hakkillo mum to kujje duuniyaaru wonoto, ko welata goriiko o dartata.

³⁵Mi batay ka, gam mi fergina on, amma gam wallugo on batanmi ka. Mii yidi gonodon der goonki kaanuki, tokkodon bo Joomiraawo e ɓerde goote.

³⁶To goddo e woodi dabɓere mum, go o yidaa sentingo mo diga o baɗay mo, o wada ko o yidi. O baɗa mo, o farkay to o baɗii mo. ³⁷Amma to gorko wadi niiya der ɓerne mum, hinaa e doole, laato bo o waawan ko jogii hoore makko, o baɗay, o wadii ko woodi. ³⁸Baɗudo dabɓere mum wadii ko woodi, amma mo baɗay mo, wadii ko ɓuri woodugo.

³⁹Debbo baɗaado laati nun kabbaado to goriiko e wuuri. Amma to goriiko wu-uraa, o rindii, o waawan ko etti mo o yidi fu, amma tawee der laawol Joomiraawo nun. ⁴⁰Dow miilo am, to debbo joodake baɗaaka, o buran hebugo seyo. Miilooji am nun batanmi don, mii miila bo mii woodi Ruuhu Alla.

Toonti yande dow tew caafiranaadum tooruuje

8 Jooni faa mi toontoo yande moodon dow tew caafiranaadum tooruuje. Gooɗa nun, en fu, een goodi annal. Annal e wadda manɗu hoore, amma yidde woni ko jaarata eklesiya yeeso. ²Neddo miijudo e anni, joomum annaa taw no

haani anniree. ³ Amma neddo fu jidudoo Alla, Alla e anni dum.

⁴ Dow yakkugo tew caafiranaadum tooruuje, een anni tooruure laataaki goddum der duuniyaaru, Alla gooto tan woni. ⁵ Himbe e saafa tooruuje de dow e de ley. E goonja, saafeteebe duubbe e wi'eteebe joomiraabe duubbe na'on. ⁶ Amma e nun fu, enen kan, Alla gooto tan woni, Baaba tagudo huune fu, mo gam mum buuruden. Kade bo Joomiraawo gooto tan woni, Yeesu Almasiihu mo huune fu laatorii e mum, e mo gam mum kebuden yonki.

⁷ Amma himbe fu bane anni goonja kaa don. Wobbe woowunoobe tooruuje, e yakka tew caafiranaadum tooruuje, go miilooji berde mabbe tampudi e hiitoo be. ⁸ Nyaamdu beydantaa en goddum to Alla. To en nyaamii, dum nafataa en goddum, to en nyaamay bo, dum buytataa en goddum.

⁹ Amma kakkilee to dimaaku moodon doyya be goondinki mum semmidaa. ¹⁰ An goodudo annal, to goddo yi'ii maa aa nyaama to tooruure saafetee, hakkillo makko tampujo hokkan mo o nyaama kanko bo. Den fu, der cuudiidum berne makko, nafa caafiranaaka tooruure bane o nyaami na? ¹¹ Den banniraawo tampudo halkan gam annal maa, kanko mo Almasiihu maayi gam muudum halka gam annal maa. ¹² To oon gada hakke dow banniraabe moodon be goondinki mum semmiday hande nun, oon nawna miilooji berde mabbe, hakke nun gadoton don dow Almasiihu. ¹³ Gam majjum to nyaamdu nun doyyata banniraawo am, mi yakkataa kade tew abada, gam to mi doyyu mo.

Ko haanani lilaado

9 Mi jeyaa hoore am na? Mi laataaki lilaado na? Mi yi'ay Joomiraawo meeden Yeesu na? Diga golle de gollanimi Joomiraawo bane goondinirdon na?

² Baa to wobbe daaray am hande lilaado, to moodon kan, mi lilaado nun, gam onon laati ko hollitinta no Joomiraawo nun lilimmi.

³ Daa ko bi'anmi yidube gaccaago am: ⁴ Men kaanaa nyaamugo e yarugo der golle amen na? ⁵ Men kaanaa woositaago e rewbe goondinbe hande no lilaabe wobbe, e miiraabe Joomiraawo, e Kefas wadata na? ⁶ Min e Barnabbas tan nun haani golloo gam nyaannugo ko'e amen na? ⁷ Soogeeru nuye hafata konu e nyaanna hoore mum bo? Demoowo moy woni mo nyaamataa bibbe gesa mum? Moy woni duroowo mo yarataa kosam darne mum?

⁸ Ka batanmi do, dow miilooji himbe bane dum yiwi, tawreeta bo batii dum. ⁹ E winnaa der tawreeta: «Taa habbu hunnuko gaari gollotooni der nafa.» Ga'i demooji nun Alla batani ka na? ¹⁰ E goonja enen bane batanaa ka na? Enen nun batanaa haala ka, gam demoowo e duggoowo fu wada golle muudum e miiliri hebugo gedu mum. ¹¹ Men aawii der moodon kujje ruuhunkeeje. To men duggii jawdi ni goodudon, ko mawni nun na? ¹² To wobbe e woodi laawol dow moodon, minon, men buraa be woodugo njol na?

Amma minon, men nafitoraaki baawde amen. Men munyanii huune fu gam to men paddoo linjiila Almasiihu yahugo yeeso. ¹³ E goonja, on annaa gollotoobe der suudu Alla e heba nyaamdu mum der ko sakkete na? On annaa bo no gollotoobe der wuudirde sadakaaji, der don nun hebata gedu mum na? ¹⁴ Hande non bo, Joomiraawo batii waajotoobe linjiila, heba nyaamdu mum diga waaji linjiila.

¹⁵ Amma min, mi nafitoraaki kujje dee fu, to mi winnii ka bo, gam mi heba de bane. Gomma mi maaya, mi nootataako goddo hadanmi juraago dow majjum. ¹⁶ Gam waajaago linjiila laatanaaki am

juro, doole nun mi waajoo ka. Bone woodanimmi to mi waajaaki ka! ¹⁷To e anniya berne am nun gadiranmi golle den, mi heban riiba am. Amma min bane subí, mi yowana de nun. ¹⁸Den fu, ume woni riiba am? Riiba am woni waajaago linjiila hinaa gam joddi. Mi dartay nafi-toraago ko haani mi heba gam gollal njal.

¹⁹Mii dimo dow himbe fu, amma mi laatinii hoore am jaggantoodo himbe fu, gam mi hebana Almasiihu dñuúbbe maábe. ²⁰To mi na'on caka Yahudu-ube, mi wada hoore am hande Yahudu-ujo, gam mi heba be. To mi yahii to tokkúbe tawreeta, mii wada hoore am hande tokkudo tawreeta, gam mi heba be, baa to mi tokkay tawreeta. ²¹Hande nun bo to mi yahii to be annaa tawreeta, mii wada hoore am hande mo annaa tawreeta, gam mi heba be, dum yiday wi'ugo mi tokkay tawreeta Alla, gam der umuroore Almasiihu gonumi. ²²To mi yahii to goondinbe tampube, mii wada hoore am hande tampudo, gam mi heba be. Walaa fu no mi laatinay hoore am dow himbe fu gam mi hisinira wóbbe maábe, baa no wadi fu. ²³Dum fu, mi wadii dum gam linjiila, gam mi heba gedu am der barke makka.

²⁴E goonja, on annaa himbe fu nun doggata der jayri, to wadoobe dadon-tiro doggata na? Amma e non fu, gooto maábe tan nun hebata ko resaa on. Gam majjum, doggee gam kebal. ²⁵Jidfo dadugo der doggudu fu, sey elta bannu mum der huune fu. Kambe, bee gada dum gam hebugo kebal meetalol day-loowol, amma enen, een tammi hebugo meetalol njol daylataa. ²⁶Gam majjum to emi dogga, gam baanji bane dog-ganmi, to emi lukka bo, dow hennu bane lukkanmi. ²⁷Amma mii gollina bannu am e naawdum faa mi jaaloo njol, gam mii hula mi dulla hebugo yetteego baawo baajiimi wóbbe linjiila.

To on caafee tooruuje

10 Banniraaábe, mii yidi paamon dum do: baawo no kaakiraaábe meeden wurtii Misira, der wakkati Muusa, be fu be gonake ley duulere ar-danii ne be, be fu bo, be jolii maayo. ²Be fu be gadaanaama batisi der duulere e der maayo sabbu kawtal maábe e Muusa. ³Kade bo, be fu be nyaamii nyaamdu ruuhunkewol gootol, ⁴be fu be jarii jaram ruuhunkejam gootam, burtiidam e tepaare ruuhunkeere, jaadannoore e maábe. Tepaare nen woni Almasiihu. ⁵Amma e non fu, dñuúbbe maábe, Alla yerdaaki dum. Be baraama der ladde.

⁶Huune dum fu, laatanake en misaalu gam to en tokkee jidaadi yonki meeden, hande no maábe. ⁷To on laatee saafóobe tooruuje hande no wóbbe maábe wadi, hande no winnaa: «Himbe joodii nyaami yari, den be ummii gam be pija fijo jaayno.» ⁸To on naatee jeenu hande no wóbbe maábe wadi. Faa himbe ujune laso e tato maayi nyalaane woore. ⁹To on jarbee Joomiraawo hande no wóbbe maábe wadi, ko bolle halki be. ¹⁰To on dumbitee hande no wóbbe maábe wadi, go malaykaajo maayde halki be.

¹¹Huune dum fu, tawii be gam keben misaalu. Dum winnaama bo gam keben hakkillo, enen wonube der wakkatiiji cakitiidi. ¹²Gam majjum, miiludo e darii fu, wada hakkillo to yanu. ¹³Jarbeeji walaa di kebedon, di wóbbe hebayno. Alla e laatii koolaado, o accataa jar-bedon bura semme mon. To di garii bo, o hokkan on laawol no munyirton, e no burtortodon e majji.

¹⁴Gam majjum, banniraaábe am yidaábe, boddodee caafol tooruuje. ¹⁵Mii badda on hande woodube hakkillo, onon e ko'e moodon biditee ko batumi. ¹⁶Jarirgel hiraane seniine njel jetteten Alla gam mum, njel hollitintaa en kawtii e yiyam Almasiihu na? Peen

ceenneten een nyaama, ɲa hollitintaa en kawtii e bannu Almasiihu na? ¹⁷ Peen ɲan laati nun goota, nun nun enen bo, no duudirden fu, en laati nun bannu gooton, gam en fu, een keba gedu meeden e peen goota ɲan.

¹⁸ Daaree Isira'iilaabe: himbe maɓbe nyaamooɓe sadakaaji cakkanaadi Alla, ɓe goodaa kawtal e Alla cakkanteedo sadakaaji din na? ¹⁹ Ko jidum wi'ugo woni: Tooruure e tew ko ne saafiranaa e laatii godɗum? Aawo! ²⁰ Amma, ko heeferbe saafirta, ginnaaji ɓe caafanta d̄um, Alla bane. Nani bo mi yidaa oon goodi kawtal e ginnaaji. ²¹ On baawataa ko yariri jarirgel Joomiraawo, jariron bo ɲel ginnaaji, on baawataa ko nyaamidi e Joomiraawo, nyaamidon e ginnaaji bo. ²² Naa en jidu nun ummingo nawniraagu Joomiraawo? Een ɓuri mo semme na?

Teddinee Alla der huune fu

²³ Gooɲa nun: «Huune fu e dagii». Amma huune fu bane nafata. «Huune fu e dagii,» amma huune fu bane yaarata eklesiya yeeso. ²⁴ To godɗo moodon daartu ko nafata d̄um kan tan, amma ko nafata wobbe bo.

²⁵ Ko sippetee der luumo fu, on baawan ko nyaami d̄um, to on daartee annugo to d̄um yiwi, gam berde mon e gaccoo on. ²⁶ Gam: «Leydi e ko woni e mayri fu, Joomiraawo jey.»

²⁷ To mo goondinay noddinii on nyaamde, go nootidon noddooɓe makko, nyaamee ko o resani on fu e jam, to on biditee d̄um gam berde moodon e gaccoo on. ²⁸ Amma to godɗo wi'ii on: «Tew d̄um do caafiranaadum tooruure nun,» den kan, to on nyaamee gam sabbu ceedindo on, e gam sabbu cuudiidum ɓerne. ²⁹ Mi batantaa do miilooji berde mon, amma di oya. E gooɲa, gam ume miilooji ɓerne godɗo hiitotoo dimaaku am? ³⁰ To mi yettii Alla dow nyaamdu am, gam ume

gacceteemi dow nyaamdu nu jettumi Alla gam mum?

³¹ Gam majjum, on nyaaman nun, on jaran nun, ko gadoton fu de, gadee d̄um gam teddinon Alla. ³² To on laatane Yahuduube e Yunaninkeebe e eklesiya Alla fergere. ³³ Laatee hande am, gam dow huune fu, mii darta fottango himbe fu, mi dartataa ko nafatammi min tan, ko nafata himbe fu dardanmi, gam ɓe kisa.

11 Yemminee am hande no min e hoore am yemminiranmi Almasiihu.

Ekkkitinol dow fiilaago

² Mii yetta on gam oon ciwtorammi wakkati fu, e kade bo gam oon jog-gii ekkitinooje hande no ekkitinirmi on.

³ Mii yidi bo paamon no Almasiihu nun woni hooreejo dow gorko fu, gorko bo woni hooreejo dow debbo, Alla bo woni hooreejo Almasiihu. ⁴ To gorko e du'oo, d̄um bo e wada annabaaku, go e suddii hoore mum, o teddinay hooreejo makko.

⁵ Amma to debbo kan e du'oo, d̄um bo e wada annabaaku, go fiilaaki, o teddinay hooreejo makko, oo nandi e pemmiido laabune. ⁶ Gam to debbo fiilaaki, sey o hesa gaasa makko. Amma to hesugo gaasa, d̄um bo femmugo ka e sentinoo mo, den fu, o fiiloo. ⁷ Gorko haanay sudda hoore mum gam o laati nun nandi Alla e tedduɲal mum. Amma debbo, laati nun tedduɲal gorko. ⁸ Gam gorko bane yiwi e debbo, debbo nun yiwi e gorko,

⁹ gorko bane tagaa gam debbo, debbo nun tagaa gam gorko. ¹⁰ Gam daliila malaykaabe, debbo fiiloo gam hollita baawde mum. ¹¹ Hande no Joomiraawo resiri, debbo wonataako to gorko walaa, gorko bo wonataako to debbo walaa.

¹² Gam hande no debbo yiwiri e gorko, non non nun gorko bo rimiraa e debbo. Amma d̄um fu, to Alla d̄um yiwi.

¹³ Miilee onon e ko'e moodon: E woodi debbo e du'oo, o fiilaaki na? ¹⁴ Tawaɲal

hollataa to gorko yoofitii gaasa mum, femmay ka, edum sentinii na? ¹⁵ Amma to debbo, teddujal muudum nun, gam o hokkaama gaasa juutuka hande fiilaanu. ¹⁶ Jiddo yeddugo ka fu, baa minon, baa eklesiya Alla, en goodaa tawaanjal njal don.

Hiraane Joomiraawo seniine

¹⁷ Woodi ko jidum batugo on kade dow haala no kawritirton. Dow majjum mi waawataa ko mani on, gam no kawritirton laataaki gam jaarugo on yeeso, amma gam wittingo on baawo. ¹⁸ Taw, mi nanii to on kawtii, hunnuko wooto walaa hakkune mon, mi hoolake bo haala kan gokka mum, goonja nun. ¹⁹ Haani du ceenniigu laato caka moodon, gam heba goonjaabe wurtoo e moodon. ²⁰ To on kawritii, hiraane Joomiraawo bane nyaamoton. ²¹ Gam to on kawritii oon nyaama, moy moodon fu, e yawdanoo nyaamugo nafa mum, den tawaa wobb'e e rafaa, wobb'e bo bagi e doyyi dum. ²² E goonja on goodaa cuudi to haani nyaamon, jaron na? Naa on jawu nun eklesiya Alla? On jidu nun sentingo talakaaabe na? Ume bi'anmi on? Mi yetta on na? Mi waawataa ko yetti on dow majjum.

²³ Min, diga Joomiraawo nun kebumi ko jottimmi on: Jemmaare ne der muudum Joomiraawo meeden Yeesu jammaa, o etti peen, ²⁴ o yetti Alla, o njappiti na, o wi'i: 'Dum do woni bannu am kokkaanjol gam moodon. Gadee dum, oon ciwtorirammi. ²⁵ No be keen-nyii, o etti jarirgel innabojam, o wi'i: Jarirgel njel woni alkawal kesal tabbitiniraanjal e yiy'am am. De jaroton dam fu, jaree dam, oon ciwtorirammi. ²⁶ De nyaamoton peen oon jara der jarirgel njel fu, oon baajoo wa don haala maayde Joomiraawo faa de o wittooy.

²⁷ Gam majjum, neddo fu yakkudo peen, yariri jarirgel Joomiraawo hande

no haaniray, wadii hakke dow bannu Joomiraawo e yiy'am mum. ²⁸ Gam majjum, moy fu widitoo hoore mum go yakka peen, yara bo der jarirgel njel. ²⁹ Gam neddo yakkudo peen, yari der jarirgel njel, go suttontiray ko woni bannu Joomiraawo, o foodanan hoore makko kiita diga nyaamde e jarde makko. ³⁰ Gam majjum wadi ko duubb'e moodon laatii nyawbe e moofidinbe, duubb'e bo maayi. ³¹ To en biditake ko'e meeden, en kiitataake. ³² Amma Joomiraawo e hiitoo en gam o elta en, wara doyyideden kiita e himbe duuniyaaru.

³³ To non, banniraabe am, to on kawritii gam nyaamon hiraane Joomiraawo, kedontiree. ³⁴ To woodi e moodon mo rafo wadata, joomum nyaama diga wuro mum, gam to kawtal moodon waddana on kiita. Dow ko horii fu, to mi warii, mi laabinanan on dum.

Dokke Ruuhu Ceniido

12 Banniraabe, dow haala dokke Ruuhu Ceniido hokkata, mi yidaa dullon annal dow mum. ² Ciwtoree, den ko on goondinayno, on poodeno far to tooruuje muume. ³ Gam majjum wadi ko mii yidi paamon dum do. Walaa bi'ooowo Yeesu laati nun naalaado to Ruuhu Alla o batirta ka, kade bo walaa bi'ooowo Yeesu laati nun Joomiraawo to joomum woodaa Ruuhu Ceniido.

⁴ Dokke Ruuhu Ceniido feere feereeje nun woni, amma Ruuhu on gooto nun. ⁵ Golle feere feereeje nun woni, amma Joomiraawo majje laati nun gooto. ⁶ Baawal golle feere feereeje nun woni, amma Alla gooto on wadata huune fu der moy fu. ⁷ Moy fu hebii kokkal kollitoowal baawde Ruuhu, nafoowal himbe fu. ⁸ Ruuhu hokkata oo do dokkal batugo e hakkillo, o hokka oo to dokkal batugo e annal. Ruuhu gooto on wadata dum. ⁹ Kanko on hokkata oo do goondinki,

oo to nyawtugo nyawbe, ¹⁰o hokka oo do baawde wadugo haaynaareeji, oo to baawde wadugo annabaaku, oo do baawde annitingo ko warata diga Ruuhu, oo to baawde batugo e delle Ruuhu, goddo bo o hokka dum baawde nantingo delle den. ¹¹Ruuhu gooto on tan wadata dum don fu, o seennirana moy fu dokkal hande no o yidiri.

Jokkule duudde der bannu gootol

¹²Hande no bannu laatorii gootol baa no jokkule duudde nol woodi, nun bo, jokkule duudde laatorii bannu gootol. Non Almasiihu bo wa'i. ¹³Gam en fu, en kebii batisi diga e Ruuhu gooto gam laa-toden bannu gootol, Yahuduube e Yunaninkeebe, maccuube e rimbe, en fu en jarinaama Ruuhu gooto on.

¹⁴Bannu neddo laataaki jokkulal gootal, amma jokkule duudde. ¹⁵To koyjal wi'i: «No mi junjo bane, mi jeyaaka e bannu,» e nun fu jal jeyaaka e bannu na? ¹⁶Naa to nowru wi'i: «No mi laataaki itere, mi jeyaaka e bannu,» dum hadan ne jeyeego e bannu na? ¹⁷To jokkule bannu fu laatake gite, noy neddo nanirta? Naa to de fu de laatake nowru, noy neddo luuttirta? ¹⁸Amma, Alla resii jokkulal baanjale fu der bannu, hande no o yidiri. ¹⁹To jokkule fu laatakeno gootal, noy bannu laatonoo? ²⁰E goona, jokkule e duudi, amma de fu, de laati nun bannu gootol.

²¹Itere waawataa ko wi'i junjo: «Mi woodaa haaje maa». Hoore bo waawataa ko wi'i koyde: «Mi woodaa haaje moodon». ²²Amma, jokkule bannu daaraade e buri tampugo, kanje bo dee nafa. ²³Jokkule de daareten walaa teddujal, kanje buruden teddingo. Jokkule de centirten bo kanje buruden hakkilango. ²⁴Jokkule meeden godde en kaajaaka hakkilango dum. Alla hawtii jokkule fu, hokki burude faandugo, teddujal, ²⁵gam

to ceennirgu wadu der bannu, o acci jokkule fu e wallontira hakkune mum. ²⁶To jokkulal gootal e naawee, de fu de nana naawdum e maggal. To jokkulal gootal teddinaama, de fu de maata welwelo e maggal.

²⁷Onon, on laati nun bannu Almasiihu, moy moodon fu laati nun jokkulal bannu makko. ²⁸Hande nun Alla resiri himbe der eklesiya mum. Aran, lilaabe, didawre annabiibe, tatawre janjinoobe, baawo majjum wadoobe haaynaareeji, e nyawtoobe nyawbe, e faabotoobe, e ardiibe, e batoobe delle Ruuhu. ²⁹Himbe ben fu laati nun lilaabe na? Naa be fu bee annabiibe nun? Naa be fu bee janjinoobe nun? Himbe fu nun wadata haaynaareeji na? ³⁰Himbe fu bane hokkaa baawde nyawtugo nyawbe, be fu bane hokkaa baawde batugo e delle Ruuhu, be fu bane bo hokkaa baawde nantingo delle den. ³¹To non, tinnee daartee dokke burude nafugo. Jooni mi hollan on laawol burjol woodugo.

Yidde

13 Baa to mii waawi batugo delle himbe e delle malaykaabe fu, to mi walaa yidde, mi laati nun hande lenjuru piyeteenu, dum bo hande rimmo baggu. ²To Alla hokkii am dokkal wadugo annabaaku, to mi hebii annal dow siiriiji e dow huune fu, dum bo to mii woodi goondinki faa mi sottina baalle, amma mi woodaa yidde, mi laataaki godfum. ³Baa to mi hokkii jawdi am fu talakaabe, mi sakka bannu am bo wuudee yiite, to mi woodaa yidde, dum nafataa am.

⁴Goodudo yidde e woodi munyal, nee hebbi neddaaku. Yidde walaa nawni-raagu, ne jurataako, ne woodaa manju hoore. ⁵Goodudo yidde wadataa ko sentinii, o dartataa ko nafata mo tan, o monnortaako goddo, o jogataako hallande. ⁶Goodudo yidde seyortaako ko halli,

amma e seyoroogoona. ⁷Oo yaafoo huune fu, oo hooloo huune fu, oo hedoo Alla der ko waroyta, oo munyana huune fu.

⁸Yidde heennyataa faa abada. Annabaaku heennyan, batugo e delle feere feereje heennyan, annal bo heennyan. ⁹Annal meeden laabidaa, annabaaku meeden bo laabidaa. ¹⁰Amma to huune fu laabinaama, ko laabaa fu majjitan.

¹¹No laatinoomi suka, mi batii hande suka, mi miijono hande suka, jiidde am bo hande jiidde suka. Amma no mawnumi, mi accii golle sukaaku. ¹²Jooni en ji'ataa taw huune fu e laabal, dum nandi hande daanorgal nibbuŋal nun daanortoden. Amma wakkati waraan, en ji'an e gite meeden deydey. Jooni taw annal am laabay, amma wakkati waraan de annanmi faa laaba, hande no Alla annirimmi.

¹³Den, huune tati woni ko tabitii, goondingo, e hedaaŋo moy'ere Alla, e yidde. Amma yidde buri dum dum fu mawnugo.

Gollirgo dokke Ruuhu Ceniido

14 To non, daartee yidde. Daartee bo dokke Ruuhu Ceniido, hakko du dokkal annabaaku. ²Batoowo e delle Ruuhu, Alla nun joomum baddata, himbe bane. Gam goddo faamataa ka o batata, Ruuhu nun hokkata mo haalaaji Alla cuudiidi. ³Amma gadoowo annabaaku wallan nun wobb'e mawnugo der goondinki, e tiidina be, e hokka be semme. ⁴Batoowo e delle Ruuhu, semmidinan nun goondinki mum, gadoowo annabaaku bo e walla eklesiya yahugo yeeso.

⁵Mii yidi on fu baton e delle Ruuhu, amma ko burumi yidugo woni, gadon annabaaku. Gadoowo annabaaku e buri batoowo e delle Ruuhu, gam batoowo e delle Ruuhu mawnintaa eklesiya to jottinoowo de walaa. ⁶Banniraabe, hande

jon bi'en, mi wara to moodon, mi yanta baddirgo on e delle Ruuhu tan, laato mi janninay on ko Alla hollitimmi, mi waddanay on bo annal kesal, mi ekkitinay on bo, ume nafanmi on?

⁷Daaree ji'en, baa huune jimirdum, hande jon fuuraanu dum bo moolooru. To puuroowo fuuraanu, dum bo piyoowo moolooru fiyay hande no haaniri, moy tintotoo ko fuuretee dum bo ko fiyete? ⁸Naa moy siriyanto konu to puuroowo walaldu konu fuuray hande no haani? ⁹Hande non onon bo, to haala moodon laabay, moy faamata ko jiddon wi'ugo? On boppii haala moodon! ¹⁰Delle duudde nun woni der duuniyaaru nu, de fu, dee goodi ko de bi'ata. ¹¹Amma to goddo baddii am e denŋal ŋal mi nanataa, mi laatake janano makko, kanko bo o laatake janano am. ¹²Hande non, onon bo, no oon tinnii daartugo dokke Ruuhu, daartee aran dokke puy, jaarooje eklesiya yeeso.

¹³Gam majjum, batoowo e delle Ruuhu fu, eela Alla walla dum nantingo de. ¹⁴Gam to mii du'oo e denŋal Ruuhu, ruuhu am e du'oo, amma hakkillo am gollataako. ¹⁵Den, noy gadanmi? Mi du'oto e ruuhu am, mi du'oto bo e hakkillo am. Mi yiman e ruuhu am, mi yiman bo e hakkillo am. ¹⁶To hinaa nun, to aa yetta Alla e ruuhu, noy tawaado caka hettiniibe, mo annaa dum, waawirta ko wi'i «aami» to a yettidii? Gam joomum nanataa ko batataa. ¹⁷Baa to yettoore maa e woodi hande noy, dum mawnintaa goondinki joomum.

¹⁸Mii yetta Alla gam mii buri on, on fu batugo e delle Ruuhu. ¹⁹Amma der eklesiya, mii buri yidugo mi bata haalaaji joy paameteedi gam ekkitingo wobb'e, buri batugo haalaaji ujune sappo e delle Ruuhu de faamataake.

²⁰Banniraabe, to on laatee hande sukaabe der hakkillo moodon. Amma

dow hallande laatee hande sukaaße, dow suttontirgo huune, laatee ße hakkil-looji mum ßenni hande mawße. ²¹ E winnaa der tawreeta:

Joomiraawo wi'i:

«Himße ßee, e ðelle Ruuhu, e kunnude hobße nun

baajortoomi ße.

Amma e nun fu, ße kettinantaako am.»

²²Hande non, batugo e ðelle Ruuhu laati nun maane kiita dow ße goondinay. Wadugo annabaaku laati nun gam goondinße, hinaa gam ße goondinay.

²³Hande jon, to himße eklesiya fu hawritii, den moy maßße fu e bata ðelle Ruuhu feere feere, to himße ße janjinaaka, ðum bo ße goondinay warii yi'ii ðum, ße bi'ataa ko'e mon sottake na?

²⁴Naa bo, hande jon, mo goondinay, ðum bo mo annaa ðum, naati der julirde moodon, go o tawi himße fu e wada annabaaku, ka o nanata hiitoto mo, o faama no oo woodi hakke. ²⁵Milooji ßerne makko cuuðiiði wurtinte, den o jiccoo, o sujidana Alla, o wi'a: «E gooña, Alla e wondi e moodon.»

No haani huune fu wadoroo der Eklesiya

²⁶Banniraabe, noy haani gaden? To on kawritii, go oo ðo e woodi jimol, oo to e woodi janjinol, godðo bo e woodi kollitol gom, godðo bo e bata e ðelle Ruuhu, godðo bo e nantina ðe, sey huune fu wadee gam goondinße mawna. ²⁷To ðelle Ruuhu nun batete, sey himße ðido bata, to dum furu tato, moy fu e wakkati mum. Godðo moodon nantina ðe. ²⁸Amma to nantinoowo walaa, gooduðo dokkal batugo e ðelle Ruuhu jeedoo der eklesiya, bata der ßerne mum, badda e Alla. ²⁹Dow wadooße annabaaku, ðido ðum bo tato etta haala, horiiße wiðitoo haala maßße. ³⁰To godðo der joodiiße e woodi ka Alla holli ðum bata, sey aranneejo ba-

toowo jeedoo. ³¹Hande nun, on baawan ko wadi annabaaku gooto gooto, gam moy moodon fu ekkitoo, semmidina goondinki mum. ³²Wadooße annabaaku sey waawa ko jogii ko'e mum, ³³gam Alla laataaki Alla mo jibayeere, amma Alla mo jam.

Hande no ðum laatii toy fu der eklesiyaaaji Alla, ³⁴sey rewße jeedoo der eklesiya, ße kokkaaka laawol ße bata. Sey ße baawa jogaago ko'e maßße ßee ðowntii hande no winniraa der tawreeta. ³⁵To woodi ko ße jidi faamineego, ße acca faa to ße kooti wuro, ße yama worße maßße. Gam to debbo batii haala der eklesiya, ðum centiniidum.

³⁶Naa oon miili to moodon nun haala Alla yi'wi? Onon tan hebi ka na? ³⁷To godðo e miili e laati annabiijo, ðum bo e miili hebi Ruuhu Ceniido, e haani joomum annita ko binnanmi on laati nun umuroore Joomiraawo. ³⁸To godðo salake ko jabi haala ka, eðum hollita no kanko e hoore makko Alla jabay mo.

³⁹Gam majjum, banniraabe, tinnee daartee dokke annabaaku. To on calee bo himße bata e ðelle Ruuhu, ⁴⁰amma kakkilee, huune fu wadoo e hakkillo, e no haaniri.

Pintol Almasiihu

15 Banniraabe, mii yidi siwtorgo on linjiila ka baajiimi on, jabuðon ko oon darii dow makka e semme. ²Diga e makka kisintedon to oon jogii ka hande no baajoriimi on. To hinaa non, goondinki moodon laatoto baanji.

³Aran, mi yottinii on ko kebumi min e hoore am, kanjum woni. Almasiihu maayii gam hakkeji meeden, hande no Dewtere wi'i. ⁴O uwaama, o finitii nyalaane tatawre, hande no Dewtere batiri. ⁵O hollitanake Piyer, ßaawo majjum o hollitanii aahiibe sappo e ðido. ⁶Baawo majjum o hollitanii banniraabe ko ßuri keme joyo de woore. Duuße

maɓɓe e wuuri faa jooni, amma wɔɓɓe mum maayi. ⁷Baawo majjum, o hollitanake Yaakuuba, den go o hollitanii lilaabe fu.

⁸Faa sakitiineere, o hollitanii am, min nandudo hande sukeel dimaangel lebbi mum hebbay. ⁹Gam min furi lilaabe fu faandugo, mi fotay du noddeego lilaado, gam mi tooriino eklesiya Alla. ¹⁰Gam moyyere Alla laatoriimi ko laatiimi. Moyyere ne o wadanimmi bo laataaki baanji, gam mi gollake ko furi lilaabe fu. Min bane wadata dum, amma moyyere Alla wonne der am wadata dum. ¹¹To non, min nun, kambe nun, haala goota kan men piinata, kanka nun bo goondindon.

Pintol maayɓe

¹²To emen baajoo no Almasiihu fintii e maayde, den noy wɔɓɓe moodon wi'irta maayɓe fintataa? ¹³To pintol maayɓe walaa, Almasiihu e hoore mum bo fintay, ¹⁴to Almasiihu fintay bo, waaji amen laatake baanji, goondinki moodon bo laatake baanji. ¹⁵Ko furi fu, to e goonja maayɓe fintataa, minon bo men laatake seedaniibe Alla fewre, gam emen ceedoo o fintinii Almasiihu, nani bo goonja bane, to maayɓe fintataa. ¹⁶Gam to maayɓe fintataa, Almasiihu e hoore mum fintay. ¹⁷To Almasiihu fintay, goondinki moodon laatake baanji, der hakkeji moodon bo gonudon faa jooni, ¹⁸maayunooɓe e goondinki Yeesu bo halkii. ¹⁹To der duuniyaaru do tan miiluden hebugo riiba gonuka der kawtal men e Almasiihu, enen burannoo himbe fu yurminaago.

²⁰Amma e goonja, Almasiihu fintii, o laatake arano der maayɓe fintoobe. ²¹Hande no maayde naatiri der duuniyaaru diga neddo, hande non bo pintol wariri diga e neddo. ²²Hande no himbe fu maayirta gam kawtal mum e Adamu, hande non himbe hebirta

yonki gam kawtal mum e Almasiihu. ²³Moy fu fintan e wakkati mum. Almasiihu laatii arano, baawo mum, goondinbe mo tokkina der nyalaane garki makko. ²⁴Baawo majjum, timmoode duuniyaaru waran. Almasiihu halkan hooreebe e woodube baawde e semmeeji kalludi fu, den o hokka Alla Baaba meeden laamaare. ²⁵Gam doole Almasiihu laamoo faa to Alla wattii waybe makko ley teppe makko. ²⁶Ganyo cakitorteedo halkeego woni maayde. ²⁷E winnaa: «Alla wattii huune fu ley koyde makko». Amma to wi'aama, «huune fu» Alla gattudo huune fu ley koyde makko bane wondaa. ²⁸To Almasiihu laatake hooreejo dow huune fu, kanko Biddo bo, o hokkan Alla hoore makko, den Alla laamoo dow huune fu, e dow moy fu.

²⁹To non, riiba kaye wafeteebe batisi faa maayira woodi to maayɓe fintataa? Ume wadi ko himbe e wadee batisi faa maayira? ³⁰Enen e ko'e meeden bo, gam ume potteten wakkati fu kaliije maayde? ³¹Banniraabe, nyalaane fu der hunnuko maayde nun gonumi. Amma e nun fu mii juroro on gam daliila kawtal moodon e Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu. ³²To e miilooji hebugo goddum der duuniyaaru do nun gadirmi duuro der wanjarde Efesu, kabumi e bisaaji ladde kalludi, ume dum nafatammi to maayɓe fintataa? Dum laatotono hande no ballool njol do wi'i: «Nyaamen jaren, gam jaajo en maayan.» ³³To on jammee ko'e moodon: «Yaadugo e kalludo biisan jikku booduru.» ³⁴Pukkinee hakkillooji moodon hande no haani, to on gadee hakke. Mi batii ka gam centon, gam wɔɓɓe moodon annaa Alla.

³⁵Amma, wadoto goddo yama: «Noy maayɓe fintirta? Bannu iri njole be bit-tiroyta?» ³⁶Onon be galaa hakkillo! To a aawi awdi, doole ni waata go ni fuda. ³⁷Awdi ni aawudaa fu, to gawri nun,

dum bo awdi feereeri gom nun, gitel tan aawataa, pudol e haako mum bane. ³⁸Baawo mum, Alla nun hokkata awdi fu iri pudol mum no o yidiri, awdi fu bo e pudol muudum nun. ³⁹Kujje yonkinteeje fu bane woodi bannu gootol. Himbe e woodi bannu mum, bisaaji e bannu mum, pooli e bannu mum, liyyi bo e bannu mum.

⁴⁰E woodi bannu njol dow kammu, e bannu njol leydi. Bannu njol dow e nari mum, njol leydi bo e nari mum. ⁴¹Naaje e jaynjol mum, lewru e jaynjol mum, koode bo e jaynjol mum, baa koode den jaynjol mum e suttontiri.

⁴²Hande non, pintol maaybe bo laatii. To bannu uwaama, njol nyola, to njol fintinaama, njol nyolataa. ⁴³To njol uwaama njol woodaa tedduŋal, njol fintinee, ejol woodi tedduŋal. To njol uwaama, njol tampuŋol, njol fintinee ejol woodi semme. ⁴⁴To njol uwaama bannu leydinkewol, njol fintinee ejol laatii bannu ruuhunkewol. To bannu leydinkewol na'on, bannu ruuhunkewol bo na'on.

⁴⁵E winnaa: «Adamu neddo aranneejo laatake yonkinteejo». Adamu cakitiido laatake Ruuhu kokkoowo yonki. ⁴⁶Ruuhunkejum bane ardii, dum bannu nun ardii. Baawo mum ko dum Ruuhu tokkii. ⁴⁷Adamu neddo arandeejo e sollaare leydi nun tagiraa, e leydi o yiwi, neddo didabo bo, dow kammu yiwi. ⁴⁸No tagiraado e sollaare leydi wa'i, hande non woodube bannu leydinkewol bo wa'i. No yiwudo dow kammu wa'i, hande non be dow kammu bo wafoyta. ⁴⁹Hande no nandirden e neddo tagiraado sollaare leydi, hande non bo nandiroyten e neddo yiwudo dow kammu.

⁵⁰Banniraabe, ko jidum wi'ugo on nani: Bannu e yiyyam waawataa ko roni Laamaare Alla, kade bo, nyoloojum waawataa ko roni ko nyolataa.

⁵¹Nani mi hollan on asiiri gom: en fu bane maayata, amma en fu en baylit-

inte, ⁵²der wakkati gooti, der mayyande itere, to rimmo walaldu sakitiinewol nanaama. To njol fuuraama, maaybe artan finta e bannu njol nyolataa, enen horiibe en baylitinte. ⁵³Den fu, bannu nyoloowol bornoto ko nyolataa, bannu maayoowol bo bornoo ko maayataa. ⁵⁴To bannu nyoloowol borninaama ko nyolataa, maayoowol bo boorninaama ko maayataa, den haala annabaaku binnaaka ka hebban:

«Maayde jaalaama, modaa.

⁵⁵Maayde, toy jaalorgal maa woni?

Maayde, toy tooke maa woni?»

⁵⁶Hakke woni tooke maayde, baawde hakke bo woni tawreeta. ⁵⁷Yettoore laatanoo Alla kokkoowo en jaalaago diga e Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu.

⁵⁸Gam majjum banniraabe am yidaabe, laatee tabitiibe, be dimmataako. Wakkati fu kiinnee golle Joomiraawo, gam oon anni ko gadufon sabbu kawtal moodon e Joomiraawo yanataa baanji.

Wallugo goondinbe Urusaliima

16 Jooni, wallirgo goondinbe wonbe Urusaliima e ceede nun batananmi. Onon bo gadee hande no batumi eklesiyaaaji leydi Galaatiya. ²Alal fu, moy moodon fu resa wecco dow ko o hebi. To on kedee mi wara go kawriton de. ³To mi warii, mi lilan be cuboton be jaara ballal moodon faa Urusaliima, e dereeji paaminooji haala ballal moodon. ⁴To fotii mi yaha min e hoore am, be jaadan e am.

Pol e miili witta to be Korintu

⁵Mi waran to moodon, amma mi yi-wiran e leydi Maseduwaan, gam ton tokkiranmi. ⁶Wadoto to mi warii mi joodoo to moodon balde sedda, dum bo mi dabba ton. Den ballon am der jahaanjal am mi yahira to jahanmi fu.

⁷Gam e laawol njol do, mi yidfaa yaalugo on to mii yawta, to Joomiraawo e yidi mi joodoto to moodon balde sedda.

⁸Amma mi joodoto taw Efesu faa jululde Pantekosta yottoo, ⁹gam laawol manjol mabbitanake am mi wada golle am, baa no waybe bo e duudi.

¹⁰To Timote warii to moodon, jabbee mo, jogodon mo faa wooda, gam golle Joomiraawo nun o wadata hande am.

¹¹Gam majjum, to goddo yawoo mo. Ballitee mo dow jahaanjal makko. O yaha e jam, o warta to amen. Min e banniraabe emen kedii mo.

¹²Banniraawo meeden Apollos, mi ti-idinii dum de duuddum o yaada e banniraabe to moodon, amma faa hanne o nootaaki. Amma o waran to o hebori.

Baynaade

¹³Kakkilee, daree e semme der goondinki, kollitee cuusal mon, goodee semme. ¹⁴Ko gadoton fu, gadiree dum e yidde.

¹⁵Banniraabe, ko eelanmi on woni, oon anni Estefanas e himbe wuro mum, kambe nun arti goondini der leydi Akaya

fu. Be tinnake gollanaago himbe Alla. ¹⁶Downtanee himbe iri mabbe, tinniibe e gollodoo e mabbe.

¹⁷Berne am weli e garki Estefanas e Fortunatus kan e Akaykus. Be gadanii am ko on baaway ko wadanimmi gam oon boddi. ¹⁸Be pukkinii berne am e berde moodon. Gam majjum teddinee himbe hande mabbe.

¹⁹Himbe eklesiyaaaji leydi Asiya fu sannii on. Akilas e Pirisikiila, e goondinbe Yeesu hawritintoobe der wuro mabbe fu e sanna on sanne e inne Joomiraawo. ²⁰Banniraabe fu e sanna on.

Moy moodon fu sanna banniraawo mum e yidde mawne.

²¹Min Pol mi sannii on e binni junngo am.

²²Neddo fu mo yidfaa Joomiraawo, o naalaado! Maranata, yaa Joomiraawo Yeesu, war!

²³Moyyere Joomiraawo meeden Yeesu wonda e moodon!

²⁴Mii yidi on on fu, gam kawtal meeden e Yeesu Almasiihu.

Derewol ɲol Pol winnani be

Galaatiya

Haala Pudfirka

Derewol Galaatiya laati nun ɲol Pol winnani eklesiyaaji dɪ o titi wakkati o wadi jahaale makko de Golle Lilaabe batani. Wobbe e miili, eklesiyaaji dɪn tawa nun weccoore Asiya pettel, waato to wi'eteer Turkiya jooni. No Pol yawti, Yahuduube waajotoobe wobbe yahii ton e bata kalluka dow golle waaji de o wadata. Bee bi'a: haanu nun himbe dɔwtanoo tawreeta Muusa e juulfeeji Yahuduube, e juulnol. Baawo mum, wobbe der goondinbe wi'i e woodi hoore mum, go be etti dimaaku maɓbe bee gadira ko haanay. Pol fuddi toontaago dow ka be gaccortoo dɔm dow golle waaji de o wadata. Bee bata ka gam be gatta seko der tedduɲal linjiila ka o waajoto. Yeesu Almasiihu pintudo e hoore mum nun hollitanii Pol, kanko nun bo hokki Pol linjiila ka waajoto. Lilaabe Yeesu wobbe bo e darii baawo Pol. Pol wooltanii Piyer der siire Antakiya gam munaafitaare makko. O habidii bo yidube e jogii tawaɲal Yahuduube. Pol hollii be no goondindo fu laati-naama poonnitiido diga e goondinki mum, hande no Iburahiima habbiranaa alkawal mum. Baawo mum, Pol hollii ko laatii golle tawreeta. Goondingo Yeesu Almasiihu e waylita gonki men, laatina en rimbe, hinaa maccube. Witiitaago der dɔwtanaago golle tawreeta, kanjum laatinta neddo maccudo. Baawo mum, Pol heennyitiri e hollugo goonki mo Ruuhu Alla ardanii.

Tokkontirki haalaaji

1. Haala pudfirka, 1.1-10

2. Alla e hoore mum nun laatini Pol lilaado, 1.11-2.21

3. Haala moyyere Alla, 3.1-4-31

4. Dimaaku goondinbe e ko be jowanaa, 5.1-6.10

5. Haalaaji cakitiidi e cannooje, 6.11-18.

Sannoore

1 Derewol ɲol do yiwi e am, min Pol, lilaado. Himbe bane lilimmi. Lilal am yiway diga e neddo. Amma Yeesu Almasiihu e Alla Baaba pintindo mo diga maayde nun lilimmi. ²Min e banniraabe wondube e am fu, emen binnana on derewol ɲol, onon himbe eklesiyaaji leydi Galaatiya. ³Baaba meeden Alla, e Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu, wadana on moyyere, hokka on jam. ⁴Almasiihu hokkii hoore mum gam hakkeeji meeden. O wurtinii en diga e jamaanuru hallunu nu. Hande non Alla Baaba meeden yidiri. ⁵Tedduɲal laatanoo mo faa abada. Aami.

Linjiila feereha gom walaa

⁶Dum haaynake am no baylitoridon law, tokkudon linjiila gokka, accudon Alla, noddudo on e moyyere Almasiihu. ⁷Linjiila gokka walaa. Amma himbe nun laawata on e yidi waylitingo linjiila Almasiihu. ⁸To goddo waajike on linjiila feereha ka yaaday e ka men baajii on, baa to menen nun, dum bo malaykaajo yiwudo dow kammu nun, naaloore Alla wonoo dow joomum. ⁹Men batiino on ka, jooni bo mii batitoo on ka: To goddo waajike on linjiila feereha, cuttontirka e ka men baajii on, naaloore Alla wonoo dow joomum.

¹⁰Den kan, fottango himbe nun daartanmi, naa fottango Alla? Mi daartan nun mi fottana himbe na? To mii daartanno fottango himbe, mi laatataakono maccudo Almasiihu.

No Pol laatorii lilaado

¹¹Banniraabe, mii yidi paamon no linjiila ka baajotoomi yiway e neddo.

¹²Neddo bane hokkimmi ka, neddo bane janninimmi ka bo, amma Yeesu Almasiihu hollitanii am, hokkimmi ka.

¹³On nanii no laatinoomi arande, der diina Yahuduube. Mi toorii eklesiya Alla e cattal, mi tinnakeno halkugo ka. ¹⁴Mii burunoo igoobe am duubbe der laawol diina Yahuduube. Mii wooduno tinnaare mawne dow saloraago tawaanjal kaakiraabe am.

¹⁵Amma Alla subii am diga mii woni der reedu inna am, noddimmi sabbu moyyere mum. ¹⁶O hollitii am Biyiiko gam mi waajoo heeferbe habaru makko. Wakkati mum, mi seedinay goddo. ¹⁷Mi yahay Urusaliima to artube am laataago lilaabe, amma mi yahii leydi Arabiya, bittoymi Damas. ¹⁸Duubi tati baawo mum jahumi Urusaliima, gam mi annita Piyer, gondumi e makko balde sappo e joy. ¹⁹Mi yi'ay lilaado baa gooto, to hinna Yaakuuba, miiraawo Joomiraawo.

²⁰Ko binnanami on do, Alla woni seedejejo am, mi fewataa.

²¹Baawo majjum, jahumi leydi Siriya, e leydi Silisiya. ²²Wakkati majjum, goondinbe be eklesiyaaaji leydi Yahudiya meeday yi'ugo am e gite mum. ²³Be nananno nun tan e wi'ee, neddo tooranoodo en, jooni na'on waajoo haala goondinki ki yiduno halkugo. ²⁴Den be teddinii Alla sabbu am.

No lilaabe jabiri Pol.

2Duubi sappo e naay baawo mum, bittumi Urusaliima min e Barnabas. Titus bo e wondi e am. ²Mi yahii ton gam ko Alla hollitimmi. Mi hawtii min tan e ardiibe, kollumi be linjiila ka baajotoomi caka be lenyi janani. Gam mi yidaa golle am de gadumi, e de gadanmi laato baanji. ³Titus gondudo e am, laati nun Yunaninkeejo, o doolaaka bo julnaago. ⁴E non fu, baniraabe fewrekuube naatuube caka men e yoyre, e yidunoo dum. Be daartii

liinyugo dimaaku kebuden der kawtal meeden e Yeesu Almasiihu, gam be bit-tina en der maccunnaaku. ⁵Amma men kokkay be laawol baa sedda, heba goonja linjiila tabitoo caka moodon.

⁶Daaraabe mawbe ben, baa to ume be laatiino, walaa ko faalii am, gam Alla burontirtaa himbe. Mawbe ben yowanay am goddum. ⁷Amma be paamii Alla nun yowanimmi linjiila mi waajoo be lenyi janani, hande no o yowirani Piyer waajoo Yahuduube. ⁸Alla laatiindo Piyer lilaado caka Yahuduube, kanko laatinimmi min bo lilaado caka be lenyi janani. ⁹Yaakuuba e Piyer e Yuhaana, laatiibe darjanal goondinbe annitii moyyere ne Alla wadanimmi. Be kokkii men juude min e Barnabbas gam hollitingo naaral amen. Hande non menen, men jaha men baajoo be lenyi janani, kambe bo be baajoo Yahuduube. ¹⁰Ko be eeli men tan woni, men ciwtora talakaabe. Mi tinnike bo wadugo dum.

Pol wooltanii Piyer der siire Antiyokiya

¹¹Amma no Piyer wari Antiyokiya, mi wooltanii mo yeeso himbe gam o woofii. ¹²Gam ko lilaabe Yaakuuba wara, Piyer e nyaamdannoo e be lenyi janani. Amma no be jottii, o takkitii be, o acci nyaamdugo e maabe, gam oo hula Yahuduube. ¹³Yahuduube goondinbe Yeesu wobbe hawtii e makko, faa be naanni Barnabbas bo der munaafitaare maabe. ¹⁴No ji'umi be jahataa der goonja linjiila, bi'umi Piyer yeeso himbe fu: «An Yahudu-ujo, aa wada hande no be lenyi janani wadata, hinna hande no Yahuduube, noy doolirta be lenyi janani be gada hande Yahuduube?»

Goondingo Yeesu Almasiihu tan hisinta

¹⁵Menen, men dimaaka maa der lenyol Yahuduube, men laataaki hak-

keebe be lenyi janani. ¹⁶Emen anni neddo laatintaake poonnitiido e tokkugo tawreeta. E goondinki Yeesu Almasiihu tan neddo laatirtee poonnitiido. Menen bo men goondinii Yeesu Almasiihu, gam men laatinee foonniitiibe diga e goondinki, hinaa gam tokkugo tawreeta. Gam walaa baa gooto laatinteedo poonnitiido e tokkugo tawreeta. ¹⁷Emen daarta laatineego foonniitiibe der kawtal amen e Almasiihu. Der majjum, to tawaama men hakkeebe nun, den Almasiihu laati nun gollantoodo hakke na? Abada! ¹⁸Gam to mii mahitoo ko pusumi, min e hoore am mii tabbitina no mi boofudo. ¹⁹Amma min, mi maayi dow wecco tawreeta, tawreeta kan warimmi, heba mi wuura gam Alla. Mi tiggidaama e Almasiihu dow leggal palaanjal. ²⁰Min bane wuurata, Almasiihu nun wuuri der am. Guurnam bannu buuranmi jooni, e goondinki Biddo Alla nun buuranmi, kanko jiddo am faa hokkitiri hoore mum gam am. ²¹Mi woppataa moyyere Alla. Gam to e tokkugo tawreeta nun neddo laatirtee poonnitiido, den fu Almasiihu maayii gam baanji.

Tokkugo tawreeta dum bo goondingo Yeesu

(Roma. 4; 8.14-17)

3 Onon be Galaatiya, on galaa hakkillo! Moy jammii on? On laabinanaamaa haala Yeesu Almasiihu, tiggaa do dow leggal palaanjal. ²Toontee am yande dee do: Gam tokkudon tawreeta acci kebudon Ruuhu Geniido na, naa gam on nanii linjiila go goondindon Yeesu Almasiihu? ³Non hakkillo moodon faandiri? On puddirii e Ruuhu Alla, ko oon jidi heennyitirgo e semme moodon? ⁴Huune ko hebi on dum fu laatike baanji na? Wadataako dum laato baanji. ⁵Kokkudo on Ruuhu mum, go e wada haaynaareeji hakkune

mon, gam tokkudon tawreeta o wadata nun na, naa gam on nanii linjiila ko goondindon?

⁶Dewtere wi'i: «Iburahiima goondinii, go Alla daari mo poonnitiido.» ⁷Gam majjum, paamee kaa do: Goondinbe Alla nun laatii bibbe Iburahiima. ⁸Dewtere batiino, no Alla wadan be lenyi janani foonniitiibe gam goondinki mabbe. Kan acci ne batunoo Iburahiima linjiila diga law, ne wi'i: «Lenyi fu barkidinte diga e maa.» ⁹Iburahiima goondinii go o barkidinaa. Hande non goondinbe heban barkidineego e makko.

¹⁰Amma hooliibe tawreeta fu naaloore na'on dow mabbe. Gam e wannii der Dewtere: «Naaloore laatanoo mo tokkay baadey e gollira ko winnaa der tawreeta.» ¹¹Dum laabii no baa gooto laatintaake poonnitiido yeeso Alla e tokkugo tawreeta. Gam dewtere wi'i: «Poonniitiido wuuran sabbu goondinki mum.» ¹²Nani tawreeta yiway e goondinki, gam e wannii: «Golliroowo ko tawreeta bati fu wuuran e majjum.»

¹³Almasiihu sooditake en diga naaloore tawreeta. O laatake naalaado gam men, gam e wannii: «Bilaado dow leggal fu laati nun naalaado.» ¹⁴Yeesu wadii dum gam barke Iburahiima laatanoo be lenyi janani. Goondindo Yeesu Almasiihu heban Ruuhu mo Alla habbani dum alkawal.

Tawreeta e alkawal

¹⁵Banniraabe, mii bata do hande no himbe batirta. To neddo habbii alkawal tabbitini jal, walaa piirtando jal, walaa beydoowo jal bo. ¹⁶Alla habbanii Iburahiima e taaniraawo mum alkawal. Dewtere wi'ay: «Taaniraabe», hande be duubbe nun, amma gooto ne batani, ne wi'i: «taaniraawo maa», kanko woni Almasiihu. ¹⁷Ko jidumi wi'ugo woni: Alla habbi alkawal faa woodi. Den tawreeta

garuka baawo duubi keme naay e laso e sappo, waawataa ko fiirti ŋal, laatina ŋal baanji. ¹⁸To donŋu hebirte nun e tawreeta, den fu e alkawal bane ŋu hebirtee. Nani bo e alkawal nun Alla hokkiri Iburahiima moyyere.

¹⁹Den ume sariya wari wadugo? Ka hokkaamaa gam hollitingo boofi, faa ko taaniraawo Iburahiima wara, kanko nun Alla haɓɓani alkawal. Diga e malaykaafe bo tawreeta hokka, der junŋo hakkunneejo. ²⁰Amma to nedfo gooto nun, haaje hakkunneejo walaa. Nani bo Alla kan laati nun gooto.

²¹Den, tawreeta luudontiran nun e alkawal Alla na? Aawo! To tawreeta waawanno ko hokki yonki, den fu e goonja nedfo laatinteno poonnitiido diga e tawreeta. ²²Dewtere wi'i, hakke jaalake himbe fu. To non goondinbe Yeesu Almasiihu heɓan ko be kabɓanaa alkawal gam goondinki maɓbe.

²³Diga goondinki waray, tawreeta e haɓɓunoo en hande der kasu. Ekaa haɓɓi en hakko goondinki suppitintoo. ²⁴Hande non tawreeta laatorii deenoowo en faa wakkati Almasiihu wari gam laatineden foonnitiibe diga e goondinki. ²⁵Jooni no goondinki wari, en burtake e junŋo deenoowo on.

²⁶On fu, on laatake fiɓbe Alla gam on goondini Yeesu Almasiihu. ²⁷On fu, on kawtii e Almasiihu, gaɗanadon batisi e inne makko, nandudon mo. ²⁸Cuttontirolo walaa hakkune Yahuduujoo e Yunaninkeejo, dimo naa bo maccudo, gorko naa bo debbo, gam on fu on laatike gootum der kawtal moodon e Yeesu Almasiihu. ²⁹To on laatike himbe Almasiihu, den on laatike be lenyol Iburahiima, on donan ko Alla haɓɓannoo mo alkawal.

4 Ko jidum wi'ugo woni, to donoowo e laatii sukeel, walaa ko suttontirta mo e maccudo, baa no kanko nun woodi huune fu. ²O dowtanto reenoobe mo e

dawranooɓe jawdi makko faa wakkati ki baabiiko resi yottoo. ³Ene bo, no laatinodeen sukaafe, en laatikeno maccube baawdeejji duuniyaaru. ⁴Amma no wakkati ki Alla resi hebbi, o lili Bidfo makko. Bidfo on rimaama e debbo, o umminaama ley baawde tawreeta, ⁵gam o rindina wonbe der makka, o laatina en fiɓbe Alla.

⁶Gam een laatii fiɓbe Alla, o lili Ruuhu Biyiiko der berde meeden. Kanjum acci Ruuhu on e wi'a: «Abba», waato Baaba. ⁷To non, a laataaki kade maccudo, bidfo nun laatidaa. No aa laatii bidfo, a ronan ko Alla resani fiɓbe mum.

Ko jogii Pol dow be Galaatiya

⁸Den ko on annaano Alla, on jaganakeno safeteefe be laataaki Alla e goonja. ⁹Amma jooni no annitindon Alla, dum bo mi wi'a no Alla anniti on, noy dum wadi ko oon bitta to ruuhuuji di walaa baawde e teddujal? Ko jey sabbu ko oon jidi laataago maccube majji kade? ¹⁰Oon kakkilana nyalaade godde, e lebbi goddi, e wakkatiiji goddi, e duubi goddi. ¹¹Mii hula to golle gaɗumi gam moodon laato baanji.

¹²Banniraafe, mii eela on, laatee hande am, gam min bo mii laatii hande moodon. On gaɗay am fu gacce gom. ¹³Oon anni gam sabbu nyaw nun acci ko baajiimi on linjiila aran. ¹⁴Nyaw am toorii on, amma on jawaaki am, on elay am bo. On jabii am hande malaykaajo Alla, e hande Yeesu Almasiihu. ¹⁵To non, toy seyo moodon goodunodon woni? Gam mii seedanoo on dum, to on baawiino, on doofanno gite moodon kokkon am. ¹⁶Mi laatike ganyo moodon gam mii bata on goonja na?

¹⁷Tinnaare himbe ben woodi dow moodon woodaa, gam be jidu nun seenugo on e am, gam tokkodon be e tin-

naare. ¹⁸Wadugo ko nafata e tinnaare baadey e woodi, amma hinaa to mii woni e moodon tan. ¹⁹Sukaabe am, mii tooro kade gam moodon hande no debbo nanirta n̄atawre. Dum laato faa jikku Almasiihu wonoo der moodon. ²⁰Mii yidunoo wonaago to moodon jooni, gam mi heba no baddirmi e moodon. Jooni mi annaa noy gadanmi e haala moodon.

Alkawalji d̄idi: Jeyaanaaku e dimaaku

²¹Batee am onon yidube d̄owntanaago tawreeta. On nanay ko tawreeta kan wi'i na? ²²E Winnii no Iburahiima e woodi biɓbe worbe d̄ido, gooto bii kord̄o, gooto bo bii dimo. ²³Bii kord̄o rimaama hande no himbe fu rimirtee, bii dimo bo rimiraa e alkaawal Alla. ²⁴E woodi ko soomii der haala ka. Rewbe d̄ido ben laati nun alkaawalji Alla d̄idi. Gootal, waato Hajara, yiwii dow waanne Sinayi, kanɗal rimi maccube. ²⁵Hajara laati nun hande waanne Sinayi, tawaane leydi Arabiya. Oo nandi e Urusaliima ni jooni. Gam Urusaliima e sukaabe mum, e jeyaanaaku woni. ²⁶Amma Urusaliima ni dow kammu laati nun dimuri, kayri laatii inna meeden. ²⁷Gam e Winnii:
«Welweltu, an dimaro!

Huubu kuubaali seyo! an mo meeday ko nani n̄atawre.

Gam sukaabe debbo accaado d̄uudan bura be debbo baɗaado.»

²⁸Onon banniraabe, on laati nun biɓbe alkaawal Alla hande Isiyaaku. ²⁹Amma, hande no dimaado e bannu tooriri dimaado e Ruuhu Alla, hande nun bo dum laatii faa hanne. ³⁰Amma ume nun Dewtere wi'i? Ne wi'i: «Riiwu kord̄o e biyum, gam bii kord̄o ronidintaa e bii dimo». ³¹Hande non banniraabe, en laataaki biɓbe kord̄o, amma een biɓbe dimo.

Goondinbe rindinaama

5 Almasiihu firtii en gam laatoden rimbe e goonɗa. Gam majjum, da-ree e semme, to on accee bittinedon der baawde jeyaanaaku. ²Min Pol, mii wi'a on: To on nootike juulnaadon, Almasiihu nafataa on goddum. ³Mii bati-too ka kade, neddo fu nootiido juulnaago, sey joomum d̄owntanoo tawreeta fu. ⁴Onon dartoobe laataago foonnitiibe diga e tawreeta, on ceedi e Almasiihu, on bod̄ododike e moy'ere Alla. ⁵Menen, e men ked̄i Alla laatina men foonnitiibe diga e goond̄inki. Kanjum men ked̄i e baawde Ruuhu Ceniido. ⁶To godd̄o hawtii e Yeesu Almasiihu, juulnol e dullere juulnol fu laataaki goddum. Ko nafata woni, goond̄inki gollotooki e yidde.

⁷On pud̄d̄ii doggudu moodon no woodiri. Moy haggi on, hadi on d̄owntanaago goonɗa? ⁸Ko wayliti miilooji moodon ȳiway to Alla, noddudo on. ⁹E wi'ee: Yuufinirdum sed̄da yuufinan conni laawaani fu. ¹⁰Min kan, mii hoolii on gam Joomiraawo, mii anni miilo moodon wittay nokkun feere. Amma laawoowo on on, baa to moy nun, o doyyete kiita.

¹¹Banniraabe, to haala juulnol nun baajotoomi, gam ume tooreteemi? To kanka baajotoomi, den fu maayde Almasiihu dow leggal palaanɗal laatanta-akono godd̄o fergere. ¹²Laawoobe on bee, yaha wuddita dum fu.

¹³Banniraabe, on noddaama gam laatodon rimbe. To on ettee dimaaku moodon gadiron jidaadi yonki. Amma, moy fu jagganoo bannun e yidde. ¹⁴Gam tawreeta fu hawtii der haala goota kaa do: «Yidu banniraawo maa hande no jidirdaa hoore maa». ¹⁵Amma to oon yakkontira, oon nyaamontira hande dawaadi, kakkilee to on kalkontiree.

Ruuhu Ceniido e jidaafi yonki

¹⁶ Gam majjum, mii bata on: Accee Ruuhu Ceniido dura gonki mon, den on tokkataa jidaafi yonki moodon. ¹⁷ Gam jidaafe yonki e luudontiri e Ruuhu, ko Ruuhu yidi bo e luudontiri e jidaafi yonki. Edum luudontiri hakkune majjum, kan acci on baawataa wadugo ko jidufon. ¹⁸ Amma to Ruuhu durata on, tawreeta woodaa baawde dow mon.

¹⁹ Ko jidaafi yonki waddata e laabi. Kanjum woni, jeenu, ko sobi, kaaruwaaku, ²⁰ caafol tooruje, dobodoboje, gaynu, hawre, nawniraagu, mone, jeddi cattudi, luudontirgo, ceennirgu, ²¹ suuno, jarde bagi, deereraaku e ko nandi e majjum. Mii seedina on hande no ceedinirnoomi on bi'umi, wadooße iri baadi nin fu naatataa der Laamaare Alla.

²² Amma ko Ruuhu Ceniido rimata woni: yidde, seyo, jam, munyal, neddaaku, yurmeene, goondinki, ²³ diggere e jogaago hoore mum. Tawreeta walaa gaccotooka iri kujje dee. ²⁴ Laatiiße be Yeesu Almasiihu tiggii balli mum e jidaafi yonki, e suuno mum fu dow leggal palaanjal. ²⁵ To e Ruuhu nun buurirden, accee jahiren no Ruuhu yidiri. ²⁶ To en mawnitee, to en corkontiree, to en gadontiree nawniraagu.

Ballontiree hakkune moodon

6 Banniraabe, to on nanjii godfo e wafa boofol, onon woodube Ruuhu, bittinee joomum e diggere. Amma, onon bo kakkilee gam to on naatee der jarbeeji. ² Ballontiree roonaago doolle moodon, hande non kebbinirton ko Almasiihu resani on. ³ To godfo e miili e laatii godfum, nani bo o laataaki godfum, o jammike hoore makko. ⁴ Moy

fu daara golle muudum. To de potii ko o juroro, o juro gam hoore makko, amma to o jura dow golle godfo. ⁵ Gam moy fu roonoto e hoore mum doongal mum.

⁶ Janjinteedo haala Alla, e haani seen-nira ko woodi e janjinoowo dum.

⁷ To on majjinee ko'e moodon, Alla nootataako godfo yawoo dum. Ko moy fu aawi, kanjum ruggata. ⁸ Aawudo ko suuno mum yidi, ruggan ko suuno rimata, waato maayde. Aawudo ko Ruuhu Ceniido yidi, ruggan ko Ruuhu rimata, waato yonki tabitiiki. ⁹ To en comee wadugo geetum. Gam to en tampay, en duggan to wakkati mum warii. ¹⁰ To non, de gooduden wakkati, en gadanee himbe fu geetum, accu dun banniraabe meeden goondinbe.

Haalaaji cakitiidi e baynaafe

¹¹ Daaree binniji mawdi di binnanmi on e junjo am. ¹² Dartooße hollitingo hoore mum yeeso himbe, kambe doolata on juulnaago. Bee gada dum gam be jidaa tooreego sabbu leggal Almasiihu palaanjal. ¹³ Baa kambe juulnaabe, be tokkaaki tawreeta. Be jidfu nun juulnodon gam be keba juroraago on. ¹⁴ Min kan, mi jurortaako godfum to hinaa leggal Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu palaanjal. Diga e maggal duuniyaaru tiggaa gam am, min bo tiggaami gam mayru. ¹⁵ Gam juulnaago e dullere juulnaago fu laataaki godfum, sey laataago neddo keso, tagitaado. ¹⁶ Tokkufe laawol njol fu, Alla hokku dum jam e endam, kambe e Isira'iilaabe be Alla.

¹⁷ Diga jooni, to godfo tooranmi kade, gam bannu am e woodi maane battarfe Yeesu.

¹⁸ Banniraabe, moyyere Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu wonda e moodon! Aami.

Derewol ɲol Pol winnani be

Efesu

Haala Pudfirka

Derewol Pol ɲol do, eklesiya Efesu tan bane o winnani ɲol, amma eklesiyaaji baadeere leydi Asiya fu o winnani ɲol, don nun wi'etee jooni Turkiya. Der binniiji arandeeji, inne Efesu walaano der derewol ɲol. Pol e anni eklesiya Efesu, gam o wadiino ton hande duubi tati. Golle Lilaabe 19 e 20. Dum nandi hande derewol Efesu ɲol nun Koloosi 4.16 batani.

Roma nun Pol woni o winniri derewol ɲol hakkune duuɓol 62, ko Tikikus yaari ɲol. Diga fudfoode maggol, Pol hollii laawol ɲol Alla tokki o hisinira himbe diga e Yeesu Almasiihu. Alla e hoore mum resiino ko yiduno wadugo diga duuniyaaru tagaaka. Kanjum Pol noddii asiiri. O hollitii asiiri ko o resunoo wadugo diga e Yeesu Almasiihu, den o suɓi Pol laatoo gollantooɗo asiiri on.

Baawo haalaaji di, Pol batanii goonki goondinbe hebbuɓe Ruuhu Ceniido. O luudontirii ki e goonki be goondinay, be annaa Alla.

Hande non, be Pol winnanta heɓirta semme jaalaago ekkitinoobe fewrekuube, dartoobe seekina eklesiyaaji gonudfi baadeere Koloosi.

Haala mawka der derewol ɲol woni no himbe fu laatorii gootum diga e Almasiihu baa no bee laatii lenyi e himbe feere feere.

Tokkontirki haalaaji

1. Haala pudfirka, 1.1-2

2. Almasiihu e eklesiya mum, 1.3-1-23

3. Yahuduube e be lenyi janani laatake gootum baa no bee laatii lenyi feere feere (2.1-3.20)

4. Eklesiya e laatii goota, amma moy fu e dokkal mum der eklesiya ka wuro (4.1-16).

5. Himbe fu e laatii gootum baa no joonne maɓbe e suttontirii (5.21-6.9)

6. Kabirdum goondindo e cannooje, 6.10-24.

Sannoore

1 Derewol ɲol do yi'wii e am min Pol, lilaado Yeesu Almasiihu e yidde Alla. Mii winnana himbe Alla wonbe Efesu, goondinbe Yeesu Almasiihu. ²Alla Baaba meeden, e Yeesu Almasiihu Joomiraawo, wadana on moyyere, hokka on jam.

Barke Alla wadanta himbe diga Almasiihu

³Yettoore laatano Alla, laatiido Baaba Yeesu Almasiihu Joomiraawo meeden. Gam kawtal meeden e Almasiihu, o barkidinii en e hokkugo en barke ruuhunkeeje feere feereeje, yi'wude dow kammu. ⁴Diga duuniyaaru tagaaka, Alla suɓii en sabbu Almasiihu, gam laatoden seniibe, be walaa gacce yeeso makko. ⁵O suɓii en diga aran, gam laatoden ɓiɓbe makko diga e Yeesu Almasiihu. Non non o yidiri dum sabbu geetaaku makko. Non dum fottirani mo bo. ⁶Gam majjum, en maantee, teddinen Alla gam moyyere makko ne o wadani en, diga hokkugo en Biyiiko jidaado.

⁷Moyyere Alla e mawni: Diga e kawtal men e Almasiihu, en pirtaama, jaafaden, sabbu yi'iyam makko deyyitiidam. ⁸O duudinanii en moyyere makko, o hokki en hakkillo e faamu kebbuɗu. ⁹Geetaaku makko acci o annini en asiiri sago makko, ko o resuno wadugo diga fudfoode diga e Almasiihu. ¹⁰To wakkati warii, Alla hebbinan ko resuno wadugo, o hawritan ko woni dow kammu e dow leydi fu, o wada Almasiihu laatoo hooreejo majjum.

¹¹ Der kawtal men e Almasiihu, Alla hokkii en gedu ŋu o haɓɓannoo en alkawal mum, e subugo en diga law, hande no o resirno. O wadii dum, gam non o subirno e sago makko, ¹² gam maanten Alla, teddinen mo, enen artaabe subaa, watti hoolaare mum dow Almasiihu.

¹³ Onon bo, no kawtudon e Almasiihu, on nanii haala goonja, kanka woni linjiila kaa do hisinta on. No goondindon, Alla maanake on. Maane nen woni Ruuhu Ceniido mo o haɓɓuno alkawal mum o hokkan. ¹⁴ Ruuhu Ceniido on nun laatii hande torma barke de desanaden. En kefan de to nyalaane kisidam men hebbidii. To non en maantee Alla, teddinen mo.

Pol e du'anoo goondinbe Efesu

¹⁵ Gam majjum, min bo, no nanumi habaru no goondinirdon Yeesu Joomiraawo, e no jidirdon banniraabe goondinbe, ¹⁶ mi accay yettugo Alla gam moodon. De du'otoomi fu, emi siwtora on. ¹⁷ Mii eela Alla Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu, Baaba mo teddungal, hokka on Ruuhu mum kokkoowo hakkillo. Ruuhu on hollita on Alla hande no o laati. ¹⁸ Mii eela Alla yaynina berde moodon, hefa paamon ko hedii on der noddore ne o noddi on, paamon bo no barke de desanadon onon e himbe makko teddiri. ¹⁹ On paaman bo baawde mawde, semmenteeje, de o holliti dow meeden, enen goondinbe. E baawde den, e semme makko, ²⁰ o fintiniri Almasiihu diga e maayde. O joodini mo wecco junjo makko nyaamo, dow kammu. ²¹ Hande non Almasiihu laatorii burudo laamuuji e baawdeje e semmeeji e mawbe fu. Kanko nun laatii hooreejo dow ko woodi inne fu, hinaa der duuniyaaru nuu do tan, amma e der duuniyaaru nu yeeso bo. ²² Alla wattii huune fu ley koyde Almasiihu. O wadii mo Joomiraawo dow huune fu, o laa-

tini mo hooreejo Eklesiya. ²³ Eklesiya kan woni bannu Almasiihu. E makka Almasiihu hebbi, kanko mo Alla hebbi der mum.

Almasiihu woni Kisinoowo

2 Onon, on maayiino gam boofi moodon e hakkeji moodon. ² Kanji tokkunodon, hande no duuniyaaru yahirta, dowanidon hooreejo ruuhuuji kallufi, tawaadi hakkune dow e ley. Ruuhuuji din nun gollotoo faa e hanne caka himbe yeddube Alla. ³ En fu, hande no mabbe laatinoden. Suunooji meeden tokkunoden. Ko miilooji meeden kallufi, e jikku meeden yidi gadetteno. Gam sabbu jikku meeden ŋu, mone Alla nun haandannoo en hande no mabbe.

⁴ Amma endam Alla walaa kaddi, o yidii en e yidde mawne. ⁵ Gam majjum, enen maayunooɓe sabbu boofi men, o fintidini en e Almasiihu. E goonja, gam moyyere Alla kisudon. ⁶ No een kawti e Yeesu Almasiihu, Alla fintidini en e makko, joodidini en e makko dow kammu. ⁷ O wadii dum gam o hollita en geetaaku makko. Jaamanuuji garooji fu yi'an manju moyyere makko ne foonnirtaake goddum. O wadanii en ne gam een kawti e Yeesu Almasiihu. ⁸ Gam sabbu moyyere Alla kisudon, e gam on goondinii Almasiihu. Kisidam moodon laati nun dokkal Alla, golle moodon bane. ⁹ Kisidam mon yiway diga e mon, gam to goddo hebu juraago. ¹⁰ Alla nun wadi en, kanko tagi en diga e kawtal men e Yeesu Almasiihu, gam golle boodde. Golle boodde den, Alla siriyake de diga aran gam gaden de.

Almasiihu laatinii en gootum

¹¹ Yahuduube e woodunoo maane juulnol e balli mum, bee jidi bo noddeego «juulniibe.» Onon be laataaki Yahuduube, on goodaa hande maane nen e balli mon, go bee noda on «heferbe.» To

non ciwtoree ko laatinodon. ¹²Wakkati mum, on goodaano Almasiihu, on kawtaano e Isira'iilaabe, on galaano der alkawalji di Alla habbuno. On kedaakino goddum yeeso, on goodaano bo Alla der duuniyaaru. ¹³Amma jooni, no kawtudon e Yeesu Almasiihu, onon woddinoobe, on battinaama diga e yiyyam makko deyyitiidam. ¹⁴Gam Almasiihu nun laatii jam meeden. O wadfii laatiife Yahuduube e be lenyi janani laatii gootum, diga e hokkugo yonki makko dow leggal palaajal. Hande non o pusiri bombooru gayɗu ŋuu do seenunoo be. ¹⁵Almasiihu moytii Sariya e umurooje mum, e kakkilanol mum fu. Non non o wadfii Yahuduube e be lenyi janani fu laatii lenyol kesol, gam bee kawti e makko. Hande non o joonniri jam hakkune maɓbe. ¹⁶Diga e maayde makko dow leggal palaajal o weldiniri be e Alla. O hawtii be be laatii bannu gootol diga e maayde makko. Diga e palaajal ŋal, o sottiniri gayɗu tawanoonɗu hakkune maɓbe. ¹⁷Almasiihu warii fiinii habaru jam caka moodon, onon be lenyi janani woddinoobe, e onon Yahuduube badinoobe. ¹⁸Gam sabbu Almasiihu, en fu, en kebii laawol yottaago to Baaba, e ballal Ruuhu gooto.

¹⁹Hande non, on laataaki kade hobbe, dum bo jananbe. On laatodake be genni goori e himbe Alla, oon himbe wuro Alla. ²⁰On mahaama dow suudu ŋol dadfa mum laatii lilaabe e annabiibe. Yeesu Almasiihu e hoore mum woni hayre jogiine maadi. ²¹Kanko nun jogii maadi nin fu, eni mawnira, faa ni towa, ni laatoow suudu Alla Joomiraawo ceniinɗol. ²²No kawtudon e makko, on laataake mahirdum to Alla wonoto diga e Ruuhu mum.

Pol, lilaado caka be lenyi janani

3 Min Pol, mii maɓbaado der kasu gam golle Yeesu Almasiihu caka moodon, onon be lenyi janani. ²Seko walaa, on nanii habaru golle de Alla yowanimmi e moyyere mum, mi wada gam mon. ³O hollitanake am, o faaminimmi asiiri ko o resi o wada. Kanjum nun binnanmi on e haala sedfa. ⁴To on jannji derewol am, on annan no paamirmi asiiri dow Almasiihu. ⁵Asiiri on, himbe hol-laakano dum der jaamanuuji jawtudfi. Amma jooni, diga e Ruuhu Ceniido, Alla hollitii dum lilaabe e annabiibe be o subii be gollanoo mo. ⁶Nani do no asiiri on laatori: Diga e linjiila, be lenyi janani hebi gedu mum der moyyereeji desaadi, hande no Yahuduube hebiri. Be laatake jokkule bannu gootol, bee goodi alkawal gootal gam be kawtii e Yeesu Almasiihu.

⁷Linjiila kan nun laatiimi gollotoodo mum, sabbu moyyere ne Alla wadanimmi e golle baawde mum. ⁸Min buri goondinbe fu faandugo. E non, mi hebii moyyere waajaago be lenyi janani habaru jawdi gonuni der Almasiihu, ni faamataako. ⁹Mi hebii bo dokkal faamingo no Alla tagudo huune fu hebbinirta ko o resuno o wada, cuudinoodum diga den. ¹⁰Hande non Eklesiya anninirta woodube baawde e semme dow kammu, no faamu Alla duudiri. ¹¹Non o resunoo o wada diga booydum, ko o hebbini dum diga e Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu. ¹²En kawtii e Almasiihu, en goondinii mo, to non, en baawan ko fattii Alla e hoolaare. ¹³Kanjum wadi mii eela on, to on accее berde moodon biisoo sabbu tooraaji di kebammii gam moodon. Tooraaji din laati nun teddujal moodon.

Yidde Almasiihu yidi en

¹⁴Gam sabbu dum don fu, mii jiccanoo Baaba. ¹⁵Diga e makko lenyi

gonuđi dow kammu e leydi fu hebi inne mum. ¹⁶Mii eela Alla mo teddujal manjal semmidina berde mon e baawde Ruuhu mum Ceniido. ¹⁷Mii eela Almasiihu wonoo der berde moodon, diga e goondingo mo. Mii eela mo kade, cemidee der yidde, gadee dadi der mayre. ¹⁸Hande non paamirton, onon e himbe Alla fu, no yidde Almasiihu foti yaajugo e juutugo e luggugo e towugo. ¹⁹Mii eela Alla annina on yidde Almasiihu burune faamu fu, gam laatoŋon hebbuŋe, Alla bo hebba der moodon.

²⁰Alla gollotooŋo der meeden e baawde mum, wadana en fura ko eeleten, e ko miiletan fu. ²¹Teddujal laatanoo mo der Eklesiya, diga e Yeesu Almasiihu, der jaamanuui fu, faa abada abadin! Aami.

Laataago gootum der goondinki

4 Mii eela on, min maŋbaado der kasu gam Joomiraawo, goniree no fotiri hande no Alla noddiri on. ²Buytee ko'e mon, laatee digguŋe e munyuŋe. Munyanee himbe e yidde. ³Tinnee oon laatii gootum hakkune mon, diga e jam mo Ruuhu Ceniido hokkata on. ⁴Bannu gootol nun woni, e Ruuhu gooto, non bo gootum woni ko tammihidon yeeso, dum Alla noddani on. ⁵Joomiraawo gooto nun woni, e goondinki gooti, e batisi gooti. ⁶Alla gooto nun woni, laatiido Baaba himbe fu, laamaniido himbe fu, gollotooŋo diga e himbe fu, gonuŋo der himbe fu.

⁷Moy meeden fu hebi dokkal moyyere, jaka no Almasiihu yidirani dum. ⁸Dewtere wi'ii:

«O eencii dow, o yaarii nanŋaabe, o hokkii himbe dokke^f.»

⁹Ume nun «o eencii dow» yidi fillitaago? Ko dum fillitii woni, o artii o jippii der nokkuure to buri luggugo der

leydi. ¹⁰Jippiido on woni, «eencuŋo» faa dow kammu, gam o hebba duuniyaaru fu. ¹¹Kanko nun hokki wobbe be laatoŋo lilaabe, wobbe annabiibe, wobbe waajotoobe, wobbe bo durugo himbe, e janŋingo be. ¹²O wadii dum gam o siriyoŋo himbe Alla gam golle, be mawninira bannu Almasiihu. ¹³Hande non tinnortoden keben goondinki gooti, e annal Biddo Alla gootal, laatoŋen mawbe, jottoden to Almasiihu woni laatoŋen hande no o wa'i. ¹⁴Den, en laataako kade sukaabe wifitinteebe nokku fu, hande laanayel diyam ŋel galmaaji diyam jaarata to yidi. Den bo, janŋinoobe pewe majjintaa en e yoyre mum. ¹⁵Amma to een bata goonja e yidde, en mawnan der huune fu, een poonnorii Almasiihu laatiido hooreejo. ¹⁶Diga e makko nun jokkule bannu fu jogontirii. To jokkulal fu e wada golle mum, den bannu mawnan, yaha yeeso der yidde.

Almasiihu laatinii en heybe

¹⁷Mii bata on, mii batitoo e inne Joomiraawo, to on nyaamee goonki mon hande heeferbe, be miilooji mum majjinta dum. ¹⁸Hakkillo maŋbe niŋbii, bee bodododii yonki ki Alla hokkata. Be galaa annal, ko berde maŋbe e yoori. ¹⁹Be anna suttontirgo ko woodi e ko halli, bee nyaama goonki maŋbe no be pakkiri fu, bee gada ko berde maŋbe yidi.

²⁰Amma onon, kanjum bane janŋinaŋon e Almasiihu. ²¹On nanii habaru makko, on janŋinaama goonja gonuka e makko. ²²To non, bortee jikku moodon ŋu gonunodon e muudum. Kanjum woni suunooji bannu kalkooji yonkiiji moodon. ²³Accee Ruuhu Alla laatina yonki moodon e hakkillo moodon kesum. ²⁴Bornee jikku kesu ŋu Alla tagi dow nandi mum heba gonodon no foon-

^f4:8 Jabuura 68.19

nitorii e no laabiri, yiwudum diga e goonja.

²⁵Ton non, accee batugo fewre, moy mon fu bata bannun goonja, gam en fu, en laati nun jokkule bannu gootol. ²⁶To mone wadii on, to on gadee hakke. To on accee mone wada on faa naaje yana. ²⁷To on kokkee Seydan laawol der moodon baa sedda. ²⁸Bujjannoodo acca guyka mum, wada golle geete e semme bannu mum, gam heba ko wal-lirta woodube haaje. ²⁹Haanay haalaaji bondi e wurtoo diga e kunnude moodon. Ko haani gadon woni, baton haalaaji nafooji, cemmidiinooji goondinki wobbe, gam kettinaniibe on nana ko nafata dum. ³⁰To on mettinee berne Ruuhu Ceni-ido mo Alla maanorii on, gam o rindina on nyalaane darjal. ³¹Ikkinee ko haafi e gaynu, e mone, e palmooje, e jennooje e huune ko halli fu caka moodon. ³²Gadontiree ko woodi hakkune mon. Jurmontiree, moy fu yaafanoo bannun, hande no Alla yaaforarii on, sabbu kawtal mon e Yeesu Almasiihu.

Wonaago der jayjol

5 Jooni on laatike bibbe Alla yidaabe, gam majjum, yemminee mo. ²Yidde ardanoo goonki mon, hande no dum laatii e Almasiihu. O yidii en, faa o hokki yonki makko gam meeden. O laatake sadaka e kiisaadum pottandum Alla.

³On laatike himbe Alla. Gam majjum haanay jeenu, e cobudum fu, e suuno, batanee caka mon. ⁴Hande non bo, haanay haalaaji centiniidi, di walaa hoore, e haalaaji baanji baanji, nanee caka moodon. Ko haani wurtoo e kunnude moodon woni, jetton Alla. ⁵E haani paamon faa wooda: Jeenoobe e sobube e suunaabe, gam suuno laati nun saafugo tooruure, bee don fu walaa gedu der Laamaare Almasiihu e Alla.

⁶To on accee goddo majjina on e haalaaji baanji baanji, gam iri majjum

nun waddata mone Alla dow saliiBe dwtanaago mo. ⁷Sabbu majjum, to on kawtee e himbe iri maBbe. ⁸Aran, der niwre gonunodon, amma jooni, gam kawtal moodon e Joomiraawo, on naati e jayjol. To non, buuree hande bibbe jayjol. ⁹Gam ko jayjol rimata woni: geetaaku e foonnitaare e goonja fu. ¹⁰Liinyee ko fottanta Joomiraawo. ¹¹To on gattee juude mon e golle gadeteede der niwre, de walaa nafuwe, amma cumpitee de. ¹²Ko himbe ben wadata e suude, baa batugo dum e sentinii. ¹³Amma to huune sumpitaama, jayjol hollitan no dum laatii. ¹⁴Huune ko wurtii fu, laatoto jayjol. Gam majjum acci e wi'ee: «Finu e doyyol maa, an daaniido! Umma hakkune maaybe, Almasiihu yajnante jayjol mum.»

¹⁵Gam majjum, kakkilanee yaadu mon dow no gonirton, to on laatee hande be galaa hakkillo, amma laatee hakkilbe. ¹⁶To on majjinee wakkati, gam nyalaade de gonuden e mum jooni e halli. ¹⁷Gam majjum, to on laatee be walaa hakkillo, amma paamee ko Joomiraawo yidi. ¹⁸To on accee bagi doyya on, gam edam watta himbe der hallumaru, amma, kebbe Ruuhu Ceni-ido. ¹⁹Cemmidinontiree e jimi jabuurraaji e jettooje, e jimi ruuhunkeeji. Jimanee Joomiraawo, maantee mo e berde mon fu. ²⁰Jettee Alla Baaba wakkati fu e gam huune fu, e inne Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu. ²¹Moy moodon fu dwtano banniraawo mum gam teddingo Almasiihu.

Joonne baɗontirbe

²²Onon rewbe, dwtanee worbe moodon hande no dwtorantodon Joomiraawo. ²³Gam gorko nun laatii hooreejo dow debbo muudum, hande no Almasiihu laatorii hooreejo dow Eklesiya. Kanko woni kisinoowo Eklesiya, laatiika bannu makko.

²⁴Hande no Eklesiya dowtorantoo Almasiihu, hande non debbo fu, haani dowtorano gorko mum, dow huune fu.

²⁵Onon worbe bo, jidree rewbe moodon hande no Almasiihu yidiri eklesiya. O yidii ka, faa o hokki yonki makko gam makka, ²⁶gam o loota ka e diyam, o laabina ka e haala makko.

²⁷O wadii dum, heba o darina ka yeeso makko e teddujal, ka laatoo ceniika, ka walaa aybe, dum bo tuuni, maa bo boofol gom, e huune ko nandi e mum fu. ²⁸Hande non, haani worbe yidira rewbe mum, hande no be jidiri balli mabbe. Jidufdo debbo mum, yidii hoore mum. ²⁹Dadef, godfo meeday ko wanyi bannu mum. Amma oo nyaanna njol, oo hiinnoo njol, hande no Almasiihu wadanta Eklesiya, ³⁰gam enen nun laatii jokkule bannu makko. ³¹Kan wadi dewtere wi'i: «Gorko accan baaba mum e inna mum, takkontira e debbo mum, be fu dido, be laatoo bannu gootol^g.» ³²Asiiri mawdo nun don. Amma, Almasiihu e Eklesiya mum nun batananmi. ³³Amma onon ko yaali on woni, gorko fu yida debbo mum, hande no yidiri hoore mum. Debbo bo teddina gorum.

Sukaabe e saareeji mum

6 Onon sukaabe, dwtanee saareeji moodon, gam sabbu Joomiraawo, kanjum laatii ko fotti. ²«Teddin baaba maa e inna maa.» Kanka woni umuroore arandeere, goodune alkawal. ³Den: «a heban barke, balde maa juuta der duuniyaaru.» kan woni alkawal njal^h.

⁴Onon saareeji, to on mettinee berde sukaabe moodon, amma, eltee be, oon ekkitina be laawol Joomiraawo hande no haani.

Maccube e joomiraabe mum

⁵Onon maccube, dwtanee joomiraabe moodon be duuniyaaru do, e kulol e diwnugo, e berde laabude, hande no dowtorantodon Almasiihu. ⁶Dwtanee be, hinaa yeeso mabbe tan, gam fotango be. Amma dwtanee be gam on maccube Almasiihu, wadoobe ko Alla yidi e berde goote. ⁷Jagganee be e seyo, hande Joomiraawo nun jaggantodon, himbe bane. ⁸Gam oon anni nedfo fu gadufdo ko woodi, heban riiba majjum to Joomiraawo, baa to oo dimo, dum bo maccudo.

⁹Onon joomiraabe bo, jogoree non maccube moodon. Accee nyaasitaago be. Annitee, onon e mabbe fu, Joomiraawo gooto goodudon dow kammu, o buron-tirtaa bo himbe.

Kabirdum goondindo

¹⁰Ko horii wi'ugo on woni: Accee baawde Joomiraawo mawde semmidina on. ¹¹Ettee kabirdum dum Alla hokki on fu, gam baawon daraago yeeso dabareeji Seydan. ¹²Gam e himbe bane kabidinten, amma e ruuhuuji kallufi, tawaadi dow kammu, goodudi baawde e semme, e laamanii duuniyaaru nu niwre. ¹³Gam majjum, ettee kabirdum dum Alla fu, gam baawon ko darii to nyalaade kallufe warii, kebon semme baawo to hawre heennyii.

¹⁴To non, ummee daree. Kabbee goonja hande belbelol e punnjuli moodon. Bornee foonnitaare hande toggoore janni ne konu. ¹⁵Tinnaare waajaago linjiila ka jam laatoo pade moodon. ¹⁶Wakkati fu, jogee goondinki hande tabbordum kure. E makki nyifirton kure Ibiliisa de yiite. ¹⁷Kuunee kisidam hande huuneere janni, jogee haala Alla hande kaafahi ki

Ruuhu Ceniido hokkata. ¹⁸Wakkati fu gadee du'aaje feere feere. Eelee ballal Alla hande no Ruuhu Ceniido hollitirta on. Deenee e tinnaare! To on accee du'anaago himbe Alla. ¹⁹Du'anee am min bo, gam Alla hokkammi boliide pottude, mi anninira e cuusal, goonja cuudfiika der linjiila. ²⁰Kanka nun laatiimi lilaado mum, mii habbiraa callalluuji. Du'anee am, gam mi waawa ko waajii ka e cuusal, hande no haaniri.

Baynaade

²¹Mii yidi onon bo, annon no gonirmi e ko gadanmi. Gam majjum, Tikikus

banniraawo meeden jidaado, gollantoodo Joomiraawo e hoolaare, humpitan on habaru am fu. ²²Mii lila mo e moodon, gam annon no men goniri, o fukkina hakkillo moodon.

²³Banniraabe, Alla Baaba, e Yeesu Almasihu Joomiraawo, hokka on jam e yidde, o hokka on goondinki bo. ²⁴Yidube Joomiraawo meeden Yeesu Almasihu fu, e yidde ne heennyataa, moyyere Alla laatanoo dum.

Derewol ɲol Pol winnani be

Filippi

Haala Pudfirka

Filippi tawaaka maa der leydi Eropa, wecoore Maseduwaan to Romankeefe laamanii. Der jahaanɲal diɲabal ɲal Pol wadi kanko e Silaasi gam waajaago linjiila, der maggal nun o waaji himbe Filippi, go eklesiya fuddi, Golle Lilaabe 16.12-40. Eklesiya arandeya nun don ɲa Pol tiggi der leydi Eropa. Sabbu tooraaji ummiidi nun Pol nanɲaa maɲɲaa der kasu. Diga kasu don nun o winnani himbe Filippi derewol ɲol do.

Wobbe e miila Efesu nun Pol woni der kasu go o winniri derewol ɲol. Wobbe bo e miila Kaysariya nun, amma to nandi goonɲa buri woni Roma. Amma e nun fu Pol e miili yoofitinte, o yaha to himbe Filippi gam o walla be, goondinki maɲɲe beydoo, berde maɲɲe wela.

Pol yettii himbe filippi gam ballal ɲal be balliti mo dow dokkal ɲal be lildani mo diga e junɲo Epaforoditus. Baawo mum, o batii be no o wonorii, e ko wadata to o woni. O semmidinii be be daroo der goonɲa linjiila no haaniri, o tiidini be be gonoo der joonne seese hakkune maɲɲe, ko dum laato bo, sey moy maɲɲe fu buyta hoore mum.

Wobbe innii derewol ɲol, «derewol seyo» gam boliide ceyee, belbeltee kebdufe der maggol.

Tokkontirki haalaaji

1. Haala pudfirka e cannooje 1.1-12
2. Habaruuji dow Pol 1.13-26
3. Wonaago der nannantiral e buytugo hoore mum 1.27-2.18
4. Habaruuji dow Timote e Epaforoditus 2.19-30
5. Hakkilango waajotoofe fewoofe, e kujje kallude 3.1-4.9
6. Jettooje e cannooje 4.10-23

Sannoore

1 Min Pol e Timote, maccuɲe Yeesu Almasiihu, winnani seniibe hawtuɲe e Yeesu Almasiihu wonbe Filippi derewol ɲol, e onon ardiibe e gollotoofe der eklesiya.

²Alla Baaba e Joomiraawo meedɲen Yeesu Almasiihu hokka on moyɲere e jam!

Pol e du'anoo be Filippi

³Mii yetta Alla am de ciwtormi on fu. ⁴Wakkati du'antoomi on on fu, e berne welne du'ortoomi, ⁵diga nyalaane arandee faa jooni, on darorake am, on ballii am waajaago linjiila. ⁶Mii tabbitini, Alla puddufo golle muudum boodufe der moodon hebbinan de, der nyalaane Yeesu Almasiihu. ⁷E fotti, mii woodi miilooji dii dow mon on fu, gam mii watti on der berne am. Gam baa no kabbaami callalluuji gam mi seedanake linjiila tabbitinmi ka, on darorake am, on kawtii e am der moyɲere ne. ⁸Alla woni seedeejo am, mii yidi on on fu e yidde Yeesu Almasiihu.

⁹Ko eelananmi on Alla woni, beydodon yeeso yeeso, dow yidde, e dow annal, e suttontirgo goonɲa e fewre, ¹⁰gam baawon annitingo ko buri nafugo, laatoɲon laabuɲe, be galaa gacce der nyalaane Almasiihu wittoya. ¹¹On kebbinaama biibe foonnitaare yi-wude diga e Yeesu Almasiihu, gam inne Alla teddinee, yettee.

Almasiihu woni yonki

¹²Banniraabe, mii yidi, annon dum do: ko hebimmi walli linjiila yahugo yeeso. ¹³Himbe hiitorde wuro laamiido, e wobbe, e nokku fu e anni no gam Almasiihu nun maɲɲaami der kasu. ¹⁴Maɲɲol am accii banniraabe duuɲbe beydii hoolaago Joomiraawo, be accii

hulugo, ɓe beydi cuusal dow waajaago haala Alla.

¹⁵ E gooɗa, woodi waajotoobe habaru Almasiihu gam nawniraagu e jeddi, amma e woodi waajortoobe e miilooji boodufi. ¹⁶ Bee do e wada dum gam bee jidi Almasiihu, bee anni mi yowanaama haɓango linjiila. ¹⁷ Amma bee to, e waajo habaru Almasiihu gam nawniraagu, miilooji maɓɓe bo laabaa, kade bo, bee daarta beydugo toora callalluuji am der kasu.

¹⁸ No ɓe baajori fu, dum billataa am! to yidi anniyaaji maɓɓe laatoo bonɗi maa bo boodufi, anni inne Almasiihu waajee tan, mii seyii, mi seyoto bo kade. ¹⁹ Gam mii anni heennyitirde toora kan laatoto kisidam am, gam sabbu du'aaje moodon, e ballal Ruuhu Yeesu Almasiihu. ²⁰ Mii hedii sanne, mii woodi bo tammuwe, mi heɓataa senteene godɗum. Amma hande no baadey, nun jooni bo, mii anni mi teddinan Almasiihu e tinnaare, der gurnam am, baa to mii wuuri, baa to mi maayi. ²¹ Min kan, Almasiihu woni gurnam am, maayde laatani am nun riiba, ²² amma, to wonaago am e duuniyaaru waddanan am wadugo golle nafooje, den mi anna du ume nun cubanmi. ²³ Mii wada berde didi: ko jidumi woni, mi yaha mi wonda e Almasiihu, kanjum buran-
immi woodfugo. ²⁴ Amma gonki am e duuniyaaru buran nafugo on. ²⁵ Mii hoolii, mii anni mi wonoto e duuniyaaru taw, mi wonda e moodon on fu, gam beydodon yeeso, berde moodon wela gam goondinki, ²⁶ hande nun, to mi witooy to moodon, daliila juroraago kawtal mon e Yeesu Almasiihu beydoto.

²⁷ Amma, sey no gonirdon fotta e linjiila Almasiihu, gam to mi warii daarugo on, naa bo to mi waray, mi nana oon tabitii der hakkillo wooto, oon kaɓa gam goondinki linjiila e berde goote, ²⁸ to on

accee wayɓe huunna on baa seɗɗa, kanjum hollitinta seedaaku halkere maɓɓe, amma onon, kisidam moodon, dum fu diga to Alla dum yiwi. ²⁹ On kokkaama moyyere goondingo Almasiihu, kanjum tan bane, on kokkaama bo moyyere tooranaago mo, ³⁰ e daranaago hawre woore ne ji'udon mii haɓa, e ne nanoton kade mii haɓa faa jooni.

No Almasiihu leesiniri hoore mum, e no Alla mawniniri mo

2 Almasiihu deyyitini berde moodon, semmidini on der yidde, oon kawti e Ruuhu, oon goodi yurmeene e endam, naa noy? ² To non kan, kebbinee seyo am e laataago gootum hakkune moodon: yidde moodon, e berde moodon, e miilo moodon laatoo gootum. ³ To on gaɗee godɗum e miilooji burontiro, naa bo e manɗu hoore; amma leesinee ko'e mon, moy mon fu daara wobɓe hande buruɓe dum. ⁴ To godɗo moodon daarta ko nafata dum tan, amma daarta ko nafata wobɓe bo. ⁵ Goodee hakkune mon, miilo ŋo Yeesu Almasiihu woodunoo.

⁶ Kanko potidindo e Alla diga fudɗoode, e non fu, o

daaray fotugo makko e Alla hande huune ko o jogitinto,

⁷ amma o buyti hoore makko, o etti jayri maccudo, o nandi e himbe, o tawaama oo laatii neddo deydey.

⁸ O leesinii hoore makko, o dɔwtanii Alla faa o maayi, o maayi dow leggal palaanjal.

⁹ Gam majjum, Alla etti mo faa dow, hokki mo inne burne inde fu manɗu,

¹⁰ gam to inne Yeesu noddaama, doole himbe fu jiccoo

dow kammu e dow leydi, e der leydi fu,

¹¹ kade bo himbe fu batan

wi'a, Yeesu Almasiihu woni Joomiraawo,

gam inne Alla Baaba teddinee.

Jaynee der duuniyaaru

¹²Gam majjum, banniraabe am yidaabe, hande no dowtoridon wakkati fu, hande nun, gadee kolliton kisidam moodon e kulol e diwnugo, hinaa to mii wondi e moodon tan, amma baa no mii boddodii on bo. ¹³Gam Alla e hoore mum nun gollata der moodon, faa jidon ko weli mo, gadon dum bo.

¹⁴Ko gadoton fu, to on dumbitee, to on kabee bo, ¹⁵gam laatodon fe walaa gacce, laabuŕe, biŕbe Alla fe walaa ko elee, wonbe der jaamanuuru biisiinu, oonyiinu, laatodon yaynoobe der duuniyaaru hande fitillaaji. ¹⁶Oon baajoo fe haala ka yonki gam mi juro der nyalaane witooygo Almasiihu, mi anna doggudu am e comuri am waŕay baanji.

¹⁷Golle moodon laatake hande dokkal goondinki mon. Baa to yiyam am reyyi-take dow dokkal moodon, mii seyorii dum, mii seyorii on bo on fu. ¹⁸Hande non onon bo, ceyee, ceyodee e am.

Timote e Epafoditus

¹⁹To Joomiraawo Yeesu jabii, ŕooy-taa mi lilan Timote to moodon, gam min bo, mi heba habaruuji moodon di o wad-danoytammi, di cemmidinammi, ²⁰gam mi walaa goddo jidudo on hande am, paaliido on e gooŕa, to hinaa kanko, ²¹horiibe fu haaje mum tan miijantoo, hinaa dum Yeesu Almasiihu. ²²Oon anni Timote hollitii oo laatii koolaado, o gollodake e am gam waaji linjiila hande no fiŕdo gollorantoo baaba mum. ²³Kanko miilumi lilugo to moodon law, to mi annii no haala am laatortoo. ²⁴Mii hooli Joomiraawo, do e yeeso sedda, min e hoore am mi waran to moodon.

²⁵Amma mi tawi e haani mi lila banniraawo am Epafoditus, gollodiido am, e wallitammi hawre, kanko lilunodon to am gam o wallammi huuntugo haaje am. ²⁶Emo humpaa on boodum on fu, kade

bo o toorakeno sanne no nanudon emo nyawi. ²⁷E gooŕa, o nyawiino sanne faa o badii maayugo, amma Alla yurmako mo, kanko tan bane Alla yurmii, baa min Alla yurmako am, gam to mi hebu biisere berne dow biisere berne. ²⁸Kan wadi, jidum lilugo mo law to moodon, gam berde moodon wela e yi'ugo mo, min bo, biisere berne am buytoo. ²⁹Cilminee mo e inne Joomiraawo e seyo manŕo. Teddinee himbe hande makko, ³⁰gam der golle Almasiihu o badino maayugo, o hokkii yonki makko der kaliire gam o hebbita ko on baaway wallugo am wadugo.

Gooŕaaku, sey der Almasiihu

3 Banniraabe am, ko horii wi'ugo on woni: Ceyoree Joomiraawo. Mi somataa maytitaago goota kan der binni am, gam kanjum tabbitinta faamu moodon. ²Kakkilane himbe nandube e dawaadi, e gollotoobe hallube, jeeyanbe on juulnaago! ³Gam enen woni julniibe e gooŕa, enen saafiroobe Alla e Ruuhu, jurortoobe Yeesu Almasiihu, fe koolaaki ko'e mum. ⁴Min e hoore am, mi waawanno yowugo hoolaare am dow gadu bannu. Wobbe e miili waawan hoolaago hoore mum, hakko min. ⁵Mii julnaado nyaanne jee-tatawre, mii Isira'iilaajo yiwudo e lenyol Benyamin, mii Iburaninkeejo bii Iburaninkeejo. Dow wecco tawreeta, mii Farisaajo, ⁶ko yaalani tinnaare, mi toorino eklesiya, dow wecco foonnitaare ko tawaa der sariya, mi walaa gacce. ⁷Dum don fu daarunoomi hande riiba, amma jooni mi daarii dum baanji gam Almasiihu. ⁸E gooŕa, mi daarii huune fu baanji, gam mi hebii ko buri dum teddugo, kan woni annugo Yeesu Almasiihu Joomiraawo am. Gam makko, mi majjinii huune fu, daarumi dum hande buuri, gam mi heba mo, ⁹mi tawee e makko, hinaa e foonnitaare yiwune diga

downtanaago tawreeta, amma e foonni-taare yiwune diga goondingo Almasiihu, ne Alla hokkata goondinbe. ¹⁰Min kan, sago am woni annugo Almasiihu e baawde pintol mum, mi heba gedu am der toora makko faa mi nanda mo der maayde makko, ¹¹gam no dum wadi fu, min bo, mi heba yottaago nyalaane pintol maaybe.

Doggango far to riiba

¹²Mi wi'ay mi hebii ko kebal am, naa bo mii kebbudo, amma emi jokki doggudu am gam mi happa nal law. Min e hoore am Yeesu Almasiihu happii am. ¹³Banniraafe am, min e hoore am, mi wi'ay mi happii nal ko, amma ko gadanmi nun: Emi yeggita ko yawti, mii fonnani ko woni yeeso, ¹⁴mii doggana heennyitirde gam mi heba riiba, noddoore ne Alla noddi en diga dow kammu gam kawtal men e Yeesu Almasiihu.

¹⁵To non en fu, enen bennube der goondinki, sey gooden iri miilo noo, amma dow gokka, to on goodi miilo wonjo no paamirton, Alla hollan on ko haani. ¹⁶Amma to jottiden do, sey tokken laawol nal jaheten e mum jooni.

¹⁷Banniraafe, on fu, yemminee am, daaree wa'ube hande no ji'udon emen laatii. ¹⁸Gam duubbe e yaha hande waybe leggal Almasiihu palaanal, mi batiino on ka de duuddum, jooni bo, mii batitoo on ka e bojji, ¹⁹heennyitirde maabe laatoto halkere, deefi maabe laatii tooruje maabe, bee juroro ko waddanta be senteene, huune duuniyaaru tan be miiyanto. ²⁰Amma enen, dow kammu jeyaden, diga ton kediden Kisinoowo men, Joomiraawo Yeesu Almasiihu wara. ²¹Kanko o waylitan balli meeden centiniidi, o nandina di e bannu makko tedduwal, o wadan dum diga e baawde kokkude mo laamanaago huune fu.

Ceyoree kawtal mon e Joomiraawo

4 Gam majjum, banniraafe am yidaafe, mii woodi kumpa yi'ugo on sanne, onon laatii seyo am, e tuutawal am, tabitee hande nun der kawtal mon e Joomiraawo, onon yidaafe am.

²Mii wi'a Ewodi e Sintis be gonda der hakkillo wooto gam Joomiraawo. ³An gollidoowo e am koolaado, mii eelee ballaa rewbe ben, be gollidii e am gam waaju linjiila, kambe e Kelema e gollodife e am wobbe, inde maabe winnaama der dewtere yonki.

⁴Wakkati fu, ceyee der kawtal moodon e Joomiraawo, mii batitoo ka kade, ceyee! ⁵Accee himbe fu annita nedfaaku moodon. Joomiraawo badake warugo. ⁶To on accee berde moodon biisoo gam goddum, amma huune fu kollee dum Alla. Du'ee, eelee, eelitee, jettee Alla. ⁷Jam Alla burudum faamu fu, reena berde moodon e miilooji moodon der kawtal mon e Yeesu Almasiihu.

⁸Banniraafe am, ko horii wi'ugo on woni, miilanee ko laatii goonja, ko foti teddineego, e poonniitidum, e laabudum, e kaanudum yideego, e ko manatee, e kaanudum yetteego, e ko haani maanteego. ⁹Ko janjinmi on jabudon, nanudon, ji'udon e am, gollore dum, Alla mo jam wonda e moodon.

Pol e yetta gam ballal

¹⁰Mii seyorii Joomiraawo sanne, gam on pudditake miilango am. E goonja oon goodunoo miilooji dii dow am, amma on kebayno laawol hollitingo dum. ¹¹Hinaa gam dullere acci ko mii bata ka, gam mi ekkitake seyoraago no gonirmi fu. ¹²Mii waawi wonaago der dullere, mi waawan bo ko woni der kebal. Der wakkatiiji fu e no dum laatii fu, mi ekkitake wonaago der haarande e rafo, der goonnan e

dullere. ¹³Mi waawan ko wadi huune fu, gam sabbu cemmidoowo am. ¹⁴Amma e nun, on gadii ko woodi, no balludon am der toora am.

¹⁵Onon be Filippi, oon anni no yiwumi Maseduwaan, der wakkati puɗɗumi waajaago linjiila, eklesiya gom hawtay e am dow hokkugo e jabugo, to hinaa onon, ¹⁶onon tan wallimmi, gam no jahumi Tesalonika, on lildii am ballal de didi mi huntira haaje am. ¹⁷Dum wi'ay no ballal nun daartanmi, ko daartanmi woni, bikkon goondinki moodon beydoo faa duuda. ¹⁸Mi hebi ballal moodon ŋal lildudon am fu e junjo Epaforoditus, ŋal heyii

am faa buri haaje am. Ŋal laatake hande wardi beldo, hande sadaka, dum Alla jabi. ¹⁹Alla am huunta haajeeji moodon fu, jaka goonnan mum tedduŋal, dum wadoo der kawtal moodon e Yeesu Almasiihu. ²⁰Tedduŋal wonanoo Alla Baaba meeden faa abada, Aami!

Cannooje

²¹Cannee seniibe hawtuɓe e Yeesu Almasiihu. Banniraabe wondube e am sannii on. ²²Goondinbe wonbe do fu sannii on puy.

²³Moyyere Joomiraawo men Yeesu Almasiihu wonda e moodon!

Derewol ɲol Pol winnani be

Koloosi

Haala Puɗɗirka

Der wakkati gooti nun Pol winni derewol Koloosi, e ɲol Efesu. Wanɲarde Koloosi tawaaka maa der Turkiya ni jooni. Pol bane titi eklesiya kan, amma gollodintoobe mo gooto mum nun. Epafaras nun waajii be linjiila. Wadoto Epafaras nun maatini Pol tooraaji di goondinbe Koloosi woodi, gam wobbe yahii ton e janɲina haalaaji di yaaday e linjiila. Kanjum laatii ko wobbe daari annal lugguɲal. Ekkitinooje den yiwii diga e Yunaninkeebe, go dum hawrontiri e tawaanɲal Yahuduube, e gadu maɓbe, hande jon saafugo malaykaabe, e haala juulnol. Boofi janɲinteedi ɗin e wittina himbe der dwtanaago tawreeta Muusa. Baawo no Pol sanni be hande no o woowi wadugo. O batanii Almasiihu e golle mum. Baawo mum o batanii be hawre ne o wadata gam linjiila yaha yeeso der siire Koloosi e Lawdikiya. Den o wittoy oo batana golle Almasiihu.

Tokkontirki haalaaji

1. Haala puɗɗirka e cannooje, 1.1-11
2. Manɲu Almasiihu e golle mum, 1.12-2.19
3. Goonki goondindo laati nun goonki to neddo jey hoore mum 2.20-3.5
4. No goonki kin hollitorto, 3.6-4.6
5. Cannooje, 4.7-23.

Sannoore

1 Min Pol, mii laatii lilaado Yeesu Almasiihu e sago Alla. Min e banniraawo meeden Timote, ²men canni on onon himbe Alla wonube Koloosi, banniraabe men hoolaabe der kawtal mum e Almasiihu. Alla Baaba meeden wafana on moyyere, hokka on jam!

Pol e yetta Alla gam be Koloosi

³Wakkati fu, emen du'anoo on, emen jetta Alla, Baaba Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu. ⁴Men nanii habaru goondinki moodon dow Yeesu Almasiihu e batane, e yidde ne goodudon dow himbe Alla fu. ⁵Oon goodi dum gam oon kedii ko Alla resani on dow kammu. Oon kedii ko Alla resani on gam on nanii haala goonakuwa, yi-wuka e linjiila. ⁶Linjiila kan yottake on, e rima fikkon, e sankitoo, e laya der duuniyaaru fu. Hande non dum laatii to moodon onon bo, diga nyaanne nanudon, ko paamudon moyyere Alla e goonja. ⁷Epafaras banniraawo amen jidaado, gollodintoodo e amen, waa-jike on haala moyyere nen. Oo laatii koolaado, gollantoodo Almasiihu caka moodon. ⁸O batii men bo yidde ne Ruuhu Ceniido watti der berde moodon.

⁹Gam majjum, menen bo, diga men nani ka, men accay du'anaago on. Emen eela Alla hokka on hakkillo fu e faamu yiwuɲu diga e Ruuhu mum. Den on kebban annal sago makko faa wooda. ¹⁰Hande non, on buuran der goonki pottananki Joomiraawo der huune fu. On tabitinto wadugo ko woodi feere feere, on beydoto annugo Alla. ¹¹Emen eela Alla hokka on semme, e baawde mum teddude, gam baawon tinnaago, e munyango huune fu. ¹²Jettee Alla Baaba e seyo, gam o wadii on fotube hebugo gedu der moyyereji di o resani himbe makko, gonudi der jayɲol. ¹³Kanko teeti en e baawde niwre, naanni en der Laamaare Biyiiko jidaado. ¹⁴O sooditake en, o yaafii hakkeji meeden.

Tedduɲal Almasiihu

¹⁵Biɗdo on nun laatii nandi Alla mo yi'ataake. Kanko woni afo, burudo huune ko tagaa fu. ¹⁶E makko Alla tagiri huune fu, ko woni dow kammu, e ko

woni e leydi, ko yi'etee, e ko yi'ataake fu, laamuuji, e baawdeejji, e semmeeji, e hoorejum fu, diga e makko dum fu dum tagaa, e gam makko bo. ¹⁷ Almasiihu na'on diga huune fu tagaaka, huune ko woni fu, diga e makko dum woni. ¹⁸ Kanko woni hooreejo Eklesiya laatiika bannu makko. Kanko woni fuddoode, oo laatii arano dow fintoobe diga maayde, gam o laatoo arano dow huune fu. ¹⁹ Gam dum fottanii Alla ko woni der mum fu wonoo der Almasiihu. ²⁰ E Almasiihu nun o weldiniri huune fu e makko, ko woni dow kammu, e ko woni der leydi fu. O waddii jam, sabbu yi'iyam Almasiihu deyyitiidam dow leggal palaanjal.

²¹ Naane, oon boddodinoo e Alla, oon laatinoo waybe makko, gam miilooji moodon kallufdi, e golle moodon bonde. ²² Amma jooni, Alla weldinii on e muudum diga e maayde Biyiiko laatiido neddo, gam darodon yeeso makko oon laatii seniibe, laabube, be walaa gacce. ²³ Amma, sey tiidon, darodon e semme der goondinki, laatodon be dimmataako. To on boddodee e linjiila, laatiika tammuwe meeden. Linjiila ka nanufon, waajaama der duuniyaaru do. Min Pol, kanka nun laatiimi gollotoodo mum.

Golle Pol caka goondinbe Yeesu

²⁴ Jooni, ferne am e weli gam tooraaji di kebammi gam moodon. Hande non, kebbiniranmi ko horii der tooraaji Almasiihu gam bannu mum, laatiinjal eklesiya makko. ²⁵ Eklesiya kan nun laatiimi gollotoodo mum. Alla yowanii am golle waajaago on haala mum deydey no ka wa'i. ²⁶ Kanjum woni asiiri cuudani-noodo himbe diga den, der jaamanuujji duuddi, amma jooni, Alla hollitii dum himbe mum. ²⁷ Gam Alla e yidi anningo himbe be lenyi janani manju asiiri mum tedduo. Asiiri on woni, Almasiihu na'on

der moodon. Kanko hokki on tammuwe hebugo gedu der teddujal Alla. ²⁸ Almasiihu on nun men piinata haala mum. Emen baajoo himbe fu, emen janjina be e hakkillo fu, gam men jottina moy fu yeeso Alla e hebbi der kawtal mum e Almasiihu. ²⁹ Kanjum acci mii golloo, mii haba diga e baawde Almasiihu gollotoode e semme der am.

2 Mii yidi anningo on hawre mawne ne kabammi gam moodon, e gam banniraabe meeden wonube Lawdikiya, e wobbe be meeday yi'ugo am e gite muudum fu. ² Mii wada dum, gam be keba cuusal, be kawta der yidde, be keewa hakkillo hebbujo, be paama asiiri Alla cuudiido, kan woni Almasiihu. ³ Der makko nun jawdi ni faamu e annal fu suudii.

⁴ Mi batii ka, gam to goddo majjin on e haalaaji beldi. ⁵ Bannu am e woddodii on, amma hakkillo am e wondi e moodon. Berne am e weli gam foonnitaare tawaane caka moodon, kade bo oon darii dow goondingo Almasiihu e semme.

Wonaago goonki kesi e Almasiihu

⁶ Jooni, no on jabii Yeesu Almasiihu laatoo Joomiraawo moodon, tokkee mo. ⁷ Gadee dadi der makko, mahee goonki mon bo dow makko. Cemmidee der goondinki hande no janjniradon, jettee Alla puy.

⁸ Kakkilee gam to goddo yoyra on e annal luggujal. Kakkilane bo haalaaji majjinooji, yiwudi e tawaanjal himbe, naa bo e semmeeji duuniyaaru. E Almasiihu bane dum yiwi. ⁹ Gam ko woni der Alla fu e yi'oo der bannu Almasiihu. ¹⁰ Onon bo, on kepii huune fu der kawtal moodon e makko, kanko laatii hooreejo laamuuji, e baawdeejji fu.

¹¹ Der kawtal moodon e Almasiihu, on kepii juulneego. Amma juulnol njol himbe wadata bane. Juulnol yiwuwal

e Almasiihu nun. Njol laati nun hande moytugo baawde hakke jaaliide balli moodon. ¹²Diga e batisi, on uwidaama e Almasiihu, on pintidinaama bo e makko, gam on goondinii baawde Alla pintinde mo e maayde. ¹³Onon, on maayiino gam boofi moodon, e gam on juulnaaki. Amma Alla wuuridini on e Almasiihu, yaafi boofi meeden fu. ¹⁴O moytii derewol nyamaane men, gacotonoo njol en. O ikkini njol, o tiggi dow leggal palaanjal. ¹⁵O bortii laamuuji, e baawdeejji fu, o sentinii di yeeso himbe fu. Non Alla jaalorii di e maayde Almasiihu.

¹⁶Gam majjum, to on nootee godfo gaccoo on dow ko nyaamoton e ko jaron, dum bo dow hakkilango nyalaade juulde, e lebbi, maa bo dow nyalaade ciwteteede. ¹⁷Dum fu, kollitoojum ko waroyta nun, goonja majjum fu der Almasiihu nun woni. ¹⁸To on accee wadoobe hande e buyti ko'e mum, ko bee caafa malaykaabe majjina on. Koydaali mabbe be tokkii, bee mawnito dow baanji, gam miilooji mabbe be tokkii. ¹⁹Be kawtay e Almasiihu laatiido hoore. Kanko nun hokkata bannu fu ko haajaa, kanko acci jokkule e dadi fu e hawti. Kanko bo acci bannu e mawna no Alla yidiri.

Maayidingo e wuuridingo e Almasiihu

²⁰On maayidii e Almasiihu, burtidon e baawdeejji duuniyaaru. Den, ume wadi ko oon nyaama goonki mon hande woniibe der baawdeejji duuniyaaru? Ume wadi ko oon nooto dwtanaago bodaaji himbe resanta on: ²¹«Taa ettu dum do, taa mettu dum to, taa meemu dum do?» ²²Bodaaji dii fu laati nun nyolooji, janjinol himbe tan nun. Alla tagii kujje fu gam nafitoroden de. ²³Goonja nun, sujidango baawdeejji, e buytugo hoore mum, e toorugo bannu mum puy, e

nandi ko woodfi. Amma, dum don fu nafataa goddum, suuno bannu tan dum deyyitinta.

3 Onon, on pintidinaama e Almasiihu. Gam majjum, daartee kujje gonude dow kammu to Almasiihu joodii nyaamo Alla. ²Miilanee kujje gonude dow kammu, to on kakkilanee kujje de leydi. ³Gam on maayi, yonki moodon na'on suudi e Almasiihu to Alla. ⁴To Almasiihu laatiido yonki moodon suppi-toyke, on cuppitinto e makko onon bo e teddujal.

Goonki kesi e kiikki

⁵Gam majjum, baree suunooji duuniyaaru gonudi der moodon, hande jon, baadi jayni, e cobudum, e yidde baanjaare, e suunooji kallufi, e suuno woodugo huune fu. Dum don fu, laati nun caafol tooruuje. ⁶Kanjum waddata mone Alla dow saliiibe ko dwtanii mo. ⁷Onon bo, hande non nyaamirnodon goonki mon naane, de gonunodon der hakkeji mon.

⁸Amma jooni, boppee kujje dee do: mone, e bernugo, e haadugo reedu, e jennooje, e batugo kalluka. ⁹To on pewontiree hakkune moodon, gam on boppii jikku mon kiinju, e golle mum fu. ¹⁰On laatike himbe heybe. Alla tagudo huune kesum der moodon, accataa waylitingo dum, faa dum nanda e makko, gam kebon annal kebbujal. ¹¹To non, walaa ko suttontiri Yahuduujjo e mo laataaki Yahuduujjo, juulniido e mo juulnaaki, janjudo e mo janjay, maccudo e dimo, gam Almasiihu nun laatii huune fu, e der moy fu.

¹²Alla subii on laatini on himbe mum yidaabe. Gam majjum, goodee yurmeene mawne, e neddaaku, e buytugo hoore, e diggere, e munyal. ¹³Munyontiree hakkune mon. To goddo woofanii bannun, jaafontiree hande no Joomiraawo yaaforanii on. ¹⁴Ko

huri dum fu, accee berde moodon hebba yidde, gam yidde e hawta himbe no woodi. ¹⁵Accee jam Almasiihu laamanoo miilooji moodon, kanjum Alla noddani on, gam laatodon bannu gootol. To non, jettee mo. ¹⁶Accee haala Almasiihu hebba e moodon faa wooda. Jannintiree, tiidintiron e hakkillo. Jimanee Alla e berde moodon fu, jettee mo e jimi jabuuraaji, e maantooje, e jimi di Ruuhu Ceniido hokkata on. ¹⁷Ko batoton e ko gadoton fu, gadee dum e inne Yeesu Joomiraawo. Jettee Alla Baaba meeden diga e makko.

No haani goondinbe Almasiihu wonoro

¹⁸Onon rewbe, dwtanee worbe moodon, hande no haani rewbe tokkufe Joomiraawo wonira.

¹⁹Onon worbe, jidee rewbe moodon, to on monnane be.

²⁰Onon sukaabe, dwtanee saareji moodon dow huune fu, gam kanjum fot-tanta Joomiraawo.

²¹Onon saareji bo, to on monninee sukaabe moodon, gam to berde mabbe biisoo.

²²Onon maccube, dwtanee joomiraabe moodon be duuniyaaru do, dow huune fu, hinaa yeeso mabbe tan, gam himbe yetta on. Ko haani nun, jagganodon be e berde laafude, der kulol Joomiraawo. ²³Ko gadoton fu, gadee dum e berde goote, gam Joomiraawo nun jaggantodon, himbe bane. ²⁴Anitee Joomiraawo hokkan on riiba ka o resani himbe makko. Gam Joomiraawo mo jaggantodon woni Almasiihu. ²⁵Gadfoowo ko halli fu, heban riiba golle mum kallude, gam Alla burontirtaa himbe.

4 Onon joomiraabe, gadanee maccube moodon ko woodi, ko foonnitii. Annee onon bo oon goodii joomiraawo dow kammu.

Haalaaji cakittiidi

²Tinnee der du'aare, deenee, oon jetta Alla. ³Du'anee men menen bo, gam Alla mabbatana men laawol fiinugo haala mum, gam mi waawa ko waajii asiiri Almasiihu. Sabu majjum nun acci jooni, mii mabbaa der kasu. ⁴Eelee Alla gam mi waajoo asiiri on hande no haaniri.

⁵Kakkilane gonal mon e himbe be goondinay. De kebudon wakkati fu, nafi-toree ki. ⁶Sey wakkati fu haala moodon e laatii belka, nafoowa. Annee bo no toontortodon moy fu.

Baynaade

⁷Tikikus, banniraawo meeden jidaado, humpitan on no gonirmi fu. O laati nun koolaado, gollodintoodo men der golle Joomiraawo. ⁸Mi lilii mo to mon gam majjum, heba annon no men goniri, hakkillo moodon fukko. ⁹Mi lilidii mo e banniraawo meeden Onesimu jidaado, koolaado, neddo leydi moodon. Be batan on ko wadotoo do fu.

¹⁰Aristarkus mo mabbidaami e sanna on, e Marku dendiraawo Barnabbas mo bi'umi to warri to moodon, jabbodon dum no woodi. ¹¹Yeesu noddeteedo Yustus bo e sanna on. Kambe tan laatii Yahuduube gollodii be e am der Laamaare Alla. Be cemmidiinii am sanne.

¹²Epararas, neddo leydi moodon, gollantoodo Yeesu Almasiihu, e sanna on. Wakkati fu, o accay habugo gam moodon der du'aaje makko. O eela heba cemmidon der goondinki, kebbinon sago Alla. ¹³Mii seedanoo mo dum, oo hiinanani on sanne, onon e be Lawdikiya, e be Hiyerapolis fu. ¹⁴Luka lokotoroojo men jidaado, e Demas sannii on.

¹⁵Emen canna banniraabe meeden wonube Lawdikiya. Emen canna bo Nimfa, e goondinbe hawritintoo be wuro makko fu. ¹⁶To on jannii derewol nol,

gadee no gadoton fu, faa himbe ekle-siya Lawdikiya bo janja ɗol. Onon bo, janjee derewol ɗol be lildanoyta on diga Lawdikiya. ¹⁷Batee Arkippus tin-noo wada golle de Joomiraawo yowani dum no woodi.

¹⁸Min Pol, mi wannanii on sannoore ne e junjo am. To on jeggitee e callallu-uji nun gonumi.

Moyɗere Alla wonoo e moodon!

Derewol didabol ŋol Pol wannani be

Tesalonika

Haala Pudfirka

Pol, e Silaasi, e Timote nun hawti wannani be Tesalonika derewol ŋol. Si-ire Korintu be goni, diga ton nun be binni ŋol. Pol yettii goondinbe Tesalonika puy, sabbu goondinki maɓbe e no be tinnorii baa der tooraaji maɓbe. O moyyini boofol dow no be kedorii wittoyo Joomiraawo.

Sabbu tooraaji di be tooretee, be Tesalonika e miili nyalaane darŋal nun yottii. Pol batii be no nyalaane nen warataa to neddo kalludo artay wari. To o warii, o haɓidan ko wi'etee Alla fu, e ko teddintee dow laawol diina fu.

Der hoore 3, ɓaawo no Pol eeli be du'anoo dum, o eelii be be bodɗodoo e himbe be yidfaa gollaago, gam ɓee miila no der wakkati cakitiiki nun be gonii. O batii be o wi': «Mo gollaaki haanay nyaama».

Tokkontirki haalaaji

1. Haala pudfirka, 1.1-2
2. Pol manii himbe Tesalonika, du' anii be, 1.3-12
3. Ekkitinol dow wittoyki Almasiihu, 2.1-17
4. No haani goondinbe yahira, 3.1-15
5. Haalaaji cakitiidi e cannooje, 3.16-18.

Sannoore

1 Derewol ŋol yiwii diga e Pol, e Silaasi, e Timote. Emen canna eklesiya Tesalonika, kawtuka e Alla Baaba meeden, e Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu. ²Alla Baaba, e Yeesu Almasiihu Joomiraawo, hokka on moy'ere e jam!

Goondinki be Tesalonika

³Banniraabe, e haani men jetta Alla wakkati fu gam moodon. Edum fotti, gam goondinki moodon e beydoo yeeso yeeso, kade bo yidde ne goodontirdon hakkune moodon e beydoo der moy moodon. ⁴Kanjum acci emen juroro on der eklesiyaaji Alla. Emen juroro munyal moodon, e goondinki moodon, der tooraaji di tooretedon, e billaaje de munyanton.

⁵Tooraaji din laati nun ko hollitinta kiita Alla poonnitiika, gam laatodon fotube naatugo der Laamaare Alla, ne gam mum tooretedon. ⁶Gam edum foonniti yeeso Alla, o yoba tooranbe on, toora. ⁷Onon toorootoobe, o hokkan on siwtaare e amen. Dum laatoto to Joomiraawo meeden Yeesu gonudo dow kammu suppitoyke e malaykaabe mum be baawde. ⁸Nyalaane majjum, o suppitinto der denŋal yiite, gam o fooda noppi be annaa Alla, e be dwtanaaki linjiila Joomiraawo men Yeesu. ⁹Poodol maɓbe noppi e foonniti, halkere tabitine nun, be bodɗodinto e Joomiraawo e tedduŋal baawde mum. ¹⁰Dum laatoto der nyalaane ne o wittoyta. Den himbe makko teddinan mo, goondinbe mo fu haaynee gam makko. Onon bo, on gonoto caka maɓbe, gam on goondinii waaji men baajii on.

¹¹Gam majjum emen du'anoo on wakkati fu. Emen eela Alla meeden laatina on fotube noddore ne o noddi on. Baawde makko hokka on semme hebbingo golle boodude de jidufon wadugo fu, gam on goondinii mo. ¹²Hande nun inne Joomiraawo meeden Yeesu teddinirtee der moodon, onon bo, teddinedon gam makko. Dum fu, gam moy'ere Alla meeden, e Yeesu Almasiihu Joomiraawo.

Nyalaane Joomiraawo

2 Banniraabe, dow garki Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu, e no kawritirteden e makko, nani do ko men eelata on: ²To on accee hakkillo moodon jiboo law. To on accee bo goddo hunna on der annabaaku mum, dum bo der haala mum, dum bo goddo wi'a, men binnii ka der derewol amen no nyalaane Joomiraawo warii ko. ³To on accee goddo yoyra on baa dow laawol jole. Gam nyalaane nen warataa to hinnaa himbe duuube yeddi Alla, neddo kalludo, laatiido bii halkere suppitoo. ⁴Ganyo on mawnitinto dow huune fu ko saafetee e noddee Alla, o yahan faa o joodoo der suudu Alla, o wi'a hoore makko, kanko woni Alla.

⁵Mi batiino on ka wakkati gonnoomi to moodon, on ciwtoray na? ⁶Jooni kan oon anni ko faddii mo warugo. Amma o hollitinto to wakkati makko wadii. ⁷Gam baawde hakke cuudiide e golloo ko diga jooni. Amma paddiido de na'on taw. To o yawtii, den ⁸neddo kalludo on suppitinto. Amma Yeesu Joomiraawo waran mo e foofaango hunnuko mum, halka mo e jayjol garki mum. ⁹Neddo kalludo on waridan e baawde Seydan, o wadan kaayeeffiji, e maaneeji, e kaayeeffiji fewrekuuji. ¹⁰O eytan halkoofo e hakkeeki diye fu. Be majjan, gam be jiday goonja kaa do hisinta be. ¹¹Gam majjum Alla lildanoyta be baawde majjinooje, heba be goondina fewre. ¹²O wadan dum gam o hiitoo be goondinay goonja, go bee ceyoroo ko foonnitaaki.

Semmidingo der goondinki

¹³Banniraabe, yidaabe Joomiraawo, menen, doole men jetta Alla wakkati fu gam moodon. Alla subii on diga fuddoode, gam kison diga e Ruuhu Ceniido laabindo on, gam on goondinii goonja. ¹⁴Kanjum Alla noddani on diga

e linjiila ka men baajii on, gam kebon teddujal Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu. ¹⁵Gam majjum banniraabe, tabitee wakkati fu, jogee ko men ekkitini on e haala, dum bo e dereeji amen.

¹⁶Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu e hoore mum, e Alla Baaba meeden, jidudo en, hokkii en moyyere mum e jam tabitiido, e tammuwe woodune. ¹⁷Be deyyitina berde moodon, be tiidina on wadugo, e batugo ko woodi.

Du'anee men

3 Banniraabe, ko horii woni, du'anodon men gam haala Joomiraawo sankitoo law, ka teddinee bo hande to moodon. ²Du'ee gam men dada himbe be walaa ko'e, bonbe. Gam himbe fu bane goondini.

³Amma Joomiraawo e laatii koolaado, o semmidinan on, o reena on e ganyo. ⁴Gam daliila Joomiraawo, emen koolii on, oon tokki umurooje de men umuri on, on tokkoto de bo yaago.

⁵Joomiraawo acca berde moodon yida Alla, munyon hande no Almasiihu munyiri!

Moy fu golloo

⁶Banniraabe, emen eela on e inne Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu, bodfodee banniraabe be walaa gadaangal, be tokkay ko men ekkitini on. ⁷Onon e ko'e moodon, oon anni no haani yemminiron men, gam men goday e moodon der dullere gadaangal. ⁸Walaa mo men nyaami nafa mum baanji. Jemma e nyalooma fu, men gollike e comuri, gam to men laatano goddo mon doongal. ⁹Men baawanno ko eeli on nyaamdu, amma men gaday dum. Men gollike e ko'e amen gam men laatanoo on misaalu, gam yemmenen men. ¹⁰Gam wakkati men gonunoo to moodon, men batiino on, men bi'i: «Mo yidaa gollaago fu, to nyaamu bo.»

¹¹Gam men nani woɓɓe caka mon yidaa gadaaɗal, sey naatugo haalaaji di yaalay dum. ¹²Emen eela iri himɓe ɓen, emen bata ɓe e inne Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu, ɓe golloo e jam, gam ɓe nyaanna ko'e mabɓe.

¹³Amma onon banniraabe, to on comee wadugo ko woodi. ¹⁴To godɗo salike ko dɔwtanii ko men binni der derewol ɗol, maanee joomum, bodɗodon mo, gam o senta. ¹⁵Amma, to on daaree mo hande ganyo, bagginee mo hande banniraawo.

Cannooje

¹⁶Joomiraawo mo jam e hoore mum hokka on jam wakkati fu, e der noy fu. Joomiraawo wonda e moodon, on fu.

¹⁷Min Pol winni e junɗo am sannoore ne, hande non boowirmi wattirgo dereeji am fu junɗo.

¹⁸Moyyere Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu wonda e moodon, on fu!

*Derewol aranol ŋol Pol wannani***Timote****Haala Pudfirka**

Pol nanŋaanoma, maɓɓaa der Roma, Golle Lilaabe 28. Der dereeji makko goddi, o batii ko nandi hande o yoofitinteno, Filippi 1.25; 2.24; Filemon 22. No o yoofitaa bo, o fudfii golle boosaafe makko. Diga Maseduwaan o wannani Timote jidaaɗo makko, mo o gollodintoo. O batii mo o joodoo Efesu gam o semmidina goondinɓe, o janŋina ɓe bo. Haani o janŋina puy, gam waajotooɓe fewrekuuɓe na'on e waajoo haalaaji di walaa hoore e luudontirdi e goondinki. E woodi o janŋina, gam ekkitinol goonja-wol nun accata eklesiya daroo to laabi.

Derewol Timote aranol ŋol e holla ko haani accen e ko haani gaden der joonne men. Eŋol holla bo no haani laawol foonnitaare tokkiree der eklesiya. Eŋol janŋina en bo ko woodi.

Derewol ŋol e batana bo du'aare e no haani worɓe e rewɓe wonira der eklesiya. Pol e holla no haani ardiibe eklesiya e wallooɓe dum e laatii. Baawo mum, oo bata Timote takkoo Alla e gollal janŋinol.

Der wecco didaɓo, Pol e hokka himɓe geɓe feere feere wonɓe der eklesiya saawari, hande jon: gowniibe, e ardiibe, e joomiraabe, e maccuɓe, e jom jawdiibe.

Derewol ŋol e walla en annugo no eklesiya resirnoo laabi dow ardaŋal. Ardiibe duuɓɓe nun woni der eklesiya. No haani ɓe cubiree batanaamaa, golle maɓɓe bo batanaamaa. Gowniibe wobbɓe, go ɓe daaree gowniibe e goonja, sey ɓe jottoo jaka duubi gom. Haala janŋinol semmidinaama, gam haani goonja janŋinee faa laaba, gam haɓidingo boofi beydotoodi duudugo.

Tokkontirki haalaaji

1. Haala pudfirka 1.1-2
2. Ekkitinol dow eklesiya e durooɓe makka, 1.3-3-16
3. No haani Timote gollira, 3.17-6.19
4. Haalaaji cakitiidi e cannooje, 6.20-21.

Sannoore

1 Derewol ŋol yiwii e am min Pol lilaado Yeesu Almasiihu. Alla Kisinoowo en e Yeesu Almasiihu laatiido tammuwe men, yowaninni dum junŋo.

²Emi sannee Timote, biyam goonjaajo, mo dimumi dow laawol goondinki. Alla Baaba meeden, e Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu endee, hokkee moyyere e jam.

Ekkitinol fewrekuwol

³Wakkati jahannoomi Maseduwaan, mi batiino maa joodoɗaa Efesu. Himɓe wobbɓe na'on don e janŋina ekkitinol feerewol. Haɗu ɓe dum. ⁴Batu ɓe ɓe acca hakkilango taalaaji e inde kaakiraabe de walaa kaddi. Jeddi tan dum waddata, dum nafataa laawol ŋol Alla hisinirta himɓe e goondinki. ⁵Ka batanmi do laati nun gam mawningo yidde yiwune diga ɓerne laabune, e miilooji laabudi, e goondinki ki walaa mu-naafitaare. ⁶Wobbɓe seekake e majjum, ɓe majjii der haalaaji baanji baanji. ⁷Bee jidi laataago moodiɓɓe tawreeta, amma ɓe paamataa ka ɓe batata, e ka ɓe tabbitinta.

⁸Een anni tawreeta e woodi, to kaa golliree hande no haani. ⁹Een anni no tawreeta wadaaka gam foonnitiibe. Amma ka wadaama gam halluɓe, e nanaruuɓe, e ɓe hulataa Alla, e hakeeɓe, e ɓe teddintaa ko senii, e yawiibe Alla, e warooɓe baabiraabe e inniraabe mum, e reyɗitooɓe yiyyam himɓe. ¹⁰Ka wadaama bo gam jeenooɓe, e wadooɓe jeenu gorko e gorko, non bo

debbo e debbo, e sippoobe maccuḅe, e fewoobe, e hunortoobe fewre, e hu-
une duudḅum, luudontirdum e ekkitinol
goonḅawol. ¹¹Ekkitinol ḅol e yaada e lin-
jiila ka jowanaami. Eka hollita tedduḅal
Alla maanteteḅo.

Yettoore gam endam Joomiraawo

¹²Mii yetta Joomiraawo meeden
Yeesu Almasiihu, kokkudo am semme.
Mii yetta mo gam o daarii am koolaḅo,
o yowanimmi golle makko. ¹³Mii
laatino batoowo kalluka dow makko.
Mii toorannoo himbe makko, mi
holliino mo gite bodeeje. Amma
Joomiraawo meeden endike am. Mi
annaano ko gadannoomi, gam mi
goondinayno. ¹⁴Moyyere Joomiraawo
duudanii am puy. O hokkii am
goondinki e yidde yiwune diga e
Yeesu Almasiihu. ¹⁵Haala kooliniika
nani, kaanuka himbe fu jaba: Yeesu
Almasiihu warii e duuniyaaru gam
hisingo hakkeḅe. Mii laatii arano
caka maḅḅe. ¹⁶Amma Alla endake am
gam Yeesu Almasiihu hollita munyal
mum dow am, min laatiḅo arano caka
hakkeḅe. Yeesu on wadii dum gam mi
laatanoo goondinoobe mo, heboobe
yonki tabitiiki fu misaalu. ¹⁷Alla gooto
woni, laamiḅo tabitiḅo, mo maayataa,
mo yi'ataake bo. Daraja e tedduḅal
woodani mo faa abada abadin. Aami!

¹⁸Biyam Timote, saawari kokku maa
mi nun don, jaadooki e annabaaku-
uji gadanoodi dow maa. Accu di laata-
nee gineeji gadiraa konu geetu. ¹⁹Joga
goondinki e cuudiḅum berne geetum.
Wobbe hakkilanay dum, go goondinki
maḅḅe halki. ²⁰Himenezus e Alek-
sandire na'on caka maḅḅe. Mi wattii be e
junḅo Seydan gam be annita no haanay
be bata kalluka dow Alla.

Du'anaago himbe fu

2 Ka batanmi on aran nani: Eelee, eel-
itee. Du'ee, jettee Alla gam himbe
fu. ²Du'anee laamiibe, e mawbe leydi
fu. Du'ee gam gonoden e jam, e deyyere
der kulol Alla, heba himbe dowtanoo
nedḅaaku men. ³Kanjum woodi, edum
fottani Alla kisinoowo en. ⁴Oo yidi
himbe fu hisa, heba be jottoo annal
goonḅa. ⁵Alla gooto nun woni. Tawaḅo
hakkune makko e himbe bo gooto nun,
kanko woni Yeesu Almasiihu, laatiḅo
nedḅo. ⁶O hokkitirii hoore makko gam
sooditaago himbe fu. Non Alla hollitiri
laawol ḅol o subu no wakkati mum wadi.
⁷Gam mi batana dum, Alla wadimmi
baajotoodo e lilaḅo. O yowanii am mi
janḅina himbe be lenyi janani haala
goondinki e goonḅa. Goonḅa batammi, mi
fewataa.

⁸Gam majjum, mii yidi worbe du'oo
nokku fu, be banta juude maḅḅe. Be
gada dum e berde laabude, hinaa e
tikkere, hinaa e jeddi.

⁹Rewbe kan bornoo gineeji pottudi.
Be gooda nedḅaaku e senteene. To be
mooroo moordi di gidi e kanjeeri, e ban-
naaje de cardi. To be borna gineeji di
ceede puy. ¹⁰Amma ḅari maḅḅe laato
wadugo gadu geetu. Hande nun haani-
rani rewbe batoobe no e teddini Alla.
¹¹To e janḅinee, sey rewbe jeedoo, e het-
tini e dowtaare. ¹²Mi hokkay laawol,
debbo janḅina, dum bo laato hooreejo
dow gorko. Ko haani nun o jeedoo.
¹³Gam Aadamu nun artaa tagaa, ko
Hawwa tokki. ¹⁴Kade bo Aadamu bane
Seydan jarbii, debbo nun jarbaa, go o
yaartii sariya Alla. ¹⁵Amma debbo his-
inte diga e beyḅu mum, to emo tabbitii
e goondinki e yidde, e laabal, e jogaago
hoore mum.

Hooreebe Eklesiya

3 Haala kooliniika nani: Jid'fo laataago hooreejo eklesiya fu, yidii golle boodufe. ²Den, sey ardiido eklesiya fu laato mo walaa gacce. O laato goodudo debbo gooto, nantiido, mo hakkillo, goodudo neddaaku, cilminoowo hobb'e, baawudo ekkitingo. ³Taa o laato jaroowo bagi, dum bo kabaado. Amma o laato munyudo, daartoowo jam, mo suunaaka ceede. ⁴O laato ardaniido saare makko no woodiri. O elta bibbe makko faa be d'owntanoo mo, be teddina mo. ⁵Gam to goddo waaway ko ardani saare mum, noy o waawirta ko hiinnii eklesiya Alla? ⁶Haanay hooreejo eklesiya e laatii goondin'fo keso. To oo laatii keso, o mawnitinto, o doyyee kiita hande no Ibiliisa doyy'iraa kiita. ⁷E haani joomum e batanee geeta yeeso himbe be goondinay. Den be jawataako mo, o yantataa bo der pitt'i Ibiliisa.

Walloobe der golle Eklesiya

⁸Walloobe der golle eklesiya bo, e haani laato fotube teddineego. Be galaa munaafitaare, be jarataa bagi jiiloojam. To be laato daartoobe ceede e laabi kallufi. ⁹Sey be jogoo goonja goondinki ka Alla holliti. Be jogoo ka e cuudidum berne laabudum. ¹⁰Sey be poonnee taw. To be galaa gacce, be pudfa golle mabbe. ¹¹Hande non rewbe bo, sey be laato fotube teddineego. Haanay be laato nyo'oobe himbe, amma be laato nantiibe, hooliniibe der huune fu. ¹²Laatiido balloowo eklesiya fu, sey joomum e woodi debbo gooto. O waawa bo dawrango bibbe makko, e wuro makko hande no haani. ¹³To walloobe der eklesiya wadii golle mum no woodiri, be keban jonne teddune. Be keban bo semme der goondinki mabbe Yeesu Almasiihu.

Asiiri kollitaaki

¹⁴Mi wannanii maa derewol nol do, amma mii miila warugo to maada, yeeso sedda. ¹⁵Amma to booyii mi waray, derewol nol do anninte no haani go-niraa der saare Alla, laatiine eklesiya Alla yonkinteejo. Eklesiya kan laatii darjanal, e to goonja darii. ¹⁶Seko fu walaa, asiiri diina meeden e mawni: Alla hollitake e bannu ned'fo, Ruuhu seedanike goonjaaku makko, malaykaabe yi'ii mo, lenyi fu waajaama haala makko, o goondinaama der lenyi janani, o hebii teddujal dow kammu.

Ekkitinoobe pewe

4 Ruuhu Ceniido bati e laabudum wi'i: Der jaamanuujii cakitiidi, wobbe woppa goondinki. Be d'owntanto ruuhuuji majjinooji, e ekkitinooje ginnaaji. ²Be accan ekkitinoobe munaafitiibe e fewoobe majjina be. Cuudidum berde ekkitinoobe pewe den maanaama e fewre, nandi hande cumaadum e janni bodeeri. ³Bee kadfa himbe banontirgo, e nyaamugo nyaamduuji goddi. Amma Alla tagi nyaamduuji din. Goondinbe, annube goonja fu, waawan ko yetti Alla, nyaama di. ⁴Ko Alla tagi fu e woodi. Walaa ko woppetee e majjum, to en jabii dum e yettoore. ⁵Gam haala Alla, e du'aare, e laabina huune fu.

Gollantoodo Yeesu geeto

⁶Ekkitin banniraabe huune dum. Den a laato gollantoodo Yeesu Almasiihu geeto. A nyaannan hoore maa e haala goondinki, e ekkitinol poonnitiingol nol tokkudaa e tinnaare. ⁷Haalaaji di walaa hoore, e taalaaji di himbe tafi, di jaadataa e goondinki, sala di. Amma an, eltu hoore maa aa takkii Alla. ⁸Eltugo bannu e nafa sedda dow kujje godde. Amma takkaago Alla e nafa dow huune

fu. Edum woodi alkawal der goonki duuniyaaru do, e der goonki garoowi yeeso. ⁹Kanka woni haala kooliniika, kaanuka himbe fu jaba! ¹⁰Gam sabbu dum don fu, emen golloo emen duura, gam men jowii hoolaare amen fu dow Alla yonkinteejo. Kanko laatii Kisinoowo himbe fu, accu du goondinbe mo.

¹¹Kanjum haani bataa himbe, ekkiti-naa be dum. ¹²Taa accu goddo yawee gam aa laatii gojankeejo. Amma laatana goondinbe misaalu diga e haala maa, e gadu maa, e yidde maa e goondinki maa, e laabal maa. ¹³Go mi wara, tinna aa janjana goondinbe dewte ceniide, aa tidina be, aa ekkitiina be. ¹⁴Taa yeeba dokkal moyyere nal kebuda. A hebii nal diga e annabaaku, wakkati dottiiibe ekle-siya yowi juude mum dow maa. ¹⁵Tinna e golle den, kokkaa hoore maa e majje, gam himbe fu yi'a no beydortoda yeeso yeeso. ¹⁶Hakkilan hoore maa. Reenu bo janjinol maa, tinna dow majjum. To a wadii dum, den aa hoolii a hisan, an e hettinaniibe maa fu.

Pol e hokka Timote saawari

5 Taa falmu dottiijo e semme, amma tiidin mo hande baaba maa. Gojan-keebe bo, baddu be hande mawniraabe maa, e miiraabe maa. ²Rewbe manjusube, baddu dum hande inniraabe maa, saangoobe bo, hande sakikiraabe maa. Wadu dum e miilooji laabufi.

³Teddin rewbe gawniibe, be woodaa wallanbe dum. ⁴Amma to debbo gawni-ijo e woodi sukaabe, dum bo taaniraabe, e haani be ekkitoo taw golloraago kulol Alla der saareeji mabbe. Be joba saareeji mabbe barjaari booduni. Kanjum fottani Alla. ⁵Debbo gawniijo, mo walaa kiinnotoodo dum, go e woni kan tan, yowii hoolaare mum dow Alla. Jemma e nyalooma, oo tinnii, oo eela ballal Alla. ⁶Amma gawniijo daartoowo welwelo, laati nun maaydo baa to emo foofa.

⁷Kanjum haani bataa be, gam be laa-too be walaa gacce. ⁸Mo hiinnaaki getti wuro mum, accu du himbe saare mum, joomum yeddii goondinki, oo buri mo goondinay jaasugo.

⁹Ko inne gawniijo winnee e dere-wol, sey oo woodi jaka duubi la-soy tati, tawee o laatanakeno goriiko koolaado. ¹⁰O laato anniraado wadugo ko woodi, hande jon: ummingo sukaabe mum hande no haani, oo laatii bernudo hobbe, e lootudo koyde goondinbe, e balludo toorotoobe. Laato bo o wadii gaduui geeti duudfi.

¹¹Amma taa winnu inde rewbe saangoobe, laatiibe gawniibe. Gam to suunooji mabbe ummake, be jidan hooweego kade, be acca gollanaago Almasiihu. ¹²Be keban gacce, gam be accii alkawal gollanaago Alla nal be kabuno. ¹³Ko buri dum, no be galaa gadaanjal, be ettan wakkati mabbe, bee boositoo wuro e wuro. Dullere gadaanjal tan bane, amma bee nyo'a himbe. Bee naata haalaaji di yaalay be, bee una batu. ¹⁴Sabbu majjum, mii yidi saangoobe, laatiibe gawniibe, hoowitee. Be dima sukaabe, be kiinno wuro mabbe. Den be kokkataa waybe men laawol no biisiri inde meeden. ¹⁵Wobbe mabbe selii ko laawol, tokkii Seydan. ¹⁶Debbo goondindo, mo rewbe gawniibe woni e wuro mum, o walla be, gam to be laatana eklesiya doongal. Eklesiya kan, hiinno rewbe gawniibe, be goodaa goddo kiinnotoodo dum.

¹⁷Dottiibe ardaniibe Eklesiya deydey, e haani heba joddi golle mum de didi. Accu du tinniibe e waaji e janjinol. ¹⁸Gam Dewtere wi'i: «Taa habbu hun-nuko gaari corboori gawri.» Ne wi'i kade bo: «Gollotoodo fu e haani joddi mum.» ¹⁹To goddo waddanii maa gacce dow dottiijo eklesiya, taa jaba, to hinnaa be gadii seedebe dido, dum bo

tato. ²⁰Wadoobe hakke, felu dum yeeso himbe fu, gam heba horiibe hula.

²¹Mi eelii maa yeeso Alla, e Yeesu Almasiihu, e malaykaabe subaabe, dowaana haalaaji dii, tawee a suttontiray himbe, a burontiray be bo. ²²Taa yawda jowaa juude maa dow hoore goddo. Taa naannu hoore maada der hakkeji wofbe. Reenu hoore maa aa laabi[†].

²³Taa yaru diyam balam tan. Yaru innabojam sedda gam reedu maa, e gam aa nyawi de duuddum.

²⁴Hakkeji wofbe wurtitinto diga be kiitaaka, di wofbe bo wurtitoo baawo ni. ²⁵Hande nun bo golle boodde hollitortoo, de hollitaaki bo, tabitintaako e suudi.

6 Maccube laatiibe goondinbe, daara joomiraabe mum hande fotube teddineego. Den mum, goddo hebataa laawol bata kalluka dow inne Alla, e ekkitinol men. ²Maccube woodube joomiraabe goondinbe, to w'u gam bee laatii banniraabe, be teddintaa be. Amma, be jagganoo be bura, gam goondinbe yidaabe nun be jaggantoo.

Waajotoobe fewoobe e suuno jawdi

Kanjum haani janninaa, baajodaa. ³Wofbe e ekkitina ekkitinol feerewol. Be tokkay haala Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu laabuka, e ekkitinol jaadoowol e kulol Alla. ⁴Himbe ben laati nun mawnitiibe, be annaa goddum. Bee nyawi jeddi e biditiri haalaaji. Diga e majjum nawniraagu, e kabe, e jennooje, e biisugo bannun yiwata. ⁵E dum wadda jeddi di walaa kaddi, hakkune himbe be hakkillo mum wuurii. Be joofii goonja, bee miili goondinki laati nun laawol kebal.

⁶E goonja, goondinki laati nun laawol kebal manjal, to neddo e sey-

orii ko woodi. ⁷En gadday goddum der duuniyaaru. En baawataa bo ko hoori goddum. ⁸Gam majjum to een goodi nyaamdu e kolte, dum heyii en. ⁹Amma suunaabe jawdi, jarbeeji waranan be. Be jantan pitti Seydan e suunooji di nafataa, jaarooji der majjere e halkere. ¹⁰Gam suuno ceede woni dadol kalluddum. Wofbe suunake de, go be ceeki diga goondinki, den be gaddani ko'e maabe tooraaji duudfi.

Joga ko bataadaa

¹¹Amma, an neddo Alla, wodfoda kujje den. Daartu foonnitaare e takkaago Alla, e goondinki, e yidde, e tinnaare, e diggere. ¹²Habu hawre goondinki woodune, jabaa yonki tabitiiki. Gam sabbu yonki kin Alla noddu maa, gadu daa seedaaku maada boodfuu yeeso seedeefe duubbe. ¹³Mii batee kaa do yeeso Alla buurinoowo huune fu. Mii batee ka bo yeeso Yeesu Almasiihu gadudo seedaaku boodfuu yeeso Ponsu Pilaatu. ¹⁴Joga ko bataadaa faa wooda. Laata mo walaa tuuni dum bo gacce faa nyalaane Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu suppitoyto. ¹⁵Garki makko laatoto wakkatiire ne Alla resi, Alla maanteteedo. Kanko tan woodi baawde, Laamiido laamiibe, Joomiraawo joomiraabe. ¹⁶Kanko tan woni mo maayataa, joodiido der jaynol nol goddo waawataa ko battii. Walaa mo meedi yi'ugo mo, walaa baawoowo ko yi'i mo bo. Teddujal e baawde tabitiide woodani mo faa abada abadin. Aami.

Haalaaji cakitiidi

¹⁷Batu woodube jawdi der duuniyaaru do, to be mawnito. To be kooloo jawdi ni tabitintaako, amma

[†]5:22 +Gam hokkugo mo golle der Eklesiya, naa bo gam wittinoygo boofunoodo der eklesiya.

ƒe kooloo Alla. Kanko nun hokkata en huune fu, faa heya, gam ceyoroden dũm. ¹⁸Batu ƒe ƒe gaɖa ko woodi. Wadugo geetum laatoo jawdi maɖƒe. Be laatoo hokkitirooƒe, siriyiƒe wallugo woɖƒe e jawdi maɖƒe. ¹⁹Hande nun ƒe cuudiranta ko'e maɖƒe jawdi booduni, tabitintooni, gam nyalaadɛ garooje, ƒe keɖa bo yonki gooŋahi.

²⁰Timote, hakkilan ko kalfinadaa, wodɖoda haalaaji baanji baanji di yaa-dataa e goondinki. Hakkilan bo jeddi dow ko woɖƒe wi'ata annal lugguŋal. ²¹Woɖƒe mawnitorake annal ŋal, go ƒe acci goondinki.

Moyere Alla wonda e moodon.

*Derewol didabol ɗol Pol winnani***Timote****Haala Pudfirka**

Pol wittoy kade Roma, oo laatii nanɗaado. Amma oo woodi toora jooni bure de o nanɗanoo der siire nen. Himbe wofbe accii mo, Luka tan nun wondi e makko. E nandi hande Pol winnii derewol ɗol hakkune duubi 66 e 68.

Pol yamii Timote wara law go dab-bune wada. To oo wara bo, o wadda gulunfaare Pol e dereeji guri mum. O hoolaaki naa be jiidan, gam oo anni no wakkati dillugo makko yottake. Gam majjum derewol ɗol do laatii binnaɗol dala, hakko o maayata. Der derewol ɗol, Pol yeeyitake baawo dow ko wadunoo, oo batana bo ko wadotoo jooni de o winnata ɗol, waato kiita makko e ko wadoytoo yeeso sedda, waato maayde makko ne woddaa kade.

Der derewol ɗol, Pol hollii Timote ko haani wada o laatoroo koolaado der ekkitinooje de o hebi. Wakkati mum goondinbe e tooreno, faa dum wadi Pol maɓbaa der kasu, ekkitinooje leliide bo e toora eklesiyaaaji. Gam majjum o semmidinta Timote, o munyana tooraaji, o daroo baawo goona. O acca jeddi di nafataa, o woddodoo janɗinoobe ko lelii, o takkoo ko o ekkitinaa, o waa-joo haala Alla, «gam Binni Ceniini fu yi-wii diga e kollitinki Alla, nii nafa gam janɗingo goona, e foortugo neddo, e hollugo boofi, e moyyingo di, e ekkitingo wonaago no Alla yidiri».

Tokkontirki haalaaji

1. Haala pudfirka, 1.1-2
2. Yettoore e tiidinki, 1.3-2.13
3. Pol e bata Timote hakkilana hoore mum, 2.14-4.5
4. Heennyitooode goonki Pol, 4.6-18
5. Cannooje, 4.19-22.

Sannoore

1 Derewol ɗol yi-wii diga e am, min Pol, lilaado Yeesu Almasiihu e sago Alla. Mi lilaama gam mi fiina haala dow yonki ki Alla haɓbani en alkawal, sabbu kawtal men e Yeesu Almasiihu. ²Mi sannii maa, an Timote biyam jidaado. Alla Baaba meeden, e Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu endee, hokkee moyyere e jam!

Pol e semmidina Timote

³Mii yetta Alla mo kujidanami e cuudiidum berne laabudum, hande no kaakiraabe am wadunoo. Emi siwtoree jemma e nyalooma fu der du'aaje am. ⁴Mii siwtora gondi maa. Mii woodi kumpa yi'itaago maa puy, gam mi seyoo puy. ⁵Mii siwtora goondinki maa ki walaa munaafitaare. Maama maa Loyis e inna maa Enis e artu maa woodugo ki. Mii hoolii an bo aa woodi ki. ⁶Gam majjum mii hattinee, accu dokkal ɗal Alla hokku maa no jowumi juude am dow maa beydoo. ⁷Gam Ruuhu ɗu Alla hokki en, laatintaa en huloobe. Amma Ruuhu kokkoowo en semme, e yidde, e nantaare o hokki en.

⁸Gam majjum taa sentu seedanaago Joomiraawo meeden. Taa sentu bo seedanaago am, min maɓbaado der kasu gam makko. Hawtu e am der tooraaji gam linjiila, jaka baawde de Alla hokku maa. ⁹Kanko hisini en, noddi en gam laatanoden mo. Hinaa gam gadu meeden o hisiniri en, amma gam nun nun o yidiri dum e moyyere makko. Moyyere nen o wadani en diga e Yeesu Almasiihu, diga hanne bane. ¹⁰Jooni, moyyere nen hollitake e garki kisinoowo meeden Yeesu Almasiihu. Kanko halki baawde maayde. Diga e linjiila o holliti yonki tabitintooki.

¹¹Gam sabbu linjiila kan, Alla wadimmi baajotoodo, lilaado

e janjinoowo. ¹²Sabbu majjum tooreteemi tooraaji dii do, amma mi sentiray dum. Gam mii anni mo goondinmi. Mii hoolii bo o waawan ko reeni ko o halfinimmi faa nyalaane darjal yottoo. ¹³Joga haala goonjaha ka nanudaa diga e am. Gollir ka e goondinki, e yidde ne kebuden gam een kawti e Yeesu Almasiihu, ka laatane misaalu. ¹⁴Joga geetum dum kalfinadaa e ballal Ruuhu Ceniido gonudo der meeden.

¹⁵Aa anni, himbe leydi Asiya fu accii am, Figelus e Hermogenes na'on der mabbe. ¹⁶Joomiraawo endoo himbe saare Onesifor, gam o deyyitini am. O sentiray bo nanjoode am der kasu, ¹⁷accu du no o wari Roma, o dartii am e tinnaare mawne faa o yiitimmi. ¹⁸Alla Joomiraawo hokka mo endam nyaanne darjal. An e hoore maa aa anni no woodi, golle de o wadanimmi der siire Efesu.

Gollantoodo Yeesu kooliniido

2 Gam majjum biyam, accu moyyere ne kebuden sabbu kawtal men e Yeesu Almasiihu semmidinee. ²Ko nanudaa diga e am yeeso seedeefe duubbe, halfin dum himbe hooliniibe, waawoobe ko janjini wobbe.

³Jabu gedu toora maa hande soogeeru Yeesu Almasiihu yeeru. ⁴To soogeeru jahooru konu e yidi fottango mawdo mum, hakkilantaa haajuuji duuniyaaru. ⁵Nun nun bo, to gadoowo doggudu yawtontire dwtanaaki sariyaaji doggudu, hebataa meetalol. ⁶Demoowo golliiido puy, kan nun haani arta nyaama bibbe deme mum. ⁷Miija ka batu maa mi faa wooda, Joomiraawo faaminte huune fu.

⁸Siwtor Yeesu Almasiihu mo lenyol Dawda. O fintii e maayde, hande no linjiila ka baajootomi bati. ⁹Linjiila kan nun acci mii tooree faa kabbaami e callal-luujj, hande gadudo kalludum. Amma

haala Alla habbaaka. ¹⁰Gam majjum munyanmi huune fu, sabbu subaabe Alla heba kambe bo, Yeesu Almasiihu hisina be, be keba teddujal makko tabitiinjal.

¹¹Daa do haala kooliniika:

To en maaydii e makko, en buuridan e makko bo.

¹²To en munyanii tooraaji, en laamodoto e makko bo,

to en calike mo, kanko bo o saloto en.

¹³To en laataaki hooliniibe, kanko o tabitinto oo kooliniido,

gam o waawataa ko yeddi hoore makko.

Gollotoodo mo Alla yerdii

¹⁴Kanjum haani ciwtoraa goondinbe, eelaa be yeeso Alla be acca jeddi dow haalahon. Jeddi iri dii don nafataa goddum, sey majjingo hettiniibe.

¹⁵Tinna darodaa yeeso Alla aa koolaado. Laata gollotoodo mo sentintaake der golle mum. Laatodaa bo janjinoowo haala goonjaha, hande no fotti. ¹⁶Seedu e haalaaji baanji baanji, centiniidi. Baatoobe di e beydoo woddodaago Alla.

¹⁷Haala mabbe e nandi hande buure kokkollaare, layoore. Himeneyus e Filetus na'on caka mabbe. ¹⁸Be celii laawol goonja. Be accii wobbe woppi goondinki mum e wi'ugo pintol maaybe wadii yawtii. ¹⁹Amma Alla daddii dadfa ka dimmataako. Nani do ko winnaa dow makka: «Joomiraawo e anni laataniibe dum.» Nunnun bo: «Noddoowo inne Joomiraawo fu, woddo wadugo ko halli.»

²⁰Der suudu manjol, keede gadiraade jande geete e kanjeeri tan bane woni don. Keede gadiraade ledde e loope na'on don. Godde, gollirte golle de teddujal, godde bo gollirree golle de walaa teddujal. ²¹To goddo laabinii hoore mum e kujje dee fu, joomum laatototo hande heedo gollirteego golle teddude. O laatototo, cenaado, nafoowo joomum, ciriyiido wadugo golle boodde

fu. ²² Doggu suunooji gojankaaku. Dartu foonnitaare e goondinki, e yidde, e jam, an e noddooḅe inne Joomiraawo e ḅerde laabude fu. ²³ Amma an, wodḅoda haalaaji di walaa hoore, e jeddi baanji baanji. Aa anni di umminan nun kabe. ²⁴ Gollantoodo Joomiraawo haaniraa e hawre. Amma o laatoḅ digḅudo yeeso himḅe fu, o laatoḅ bo baawudo janḅingo, e munyudo. ²⁵ E haani o foorta yeddoḅe mo e jam. Wadoto Alla walla ḅe, ḅe tuba, ḅe paama gooḅa. ²⁶ Den hakkilooji maḅḅe wittaaḅ, ḅe dada pitti Seydan nanḅunoodo ḅe, e wadina ḅe sago mum.

Jaamanuuru sakitiineeru

3 Annu der jaamanuui cakitiiḅi, wakkatiiji cadufi waran. ² Himḅe laototo yidube ko'e mum tan, suunaabe ceede, ḅe laototo jurotoḅe e mawnitintoḅe, ḅe jennan haala Alla. ḅe dḅwantaako saareeji maḅḅe, ḅe annaa gadu, ḅe teddintaa ko senii. ³ ḅe laototo ḅe ḅerde mum yoori, ḅe cawrantaako godḅo, nyo'oḅe himḅe, ḅe galaa nantaare, ḅe yonki bonki, ḅe banyan ko woodi. ⁴ ḅe laototo jammotoḅe, dullube hakkillo, ḅe jidan welwelo duuniyaaru ḅura Alla. ⁵ ḅe nandinan ko'e maḅḅe hande huloḅe Alla, amma ḅee jedda baawde mum. Wodḅoda iri himḅe ḅen. ⁶ Woḅḅe maḅḅe e naata e wurooji, ḅee yoyra rewḅe ḅe galaa hakkillo, ḅe hakkeeeji nyoyyi, go suunooji feere feere e wifita dum. ⁷ Rewḅe ḅen e ekkitoo wakkati fu, amma abada ḅe baawataa ko yottii annal gooḅa. ⁸ Hande no Yannes e Yamberes habidiri Muusa, nunnun himḅe ḅen habidirta e gooḅa. Hakkillo maḅḅe wuurake, goondinki maḅḅe walaa nafuwe. ⁹ Amma ḅe kebataa saa'a, gam haanḅaare maḅḅe laabanān himḅe fu, hande no dum laatii e Yannes e Yamberes.

Haalaaji cakitiidi

¹⁰ Amma an Timote, a yi'i no janḅinirmi. A yi'i jikku am, e anniya am, e goondinki am, e munyal am, e yidde am, e tinnaare am. ¹¹ Aa anni tooraaji am, e boneeji am. A yi'i ko heḅimmi Antiyokiya e Ikoniya, e Listira fu. A yi'i bo no munyirmi dow tooraaji di keḅumi. Amma Joomiraawo wurtiinii am e majji di fu. ¹² Hawtuḅe e Yeesu Almasiihu, go e yidi hulugo Alla, ḅe toorete. ¹³ Amma hallube e hiiloḅe, ḅeydoto e halla. ḅe majjinan woḅḅe, gam kamḅe bo ḅee majji. ¹⁴ Amma an, joga ko ekkitidaa, e ko kooliidaa e semme. Aa anni moy ekkitin maa dum. ¹⁵ Diga sukaaku maa, aa anni Dewte ceniide. Kanje de baawan ko hokku maa faamu, jiiḅira kisidam keḅeteedam diga e goondingo Yeesu Almasiihu. ¹⁶ Binni ceniini fu yi'wii diga e kollitinki Alla. Nafuwe majje woni, janḅingo gooḅa, e hollugo boofi, e moyyiingo di, e ekkitingo wonaago no fottiri. ¹⁷ Nunnun nedḅo Alla fu laotortoo kebbudo, ciriyiido wadugo golle geete.

Tinna aa waajoo

4 Mii eelee yeeso Alla e yeeso Yeesu Almasiihu, kiitotoodo wuurube e maayḅe. Mii eelee bo sabbu wittoygo makko e Laamaare makko: ² Waaja haala Alla, waajita ka wakkati fu, baa dum fottanii ḅe, baa dum fottanay ḅe. Felu ḅe, semmidin ḅe e munyal, aa janḅina ḅe. ³ Gam wakkati waran de himḅe salotoo nanugo ekkitinol poortiiḅol. ḅe tokkoto suunooji maḅḅe. ḅe dantanān ko'e maḅḅe janḅinoḅe duuḅḅe, janḅinanḅe ḅe ko ḅe jidi nanugo. ⁴ ḅe cukkan noppi maḅḅe gam to ḅe nanu gooḅa, ḅe baylitinto far to taalaaji. ⁵ Amma an, nantu hoore maa der huune fu. Munyan tooraaji, wadu golle baajotoodo linjiila, heennyitin golle maa faa wooda.

⁶Amma min, mi badike laataago sadaka, hande kiriseteedi, wakkati yawtugo am badake. ⁷Mi habii hawre woodune, mi yottinii doggudu am, mii joggii goondinki. ⁸Diga jooni, Joomiraawo kiitotoodo e goonjaaku, e resanimmi riiba kokketeeka poonnitiido nyaanne darjal. Min tan bane hokketeeka. Amma, min e hettiniibe, yidufe witoygo makko fu, o hokkata ka.

Ka Pol bati dow be o gollodii

⁹Tinna garaa to am law. ¹⁰Gam Demas accii am, sabbu yidde duuniyaaru, o yahii Tesalonika. Kereskes yahii Galaatiya, Titus bo yahii Dal-matiya. ¹¹Luka tan nun wondi e am. Waddu Marku to aa wara, o nafan am sanne der golle am. ¹²Tikikus, mi lilii dum Efesu. ¹³To aa wara, gaddanaa am gulunfaare am ne accumi Torowas, wuro Karpus. Gaddanaa am bo dewte am, ko jogii am buri woni, dewte am de guri.

¹⁴Aleksandire bahillo wadani am ko halli puy. Joomiraawo yoban mo ko o

wadi. ¹⁵An bo, hakkilan mo, gam o salake waaji amen e semme.

¹⁶Nyalaane arandeere ne darinaami yeeso kiitoowo gam mi toontano hoore am, baa gooto wallay am, be fu be accii am. To Alla liman be dum gacce! ¹⁷Amma Joomiraawo wallii am, semmidinimmi. Kan acci keenyitimmi golle waaji am. Himbe lenyi janani fu nanii waaji din. Nunnun dadirmi diga e hunnuko jaggere. ¹⁸Joomiraawo dadinan am ko halli fu, o yottinammi jam to Laamaare makko ne kammu. Teddujal laatanoo mo faa abada. Aami!

Heennyitirde e cannooje

¹⁹Mi sannii Pirisilla e Akilas, mi sannii getti wuro Onesifor. ²⁰Erastus darake Korintu, Torofimus bo, mi accii dum Miletus oo nyawi. ²¹Tinna garaa go dab-bune wada. Ebulus e Pudes e Linus e Kalawdiya e sakikiraabe wonbe do fu, sannii maa.

²²Joomiraawo wonda e maa! Moyyere Alla wonda e moodon.

Derewol ɲol Pol wannani

Titus

Haala Pudfirka

Wakkati Pol yoofitaa de o maɓɓanoo der Roma, den nun o waajii haala linji-ila der Kereta, siire burune manɗu der dunde girekiiɓe. Wakkati o yaareteno Roma to laamiido mawɗo, laana diyam maɓɓe yaaliniino ɓe Kereta.

Wakkati o yawtata diga don, o accii don mo o gollodintoo, tokkiido mo, mo laataaki Yahuduujo, Galaatiya. 2.3. De duuddum Pol yowannoo mo o wada golle caduɗe, der Korintu du. O yowanii mo gollal moyyingo joonne eklesiya ka kanko Pol o titunoo.

Pol batii Titus ɓe potta Nikopolis. E nandi hande diga Maseduwaan nun o winnoy derewol ɲol do, e ɲol Timote aranol. Haala majji e nandi.

Baawo Pol holli no haani ardiibe e wa'i, o batanii bo boofi Yahuduube salotoobe ekkitinol goonawol. O hollii bo ko haani geɓe himbe feere feere wonbe der eklesiya wada. No o heennyitiri derewol makko nani, o batanii moyyere Alla accoore neddo joodoo joonne teddinoore linjiila.

Tokkontirki haalaaji

1. Haala pudfirka, 1.1-4
2. Dottiibe eklesiya, 1.5-16
3. Golleeji geɓe himbe feere feere der eklesiya, 2.1-15
4. Joonne goondinbe der duuniyaaru, 3.1-11
5. Haalaaji cakitiidi e cannooje, 3.12-15.

Sannoore

1 Derewol ɲol do yiwii e am, min Pol, maccuɗo Alla e lilaado Yeesu Almasiihu. Alla yowanii am mi wada suɓaabe makko goondina mo. O yowanii

am anningo ɓe goonja jaadooha e goondinki men. ²Hande non ɓe goodirta hoolaare hebugo yonki tabitiiki. Alla mo fewataa haɓɓaniino en alkawal yonki kin diga huune fu tagaaka. ³No wakkati wadi, o anninii haala makko diga e waaji di o yowanimmi hande no Alla Kisi-noowo en umuri dum.

⁴Titus, mi sannii maa, an, laatiido biyam e goonja diga e goondinki men gooti. Alla Baaba, e Yeesu Almasiihu Kisinoowo en wadaneer moyyere, hokkee bo jam!

Golle Titus der Kereta

⁵Mi accii maa Kereta gam moyyinaa ko horii moyyineego. Cubanaa genni fu dottiibe Eklesiya hande no bi'uno maa mi. ⁶Sey dottiijo cubaado fu laatoo mo walaa gacce. O laatoo gorko mo debbo gooto, mo ɓiɓɓe mum laatii goondinbe. ɓiɓɓe ɓen laatoo ɓe nyo'irtaake baadi baanjaari, dum bo dullere dowtaare. ⁷Doole ardiido Eklesiya fu laatoo mo walaa gacce, gam o laati nun gollantooɗo Alla. Haanay o laatoo mawnitiido, dum bo mo mone, maa bo jaroowo bagi, dum bo kabaado, maa bo cuunaado riiba kalluka. ⁸Amma sey joomum e laatii bernoowo hobbe, jidudo ko woodi, mo hakkillo, poonnitiido, laabudo, nantiido. ⁹Sey joomum e jogii haala kooliniika hande no ka janɗiniraa. Den o waawan ko semmidini wobbe e ekkitinol laabuɗol, o waawan bo ko jaalii yeddoobe.

¹⁰E goonja, duuɓɓe e laatii nanaruube, accu du caka Yahuduube goondinbe. Bee laatii batoobe haalaaji di walaa hoore, ɓee yoyra himbe. ¹¹Sukku kunnude maɓɓe, gam ɓee biisa saareeji duuddi. Bee ekkitina ko haanay, gam ɓe keba riiba kalluka. ¹²Neddo maɓɓe, mo himbe daari hande annabiijo, batii du, wi'i: «Keretaabe laati nun fewoobe wakkati fu, ɓee laatii bisaaji bondi, ci-

iwankeebe, e deereruube.» ¹³O batii gooŋa. Gam majjum, felu be e semme, gam be keba goondinki geeti. ¹⁴Be acca tokkugo taalaaji Yahuduube, e oodaaji himbe yoofube gooŋa. ¹⁵Huune fu e laabi to laabuŋe. Amma walaa ko laabi, to sobube e be goondinay, gam hakkillo maŋbe e cuudiidum berne maŋbe fu sobii. ¹⁶Bee bi'a bee anni Alla, amma golle maŋbe e yedda no bee anni mo. Bee laatii nyiddube, e nanaruube. Be baawataa ko wadi geetum baa gootum.

Ekkitinol gooŋawol

2 Amma an, accu batu maada yaada e ekkitinol gooŋawol. ²Worbe nayeŋbe, batu be no haani be laato nantiiŋe, fotube teddineego, hakkilbe. Be laato be goondinki mum yandi, be gooda yidde e munyal. ³Batu rewbe nayeŋbe bo, wonoo hande no haani rewbe goondinbe wonoroo. To be laato nyo'oobe himbe, dum bo horbe bagi. Amma be laato ekkitinoobe ko woodi. ⁴Be ekkitina rewbe saangoobe yidugo worbe mum, e sukaabe mum. ⁵Be laato hakkilbe, laabuŋe. Be kiinnoo golle wuro maŋbe, be laato yeeddube. Moy fu dwtanoo gorko muudum, gam to haala Alla yennee.

⁶Waaja gojankeebe, be laato hakkilbe der huune fu. ⁷An e hoore maa, laatana be misaalu der golle boodde fu. Ekkitin be ekkitinol gooŋawol, e pottuŋol. ⁸Haala maa laato gooŋaha, ka yeddataako, gam waybe meeden jifoo, be dulla kalluka ka be batani en.

⁹Maccube bo, waaja be, be nanana joomiraabe maŋbe der huune fu. Be gada ko welata be, to be jeddontir e maŋbe. ¹⁰To be buju be, amma wakkati fu, be kollita bee laatii hoolaabe, hebube. Be gada dum gam ekkitinol haala Alla kisinoowo en, teddinee der huune fu.

¹¹E gooŋa, moyyere Alla hollitake gam himbe fu hisa. ¹²Moyyere nen e ekkitina en accen wonaago der dullere kulol Alla, e suunooji duuniyaaru. Nee ekkitina en bo laatoden hakkilbe, e foonnitiibe, e huloobe Alla der duuniyaaru nuu do. ¹³Hande non kedortoden nyalaane barkidinaane, ne tammihidden. Nyalaane nen, Yeesu Almasi-ihu, Alla meeden mawdo, Kisinoowo en, hollitinto e tedduŋal. ¹⁴O hokkii hoore makko gam men, o sooditii en diga ko halli fu. O laatini en himbe makko be o woodi, laabinaabe, tinniiŋe wadugo golle geete.

¹⁵Kanjum haani bataa himbe, nun bo haani baajodaa be, pelaa be e baawde maa fu. Taa accu goddo yawee.

No haani goondinbe Yeesu e laatii

3 Siwtor goondinbe be nanana mawbe leydi, e woodube baawde. Be dwtanoo be, bee ciriyii wadugo golle boodde fu. ²To be batu kalluka dow goddo, be laato deyyube, e sawriibe, e welube deedi dow himbe fu. ³Gam enen bo, een laatinoo be walaa hakkillo, nanaruube, e majjuŋe. Een laatinoo maccube jidaali, e suunooji diye fu. Een goodunoo ganyaani e nawniraagu, een banyontiri, en banyaa, een banyontiri. ⁴Amma Alla Kisinoowo en hollitii himbe geetaaku mum e yidde mum. ⁵O hisinii en, amma hinaa gam en gadii golle poonnitiide, e endam makko o rimatorii en, laatiden heybe diga e Ruuhu Ceniido laabindo en. ⁶Alla hokkii en Ruuhu mum ceniido puy, diga e Yeesu Almasi-ihu Kisinoowo en. ⁷O wadii dum diga moyyere makko gam laatoden foonnitiibe, heba donen yonki tabitiiki, ki tammiden hebugo. ⁸Kanka woni haala kooliniika.

Mii yidi tasinaa ka, gam goondinbe Alla tinnoo wadugo golle boodde. Kanjum woni ko woodi, ko nafata himbe.

⁹Amma wocɗoda haalaaji di walaa hoore, e jeddi dow habaruuji lenyi, e kaɓe, e jeddi dow tawreeta. Haalaaji dii ɗon fu nafataa godɗum, baanji di laatii. ¹⁰Gaddoowo ceennol caka himbe, felu mo de woore, de didi, to o salake, takku mo sera. ¹¹Annu gadoowo hande non laati nun majjudo e hakkeejo, o doyyii hoore makko kiita.

Cannooje e baynaade

¹²To mi lili Artemas naa bo Tikikus to maa, yawda garaa law, tawaa am

Nikopolis, gam ton jidumi dabbugo. ¹³Tinna ballaa Jenas, moodibbo tawreeta, e Apollos, gam to godɗum jaccu be der jahaanjal maɓɓe. ¹⁴E haani himbe meeden bo ekkitoo wadugo golle boodde. Be balla haajaabe walleego gam to kambe wallooɓe ben be gonoo baanji.

¹⁵Wondube e am fu sannii maa. Emen canna goondinbe yidube men fu.

Moyere Alla wonda e moodon, on fu.

Derewol ɲol Pol wannani

Filemon

Haala Puɗɗirka

Derewol ɲol Pol wannani Filemon ɗo, haala joonne hakkune himbe ɗido nun ɲol batanta. Pol wannii derewol ɲol gam o sawrinana Onesimu, maccudo doggunooɗo joomiraawo mum Filemon. Filemon laati nun goondindo tawaado der wanjarde Koloosi. Onesimu tuubii, goondini Yeesu diga e waaji Pol. Kan wadi Pol e eela Filemon jaba Onesimu hande banniraawo mum, o sawranoo mo bo.

Der duubol 62 nun Pol wanni derewol ɲol der nanjoore mum arandeere der Roma. Dum nandi hande Tikikus nun yaari derewol ɲol e ɲol Koloosi, Kol. 4.7-9.

Ko hollitii der derewol ɲol woni, tinnaare ne Pol woodi dow moyyingo haala hakkune himbe ɗido, hande no o woowi wadugo hakkune himbe duubbe. Ko Almasiihu wadani en hakkune men e Baaba mum, kanjum nun Pol wadani Onesimu hakkune mum e Filemon.

Tokkontirki haalaaji

1. Haala puɗɗirka, 1-3
2. Yettoore Alla gam goondinki Filemon, 4-7
3. Pol e eelana Onesimu sawraare, 8-22
4. Cannooje, 23-25.

Sannoore

1 Min Pol, e banniraawo meeden Timote nun wanni derewol ɲol. Min Pol, mii laatii maɓɓaado gam daliila Yeesu Almasiihu. Emen canna Filemon, jidaado amen, gollodintooɗo e amen. ²Emen canna bo Afiya, sakiike men debbo, e Arkippus kaɓidoowo e meeden gam linjiila, e goondinbe hawritintooɓe

der wuro maa. ³Alla Baaba meeden, e Yeesu Almasiihu Joomiraawo, hokka on moyyere e jam.

Yidde e goondinki Filemon

⁴Filemon, mii yetta Alla wakkati fu, mi accay siwtorgo maa der du'aaje am. ⁵E goonja, mi nanii yidde e goondinki maada dow Joomiraawo Yeesu e batanee, e no jidirdaa himbe Alla fu. ⁶Emii eela Alla, gam goondinki kii ɗo hawti en yi'oo der gadu. Den paaminaa geetum fu dum baaweten wadugo gam Almasiihu. ⁷Banniraawo, berne am seyake puy, hakkillo am fukkake bo, gam yidde maa deyyitini himbe Alla.

Pol e sawrinana Onesimu

⁸Mii woodi laawol der kawtal men e Almasiihu mi eelee ko haani gadaa. ⁹Amma, mii buri yidugo, mi eelee gam yidde, min Pol dottiijo, jooni bo mii maɓɓaado sabbu Yeesu Almasiihu. ¹⁰Mii eelee gam Onesimu biyam mo kebumi goondini der kasu. ¹¹Naane, o nafayno maa, amma jooni, o nafan en, min e maa.

¹²Mii wittina mo to maada, jaba mo hande min e hoore am. ¹³Mii yiduno haggugo mo to am, gam o wallammi hande no haani balliraano am jooni no tawaami der kasu gam linjiila. ¹⁴Amma mi yiday wadugo goddum to hinaa en baddii, gam mi yidaa wadingo maa booddum e doole, amma dum laatoo e sago maa.

¹⁵Wadoto Onesimu seenniriino e maa wakkati seɗɗa, gam o wonda e maa, e baadey. ¹⁶O laataaki kade maccudo tan, oo buri maccudo, o laatike banniraawo men jidaado. Min, mii yidi mo sanne. Mii anni aa yidi mo buri, hinaa hande neɗɗo tan, amma hande goondindo Joomiraawo.

¹⁷To a daarii am hande igo maa, den kan, jaba mo hande no jabirtaa am min

e hoore am. ¹⁸To o woofaniino maa, dum bo to o joganiino maa nyamaane, yowanam dum. ¹⁹Min Pol, mii winna ka e junjo am, mi yobete dum. Amma mii siwtoree, an bo aa joganii am nyamaane, nyamaane nen bo, an e hoore maa nun. ²⁰An banniraawo am, wadanam dum sabbu Joomiraawo, deyyitin berne am gam kawtal men e Almasiihu.

²¹Mii wannanee gam mii hoolii a nananan am, gam mii anni a wadan buri ko elu maa mi. ²²Sikan, ciriyanodaa

am suudu to beeranmi, gam mii miila, Alla jaban du'aaje mon, o wittinanmi to moodon.

Cannooje

²³Epaaras mo mabbidaami gam Yeesu Almasiihu sanni maa. ²⁴Marku bo, e Aristarkus, e Demas, e Luka gollidoobe e am sannii maa.

²⁵Moyyere Yeesu Almasiihu Joomiraawo meedfen wonda e moodon.

Derewol Iburaninkeebe

Haala Puɗɗirka

Derewol Iburaninkeebe e woodi nafuwe mawɗo der Alkawal Kesal. Binnuɗo derewol ɗol batay inne mum, ko baaweten ko bati tan woni, o laati nun Yahuduujjo goondindo Yeesu, woliine maamiraabe men nun hollata ɗum. Oo anni Alkawal Kiinjal puy, accu du dow golle Leewinkeebe. Diga seedeefe linjiila arandeebe nun o nani linjiila.

Yahuduube goondinbe Yeesu hande makko nun o wannani, kambe o baddata. Bee laatii himbe tawaabe der eklesiya ka o anni, go oo yidi beraago be, ɗum booyataa. Liinyoobe dewte e miili eklesiya Roma, der leydi Italiya nun o wannani derewol ɗol. Gam Roma nun himbe arti nani haala derewol ɗol, diga e derewol ɗol Kelema mo Roma winni der duubol 95 yahugo 96 baawo Almasiihu rimaa.

Toora batanaaka der don e laatii toora ka Kolodu laamiido toori Yahuduube goondinbe Yeesu der duubol 49 baawo Almasiihu rimaa. O riiwi Yahuduube goondinbe jaka duubi sedda diga Roma.

Dum nandi hande derewol ɗol winnaama hakkune duubol 60 yahugo 64 baawo Almasiihu rimaa.

Binnuɗo derewol ɗol, wannii ɗol gam semmidingo be o wannani. Dum nandi bo hande be o wannani e tawaa der toora mawka. O wannanii be, gam to be boppu goondinki.

Der derewol makko, o hollii be no Yeesu e buri malaykaabe, e Muusa, e Yosuwaa, e Limaamiibe be Alkawal Kiinjal. Dum don fu, e hollita no be o wannani e yiduno wittugo der tawaajal Yahuduube dow sujidango Alla. O hollii be, no sadaka Almasiihu wadi de woore, e yiyam mum heyii faa e baadey.

O semmidinii be e hollugo be goondinki himbe arandeebe. O batii be, be tigga Almasiihu gite, gam kanko nun laatii misaalu munyal.

Tokkontirki haalaaji

1. Haala puɗɗirka, 1.1-3
2. Almasiihu e buri malaykaabe mawnugo, 1.4-2.18
3. Almasiihu e buri Muusa e Yoosuwaa mawnugo, 3.1-4.13
4. Limaamaaku Almasiihu e buri limaamaaku fu, 4.14-7.28
5. Alkawal Almasiihu e buri alkawalji fu, 8.1-9.28
6. Yiyam Almasiihu e buri kiiseteefi fu nafuwe, 10.1-31
7. No goondinki buriri huune fu, 11.1-12.25
8. Haalaaji cakitiidi, 13.1-25.

Alla baddii himbe diga e Bidɗo mum

1 Diga ko booyi, Alla baddiino kaakiraabe meeden de duuɗɗum, e laabi feere feere. O baddii be diga e annabiibe. ² Amma der nyalaade cakitiide dee do, o baddii en diga e Biyiiko. E makko Alla tagiri duuniyaaru e kammu. Kanko nun bo Alla subii laatoowoo huune fu. ³ Kanko nun laatii jayɗol jalboowol, kollitoowol tedduɗal Alla, e no Alla laatii e goonja. Oo jogii huune fu diga e haala makko gooduka baawde. Baawo o laabini hakkeeki himbe, o joodake dow kammu, to nyaamo Alla mawɗo, mo tedduɗal.

Bidɗo e buri malaykaabe

⁴ Bidɗo e burii malaykaabe manɗu, kan wadi Alla hokki mo inne burune inde mabbe. ⁵ Malaykaajo moy nun Alla meedi ko wi'i:
«An laatii Bidɗo am,

hanne min nun laatii Baaba maa!²»
 Moy o wi'i kade:
 «Mi laatanto mo Baaba,
 kanko bo, o laatanoo am Bid'fo?»
⁶Kade bo, no o liloyta Afo makko e du-
 uniyaaru, o wi'i:
 «Malaykaaße Alla fu sujidana mo^k.»
⁷Dow malaykaaße bo Alla wi'ii:
 «Oo gollira malaykaaße makko hande
 keni,
 o wadii be jagganoo mo hande delle yi-
 ite!^l.»

⁸Amma dow Bid'fo, o wi'i:
 «Laamu maa, an Alla, wonoo faa abada!
 A laamoranto himbe maa e sawru
 foonnitaare.
⁹Aa yidi foonnitaare, aa wanyi ko halli,
 gam majjum, Alla maada subii ma, wuju
 maa nebbam seyo
 buruŋo ŋo wondube e maada^m.»

¹⁰O wi'i kade:
 «Joomiraawo, diga fuddoode, an tagi
 leydi,
 juude maa tagi kammu.
¹¹Dum fu, dum halkan, amma an, a
 tabbitinto,
 dum fu, dum hiid'fan hande kolte,
¹²a taggan dum hande toggoore,
 dum waylitinte, hande kolte.
 Amma an, a waylitintaako.
 Duubi maa bo heennyataaⁿ.»

¹³Alla meed'ay ko wi'i malaykaajo gom:
 «Jooda nyaamo am
 gam mi wada wanyube maa laato
 jaabirdum koyde maa^o.»
¹⁴Malaykaaße fu laati nun ruuhuujii jag-
 gantoodi Alla, oo lila di gam di gollanoo
 ronoobe kisidam.

To en jeebee kisidam

2 Gam majjum, e haani kakkilanen
 puy ko nanuden, gam to en

boɖɖodee laawol. ²Haala ka Alla hokki
 diga e malaykaaße goondii. Woofube
 e saliiße dɔwtanaago ka fu, heban
 kiita kaa do haanani be. ³To non
 noy dadirten, to en jeebake kisidam
 mawdam hande dam do? Joomiraawo
 nun arti batango kisidam dam, den
 nanube tabbitinani en dam. ⁴Alla
 semmidinii seedaaku maße e wadugo
 maaneeji, e kaaydiniidum, e kaayefiiji
 feere feere. Alla hollitii dum bo e
 seennango be Ruuhu Ceniido hande no
 o yidiri.

Yeesu laatake ned'fo gam hisina himbe

⁵Alla hokkay malaykaaße be laa-
 mano duuniyaaru garoowu nu batanten.
⁶God'fo batii nokkun der Dewtere, wi'i:
 «Ume ned'fo laatii faa ciwtoraa dum?
 naa bii-aadama ko paaledaa dum?»
⁷A leesinii mo wakkati sedda ley
 malaykaaße,
 a meelii mo tedduŋal e manju.
⁸A yowii huune fu ley koyde makko^p.»
 No Alla yowani mo huune fu, edum
 holla no god'dum horaaki ko o yowanay
 mo junŋo. Jooni en ji'ataa taw no o
 yowanii mo kujje fu junŋo. ⁹Amma een
 ji'a Yeesu leesinanoodo wakkati sedda
 ley malaykaaße, jooni o meelinaama
 tedduŋal e manju. Gam ume? Gam o
 toorake, o maayi. Hande non, sabbu
 moyyere Alla, o maayirani himbe fu.
¹⁰Dum fottanii Alla tagudo huune fu,
 e mo gam mum huune fu woni, yaara
 himbe duuɖbe be keba tedduŋal. Dum
 fottanii mo bo, o yottina Yeesu maɖbit-
 indo laawol kisidam, o laato kebbudo
 diga e tooraaji.

¹¹Gam laabinoowo, e laabinteeße fu
 yiwii diga e baaba gooto. Kan wadi

¹1:5 Jabuura 2.7   ¹1:5 2 Samuyiila 7.14   ^k1:6 Tokkitaaki Tawreeta 32.43

¹1:7 Jabuura 104.4   ^m1:9 Jabuura 45.7-8   ⁿ1:12 Jabuura 102.26-28

^o1:13 Jabuura 110.1   ^p2:8 Jabuura 8.5-7

o sentay noddugo be banniraafe. ¹²O wi'ii:

«Mi batan banniraafe am inne maa, mi maantete caka jama'aare maa⁹.»

¹³O wi'ii kade:

«Mi yowan hoolaare am fu dow Alla.»

Kade bo, o wi'i:

«Mi nani, min e biɓɓe be Alla hokkimmi^r.»

¹⁴Hande no biɓɓe woodiri bannu e yi'yam, hande non Yeesu bo etiri bannu, laatii hande maɓɓe. O wadii dum gam diga e maayde makko, o halka baawde laamaniido maayde, waato Seydan. ¹⁵Diga e majjum o rindini laatiibe maccuɓe der gonki mum fu, gam be kuliino maayde. ¹⁶Gam een anni, malaykaabe bane Yeesu wari wal-lugo, amma laatiibe lenyol Iburahiima nun. ¹⁷Gam majjum, e haani o nanda e banniraafe makko der huune fu. Hande non o laatorii hooreejo Limaamiibe mo endam, koolaado der golle Alla, gam o moyta hakkeegi jama'aare. ¹⁸Kanko e hoore makko o tooraama, o jarbaa. Gam majjum, o waawan wallugo jarbaabe.

Yeesu e ɓuri Muusa

3 Banniraafe goondinbe, onon be Alla noddii, gattee hakkillo mon dow Yeesu. Alla liloyi mo gam o laatoo hooreejo Limaamiibe dow goondinki meedɓen ki ceedotoɓen. ²O laatake koolaado yeeso Alla cubudo mo, hande no Muusa laatorii koolaado der suudu Alla fu. ³E goonja, Yeesu e ɓuri Muusa tedduɗal, hande no mahoowo ɓuriri suudu ɗol o mahi tedduɗal. ⁴Gam suudu fu e woodi mahudo dum, amma mahudo huune fu woni Alla. ⁵Muusa laatike koolaado der suudu Alla fu, hande jaggi-ido, oo seedanoo ko batanoytee. ⁶Amma Almasiihu laatike koolaado der suudu

Alla hande biɗɗo. Enen laatii be suudu makko to en tinnake een koolii, een tab-bitini ko jurortoden faa heennyitirde.

Naatugo der siwtaare Alla

⁷Gam majjum, Ruuhu Ceniido wi'i:

«Hanne, to on nanii daane Alla,

⁸to on joorinee berde moodon

hande no kaakiraafe moodon wadunoo, no be ummanii Alla[‡],

⁹be jarbii mo der ladde haro.

Alla wi'i, ton be jarbii am, be poonnimmi,

baa no be ji'ii golle de gadumi jaka duubi lasoy didi.

¹⁰Gam majjum, mone am ummii dow himbe jaamanuuru nu,

bi'umi: “Wakkati fu, berde maɓɓe e majji,

be annaa laabi am!”

¹¹Gam majjum, mone am ummii, kuni-imi, bi'umi:

“Be naatataa der siwtaare am pay^s.”»

¹²To non, banniraafe, kakkilee, gam to godɗo moodon woodu berne hallune,

dulla goondingo, woddodoo Alla mo yonki. ¹³Amma baajontiree nyalaane fu, faa dum wi'ee «hanne» gam to hakke majjin godɗo moodon, yoorina berne mum.

¹⁴To en jogake hoolaare men arandeere e semme faa heennyitirde, den en laatike hawtuɓe e Almasiihu.

¹⁵Hande no Dewtere wi'i:

«Hanne, to on nanii daane Alla,

to on joorinee berne mon

hande no kaakiraafe moodon wadunoo, be ummanii Alla»

¹⁶Bey nun nani daane Alla, go be ummanii mo? Kambe woni wurtiibe diga leydi Misira fu, be Muusa ardanii fu!

¹⁷Bey nun mone Alla ummii dow muudum faa duubi lasoy didi? Kambe woni waduɓe hakke, go maayi der ladde

[‡]3:8 Himbe Isira'iila ummaniibe Alla e annabi Muusa wi'i, wittan leydi Misira.

haro. ¹⁸Bey nun o hunanii be naatataa der siwtaare makko? Kambe woni salii be dowtanaago mo. ¹⁹En ji'i, be baway naatugo der siwtaare nen gam be goondinay.

4 Alla habbanii en alkawal naatugo der siwtaare mum. To non, sey kulen, gam to goddo moodon miilu saktake, dullii naatugo der mayre. ²Gam enen bo, en baajaama linjiila hande kaakiraabe men. Amma, ka be nani nafay be, gam no be nani, be goondinay. ³Amma enen goondinbe, en naatan der siwtaare ne Alla batani, hande no o wi'i: «Mi hunake e mone bi'umi: "Be naatataa der siwtaare am pay[†]!"» Nani bo Alla heennyi wadugo golle mum diga o tagi duuniyaaru. ⁴Bataama kade nokkun der Dewtere, dow nyalaane jeedidawre, wi'aa: «Alla siwtake wadugo golle mum fu der nyalaane jeedidawre^u.» ⁵O wi'i kade der nokkuure wonne: «Be naatataa der siwtaare am pay^v.»

⁶Artube nani linjiila naatay der siwtaare nen, gam be dowtaaki. Amma wobbe waawan ko naati kade. ⁷Gam majjum, Alla resii nyalaane wonne kade, o noddi ne «hanne» o batanii ne baawo duubi duuddi, diga e hunnuko Dawda, o wi'i:

«Hanne, to on nanii daane Alla, to on joorinee berde moodon^w.»

⁸To Yosuwaa hokkiino be siwtaare, Alla batantaano kade siwtaare wonne baawo nii. ⁹To non, nyalaane siwtaare e horanii kade himbe Alla. ¹⁰Gam naatudo der siwtaare Alla, siwtoto e golle mum kanun bo, hande no Alla siwtorii e de mum. ¹¹Gam majjum, en tinnee naaten der siwtaare Alla. To goddo tokku misaalu dullere dowtaare himbe Isira'iila, yana.

¹²Haala Alla e woodi yonki, eka woodi semme. Kaa buri kaafahi kiye fu, belnaaki becce didi welugo. Kaa naata faa der, ka seenna yonki e ruuhu, jokkule e busam. Eka hiitoo maatirdum, e miilooji berne. ¹³Walaa fu ko tagaa, ko suudanii Alla, huune fu laabi e gite makko. Kanko jottinoyten ko gaduden fu.

Yeesu e buri hooreefe Limaamiibe

¹⁴Een goodi hooreejo Limaamiibe mawdo jottiido to Alla dow kammu, kanko woni Yeesu, Biddo Alla. Gam majjum, sey jogoden e berde goote goondinki meeden ki ceedotoden. ¹⁵Een goodii hooreejo Limaamiibe baawoowo endaaago en der tampe meeden. Gam kanko e hoore makko o jaribaama der huune fu hande no meeden, amma o waday hakke. ¹⁶Gam majjum, en battee kittaala Laamaare Alla nal moyyere e hoolaare, gam keben endam, e moyyere, de gooduden bukaata ballal fu.

Hooreejo Limaamiibe mo yurmeene

5 Hooreejo Limaamiibe fu, subete nun caka himbe, o gollanoo Alla gam mabbe, o yaara dokke e kiiseteedi yeeso Alla gam ikkingo hakkeji. ²O waawan faamugo be walaa annal e majjube, gam kanko e hoore makko oo laatii tampudo der becce fu. ³Gam sabbu tampere nen nun haani o wada kiiseteedi ikkinooji hakke, hinaa gam jama'aare tan, amma gam hoore makko bo. ⁴Goddo waawataa ko hokki hoore mum teddujal laataago hooreejo Limaamiibe. Amma Alla nun noddata joomum hande no o noddiri Haruuna.

⁵Non bo dum laatii e Almasiihu, kanko bane hokki hoore makko teddujal laataago hooreejo Limaamiibe. Alla nun hokki mo dum, de o wi'i:

[†]4:3 Jabuura 95.11   ^u4:4 Laatanooji 2.2   ^v4:5 Jabuura 95.11

^w4:7 Jabuura 95.7-8

«An laatii Bid’do am,
hanne min nun laatii Baaba maa^x.»

⁶O wi’i nokku kade:

«A laatike Limaamiijo faa e baade
hande no Malkisadaka^y.»

⁷Wakkati Almasiihu wonunoo e du-
uniyaaru, o eelii Alla, o eelitii, e bo-
jiji mawdi, e gondi, gam Alla hisina
mo diga maayde. Alla bo toontake mo,
gam oo woodi kulol Alla. ⁸Baa no oo
laatii Bid’do Alla, tooraaji makko ekki-
tini mo dowtaago. ⁹Alla laatini mo
kebbudo, gam majjum o laatani dow-
taniibe mo fu daliila kisidam tabitiidam.
¹⁰Alla subii mo, wadi mo hooreejo Li-
maamiibe hande no Malkisadaka.

En kakkilee to en boppee goondinki

¹¹Dow haala kaa do, emen goodi
haalaaji duuddi, e kujje cadufe
faamingo, gam on paamataa law.
¹²E haanunoo oon laatii janjinoobe
diga dum booyi, amma faa jooni oon
goodi bukaata janjineego puddirdum
der haala Alla. Haanuno oon nyaama
nyaamdu tekkunol, amma faa jooni,
kosam nun musinton. ¹³Musinoowo
fu, waawataa suttontirgo haala
foonnitaare, gam o laati nun suka.
¹⁴Amma, mawbe, woowinbe hakkillo
mum suttontirgo ko woodi e ko halli
nun nyaamdu tekkunol wonani.

6 Gam majjum en accee ekkiitaago
ekkitinol leesunol dow Almasiihu.
En jahee yeeso e ko hebbi. To en daddee
dadfa kesa, hande jon: tuubugo golle
jaayde, e goondingo Alla, ²e ekkitinooje
dow batisi, e yowugo himbe juude, e pin-
tol maaybe, e kade kiita duumiika. ³En
jahee yeeso, kanjum en gadan dum, to
Alla jabii.

⁴Daaree haala himbe wittube der
gonki mum kiikki. Be kebiino jaynol
Alla. Be mettii dokkal yiwnunol dow, go

be kebi gedu e Ruuhu Ceniido. ⁵Be met-
tii haala Alla geeta, e baawde jaamanu-
uru warooru, ⁶e non fu, go be bitti
baawo. Wadataako be bittinee be tu-
uba kade. Gam dum laatii hande kambe
e ko’e mabbe, bee tigga kade Bid’do
Alla dow leggal palaanjal, bee jawna mo
yeeso himbe fu.

⁷To leydi e yara diyam toboojam de
duuddum, nii fudinana aawudo awdi
geeri, den ni hebuwa don barke Alla.
⁸Amma to gi’e, e tuppe nun ni fudinta,
sey ni woppee, booyataa ko ni yaa’ee, ko
sakitoytoo fu, sey ni sunnyee yiite.

⁹Onon, banniraabe am yidaabe, baa to
emen bata hande non, emen anni oon
dari dow laawol boodunol, njol kisidam.
¹⁰Gam Alla laataaki mo fonnitaaki. O
yeggintaa gadu mon, e yidde ne kollit-
indon gam inne makko. On kollitii yidde
nen e golle de gadudon, e de gadoton faa
hanne gam himbe Alla. ¹¹Amma emen
jidi moy moodon fu hollita iri anniya
kaa don faa heennyitirde, gam kebon
ko kedidon. ¹²To on laatee ciwaaku-
ube, amma yemminee goondinki e mun-
yal himbe heboobe donnu nu Alla habbi
alkawal mum diga e goondinki.

¹³No Alla habbanta Ibrahiima alka-
wal, e hoore makko o hunorii, gam o
waawataa ko hunorii burudo mo manju.
¹⁴O wi’i: «E goonja, mi barkidinte, mi fu-
udinan lenyol maa^z!» ¹⁵Hande non Ibu-
rahiima munyiri, o hebi ko Alla habbani
mo alkawal. ¹⁶To himbe e hunoo, bee
kunoro inne burdo be manju. Hunay-
eere nen nun tabbitinta haala, ikkina
jeddi fu. ¹⁷Non bo, no Alla yidi hol-
lugo ronoobe alkawal mum e burudum
laabugo, no ka o resi waylitintaako
pay, o wadii dum e hunayeere. ¹⁸To
non, kujje didi woni waylitintaako, de
Alla waawataa ko fewi dow mum,
kanje woni: hunayeere e alkawal. Kan-

jum semmidinta berde men, enen acoybe huune fu, go kooliden ko bi'aden. ¹⁹Hoolaare nen e laatani en hande tiggere laana diyam, tiggaane ne dimmataako gam yonkijji men. Ne yahii faa baawo wudere wirnirde nokkuure burune fu senaago. ²⁰Don nun Yeesu arti naatani en, o laatani en hooreejo Limaamiibe faa e baadey, hande no Malkisadaka.

Limaamiijo bi'eteedo Malkisadaka

7 Malkisadaka on laati nun laamido siire wi'eteene Salaam. Oo laatii bo Limaamiijo Alla towufo. Wakkati Iburahiima wartata diga konu ru o jaalii laamiibe, den Malkisadaka fotti e makko, barkidini mo^a. ²Kanko nun Iburahiima hokki jakka huune fu. Ko inne Malkisadaka fillitii woni: «Laamiido foonnitaare», kade bo, oo laatii laamido Salaam, waato «laamiido jam.» ³O woodaa Baaba, dum bo inna, o woodaa bo kaakiraabe. O woodaa fuddoode, o woodaa timmoode. O nandinaama e Bidfo Alla, oo laatii Limaamiijo faa e baadey.

⁴Daaree no teddujal Malkisadaka foti mawnugo, faa Iburahiima maama meeden hokki mo jakka ko hebi diga konu. ⁵Limaamiibe yiwbe e lenyol Leewi, kambe nun tawreeta hokki laawol jabugo jakka to Isira'iilaabe, banniraabe maβbe, baa no kambe bo be yi-wii e Iburahiima hande maβbe^f. ⁶Amma Malkisadaka mo jeyaaka der lenyol Leewi, jabii jakka to Iburahiima, o barkidini keβufo alkawalji Alla. ⁷Nani bo, jeddi walaa, barkidindo e buri barkidinaado manru. ⁸Dow wecco arano, Limaamiibe jaboobe jakka laati nun himbe maayoobe. Amma dow wecco difabo, Malkisadaka ceedanaado e wu-

uri nun jabi ka. ⁹En baawan ko wi'i Leewi jaboowo jakka, hokkii ka diga e Iburahiima. ¹⁰Gam Leewi rimaakano taw, go Malkisadaka fotti e maamiiko Iburahiima.

¹¹Der tawreeta ka Isira'iilaabe hokkaa, be lenyol Leewi nun haani suβee laato Limaamiibe. To golle limaamaaku Leewinkeefe e hebbuno, Limaamiijo godfo hande Malkisadaka bukaakano wara, laato mo lenyol Haruuna bane. ¹²To golle limaamaaku waylitake, doole sariya bo waylitoo. ¹³Mo haala kan wondanaa laati nun mo lenyol feerewol, mo himbe lenyol mum gollaakino dafey to hirsirde. ¹⁴Himbe fu e anni no Joomiraawo meeden yi-wii diga e lenyol Yahuuda. Lenyol ruol, Muusa batanay ruol gokka dow limaamaaku.

Limaamiijo godfo nandudo e Malkisadaka

¹⁵Warugo Limaamiijo godfo, nandudo e Malkisadaka, beydii laabingo haala kan. ¹⁶O laataaki Limaamiijo hande no himbe subirtee e sariyaaji mum. Amma, o laatike Limaamiijo e baawde yonki ki heennyataa. ¹⁷Gam Dewtere wi'i:

«A laatike Limaamiijo faa e baadey hande no Malkisadaka.»

¹⁸To non, sariya artuka woppaama, gam ka tampii, ka nafay. ¹⁹Gam tawreeta Muusa waday godfum kebbudum. Amma jooni, en keβii tammuwe burune woodugo, ne battortoden Alla.

²⁰Dum don fu, e hunayeere nun laatorii. Amma bee to, laataaki Limaamiibe e hunayeere. ²¹Amma Yeesu kan laatike dum dow hunayeere Alla, bi'ufo:

⁷:5 Leewi woni maama Muusa e Haruuna.

^a7:1 Laatanooji 14.17-20

«Min Joomiraawo mi hunike, mi wittataa baawo:

“A laatike Limaamiijo faa e baadey^b.”»

²²Hande non Yeesu laatorii torma alkawal buruŋal woodugo.

²³Gokka nani kade. Limaamiife duubbe nun wonuno, gam maayde e hadanno be tabitaago. ²⁴Amma no Yeesu e laatii duumiido, limaamaaku makko goddo wattirtaa dum. ²⁵Gam majjum, o waawan hisingo no haaniri battiife Alla diga e makko, gam oo wuri e baadey, oo eelana be Alla.

²⁶Hooreejo Limaamiife hande oo don nun haanani en. Oo laatii ceniido, mo walaa gacce, ko sobi fu walaa e makko. Oo seenniri e hakkeefe, o bantaama faa dow to buri kammu towugo. ²⁷O nandaa e hooreefe Limaamiife. O bukaaka wadugo kiiseteedi nyalaane fu, aran, gam makko, baawo mum gam hakke himbe. Kanko, o sakkii hoore makko de woore tan, dum heyi faa e baadey. ²⁸Tawreeta Muusa subiino hooreefe Limaamiife laatiiife himbe tampufe. Amma hunayeere Alla warune baawo tawreeta, joodinii Biddo laatiiido kebudoo faa abada.

Yeesu laatii hooreejo Limaamiife

8 Hoore haala ka men batanta nani: Een goodi hooreejo Limaamiife mawdo hande oo do. Oo joodii nyaamo leeso Laamaare Alla mawdo, mo tedduŋal, dow kammu. ²Kanko nun gollotoo der nokkuure ceniine, der bukaaru goongaaru nu Joomiraawo darini, hinaa neddo.

³Hooreejo Limaamiife fu suba nun gam hokka Alla dokke e kiiseteedi. E haani bo, oo woodi ko o sakkata. ⁴To e duuniyaaru do nun o wonuno, o laatataakono du Limaamiijo, gam Limaamiife wadoobe sadaka hande no

tawreeta Muusa batiri na'on. ⁵Golle li-maamaaku de be gadata e laatii misaalu, e nandi huune ko woni e goonja dow kammu. No Muusa yidunoo darnugo bukaaru, Alla bati mo wi'i: «Tinna, gadaa huune fu, hande misaalu mo kolladaa dow waanne^c.» ⁶Jooni, Almasihu hebii golle burude woodugo, gam o laatike hakkunneejo alkawal buruŋal woodugo, dariiŋal dow alkawalji burudi woodugo.

⁷Gam e goonja, to alkawal aranal woodaano gacce, bukaata dartugo didabal walaano. ⁸Amma Alla felii himbe muudum wi'i:

«Min Joomiraawo mii wi'a on, nyalaafe waraan,
mi habban alkawal kesal e himbe Isira'iila, e be Yahuuda.»

⁹Ŋal nandataa e alkawal ŋal kabunoomi e kaakiraabe maŋbe, nyaanne ettumi be e junŋo, burtinmi diga leydi Misira.

No be jogaaki alkawal am min bo, kokkumi be baawo.

¹⁰O wi'i kade:

Daa no alkawal ŋal kabbanmi e himbe Isira'iila laatoytoo baawo nii:
Mi wattan sariyaaji am der hakkillo maŋbe,

mi winnan di der berde maŋbe,
mi laatoto Alla maŋbe,
be laato himbe am.

¹¹Goddo jannintaa gondaado mum, naa bo banniraawo mum, wi'a, Annu Joomiraawo,
gam himbe fu annan am,
diga pettel faa mawdo maŋbe.

¹²Gam mi yaafoto boofi maŋbe,
mi siwtortaa kade hakke maŋbe^d.»

¹³No Alla noddii alkawal ŋal do kesal, den fu, o laatini aranal kiinŋal. Ko hiidfi, e ko nayyi bo, faanike majjitingo.

**Sadakaaji gadeteedi
wakkati Alkawal Kiinjal**

(Wurtaago 25.26; 40.17-33)

9 Alkawal aranal e wooduno sariyaaji dow sujidango Alla e nokkuure ceniine, nyibaane der duuniyaaru. ²Bukaaru tiggaama, enu woodi gadaaji didi. Gada arana e wi'ee gada ceniika, don nun fitilleel resetee, e taaburu, e peen cakkanaako Alla. ³Bawbawre wudere didawre wiirniraane, don nun gada didaba bi'eteeka, gada buruka senaago fu woni. ⁴Der makka, e woodi urirde wardi gadiraane kanjeeri, e keesuwal alkawal gadiraanjal kanjeeri. Der keesuwal jal, loonjal gadiraanjal kanjeeri na'on don. Maannu e woni der loonjal jal, e sawru Haruuna bilitinjal, e kaaye alluwaaje didi to dookaaji winnaa. ⁵Dowdowre keesuwal jal, e woodi foto malaykaaße wi'eteefe kerubaabe, teddufe. Biyeefe maaffe e suddi ommoode yaaforde hakkeji. Jooni en baawataa ko batani dum gootel gootel.

⁶Non non nun huune dum fu resiraa. Den, nyalaane fu, Limaamiife naata gada bukaaru arana, be gada golle sujidango Alla. ⁷Amma gada didaba, hooreejo Limaamiife tan nun naatata don de woore der duubol. O naatataa bo, to o jogaaki yiyam o wadirta sadaka gam yaafuye hakke makko e de himbe wadi hinaa e sago. ⁸Diga e majjum Ruuhu Ceniido e hollita no laawol gada buruka senaago fu maabbi-taaki taw, to wecco bukaaru aranu e woni. ⁹Huune dum e hollita ko woni jooni. Ko dum yidi wi'ugo woni: dokke e sadakaaji cakketeedi waawataa laabingo berne gadoowo dum. ¹⁰Sariyaaji dii don laati nun di bannu. Dii batana haala nyaamdu, e jaram, e lootuki feere feere.

Sariyaaji dii nafii faa wakkati de Alla wayliti di.

Haala sadaka der Alkawal Kesal

¹¹Amma, Almasiihu warii, laatii hooreejo Limaamiife dow kujje geete, garooje yeeso. O naatii der bukaaru burunu mawnugo, e burunu hebbugo, nu junjo neddo waday, nu jeyaaka bo e duuniyaaru do. ¹²O naatii de woore der nokkuure burne senaago fu, dum heyi faa e baadey. O naatiday e yiyam ginniji, e dam nyalbi, amma e yiyam hoore makko. Non non o sooditorii en faa e baadey. ¹³To yiyam ginniji e ga'i, e dooni wiige miccaama dow cobudo, edam laabina mo dow laawol diina. ¹⁴To non, noy yiyam Almasiihu burirtaa laabingo cuudiidum berde meeden diga e golle mum baatude? Gam e baawde Ruuhu tabitiido o hokkiri hoore makko Alla, o laatii sadaka kaa do woodaa tuuni, heba gollanoden Alla mo yonki.

¹⁵Kan acci Almasiihu laatii beldinoowo, kabbufo alkawal kesal, gam noddaabe heba donju duumiiñu ñu Alla habbani be alkawal. Dum wadoto, gam o maayii, heba o sooditoo himbe wadunoobe hakke der alkawal aranal.

¹⁶To derewol donju e batanee, sey laato doneteedo maayii. ¹⁷Derewol donju nafataa, to doneteedo e wuuri, sey doneteedo maaya go ñol nafa. ¹⁸Kan acci go alkawal aranal habbee, sey no yiyam rey'itii. ¹⁹Baawo Muusa janñani himbe sariyaaji gonudi der tawreeta fu, o etti yiyam nyalbi, e dam ginniji, o hawrontiri e diyam. Den o etti leebi bofeeji, e haako isop, o micci dow dewtere, e dow himbe fu, o wi'i: ²⁰«Kanjum woni yiyam tabbitinooram alkawal jal Alla habbi wi'i, dowtanodon^e.»

²¹Hande non bo o micci yiy'am dow bukaaru, e dow ko be kujidiranta Alla fu. ²²Hande no tawreeta resiri, yiy'am nun laabinta huune duuddum! To yiy'am reyyitaaka bo, yaafuye hakkeeki walaa.

Sadaka Yeesu Almasiihu moytii hakke

²³E haani kujje kollitooje ko woni dow kammu laabiniree hande non. E haani bo de laabiniree e sadakaaji burufi woodfugo. ²⁴Gam Almasiihu naatay der nokkuure ceniine ne junjo neddo nyibi, nandune e goongaare. Amma o naatii dow kammu e hoore makko, gam o daroo jooni yeeso Alla gam men. ²⁵O naatay ton gam o sakka hoore makko de duuddum, hande no hooreejo Limaamii be naatirta duubol fu der nokkuure burune senaago e yiy'am mareefu. ²⁶To hinaa non, Almasiihu toorotono de duuddum diga fuddoode duuniyaaru. Amma jooni, o hollitake de woore tan, der heennyitirde jaamanuuji, gam o ikkina hakkeeki diga e hokkugo yonki makko. ²⁷Neddo fu maayan de woore hande no dum resirani dum, baawo mum Alla hiitoo mo. ²⁸Hande non bo, Almasiihu sakkii hoore mum de woore tan gam o ikkina hakkeeki himbe duubbe. O suppitoyto de didawre, hinaa gam hakke, amma gam o hisina hettiniibe mo.

10 Tawreeta, hollitan nun tan doogi huune geetum, garoojum, ka hollitintaa huune dum e hoore mum. Kan acci ka waawataa ko laatini battotoobe Alla hebbube e laawol wadugo sadakaaji gooti din baadey fu, e der duubol fu. ²To tawreeta waawino laabingo be, maa be acciino wadugo sadakaaji, berde mabbe bo gaccataako be, gam be laabi-naama de woore, go dum heyi faa e baadey. ³Amma kiiseeedi din e siwtora

himbe hakkeeki mum duubol fu. ⁴Gam wadataako yiy'am ga'i, e ginniiji ikkina hakkeeki.

⁵Gam majjum, no Almasiihu warata der duuniyaaru, o bati Alla o wi'i: «A yidaa sadakaaji kiiseeedi e dokke, amma a siriyanaake am bannu.

⁶A seyortaako sadakaaji buudeteedi e sadakaaji ikkinooji hakke.

⁷Den bi'umi:

«Mi nani, mii wara wadugo ko jidufaa, an Alla, non non dum winnaa dow am der dewtere taggeteene^f.»

⁸Aran, o wi'i: «A yidaa sadakaaji kiiseeedi e dokke, e sadakaaji buudeteedi, e sadakaaji ikkinooji hakke. Nani bo, huune dum fu, sakkete nun hande no tawreeta batiri. ⁹Baawo mum, o wi'i: «Mi nani, mii wara gam mi wada ko jidufaa.» Non Alla mooytiri sadakaaji arandeeji, go o joodini didaba. ¹⁰En laabinaama e hakke, gam Yeesu Almasiihu wadii ko Alla yidi. O sakkii bannu makko de woore, dum heyi faa e baadey.

¹¹Limaamiijo fu e yaha gollirde mum nyalaane fu. Oo sakka sadakaaji gooti din de duuddum, amma di baawataa ko mooyti hakkeeki pay. ¹²Amma oo do kan, wadii sadaka goota tan gam mooytugo hakkeeki, baawo mum o joodii ley nyaamo Alla faa e baadey. ¹³Ton o hedii Alla wada wanyube mo laattoo jaabirdum koyde makko. ¹⁴Gam e sadaka goota kan o laatini be o laabini hebbube, faa e baadey.

¹⁵Kanjum bo Ruuhu Ceniido seedanii en, wi'i:

¹⁶«Joomiraawo wi'i:

Alkawal nal kabbanmi e mabbe nani, baawo nyalaade dee, mi wattan sariyaaji am der berde mabbe,

mi winnan di der hakkillo maβbe.»

¹⁷O wi'i kade: «Mi siwtortaa hakkeji maβbe kade, e boofi maβbe^g.» ¹⁸Nani bo to hakkeji yaafaama, doole bane sadaka ikkinoojum hakke wadee.

En battee Alla

¹⁹Onon banniraabe, yiyyam Yeesu hokkii en laawol naatugo der nokkure burne senaago. ²⁰O maβbitanii en laawol kesol, ŋol yonki, gada wudere wirnirde, waato bannu makko. ²¹Een goodi hooreejo Limaamiibe ardinaado der suudu Alla. ²²Gam majjum, en battee Alla e berde goote, e goondinki kebuki, laatoo berde meeden laabinaama e ko gaccotoo en, balli men lootiraama e diyam ceniidam. ²³En ceedee ko kooliden, to en tampee, gam kabbando en alkawal e laatii koolaado. ²⁴En bal-lontiree gam kolliten yidde hakkune men, gaden bo golle boodufe. ²⁵To en accee hawtugo e goondinbe hande no wobbe wadata. Amma baajontiree, hakko du no oon ji'a nyalaane Joomiraawo e faanoo.

²⁶Gam to en gadii hakke e sago men, baawo de annitinden goonja, sadaka gom kade walaa ikkinoowa hakkeji. ²⁷Ko horii tan woni, kedofen e kulol kiita Alla, e yiite kalkoowe yeddube Alla. ²⁸To neddo tayii tawreeta Muusa, sey o waree, o yurmataake, to himbe dido naa bo tato seedake dum! ²⁹To goddo yawike Biddo Alla, go o daarii yiyyam alkawal dam Alla laabiniri mo huune baanji, go o yenni Ruuhu kokkoowo en moyyere, e goonja, joomum heban kiita buruka hallugo. ³⁰Gam een anni Alla bi'udfo: «Min nun wattotoo, min nun yobata.» O wi'i kade: «Joomiraawo hitoto himbe mum^h.» ³¹Yanugo e junjo Alla yonkinteejo e hunnii puy!

³²Ciwtooree nyalaade arandeeje, baawo de Alla yaynani on, on jari bone mawde, amma on darike e semme, kabudon. ³³Wakkati mum, on jennaama yeeso himbe, tooradon, kawtudon e tooreteebe hande moodon. ³⁴On jurmake maβbaabe der kasu, nootidon e seyo ko goodudon teetaa, gam oon anni oon goodi kujje burude woodugo, tabitintoo^{de}. ³⁵Gam majjum, to on boppee hoolaare moodon, gam ne waddanan on riiba mawka. ³⁶E goonja, oon goodi bukaata munyal, gam kebon ko Alla habbani on alkawal, to on gadii ko o yidi. ³⁷E winnii der Dewtere:

«Do e yeeso sedfa, sedfa tan horii kaanudo wara, waran, o booyataa.

³⁸Neddo am poonnitiido wuuran e goondinki, amma to o wittii baawo, berne am seyortaako moⁱ.»

³⁹Enen, en galaa caka wittoo^{be} baawo gam halka. Amma caka goondinbe, gam yonkiiji men hisa.

Goondinki himbe arandeebe

11 Goondinki laati nun hoolaago a hebii huune ko kedidaa e wara, e tabbitingo kujje de a yi'ay. ²Sabbu goondinki nun himbe arandeebe hebiri seedaneego geeta yeeso Alla.

³Diga e goondinki nun paamirden no duuniyaaru e kammu tagiraama e haala Alla. Ko yi'etee bo tagaama diga ko yi'ataake.

⁴Diga e goondinki nun Habiila hokki Alla sadaka buruka ka Kayiinu go Alla daari mo poonnitiido. Alla bo jabii sadaka makko. Baa no Habiila maayi, goondinki makko e waajoo en faa hanne.

⁵Diga e goondinki nun Anuhu eenciniraa dow kammu, o maayay. O yiitaaka, gam Alla eencinii mo dow. Ko o eenci-

^g10:17 Yeremiya 31.33-34   ^h10:30 Tokkitaaki Tawreeta 32.35-36

ⁱ10:38 Habakuk 2.3-4

nee, dewte seedanike mo wi'i, oo fottani Alla. ⁶Nani bo to hinaa e goondinki, walaa baawoowo ko fottani Alla. 'Battotoodo Alla fu, sey goondina no Alla na'on, o warjoto dartaanbe mo.

⁷Diga e goondinki nun Alla maatiniri Nuuhu dow huune ko yottaaki taw. O huli Alla, den o wadi laana diyam, o dadiniri getti makko. O doyyii duuniyaaru kiita, o roni fonnitaare hebeeteene diga e goondinki.

⁸Diga e goondinki nun Iburahiima d'owtoranii noddore Alla, o yahi leydi ni Alla wi'i o ronan, o yawti, o anna toy o yahata. ⁹Diga e goondinki o yahiri der leydi ni Alla habbani mo alkawal, o joodi der bukaaji hande janano, nun bo Isiyaaku e Yaakuubu ronidoobe alkawal njal e makko wadi. ¹⁰Iburahiima e hedinooyi'a wanjarde ne dadfa semmenteha, ne Alla diidi, mahi.

¹¹Diga e goondinki nun Saratu hebiri baawde rimugo suka, baa no o naywii puy, gam o faamii, kabbando mo alkawal e laatii koolaado⁸. ¹²Gam majjum diga neddo gooto naywudo, himbe duubbe rimaa. 'Be duudi hande koode tawaade dow kammu, e jaaneeri gonuni onde maayo, ni limataako.

¹³Der goondinki be fu, be maayi. Be kebay ko Alla habbani be alkawal. Amma be ji'ii dum, be ceyorii dum diga woddi. Den be bati no kambe be laati nun hobbe e jananbe der duuniyaaru. ¹⁴Batoobe hande nii e holla e laabudum, no e darta leydi halal mum. ¹⁵To hakkillo mabbe wittiino der leydi ni be burtinoo e mum, be baawanno ko witti ton. ¹⁶Amma leydi buruni woodugo be jidi, leydi gonuni dow kammu. Gam majjum senteene waday Alla o noddee Alla mabbe, gam oo siriyanii be wanjarde.

¹⁷Diga e goondinki nun Iburahiima sakkiri Isiyaaku no Alla foonni mo. Biyiko bajjo, mo Alla wadani alkawalji duuddi nun o siriyino sakkugo. ¹⁸Dow makko nun Alla batuno, wi'i: «E Isiyaaku nun lenyol noddirteenjol inne maa wur-totoo!» ¹⁹Iburahiima faamii no Alla e woodi baawde finto mo maaydo. Gam majjum Alla hokkiti mo biyiiko hande pintinaado diga maayde. Edum holla misaalu pintol diga maaybe.

²⁰Diga e goondinki nun Isiyaaku barkidiniri Yaakuubu e Isuwa gam kujje garooje.

²¹Diga e goondinki kin nun Yaakuubu barkidiniri bibbe Yusufu goggoto, no o faanii maayugo. O tuggi sawru makko o jimminii, o teddini Alla.

²²Diga e goondinki nun acci no Yusufu faanii maayugo, o bati bibbe Isira'iila haala wurtaago mabbe diga leydi Misira. O bati be bo ko be gadata e yiye makko.

²³Diga e goondinki nun saareji Muusa suudiri dum lebbi tati baawo no o rimaa, gam be ji'ii sukeel njal e woodi, be kulay bo ka laamiido bati.

²⁴Diga e goondinki nun acci no Muusa mawni, o salii noddeego suka bii Firawna debbo. ²⁵O subii hawtugo e himbe Alla der tooraaji mabbe, e no o seyortoo der hakke wakkati sedda. ²⁶O faamii yarugo bone gam Almasihu e laatii jawdi buruni jawdi Misira fu manju, gam oo daarii riiba gonuka yeeso.

²⁷Diga e goondinki o wurtori leydi Misira, o hulay mone laamiido. O darii e semme, hande oo yi'a Alla mo yi'ataake. ²⁸Diga e goondinki, o wadiri juulde Paska, o wi'i, yi'iam miccee e dammude

§11:11 Dewte godde wi'i: Diga e goondinki nun Iburahiima hebiri baawde rimugo suka...

§11:18 Laatanooji 21.12

gam to malaykaajo maayde meema afuƒe Isira'iila.

²⁹ Diga e goondinki nun, Isira'iilaabe joliri maayo Maliya hande dow leydi joorni. Amma ƒo modii Misirankeefe, no ƒe dartata jolugo.

³⁰ Diga e goondinki nun birniwol piiltitiijol Yeriko yani, no Isira'iilaabe fiiltitii ƒol balde jeedifi. ³¹ Sabbu goondinki nun, Rahab, debbo jeenoowo, dadiiri halkidingo e heeferƒe, gam o jabbake Isira'iilaabe daarooƒe no leydi resorii e jam.

³² Kaye batanmi kade? Wakkati heyataa am gam mi batana habaru Gedeyon, e Barak, e Samson, e Yefta, e Dawda, e Samuyila, e kade annabiifƒe wobbe. ³³ Himbe ƒee fu, goondinki nun acci ƒe jaalii laamiifƒe, ƒe gafi ko foonnitii, ƒe kefi alkawal Alla. Goondinki kin acci ƒe muƒbi kunnude jagge, ³⁴ ƒe nyifi baawde yiite, ƒe dadi diga e kaafaaje belde. Be kebitii semme ƒaawo ƒe nyawi, ƒe laatii waawuƒe konu, ƒe jaalii soogeeji janani. ³⁵ Diga e goondinki nun rewƒe wobbe hebiiri maayƒe mum fintinaa.

Gam goondinki nun, wobbe tooraa, salii faabeego, gam ƒe kefa pintol buruƒol woodugo. ³⁶ Wobbe jaancaa, fiyaa bocci, ko ƒuri du, wobbe mum habbaa e callalluuji, wattaa der kasu. ³⁷ Wobbe bo fadɗaa kaaye faa maayi, wobbe jarbaa, wobbe, ƒalli mum wudditaa geƒe didi, wobbe wariraa e kaafaaje. Bee jiiloo toy fu, ƒee ƒornii guri baali, e be'i, ko ƒe goodi fu teetaa, ƒe tooraa, ƒe fillaa puy. ³⁸ Kambe, duuniyaaru fotay ƒe gonoo e mum, ƒee jiiloo der ladde haro, e dow baalle, e luuro kaaye, e der gayde.

³⁹ Be fu ƒe kefi seedaneego geeta yeeso Alla, gam goondinki mabbe. Amma ƒe keƒay ko Alla habɓani ƒe alkawal, ⁴⁰ gam Alla e yidi hokkugo en ko

ƒuri woodugo, hefa to ƒe jottoo to kebbudum woni hinaa e men.

Joomiraawo e elta en gam oo yidi en

12 Seedeefe duuƒbe e fiiltitii en hande duule. Gam majjum enen bo, en boppee doongal fu, e hakke taariide en e koyɗum. Den doggen e tinnaare der doggudu dadontiree ƒol desanaden. ² En tiggee gite meeden dow Yeesu, laatiido puɗɗudo goondinki meeden, kanko nun bo hebbinta ki. O hakkilanay senteene maayde dow leggal palaanjal, gam seyo ƒo o resanaa. Jooni oo joodii nyaamo kittaal Laamaare Alla.

³ Miilanee Yeesu munyudo, e tooraaji di hakkeefe toori mo, gam to on tampee, ƒerde moodon biisoo.

⁴ On kabiday taw e hakke faa yottii maayde. ⁵ On jeggatii bo waaji di Alla waajii on hande sukaaƒe muudum, o wi'i:

«Biyam, taa fiir elto Joomiraawo, Taa accu ƒerne maa biisoo to o wooltanii maa.

⁶ Gam Joomiraawo e elta mo o yidi fu, oo fiya ƒe o daari sukaaƒe makko^k.»

⁷ Munyanee elto, annitee no Alla e daari on hande sukaaƒe muudum. Suka moy woni mo Baaba mum eltataa ɗum? ⁸ To Alla eltay on hande no o eltirta sukaaƒe makko fu, den, on laataaki woni sukaaƒe makko, amma jaaluube laatiɗon. ⁹ Ciwtoren no baabiraaƒe meeden ƒe duuniyaaru ɗo e elta en, een dwtanii be bo. Ume hadata en dwtanaago Baaba men mo dow kammu, gam buuren? ¹⁰ Baabiraaƒe meeden e elta en der wakkati sedɗa, no fottirani ƒe fu. Amma, Alla e elta en gam ɗum nafa en, gam o hawta en der senaare makko. ¹¹ Aran, elto fu waddataa seyo, sey biisere ƒerne. Amma ƒaawo mum, nee waddana jabuƒe ne fu foonnitaare e jam.

^k12:6 Ballaaji 3.11-12

¹²Gam majjum, portee juude moodon comude, cemmidinee koppi moodon tampufi. ¹³Tokkee laabi poortidi, gam to koyɗal layoowal sela laawol, amma ɗal nyawtoo.

¹⁴Dartee jam hakkune moodon e himbe fu, dartee senaare bo, gam to hinaa e mayre, walaa ji'oowo Joomiraawo. ¹⁵Kakkilee gam to goddo dawu hoore mum moyyere Alla, to o laa-too hande dadol kaadufum bilitoowol e raaboo duubbe kaadufum mum, e laawa be. ¹⁶Kakkilee gam to goddo moodon laa-too jeenoowo, dum bo jawiido kujje ceniide hande no Isuwa sippiri afaaku mum gam nyaama de woore tan. ¹⁷Oon anni baawo nii, o yidii baabiiko barkidina mo, amma o salaama. O dartii e bojji, dabare no baabiiko waylitira miilo mum, amma o waaway.

¹⁸Onon, on garay to waanne meemeeteene, kuɓboore yiite. On garay bo to duule niɓbude, to niwre e to hennu semmentewol woni. ¹⁹On garay bo to walaldu fuuretee, e to daane towne falmata. Nanube daane nen fu, eelii to ne baddu dum kade baa woliine woore. ²⁰Gam be baaway ko munyani haala bi'uka: «Baa to bisa nun battii waanne nen, ɗa faddee kaaye ɗa waree.» ²¹Ko himbe yi'i don e hunnii, faa Muusa e hoore mum wi'i: «Mi hulii sanne faa mii diwna.»

²²Amma onon, on garii to waanne Siyoona, e wanɗarde Alla yonkinteejo, waato Urusaliima ni dow kammu, to malaykaabe uju ujuneeye hawriti e welwelta. ²³On garii to hawriine afube, be inde mum winnaa dow kammu. On garii to Alla kiitotoodo himbe fu, e to yonkiji foonnitiibe hebbinaabe. ²⁴On garii to Yeesu beldindo himbe e Alla der alkawal kesal, e to yiyyam mum miccaadam, buradam dam Habiila.

²⁵Kakkilee, to on calee hettinanaago baddoowo on, gam saliiɓe nanango seedinbe dum der duuniyaaru do daday kiita. Noy enen miiluden dadiren to en kokkii baddando en diga dow kammu baawo? ²⁶Wakkati gom Alla dimmiino leydi. Jooni bo, o habbanii en alkawal, o wi'i: «Mi dimman de woore kade, hinaa leydi tan, amma kammu bo!» ²⁷No o wi'i «de woore kade» edum holla no tagaadum fu dimmoto faa ko dimmataako horoo.

²⁸Gam majjum, no en kefan laamu ɗu dimmataako, en jettee Alla, cujidanen mo no fottiri der kulol e tedduɗal. ²⁹Gam Alla meeden laati nun yiite kalkoowe.

Waaji cakitiidi

13 Tinnee jidontiree hakkune mon, gam on laati nun banniraabe. ²To on jeggitee weernugo hobbe, gam wobbe weernii malaykaabe, be annaa naa malaykaabe nun be beerni. ³Ciwtooree maɓbaabe der kasu, hande onon e maɓbe nun maɓbidaa. Ciwtoree bo tooreteebe, hande onon e maɓbe nun tooridintee.

⁴Moy moodon fu teddina teegal, gorko laa-too koolaado dow debbo mum, debbo bo laa-too koolaado dow gorko mum. Gam Alla hiitoto wadoobe nyidudum, e jeenoobe.

⁵To on accee yidde ceede arditanoo goonki moodon. Ceyoree ko goodudon, gam Alla e hoore mum wi'i: «Mi accataa maa, mi woppataa maa pay^{m!}» ⁶Gam majjum, en baawan batugo e hoolaare bi'en:

«Joomiraawo woni paabotoodo am, mi hulataa. Ume neddo waawata ko wafanimmi?»

⁷Ciwtooree ardiibe, baajiiɓe on haala Alla. Daaree no gonki maɓbe heennyi-

tiri, den, yemminon goondinki mabbe. ⁸Yeesu Almasiihu gooto on nun, diga keenya, hanne, e faa abada. ⁹To on accее ekkitinooje janane iri dey fu fooda on. Ko haani woni, moyyere Alla semida der berde moodon, hinaa sariyaaji dow nyaamduuji. Tokkufe sariyaaji dii don, di nafay dum goddum.

¹⁰Een goodi hiisirde, amma Limaamiife gollotoofe der bukaaru ceniinu woodaa laawol nyaamugo sadaka jowika dow mayre. ¹¹Hooreejo Limaamiife e wadda yiyyam bisaaji cackaadi gam moytugo hakkeji der nokkuure ceniine, amma, balli majji e wuudee yaasi. ¹²Gam majjum nun bo, Yeesu maayoy yaasi wanjarde, gam o laabina himbe e yiyyam makko. ¹³To non, en burtee taween mo yaasi wanjarde, jaben senteene ne o sentinaa! ¹⁴Gam der duuniyaaru do, en goodaa wanjarde tabitintoone, amma een darta garoore yeeso. ¹⁵En cakkee wakkati fu Alla jettooje meeden diga e Yeesu, waato ceedoden inne makko wakkati fu. ¹⁶Amma to on jeggitee wadugo ko woodi. Ballontiree, gam iri kiiseteedi dii don nun Alla yidi.

¹⁷Downtanee ardiife on, leesinee ko'e mon yeeso mabbe. Gam kambe nun reeni yonkijji moodon, be jottinan bo Alla golle mabbe. Kokkee be laawol be gada golle mabbe e seyo, hinaa e dumbitaade, gam dum nafataa on.

¹⁸Du'anee men, gam emen kooli, berde amen e laabi, men tokkoto bo wadugo ko woodi der becce fu. ¹⁹Mii eela on puy, gadon dum, heba Alla mabbitanammi laawol mi warta to moodon law.

Du'aare e baynaafe

²⁰Alla kokkoowo jam fintinii Joomiraawo meeden Yeesu diga maaybe. Yeesu on laatike duroowo baali mawdo, o habbii alkawal tabitiinal diga e yiyyam makko. ²¹Alla on hokka on baawde wadugo booddum feere feere fu, heba kebbinon ko o yidi. O wada der men ko fottani mo, diga e Yeesu Almasiihu mo teddujal laatanii faa e baade! Aami!

Heennyitoode e cannooje

²²Banniraabe, mii eela on jabee waaji dii e munyal, gam sedda tan nun binanmi on. ²³Mii maatina on no banniraawo meeden Timote yoofitaama. To o yottake law, mi waridan e makko yi'ugo on.

²⁴Cannee hooreefe moodon, e himbe Alla fu. Banniraabe tawaabe leydi Itali sannii on.

²⁵Moyyere Alla wonoo e moodon, on fu!

Derewol Piyer Aranol

Haala Pudfirka

Piyer laati nun gooto der aahiibe Yeesu Almasiihu. O batii no o seedake tooraaji Almasiihu. O laati nun bii Yuhaana, mo Baytisayda, der leydi Galili. Yeesu noddii mo o laato aahiijo mum.

Kanko e Yuhaana e Yaakuuba nun takkii Yeesu furi, kanko nun bo arti an-niti no Yeesu laati nun Almasiihu, Bidfo Alla. Amma e nun fu, no gite wojji, Piyer yeddii faa de tati wi' annaa Yeesu. Amma o annitii boofol makko, Yeesu bo yaafanake mo. Piyer wadii golle mawde der nyalaane juulde Pantekosta, Golle Lilaabe 2. Non bo kade o gollake no hawriine mawne wadete Urusaliima, Golle Lilaabe 15. Yeesu batii no Piyer maayirta, Yuhaana. 21.18.

Kanko nun winni derewol noddiraanjal inne makko diga e junjo Silaasi. Goondinbe Yeesu Almasiihu sankitiibe der leydi Asiya, to noddete hanne Turkiya nun o wannani derewol makko. O wannanii be gam o semmidina be, o tidina be der tooraaji di be kebata gam goondinki maabe. O wi' be kakkilana goonki maabe, be gonoo der laabal, der kawtal maabe e Almasiihu.

Boliide Piyer godde e hollita no himbe ben tooraama, takkanaa haalaaji di be annanaa. Gam majjum o yidi wittinoygo hakkillooji himbe ben dow Yeesu Almasiihu, mo hoolaare maabe woni dow mum, ko be tooree. Almasiihu e hoore mum tooraama, amma o yowanii hoore makko Alla kiitotoodo e goonjaaku.

De Piyer du'oto, e maanta Alla, o siwtorii himbe ben no Alla hisiniri dum, e no o hokkiri be tammuwe goonjaare diga e maayde e pintol Bidfo makko Yeesu Almasiihu. Piyer tabbitinanii be no munyal

maabe e tinnaare maabe dow Almasiihu wadataa baanji.

Tokkontirki haalaaji

1. Cannooje 1.1-2
2. Tammuwe goonjaare 1.3-12
3. Jogaago hoore mum der laabal 1.13-2.3
4. Hayre yonkintee e himbe seniibe 2.4-10
5. Goonki gollantooe Alla 2.11-25
6. Joonne der teegal 3.1-7
7. Tooraago gam goonjaaku 3.8-4.19
8. Hiinnaago baali Alla 5.1-11
9. Cannooje 5.12-14

Sannoore

1 Min Piyer lilaado Yeesu Almasiihu wannani on, onon be Alla subii laatiibe hobbe e sankitii der leyde dee do: Pontus e Galaatiya e Kapadosiya e Asiya e Bitiniya. ²Alla Baaba subii on hande no o resirnoo, o seni on e Ruuhu makko, gam dowanodon Yeesu Almasiihu, mo yiyyam mum laabini on. Alla duudinana on moy'ere e jam!

Tammuwe goonjaare

³En jettee Alla, Baaba Joomiraawo men Yeesu Almasiihu, dimitoriido en e endam mum mawdam. E pintol Yeesu Almasiihu diga maaybe, o hokkiri en tammuwe goonjaare. ⁴Een goodi tammuwe hebugo donju nu nyolataa, nu bisataako, nu daylataa bo. Kanju Alla resani on dow kammu. ⁵O reenirii on e baawde makko gam on goondinii mo. O reenii on gam o hokka on kisidam ciriyyidam hollitaago der wakkati cakitiiki.

⁶Oon ceyorii dum, baa no jooni doole tooraaji feere feere e tampina on der wakkati sedfa. ⁷Tooraaji din nun foonnata goondinki mon. Hande no kanjeeri ni tabitintaako lootirtee der yiite, hande non goondinki mon buruki kanjeeri saman faa to woddi, foonnirtee, ki heban maanteego, e teddujal, e manju,

nyaanne Yeesu Almasiihu suppitoytoo. ⁸Yeesu on, baa no on ji'ay mo, oon jidi mo, baa no on ji'ataa mo jooni, e nun oon goondini mo. Dum hebbinii berde moodon seyo ŋo tedduŋal, buruŋo bataneego. ⁹On keban riiba goondinki mon, kan woni kisidam yonkiiji mon.

¹⁰Annabiibe wadii annabaaku dow moyyere ne desanadon, be dartii, be biditii gam faamugo haala kisidam dam.

¹¹Ruuhu Almasiihu gondo der maŋbe, hollii be dum diga wakkati majjum waray, o sappake be tooraaji Almasiihu, e tedduŋal di ŋal waddata. Annabiibe ben dartii faamugo dey dum wadata, e no dum wadirta. ¹²Alla hollii be no habaruuji di be baajotoo, ko'e maŋbe bane be baajantoo, amma onon be baajantoo. Jooni, waajotoobe linjiila ben yottinii on habaru diga e baawde Ruuhu Ceniido, yiwuɔdo dow kammu. Malaykaabe e hoore mum bo dartii faamugo dum no woodi.

Jogaago hoore mum der laabal

¹³Gam majjum accee hakkillo mon e fini, jogee ko'e mon, jowee tamuwe moodon fu dow moyyere ne Alla hokkata on nyaanne Yeesu Almasiihu suppitoytoo. ¹⁴Laatee hande sukaabe dɔwtiibe, to on tokkee suunooji mon di gonnodon der muudum wakkati on anaano Almasiihu. ¹⁵Amma laatee seniibe der yaadu mon fu, hande no Alla noddudo on oo Ceniido, ¹⁶gam Alla wi'i der dewtere: «Laatee seniibe gam min mii Ceniido^o.»

¹⁷Der du'aaje mon, oon nodda Alla «Baaba» mon, kanko woni kiitotoodo moy fu deydey gadu muudum, o suttontirtaa himbe, gam majjum nyaamee goonki moodon der duuniyaaru do e kulol Alla. ¹⁸Oon anni on cooditaama diga e goonki baanjahi ki donunodon

diga e kaakiraabe moodon. On cooditiraaka e huune ko heennyata, hande cardi maa bo kanjeeri. ¹⁹On cooditiraama e yiyam Almasiihu teddudam, Almasiihu nandudo e jawgiiri ni walaa elande, ni walaa tuuni. ²⁰Alla subii mo diga duuniyaaru tagaaka, amma o holitii mo der jaamanuuji cakitiidi gam moodon. ²¹Diga e makko goondindon Alla, pintindo mo diga e maayde, hokki mo tedduŋal, gam goondinki mon e tamuwe mon fu daroo dow Alla.

²²Jooni no dɔwtanidon gooŋa, on cenii ko'e moodon, on jidii banniraabe e yidde ne walaa munaafitaare. Gam majjum, jidontiree e yidde gooŋaare, e berde mon fu. ²³On dimitaabe de didawre, hinaa e awdi nyoloori, amma e awdi ni nyolataa, e haala Alla yonkinteha, tabitiika. ²⁴E winnaa:

«Bii-Aadama e nandi hande fuɔo, Tedduŋal maŋbe nandi hande pinni fuɔo,

to fuɔo yoori pinni mum saaman,

²⁵amma haala Joomiraawo tabitinto faa abada^p.»

Kanka woni linjiila ka baajadon

2 Gam majjum boppee ko boni fu, hande jamma, fewre, munaafitaare, nawniraagu, e nyoore, ²hande no sukahon keccon yidiri kosam dam jillontiraaka, nun haani onon bo jidiron haala Alla, gam mawnon der makka, kison. ³Hande no Binni Ceniini wi'i: «On mettii no Joomiraawo weliri^q.»

Hayre yonkintee e himbe seniibe

⁴Batee Joomiraawo, laatiido hayre yonkintee, ne himbe woppi, goodune saman, ne Alla subii. ⁵Onon bo, on laati nun hande kaaye de yonki, garee mahiredon suudu ruuhunkewol, gam laatodon waalde limaamiibe seniibe, yaaranoobe Alla sadakaaji ruuhunkeeji

dí o jabata diga e Yeesu Almasiihu.

⁶Gam e winnaa der dewtere:

«Mi yowan dow Siyoona hayre gooraare, subaane, ne saman.

Goondindo ne fu sentintaake.»

⁷Onon goondinbe, hayre nee e woodi teddujal dow moodon, amma dow bee do goondinay, Dewtere wi'i dow mabbe:

«Hayre ne mahoobe woppi

Kayre laatii burune fottugo der gooraare suudu,

⁸Kayre ferginta himbe, kayre bo doyyata be»

Saliibe goondingo haala kan, fergoto dow mayre, kanjum Alla resani be.

⁹Amma onon, on laati nun lenyol cubaajol, on limaamiibe gollantooße Laamiido, on himbe lenyol ceniijol, on himbe be o subani hoore makko, gam baajodon haala golle makko geete. Kanko woni noddudo on, wurtini on der niwre, yaari on der jaygol mum kayniijol. ¹⁰Aran, on laataakino himbe Alla, amma jooni on laatake himbe makko, on kebayno endam makko, amma jooni on kebii dam.

Goonki gollantooße Alla

¹¹Banniraabe am yidaabe, on laati nun hobbe e jananbe. Gam majjum mii eela on, boddodee jidaali bannu dartooji halka yonkijji moodon. ¹²Accee joonne moodon e woodi yeeso himbe be goondinay, gam baa to be gaccake on, e wi'ugo on, on hallube, be ji'a golle moodon boodufe, be teddina Alla nyaanne o hollitanii be.

¹³Gam sabbu Joomiraawo, dwtanee mawbe fu, dwtanee laamiido leydi bo, gam kanko buri be. ¹⁴Dwtanee mawbe genni bo, gam kambe laatii lilaabe makko, gam be pooda noppi wadoobe ko halli, be jetta wadoobe ko woodi. ¹⁵Gam ko Alla yidi woni, gadon ko woodi, mubbiron kunnude himbe batoobe ko be annaa. ¹⁶Laatee rindinaabe, to on

coomee ko halli der dimaaku moodon, gonee hande maccube Alla. ¹⁷Teddinee himbe fu, jidee banniraabe goondinbe, kulee Alla, teddinee laamiido.

Yemmingo Almasiihu

¹⁸Onon jaggiibe, dwtanee joomiraabe moodon, hinaa yeeddube e digube tan, amma e sadube fu. ¹⁹To on munyanii tooraaji di kaandaa hebugo on, gam daliila Alla, on gadii ko woodi.

²⁰To on munyanii piide de piyetedon gam on gadii ko woodaa, toy teddujal mon woni? Amma to on munyanii tooraaji di keboton gam sabbu gadu mon geetu, edum fottani Alla, ²¹gam kanjum Alla noddani on, Almasiihu e hoore mum toorake, gam moodon bo o toorii. O hollii on laawol gam tokkon koyde makko. ²²Dadey o waday hakke, goddo meeday ko nani fewre der hunnuko makko. ²³No be jennata mo, o yennitaaki be, de be kollata mo bone, o wattaaki be. Amma o yowanii hoore makko Alla, kiitotoodo e goonjaaku ²⁴Almasiihu roonake hakkeeki meeden dow bannu mum dow leggal palaajal, gam laatoden maayube wecco hakke, amma laatoden fofoobe der ko foonniti. On joofake sabbu looci di o fiyaa. ²⁵Gam on latino nun hande baali majjudi, amma jooni on bittoy to duroowo, deenoowo yonkijji moodon.

Joonne der teegal

3 Onon rewbe bo, moy moodon fu dwtanoo gorko muudum. Gam to wobbe mabbe goondinay haala Alla, jikku mon waawa ko wayliti be, baa to on batay waliine. ²Gam be ji'an ko gadoton no laabiri, e no teddirnton Alla. ³To on dartee hari ki yaasi, diga e moordi, dum bo kanjeeri, maa bo ginneeji hariidi. ⁴Accee hari moodon yiwa diga der berde, hari ki heennyataa, kan woni hakkillo diggujo, e deyyujo, kan-

jum laatii ko teddi yeeso Alla. ⁵Hande nun rewbe seniibe be diga den, yowube tammuwe mum dow Alla, woodiniri ko'e mum. Bee downtanii worbe mabbe.

⁶Nun Saratu downtoranii Ibrahiima, faa o noddii mo joomiraawo. Onon woni bibbe makko, to on gadii ko woodi, laa-toon on kulay goddum.

⁷Onon worbe bo, joododee moy mon fu e debbo mum, der gondal pot-tunjal. Annitee no rewbe hewtay worbe semme. Teddinee be, gam kambe bo be donidan e mon, yonki ki Alla hokkata der moyyere mum, heba to goddum hadu du'aaje mon.

Tooraago gam goonjaaku

⁸Baawo majjum, on fu laatee woodube miilo wooto, jurmontiree, jidontiree hande mawniraaabe e miiraaabe, endontiree, leesinee ko'e mon.

⁹To goddo wadanii on ko woodaa, to on battee mo, jennudo on bo to on jennitee dum: Amma barkidinee joomum, kanjum Alla noddani on gam donon barke. ¹⁰Hande no Binni Ceniini wi'i:

«Jiddo wuurugo guurnam geetam, yi'a nyalaade geete,

sey waawa denjal mum dow ko halli, hunnuko mum acca batugo pewe.

¹¹O acca ko halli, o wada ko woodi, o darta jam e semme makko fu.

¹²Gam Joomiraawo e hakkilani foonnitiibe,

oo nana du'aaje mabbe.

Amma oo hokka wadoobe ko halli baawo.»

¹³Moy toorata on to oon tinnii wadugo ko woodi? ¹⁴Amma baa to on tooraama gam wadugo ko foonniti, on barkidinaabe. To on kulee himbe, to on accee hakkilooji moodon jiboo! ¹⁵Teddinee Almasiihu Joomiraawo der berde moodon. Wakkati fu ciriyeetoon toontaago yamufo on daliila tammuwe moodon.

¹⁶Amma toontee be e diggere, e hakkillo fukkiijo. Goodee miilooji berde laabudi, den gaccotoobe on, e yenna on, gam joonne moodon woodune der kawtal mon e Almasiihu senta. ¹⁷Tooreego dow wadugo ko woodi to nun Alla yidiri, e buri tooreego dow wadugo ko halli.

¹⁸Gam Almasiihu e hoore mum maayi de woore, sabbu hakkeeki bibbe Aadama.

Kanko poonnitiido, o maayanii en enen woofube gam o yaara en to Alla. Himbe warii mo, amma Ruuhu Ceniido fintinii mo.

¹⁹E Ruuhu on Yeesu yahi waa-joroy baa e yonkiiji mabbaadi der kasu.

²⁰Kanji woni ruuhuuji himbe be dowa-tanaakino Alla der jaamanu Nuuhu, baa no o munyanii be. De Nuuhu sebunoo

laana diyam mum, himbe sedfa tan naati ja, kambe jeetato dadi diyam dam.

²¹Diyam dam laati nun misaalu batisi kisinin on dum jooni, hinaa batisi moy-toojum tuuni bannu, amma habbidingo e

Alla alkawal e berde laabude nun, diga e pintol Yeesu Almasiihu. ²²Kanko, o eencii dow kammu, oo joodi nyaamo

Alla. Malaykaabe e mawbe, e woodube baawde fu, e downtanii mo.

Goonki kesi

4 Almasiihu yarii bone der bannu muudum, onon bo goodee iri mi-ilooji din. Jarudo bone der bannu

muudum seedi e hakke. ²Diga jooni faa balde moodon koriide der duuniyaaru,

sey goniron hande no Alla yidiri, cee-don e suunooji bannu. ³Goonki mon

ki nyaamunodon naane, gadudon hande heeferbe, ki heyi, on gonakeno der

hallumaru, e suunooji e jarde bagi, e fijooji kalludi, e jaamanuuji jarde

bagi, caafudon tooruje karmude. ⁴No calidon hawtugo e mabbe der fijooji

kalludi, kanjum haayinii be jooni, go bee biisa inde mon. ⁵Amma be daroyto

yeeso Alla, ciriyiido hiitaago wuurube e maaybe, be toontoto mo. ⁶Kanjum wadi

maaybe bo waajaa linjiila, be kiitaa dow ko be gadi, hande no himbe fu hiitor-tee der bannu, heba be buurda e Alla der ruuhu.

⁷Huune fu badake heennyugo, gam majjum gadee hakkillo, jogee ko'e mon gam gadon du'aaje. ⁸Ko furi fu, jidon-tiree e yidde hebbune, gam yidde e yaafoo hakkeoji duuddi. ⁹Beernontiree hakkune mon, hinaa e dumbitaago.

¹⁰Baamoy mon hebii dokkal Alla. Golliree njaal gam nafon wofbe. Hande nun kollitirton oon gollira dokke moyyere feere feereje de Alla hokki on. ¹¹Baajotoodo fu, sey waajoo haala Alla. Jaggotoodo bo, jaggoo e semme ne Alla hokki dum, gam der huune ko gadoton fu, teddinon Alla diga e Yeesu Almasiihu, mo teddujal e baawde wonani faa abada! Aami

Yarugo bone gam Almasiihu

¹²Banniraabe am yidaabe, to on accee tooraaji buludi kebandi on gam foonnugo on haaynoo on, hande huune kodum. ¹³Amma to oon kawti e Almasiihu der toora mum, ceyee oon belbelta boodum to teddujal makko suppitoyke. ¹⁴To on jennaama gam inne Almasiihu, barke laatanto on, gam Ruuhu teddufo, laatiido Ruuhu Alla e wondi e moodon. ¹⁵To goddo e moodon yaru bone gam oo laatii baroowo himbe, dum bo gam emo laatii gujjo, maa bo gadoowo ko halli, to dum bo dow naatugo haala ka yaalay dum. ¹⁶Amma to o tooraama gam oo tokkii Almasiihu, to o sentir dum, o yetta Alla gam oo noddee goondindo Almasiihu.

¹⁷Gam wakkati kiita faanake, Alla fuddiran hiitaago himbe muudum, to ka fuddirii en enen, noy dum laatantoo himbe be jabay linjiila Alla? ¹⁸Binni Ceniini wi'i:

«To poonnitiido hisiri no boni, ume laatantoo kalludo e gadoowo hakke?»

¹⁹Gam dum don fu, tooreteebe no Alla yidiri, yowa yonkiiji mum dow Alla tagoowo, koolaado, be tokka wadugo ko woodi.

Hiinnaago baali Alla

5 Jooni emii badda dottiibe eklesiya wonbe caka mon, gam min bo mii dottiijo hande maabe. Mi seedake tooraaji Almasiihu, mi wonoto der teddujal njaal o hollitoyta. ²Duree himbe Alla be jowanadon. To on gadee dum e doole, amma e berde goote, hande no Alla yidiri, to on duree be gam hebuge joddi kalluni, amma gam oon jidi dum puy. ³To on kollee himbe be Alla yowani on semme, amma laatane be misaalu. ⁴To Duroowo mawdo yotake, on meelete meetalol teddujal njol hiiddataa.

⁵Onon gojankeebe dwtanee dottiibe. On fu, bornee yakkinaare hande toggoore hakkune mon, gam e winnaa der Dewtere Ceniine: «Alla e habida mawnitiibe, amma buytuube ko'e mum oo hokka be moyyere makko.» ⁶Gam majjum buytee ko'e mon yeeso Alla mo semme, ⁷Doontiree sugullaaji moodon fu dow makko, gam emo hakkilani on.

⁸Kakkilee, oon deeni! Gam ganyo moodon Ibiliisa e yiilito hande jaggere kalboore, dartoore mo ne yakkata. ⁹Kabidee e makko, tiidee der goondinki, gam oon anni banniraabe moodon sankiitiibe der duuniyaaru nu, e woodi iri tooraaji dii kanun bo. ¹⁰Amma to on jarii bone der wakkati sedfa, Alla mo moyyere noddudo on gam naaton der teddujal mum tabitiijal e Almasiihu, kanko o tiidinan on, o semmidina on, o

hebbina on, o darna on. ¹¹Baawde wonana mo faa abada! Aami.

Cannooje

¹²Silaasi banniraawo men koolaado wallii am winnango on dereyel pettel ŋel, gam tiidingo on e seedanaago on

no habaru moyyere Alla ne daridon dow mum laati nun gooŋa.

¹³Eklesiya gonuka Babiila ka Alla subii sannii on. Marku biyam bo e sanna on.

¹⁴Cannontiree cannooje de yidde. Jam wona dow moodon onon hawtuŋe der Almasiihu.

Derewol Piyer Didafol

Haala Pudfirka

Binnudo derewol ɲol do innii hoore mum Simon Piyer, lilaado Yeesu Almasiihu.

O laatake seedeero ji'udo no yeeso Yeesu waylitorii, o nani bo daane Alla yi'wune diga dow. O siwtorii no Yeesu wadii annabaaku dow maayde makko, kanko Piyer.

Piyer batay be o wannani, o batay bo to o woni o wanniri derewol ɲol. Amma goondinbe Yeesu hande makko o wannani. Dum nandi bo hande Piyer wannii derewol ɲol der goonki mum sakitiinehi. O batanii ekkitinol makko ɲol o janɲinnoo. O batanii bo janɲinoobe fewrekuube waroobe gam biisa ko o ekkitini.

Ko derewol ɲol tiitii woni, finningo hakkillo be o wannani faa be ciwtora ko o janɲini be. Der derewol ɲol, Piyer hollii kiita desaniika janɲinoobe pewe, o batanii bo munyal Alla mo yidaa baa gooto halka, amma himbe fu wittaa to makko, tuuba. O heennyitirii derewol makko e waggingo wuuroobe ko Dewtere bati.

Tokkontirki haalaaji

1. Cannooje, 1.1-2
2. Noddoore goondinbe, 1.3-21
3. Ekkitinoobe fewrekuube, 2.1-22
4. Wittoyki Yeesu Almasiihu, 3.1-16
5. Haalaaji cakitiidi, 3.17-18

Sannoore

1 Derewol ɲol yi'wii e am min Simon Piyer. Mii laatii jaggiido e lilaado Yeesu Almasiihu. Mi sannii on, onon hebu'be goondinki geeti hande ki amen, gam sabbu foonnitaare Alla men, tawaane der Yeesu Almasiihu, kisi-noowo. ²Alla duudinana on moy'ere e

jam gam oon anni mo, kanko e Joomiraawo meeden Yeesu.

Hulugo Alla

³Baawde Alla hokkii en huune fu ko haanani en buuriren, e no haani goniren e kulol Alla. Baawde den wallii en annugo Alla noddudo en kawten der tedduwal mum, e geetaaku mum. ⁴Diga e baawde den kebuden moy'ereji mawdi, teddufi, di gadanaden alka-wal mum. O wadii dum gam kawton e makko, nandon mo, gam dadon sunooji duuniyaaru kalkooji. ⁵Gam huune dum, tinnee, beydee dow goondinki moodon geetaaku, dow geetaaku, annal, ⁶dow annal, nantaare, dow nantaare, tinnaare, dow tinnaare, kulol Alla, ⁷dow kulol Alla, banniraagu, dow banniraagu, yidde. ⁸To huune dum fu oon jogii dum no woodi, ko e dum beydo der moodon, dum wallan on beydaago yeeso der annugo moodon Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu. ⁹Neddo mo huune dum jacci, laati nun bumdo, o yi'ataa, gam o yeggiti no Alla laabini mo diga e hakkeji makko jawtudi.

¹⁰Gam majjum banniraabe am, tinnee no baawirdon fu, gam tabbitinon noddore ne Alla noddi on, e cubol ɲol o subu on. Gam to on gadii dum on janataa der ko halli abada! ¹¹Hande non Alla ma'bbiranta on mammam dammugal Laamaare tabitiine, ne Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu kisi-noowo en.

¹²Kanjum acci wakkati fu mii siwtora on huune dum, baa no oon anni dum, heba cemmidon der goonja ka jabudon. ¹³Mii miili, edum foonnitii, mi finnina hakkillooji moodon faa ciwtoron dum to emii wuuri. ¹⁴Gam mii anni mi booyataa e duuniyaaru do kade, hande no Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu annirinmi dum.

¹⁵ Amma mi waɗan ko baawumi fu, gam to mi yawti, baawon ko siwtori kujje dee wakkati fu.

Tedduɗal Almasiihu

¹⁶ E haalaaji di himbe tafi bane men anniniri on wittoyoɗo Joomiraawo meedeɗ Yeesu Almasiihu e baawde, amma men ceediike e gite amen manɗu makko! ¹⁷ Alla Baaba hokkii mo tedduɗal wakkati daane ne tedduɗal seedanii mo wi'i: «Oo do nun laatii Biyam jidaado, mo belirmi berne.» ¹⁸ Menen e ko'e amen men nanii daane nen diga dow kammu, gam emen gondunoo e makko dow waanne seniine.

¹⁹ Dum don fu beydani men tabbtingo ko annabiibe batunoo. On gadii ko woodi no gattudon hakkillooji moodon dow makka, gam haala maɓbe e nandi hande fitilleel jalboowel der niwre, e hande hoodere fajiri** jalboore der berde moodon faa de fajiri wadi, ²⁰ Aran, annitee no walaa baawoowo ko faamini ko winnaa der dewte annabiibe e annal hoore mum. ²¹ Hande non, walaa mo meedi ko hebi haala annabaaku e sago hoore mum, amma Ruuhu Ceniido nun wadata himbe e bata haala Alla.

Janjinoobe fewrekuube

2 Hande no annabiibe fewrekuube wonirno caka Isira'ilaabe, non bo janjinoobe fewrekuube wonortoo caka moodon. Be naannan janjinol fewrekuwol, kalkoowol, caka mon. Be jeddan Joomiraawo cooditiido be. Hande non be poodiranta ko'e maɓbe halkere yaawune. ² Himbe duubbe tokkan laabi maɓbe kalludi, sabbu maɓbe, himbe batanan laawol goonja kalluka. ³ Su-

unooji maɓbe waddanan be batugo haalaaji fewrekuuji gam be jammoo on, amma be doyyaamaa kiita diga dum booyii, halkere e nyudanoo be.

⁴ Baa malaykaabe wadunoobe hakke, Alla accay dum, o habbii be e callalluuji, o faddi der niwre jahannama, faa nyalaane darɗal. ⁵ Alla accay duuniyaaru naane, amma o halkii yedube Alla e ilam tufaana, sey Nuuhu baajotoodo foonnitaare Alla, e himbe jeediido wofbe hisi. ⁶ Alla accay ci'e Sodoma e Gomora, o hiitake, o halki de e yiite faa de laatii dooni, gam dum laatanoo yeddoobe Alla fu misaalu. ⁷ O dadinii Luudu, neddo poonniitiido, mo berne mum biisii puy sabbu baadiiji himbe bonbe. ⁸ Neddo poonniitiido joodiido caka maɓbe on, berne mum laabune naawi dow ko yi'ata, e ko nanata nyalaane fu, sabbu baadiiji bondi di himbe hallube wadata.

⁹ Edum holla en no Joomiraawo e anni no reenirta downtantoobe dum der tooraaji mum. Oo anni bo no o resirta himbe hallube gam be kiitee nyaanne darɗal, ¹⁰ accu du tokkuube suunooji balli mum, e wada jidaadi yonki mum, ko e yawii baawde Joomiraawo.

Janjinoobe fewrekuube ben berde mum e yoori, bee goodi manju hoore, bee bata kalluka dow teddube wonbe dow kammu. ¹¹ Nani bo, baa malaykaabe bee do buri be semme e baawde, batataa kalluka dow maɓbe yeeso Joomiraawo. ¹² Amma himbe ben e laatii hande bisaaji di galaa hakkillo, tagaadi gam nanjee, waree. Bee bata kalluka dow ko be annaa, gam majjum be kalkiran hande no bisaaji halkirta. ¹³ Be duggan riiba golle maɓbe kallude. Bee ceyoroo wadugo ko woodaa caka nyalooma. Bee laatii

** 1:19 Hoodere fajiri woni Almasiihu, jaynoowo der berde goondinbe dum. Daaru dewtere Kollitinki 22.16

cobuŕe e nyidduŕe. To ƒe joodike gam ƒe nyaamda e moodon der juulde, ƒee ceyoroo jammaago on. ¹⁴Gite maŕŕe sawtataa daarugo rewŕe e suuno, ƒe comataa waɖugo hakke, ƒee pooda ƒe goondinki mum walaa semme der pittu maŕŕe. Berde maŕŕe e hebbi suuno kebal, bone laatanto ƒe. ¹⁵Be accii laawol poortiiŋol, ƒe majjii, ƒe tokki laawol Balaama, jidufo heŕa ceede diga waɖugo kallufum. ¹⁶O felaama gam boofol makko. Babba makko muuma bati e daane nedfo, haɖi mo waɖugo golle haanare makko.

¹⁷Janŋinoobe fewrekuuŕe ƒen laati nun hande bulli di galaa diyam, e duule de hennu semmentewol soggata, niwre ƒurne niŕŕugo nun Alla resani ƒe. ¹⁸ƒee bata haalaaji mawnitiidi, di galaa hoore. ƒee yoyra himbe e haalaaji suuno bannu. Himbe ƒen wurtikeno dum booyay diga majjuŕe. ¹⁹ƒee kabŕana ƒe alkawal no ƒe dindan, amma kambe e ko'e maŕŕe ƒee laatii maccuŕe suunooji kallufi. Gam moy fu laati nun maccufo ko jaalii dum. ²⁰Wurtiibe e huune cobufum dum duuniyaaru, go ƒe aniti Joomiraawo e Kisinoowo men Yeesu Almasiihu, den ko ƒe bittitii der majji kade faa di jaalii ƒe, heennyitirde maŕŕe ƒuran fudfoode jaasugo. ²¹To ƒe annitayno laawol foonnitaare, dum ƒurananno ƒe, e annitingo ŋol, witta totta umuroore ceniine ne ƒe kokkaa ƒaawo. ²²Ko tawi ƒe e tabbitina haala ballool ŋol do: «Rawaanu wittii e nyaamito ture mum.» E wi'ee bo kade: «Afaaru lootaanu wittii e talloo der loope.»

Wittoyyo Joomiraawo meeden Yeesu

(*Matiye 24.37-38; 2 Tesalonika 1.7-10; Yahuuda 17-23*)

3 Banniraabe am yidaabe, derewol ŋol do nun laatii didabol ŋol binnanmi on. Der dereeji didi dii fu, mii yidi finningo hakkillooji moodon

gam wallugo on miilon no woodiri, ciwtoron ko ekkitinodon. ²Ciwtoree haalaaji di annabiibe seniibe batunoo diga ko booyi, e umuroore Joomiraawo meeden kisinoowo, ne lilaabe mon anini on. ³Aran, annitee dum do: Der nyalaade cakitiide, himbe jaancoobe, tokkuŕe jidaadi yonki mum waran. ƒe jaancan on, ⁴ƒe bi'a: «O habŕii alkawru o wittaa, toy mo? Diga ko kaakiraabe meeden maayi walaa ko waylittii, no dum laatinoowo diga fudfoode duuniyaaru, non dum laatii faa jooni.» ⁵ƒe jeggatii e yidde maŕŕe no diga ko booyi, Alla tagi kammu e leydi e haala muudum. O wi' leydi wurtoo diga diyam, go o tagiri ni e diyam, ⁶e diyam gootam dam kade, duuniyaaru halkiraa e ilam tufaana. ⁷E haala makko gootakan, o jogorii kammu e leydi, dum jii'eten jooni faa nyalaane darŋal yottoo, o halka dum der yiite e yedduŕe Alla.

⁸Banniraabe am yidaabe, to on jeggitee no to Joomiraawo, nyalaane woore e wa'i hande duubi ujuneere, duubi ujuneere bo e wa'i hande nyalaane woore. ⁹Joomiraawo booyataa go hebina alkawru mum, hande no wobbe miili, o munyan on nun tan, gam o yidaa baa gooto halka. Ko o yidi nun, himbe fu wittaa to makko tuuba.

¹⁰Nyalaane Joomiraawo waran hande gujjo. Nyalaane nen, kammu majjitan e rimmo manŋo. Ko woni dow kammu fu halkete e yiite. Leydi e golle gadaade dow mayri fu, hiitete. ¹¹To huune fu halkete hande non, sey annon no nyaamirton goonki mon der laabal, oon kuliri Alla! ¹²Onon hediiŕe nyalaane Alla wara, gadee no ne warirta law! Nyanne mum kammu halkan, huune ko woni dow kammu fu taayan e yiite. ¹³Amma enen, een kedii hande no Alla habŕirani en alkawru, kammu keso e leydi keyri, to foonnitaare tawetee.

¹⁴Gam majjum, onon banniraabe am yidaabe, tinnee laatodon be galaa gacce, e tuuni yeeso Alla. Goodee jam der kawtal mon e makko, oon kedorii nyalaane nen. ¹⁵Paamee no munyal Joomiraawo meeden mabbitanii on laawol kisidam. Kanka banniraawo meeden Pol, jidaado, wannani on der dereeji mum hande no Alla hokkiri mo hakkillo majjum. ¹⁶Non o wanniri dum der dereeji makko fu. Der majji e woodi nokkuuje godde to safi faamugo, himbe be annaa goddum, e be

bennay der goondinki e waylita miilooji makko, hande non be gadata e nokkuuje godde der Dewtere Ceniine. Be gadanan ko'e maabe halkere.

¹⁷Amma onon banniraabe yidaabe, on kebii seedineego, to non kakkilee to himbe yeddube Alla majjina on, sottina on diga darande mon. ¹⁸Mawnee der moyyere e annugo Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu kisinoowo en! Teddujal laatanoo mo diga jooni faa abada! Aami!

Derewol Yuhaana Aranol

Haala Pudfirka

Yuhaana lilaado Yeesu nun winni dereeji tati tokkontirdi noddiraadi inne mum, be bi'i, kanko nun bo winni linjiila Yuhaana e derewol kollitinki. Der derewol makko aranol, annaaka deydey bey nun o wannani, amma dum laabi no goondinbe be ekkitinooje fewrekuuje toorata nun o tiiti. Ekkitinooje fewoobe, sankitoobe ekkitinooje fewrekuuje den Yuhaana noddi waybe Almasiihu. Bee ekkitina no Almasiihu laataaki neddo e goonja, hakke billataa goondindo der kawtal mum e Alla, be paalaaka bo e joonne der laabal.

Huune didi nun Yuhaana riiwi der derewol mum:

1 Tiidingo janjoobe derewol nol, be gona der kawtal pottungal e Alla, e Biddo mum Yeesu Almasiihu, dum yi'ee bo der yidde goonjaare hakkune mabbe.

2 Habidingo e ekkitinooje fewrekuuje.

Yuhaana e eela goondinbe be gona der jayjol, gam Alla laati nun jayjol. Der derewol nol, Yuhaana e yidi goondinbe tabbitina no bee goodi yonki tabitiiki, bee kawti bo e Alla. O hollitii der binni makko no goondindo geeto annitirtee. Kan woni hoolaago no Almasiihu laatake neddo, e dwtanaago oodaaji Alla, e yidugo banniraabe.

Tokkontirki haalaaji

1. Haala yonkinteha 1.1-4
2. Niwre e jayjol 1.5-2.29
3. Biibe Alla e biibe Seydan 3.1-24
4. Ruuhu goonja e ruuhu fewre. 4.1-6
5. Ko yidde wadata 4.7-21
6. Goondinki jaalotooki 5.1-21

Haala ka yonki

1 Emen binnana on haala neddo gom gonudo^{††}. Men nani daane makko, men ji'i mo e gite amen, men daarii mo, men meemi mo e juude amen. Kanko woni haala kokkoowa himbe yonki. ²Yonki kin hollitaama, men ji'iki, emen ceedanoo ki. Emen baajoo on haala yonki tabitiiki gonunooki to Alla Baaba, kanki men kollitaa. ³Ko men ji'i, e ko men nani, kan men batata on onon bo, gam laatonon gootum e amen hande no laatoriden gootum e Baaba e Biddo mum Yeesu Almasiihu. ⁴Kanka men binnanta on, gam beldum berne meeden hebba.

Alla laati nun jayjol

⁵Habaru ko men nani e Yeesu Almasiihu, kan men batata on haala mum, Alla laati nun jayjol, niwre walaa e makko. ⁶To en bi'ii een laatii gootum e makko, ko een tawaa der niwre, en pewii, goonja walaa der gadu meeden. ⁷Amma to een jaha der jayjol hande no kanko e hoore makko o wonori der jayjol, den kan een laatii gootum hakkune meeden, kade bo yiyam Biddo makko Yeesu e laabina en diga hakkeji men fu.

⁸To en bi'ii en galaa hakke, en pewanii ko'e men, goonja walaa e meeden. ⁹Amma to en tuubanii Alla hakke meeden, o yaafoto en, o laabina en e tuni fu. Gam kanko, o kooliniido, o poonniido. ¹⁰To en bi'ii en gaday hakke, en laatinii Alla pewoowo, haala makko bo walaa der meeden.

Almasiihu nun laatii balloowo meeden

2 Onon sukaaabe am, mi wannanii on dum, gam to on gadee hakke. Amma to goddo moodon wadii hakke, een

^{††}1:1 Yeesu nun wi'aa Gonudo diga fudfoode. Linjiila Yuhaana 1.1-18

goodi balloowo to Baaba, kanko woni Yeesu Almasiihu, poonnitiido. ²Kanko, o sakki yonki makko gam hakkeoji meeden yaafee, hakkeoji meeden tan bane, amma hakkeoji himbe duuniyaaru fu.

³Ko hollitinta no een anni Alla woni, d'owtanaago oodaaji makko. ⁴Bi'udo «emi anni mo,» go d'owtanaaki oodaaji makko, joomum laati nun pewoowo, goonja walaa der joomum. ⁵Amma d'owtaniido haala Alla e goonja, yidde Alla hebbii dow joomum. Nunnun annitirten een kawti e makko. ⁶Bi'udo e hawti e makko, e haani wonoo hande no Almasiihu wonirnoo.

Ooda kesa

⁷Banniraafe am yidaafe, ko binnanmi on hinaa ooda kesa^{‡‡}, ooda booyuka nun, ka nanudon diga fud'foode. ⁸E nun fu ooda kesa nun binnanmi on, goonja makka hollitake der Almasiihu, ka hollitake der moodon bo. Gam niwre e yawta, jayjol goonjawol fud'dii yaynugo.

⁹Miiludo na'on der jayjol, ko e wanyi banniraawo mum, faa hanne der niwre joomum woni taw. ¹⁰Jid'fo banniraawo mum der jayjol woni, goddum walaa ko ferginta mo. ¹¹Amma banyudo banniraawo mum, der niwre woni, oo yaha der niwre, o annaa toy o yahata, gam niwre wuminii mo.

To on jid'ee kujje duuniyaaru

¹²Sukaabe am, mii wannana on gam hakkeoji moodon yaafaama gam inne Yeesu. ¹³Baabiraafe, mii wannana on gam oon anni gonudo diga fud'foode. Gojankeefe, mii wannana on gam on jaalake Kalludo.

¹⁴Sukaabe am, mi wannanii on, gam oon anni Baaba. Baabiraafe, mi wannanii on, gam oon anni gonudo diga

fud'foode. Gojankeefe, mi wannanii on gam oon goodii semme, haala Alla bo e semmidi der moodon, kade bo on jaalake Kalludo.

¹⁵To on jid'ee duuniyaaru e ko woni e mayru fu. Gam jid'fo kujje duuniyaaru, yidde Baaba walaa e mum. ¹⁶Gam huune ko woni e duuniyaaru, hande jon ko ned'fo suunete, e ko gite yi'ata, suunee, e jawdi ni o mawnitorto, kujje de fu yiway e Baaba, e duuniyaaru de yiwi. ¹⁷Duuniyaaru e suuno mum fu heennyan, amma gadoowo ko Alla yidi, taboto faa abada.

Ganyo Almasiihu

¹⁸Sukaabe am, duuniyaaru badake heennyugo. On nanii ganyo Almasiihu waran, jooni du wayfe Almasiihu duubbe yottake. Kanjum annitirden no wakkati badake. ¹⁹Caka men be yiwi, amma e goonja be laataaki be meeden. Gam to bee latino be men, be gondanno e meeden. Amma be accii en gam dum hollita no be fu, be laataakino be meeden.

²⁰Amma onon, Almasiihu hokkii on Ruuhu Ceniido, on fu oon anni goonja. ²¹Mi wannanay on gam on annaa goonja. Amma gam oon anni ka. Oon anni bo fewre walaa der goonja.

²²Den kan, moy woni pewoowo? Jeddudo Yeesu laati nun Almasiihu, Paabotoodo mo Alla liloy, kanko woni pewoowo, kanko woni ganyo Almasiihu, o yeddii Baaba e Bid'fo mum. ²³Jeddudo Yeesu laati nun Bid'fo, walaa Baaba, jabudo Bid'fo, e woodi Baaba bo.

²⁴Onon kan haala ka nanudon diga fud'foode, tinnee jogee ka der berde moodon. To haala ka nanudon diga fud'foode tabitake der berde moodon, den kan, oon goodi kawtal e Bid'fo e

^{‡‡}2:7 Ooda kan nun laatii yidontirgo.

Baaba. ²⁵ Almasiihu habbanii en alkawal, alkawal jal woni yonki tabitiiki.

²⁶ Mi wannanii on dum gam sabbu himbe yidube majjingo on. ²⁷ Onon kan, no Ruuhu Ceniido mo Almasiihu hokki on e tabitii der moodon, on bukaaka janjinedon. Gam Ruuhu janjanan on huune fu, o janjanan on gooja, hinaa fewre. Den kan, kawtee e Almasiihu hande no Ruuhu janjiniri on.

²⁸ Jooni kan onon sukaaabe am, tabitee der kawtal mon e Almasiihu, gam keben cuusal daraago yeeso makko nyaanne o suppitoy, heba daden senteene nyalaane garki makko. ²⁹ No oon annii Alla laati nun goojaajo, annee bo mo gadu mum foonnitii fu, laati nun biyiiko.

Bibbe Alla

3 Daaree no Alla Baaba yidiri en, faa noddaden bibbe makko. Een bibbe makko e gooja. Ko acci duuniyaaru annaa en woni gam nu annaa mo. ² Yidaabe am, jooni en laatake bibbe Alla. Ko laa-toytoden laabay taw. Amma een anni to Almasiihu wittoy holliti hoore mum, en nandan e makko, gam en ji'an mo hande no o wa'i. ³ Goodudo tammuwe nen dow Almasiihu, laabinan hoore mum hande no kanko Almasiihu o laatori laabudo.

⁴ Gadoowo hakke fu, yartake sariya Alla. Gam wadugo hakke laati nun yartaago sariya Alla. ⁵ Oon anni Almasiihu wari gam moytugo hakkeji, kanko mo walaa hakke. ⁶ Kawtudo e makko fu wadataa hakke. Gadoowo hakke fu, yi'ay mo, annaa mo bo.

⁷ Sukaabe am, to on accee goddo majjina on! Gadoowo ko goondi fu laati nun goojaajo, hande no Almasiihu laatori goojaajo. ⁸ Gadoowo hakke fu laati nun neddo Ibiliisa, gam Ibiliisa e wada hakke diga fuddoode. Gam majjum Biddo Alla wari gam halka golle Ibiliisa.

⁹ Laatiido binjel Alla fu, wadataa hakke, gam awdi Alla na'on der makko.

Joomum waawataa ko tokkii wadugo hakke, gam Alla laatii baaba makko. ¹⁰ Ko seennontirta bibbe Alla e bibbe Ibiliisa nani: mo waday ko goondi fu, neddo Alla bane. Mo yidaa banniraabe mum bo, laataaki mo Alla.

En jidontiree hakkune men

¹¹ Habaru nanudon diga fuddoode nani: Jidontiren hakkune meeden. ¹² Haanay gaden hande no Kayiinu wadi kanko laatiido mo Ibiliisa, o warii minnyiiko. Gam ume wadi o wari minnyiiko? O warii mo gam golle makko wooday, go de minnyiiko laatii goondufe.

¹³ Banniraabe, to on kaydinee to himbe duuniyaaru wanyii on. ¹⁴ No een jidi banniraabe meeden, een anni en yartake maayde, en naatii der yonki. Mo yidaa banniraawo mum, der maayde woni. ¹⁵ Banyudo banniraawo mum fu, laati nun baroowo himbe. Oon anni walaa baroowo baa gooto woodi yonki tabitiiki der mum. ¹⁶ No annitirden ko woni yidde nun, Almasiihu hokkitirii yonki mum gam meeden. To nun enen bo, e haani kokkitiren yonkiji meeden gam banniraabe men. ¹⁷ To jom jawdiijo yi'i banniraawo mum e talakidi, ko yurmaaki mo, noy yidde Alla waawirta ko woni e makko? ¹⁸ Sukaabe am, haanay yidde meeden laato e haala belka tan, sey ka laato e gadu goojawu.

Daraago yeeso Alla

¹⁹ Kanjum hollata, en na'on der gooja, en deyyitanan berde meeden yeeso Alla. ²⁰ To berde meeden gaccake en, Alla e furi berde meeden, emo anni huune fu. ²¹ Banniraabe am yidaabe, to berde meeden gaccaaki en, en daroto yeeso Alla e hoolaare. ²² O hokkan en ko eeluden mo fu, gam en tokkii ooda makko, een gada ko fottani mo. ²³ Ooda ka o hokki en woni, goondinen inne

Yeesu Almasiihu, Bid'do makko, kade bo jidontiren hakkune meeden hande no o yamiri en. ²⁴Downtaniido ooda Alla fu e hawti e Alla, Alla bo e hawti e joomum. Ruuhu mo o hokki en, kanju anninta en oo hawti e meeden.

Ruuhu goonja e ruuhu fewre

4 Banniraabe am yidaabe, to on goondinee wi'ooŋe e woodi Ruuhu Alla fu, amma biditee ŋe, heŋa anniton naa to Alla ŋe yiwi. Gam annabiibe fewoŋe duuŋŋe e sankitii der duuniyaaru. ²No annitirten goodudo Ruuhu Alla woni, to o seedake Yeesu Almasiihu warii, laatii neddo, oo don e woodi Ruuhu Alla. ³Mo annitay kaa don dow Yeesu fu, woodaa Ruuhu Alla. Ruuhu ŋu o woodi yiwi dig a ganyo Almasiihu. On nanii garki ganyo Almasiihu batanaama, o na'on ko der duuniyaaru.

⁴Sukaabe am, onon on himbe Alla, on jaalake annabiibe fewoŋe, gam Ruuhu gondo der moodon e ŋuri gondo der duuniyaaru semme. ⁵Kambe himbe duuniyaaru ŋe laati. Gam majjum, ŋe batata haalaaji duuniyaaru, himbe duuniyaaru bo e hettinanoo ŋe. ⁶Enen, een himbe Alla, annudo Alla fu hettinanta en. Mo laataaki neddo Alla hettinantaako en. Nun ceennontirten Ruuhu goonja e ruuhu fewre.

Alla laati nun yidde

⁷Banniraabe am yidaabe, jidontiree, gam yidde yiwi e Alla. Goodudo yidde fu laati nun ŋinjel Alla, e anni Alla bo. ⁸Mo walaa yidde annaa Alla, gam Alla laati nun yidde. ⁹No Alla hollitiri en yidde mum nani, o lili Bid'do makko bajjo der duuniyaaru, gam keben yonki dig a e makko. ¹⁰Daaru ko woni yidde, enen bane yidi Alla, kanko yidi en, liloy Bid'do mum wari laatii sadaka gam hakkeji meeden yaafee.

¹¹Banniraabe am, to nii Alla yidiri en, enen bo, e haani jidontiren. ¹²Walaa meedudo yi'ugo Alla abada. Amma to en jidontirii hakkune men, Alla e hawti e meeden, yidde makko e hebbi der men.

¹³Noy annirten een kawti e makko, kanko bo oo hawti e meeden? Diga e Ruuhu makko ŋu o hokki en nun. ¹⁴Menen men ji'ii, emen ceedo bo no Alla Baaba liloy Bid'do mum gam wara hisina himbe duuniyaaru. ¹⁵Ceediido Yeesu laati nun Bid'do Alla fu, Alla e hawti e joomum, joomum bo e hawti e Alla. ¹⁶Enen kan, een anni yidde Alla yidi en, een koolii ne bo.

Alla e hoore mum laati nun yidde, goodudo yidde fu, e hawti e Alla, Alla bo e hawti e joomum. ¹⁷Gam to yidde makko hebbii der meeden, en keban cuusal daraago nyalaane darŋal. Gam no Almasiihu wa'i, hande nun enen bo ga'ufen der duuniyaaru do. ¹⁸Kulol walaa der yidde, yidde hebbune e riiwa kulol, gam kulol yiwi dig a yaggingo. Kuloowo fu, yidde Alla woni hebbay der joomum.

¹⁹Enen een jidi Alla gam kanko arti yidi en. ²⁰Bi'udo e yidi Alla, go e wanyi banniraawo mum laati nun pewoowo. Gam mo yiday banniraawo mum ji'eteedo, waawataa ko yidi Alla mo yi'ataake. ²¹Daaru ooda ka Almasiihu accani en: jidudo Alla fu, sey yida banniraawo mum bo.

Goondinki jaalotooki

5 Goondindo Yeesu woni Almasiihu fu laati nun Bid'do Alla. Jidudo baaba fu, e yidi bid'do bo. A yidataa baaba, banyaa bid'do. ²No annirten een jidi biŋŋe Alla woni jiden Alla, den tokken oodaaji makko. ³Tokkugo oodaaji makko woni yidugo mo. Oodaaji makko laataaki doongal, ⁴gam laatiido mo Alla fu, jaaloto kujje duniyaaru. E goondinki meeden jaalortoden ku-

jje duniyaaru. ⁵Moy waawata ko jaali duniyaaru? Walaa, to hinaa goondindo Yeesu nun woni Bidfo Alla.

Ko Yeesu Almasiihu seedanaa

⁶Kanko, Yeesu Almasiihu, o wari e diyam e yiyam[¶]. E diyam tan bane o wardii e diyam e yiyam fu. Ruuhu e hoore mum seedake dum, gam Ruuhu on woni goonja. ⁷Seedeebe tato woni, ⁸Ruuhu e diyam e yiyam, seedaaku maŕbe fu laatii gootu. ⁹Een jaba seedaaku himbe, amma seedaaku Alla buri semme, seedaaku nun non Alla seedanii Bidfo mum. ¹⁰Goondindo Bidfo Alla fu, hebii seedaaku nu der berne mum. Mo goondinay Alla, laatinii mo pewoowo, gam o jabay seedaaku Alla seedanii Bidfo mum. ¹¹Nani do seedaaku nu: Alla hokkii en yonki tabitiiki, yonki kin der Bidfo makko ki woni. ¹²Goodudo Bidfo e woodi yonki. Mo walaa Bidfo Alla woodaa yonki.

Heennyitoode derewol nol

¹³Onon goondinbe inne Bidfo Alla, mi wannanii on dum gam anniton on kebii yonki tabitiiki. ¹⁴Hoolaare ne

gooduden nani: To en eelii mo huune e sago makko, oo nanana en. ¹⁵No een anni oo nanana en ko eeluden mo, een anni en kebii dum.

¹⁶To goddo yi'ii banniraawo mum e wada hakke de jaarataa dum der maayde, o eelana joomum Alla, Alla bo hokkan mo yonki. Haala ka nafan dow wadoobe hakke de jaarataa dum der maayde. Amma e woodi hakke jaarooje der maayde. Mi wi'ay eelon Alla gam iri hakke de. ¹⁷Kujje kallude fu laati nun hakke, amma hakke fu bane jaarata der maayde.

¹⁸Een anni laatiido binjel Alla tokkataako wadugo hakkeji, amma Bidfo Alla e reeni mo, Ibiliisa kalludo meemataa mo.

¹⁹Een anni en himbe Alla, go duuniyaaru fu e woni der junjo Ibiliisa.

²⁰Een anni bo Bidfo Alla wari, hokkii en hakkillo annitingo Alla goonjaajo, jooni kanko woodi en, gam en kawti e Bidfo makko Yeesu Almasiihu. Yeesu Almasiihu on woni Alla goonjaajo, kanko woni yonki tabitiiki bo.

²¹Sukaabe am, kakkilane ko'e moodon e caafi tooruje.

[¶]5:6 Himbe duubbe e wi'a diyam dam woni diyam batisi dam Yeesu wadanaa. Yiyam bo e hollita maayde Yeesu.

Derewol Yuhaana Didabol

Haala Puɗɗirka

Wobbe e miili debbo e sukaaɓe ɓe Yuhaana batanta laati nun eklesiya gom e himbe mum.

Haalaaji di derewol ɗol batata e nandi e ka artirkol bati. Haala furuka semme der derewol ɗol woni yidde, e hakkilango wayɓe Almasiihu e ekkitinoobe fewrekuuɓe.

Tokkontirki haalaaji

1. Haala puɗɗirka 1-3
2. Gooɗa e yidde. 4-6
3. Hakkilango ekkitinoobe fewrekuuɓe 7-11
4. Cannooje 12-13

Sannoore

1 Min dottiiɗo,^{§§} winni derewol ɗol, mi wannanii maa an debbo* mo Alla subi. Mi sannii maa an e ɓiɓɓe maa fu, onon ɓe jidum der gooɗa. Min tan bane yidi on, annuɓe gooɗa fu e yidi on,² gam sabbu gooɗa tabitiika der meeden, gonotooka der meeden faa abada.

³Alla Baaba, e Bidɗo mum Yeesu Almasiihu hokka en moyyere e endam e jam, ɓeydana en gooɗa e yidde.

Gooɗa e yidde

⁴Berne am welii sanne, no nanumi ɓiɓɓe maa wobbe e yaha der gooɗa

hande no Baaba yamiri.⁵ Jooni, an yeeraajo, ko gonum emi wannanee hinnaa ooda kesa, ooda ka kebuden diga fudɗoode nun, mi eelii maa, accu jidontiren hakkune meeden.⁶ Ko woni yidde nun, jahen der ooda Alla. Kanka woni ooda ka nanuden diga fudɗoode, kaanuka jahen dow mun.

Hakkilango ekkitinoobe fewrekuuɓe

⁷Majjinoobe duuɓɓe sankitake e duuniyaaru. Be jabay Yeesu Almasiihu warii laatii nedɗo. Ga'udɗo nun fu, majjinoowo nun, ganyo Almasiihu nun bo.⁸ Kakkilane ko'e moodon, gam to on majjin riiba golle amen[†] hefa keɓon joddi kebbuni.

⁹Mo daraaki dow kollitol Almasiihu ko yaartii ɗol, walanaa Alla. Dariiɗo e maggol fu, e wonani Baaba e Bidɗo mum.¹⁰ To godɗo wari caka moodon go waajaaki kollitol ɗol, to on jabee mo der wuro moodon, to on cannee mo bo.¹¹ Gam cannuɗo mo, hawti e makko der golle makko kalluɗe.

Cannooje

¹²Ko Haani mi bata on e duudi, amma mi yidaa wannango on dum dum fu der derewol e dawa. Amma mi miili warugo to moodon, gam keɓen badden hunnuko e hunnuko, gam beldum ɓerde meeden hebba.

¹³Sukaaɓe miiraawo maa mo Alla subii sannii maa.

§§**1:1** Inne nee don nun Yuhaana noddirteno der eklesiyaaji. Der lilaabe Yeesu fu, kanko tan horiino e yonki wakkati mum

***1:1** Wobbe e miili debbo e sukaaɓe ɓe Yuhaana batanta do, laati nun eklesiya gom e himbe mum.

[†]**1:8** +Ninni nun wobbe waylitiri aayaare nen: gam to on majjin riiba golle mon.

Derewol Yuhaana Tatabol

Haala puɗfirka

Gorko bi'eteedo Gayus nun Yuhaana wannani derewol mum ɗol do Eɗol batana bo kade himbe diɗo wobbe: Diyoterefes e Demeteriyus. Eɗol tiidina wallugo himbe woositintoobe e fiina linjiila. Gayus wallitii iri mabbe de duuddum, Yuhaana bo yettii mo no woodi gam oo jabboo hobbe, amma Diyoterefes kan salake wallugo be. Yuhaana manii Demeteriyus gam geeta ka himbe batanta mo.

Tokkontirki haalaaji

1. Haala puɗfirka, 1-3
2. Manoore Gayus, 4-8
3. Gaccaago Diyoterefes, 9-10
4. Demeteriyus yerdaama, 11-12
5. Cannooje, 13-15.

Sannoore

1 Min dottiijo^s, winni derewol ɗol. Mii wannanee an banniraawo am Gayus, jidaado der goonja.

²Banniraawo am jidaado, mii eela huune fu yahanee yeeso, bannu maa yanda hande no yonki maa yandiri. ³Berne am weli sanne no banniraabe wobbe wari seedanii am no tinnoriɗaa der goonja, e no jahirtaa der goonja bo. ⁴Wala ko furi welingo berne am, to hinaa nanugo no bikkol am e yaha der goonja.

Manoore Gayus

⁵Banniraawo am jidaado, golle geete de gadataa e wallugo banniraabe baa to bee hobbe e hollita aa kooliniido[‡].

⁶Be ceedake yidde maa yeeso jama'aare goondinbe do. Wallu be hande no fotiranta Alla der jahaanjal mabbe, den a wadii ko woodi. ⁷Gam inne Almasi-ihu be gadi jahaanjal mabbe, be kebay goddum e juude be goondinay. ⁸Gam majjum haani, balliten himbe iri mabbe, gam golliden e mabbe der fiinugo goonja.

Feloore Diyoterefes

⁹Mi wannanii jama'aare goondinbe derewol, amma Diyoterefes, jidɗo ardingo hoore mum jabay haala amen. ¹⁰Gam majjum, to mi warii, mi hollan ko o wadata e no o biisirta inne amen. Kanjum tan bane: O jabbataako banniraabe hobbe, kade bo, yidube jabbaago be, oo hada dum, oo riiwa be diga e eklesiya.

Manoore Demeteriyus

¹¹Banniraawo am jidaado, taa yemmin ko boni, yemmin ko woodi. Gadoowo ko woodi fu, nedɗo Alla nun. Gadoowo ko halli bo, annaa Alla.

¹²Demeteriyus kan, himbe fu e seedanoo dum ko woodi, goonja e hoore mum bo e seedanoo mo dum. Menen bo, emen ceedo dum, aa anni bo seedaaku amen e laatii goonja.

Cannooje

¹³Ko haani mi wannanee e duudi, amma mi yidaa winnugo dum dum fu der derewol e dawa. ¹⁴Mii haabi yi'ugo maa law, gam badden hunnuko e hunnuko.

¹⁵Igoobe maa wonbe do fu sannii maa. Mi sannii banniraabe fu, gooto gooto. Jam wona e maa.

[‡]1:5 Banniraabe fen laatii sankitoobe linjiila.

^s1:1 2 Yuhaana. 1.

Derewol Yahuuda

Haala Pudfirka

Binnudo derewol ɲol do innii hoore mum Yahuuda, maccudo Yeesu Almasiihu, miiraawo Yaakuuba. Yahuuda e Yaakuuba fu laati nun miiraabe Yeesu, amma be kollitay haala lenyaaku maɓɓe e makko. Ko be kolliti nun, ɓee laatii maccuɓe Yeesu. Haala tawaaka, e miilooji tawaadi der Yahuuda e nandi puy e ko tawaa der 2 Piyer 2.

Ko derewol Yahuuda tiitii woni, seedingo goondinɓe Yeesu, be kakkilana leloobe haala moyyere Alla, go ɓee jedda no Yeesu e laatii Almasiihu. O hollii ɓe o wannanta, kiita tawuka himɓe waduɓe iri majjum, hande jon Sodoma, e Gomora, e haala Koora. Misaaluuji dii, goddi mum tawaaka der Dewtere, amma der dewte Yahuduube godde.

No o batani haala kiita jawtuka e garoowa, den o tiidini ɓe o wi'i: «Yidaabe, ciwtoree haalaaji di lilaabe Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu batunoo on». Den o heennyitiri derewol makko e du'aare teddinoore Alla.

Tokkontirki haalaaji

1. Cannooje, 1-2
2. Halkere ekkitinoobe fewrekuuɓe, 3-16
3. Tinnaare der goondinki, 17-23
4. Maantugo Alla, 24-25

Sannoore

1 Derewol ɲol yiwi e am min Yahuuda, maccudo Yeesu Almasiihu, miiraawo Yaakuuba. Mi sannii on, onon ɓe Alla Baaba meeden yidi, go noddi on, onon reenaabe gam Yeesu Almasiihu. ²Alla duudinaana on endam e jam, e yidde!

Janjinoobe fewoobe hiitete

³Banniraabe am yidaabe, mi yidiino puy winnango on dow haala kisidam kawtudam en en fu. Jooni mi tawii doole nun mi wannana on gam tiidingo on dow hawre goondinki ki Alla hokki himɓe mum de woore, go ki heyi faa baadey. ⁴Gam himɓe halluɓe naati caka moodon e yoyre. Bee darta leluɓo haala moyyere Alla men, gam ɓe nyaama goonki maɓɓe no ɓe pakkiri fu. Bee jedda Yeesu Almasiihu laatiido hooreejo meeden gooto, e Joomiraawo meeden. Dewte ceniide bataniino halkere maɓɓe.

⁵Jooni, mii yidi siwtorgo on ko annudon, ko woodi. Wakkati Joomiraawo wurtini himɓe Isira'iila diga Misira, ɓaawo mum o halkii duubɓe maɓɓe gam ɓe goondinay. ⁶Ciwtoree bo malaykaabe, saliiɓe ko darii to Alla resani dum, ɓe acci darande maɓɓe. Gam majjum Alla maɓɓi ɓe der kasu tabitiɲu, e der niwre, faa nyalaane darɲal, ko ɓe kiitee. ⁷Kade bo, ciwtoree himɓe Sodoma e Gomora, e himɓe genniije takkiide ton fu. Kamɓe bo, ɓe gadiino hande non, ɓe gadii jeenu e ko luudii fu. Be kalkiraama e yiite tabitiɲe, gam dum laatanoo himɓe fu misaalu.

⁸Hande non, naatuɓe caka moodon ɓen miilirta miilooji jaarandi ɓe soɓingo balli maɓɓe. Bee jawoo baawde Joomiraawo, ɓee bata kalluka dow tedduɓe wonuɓe dow kammu. ⁹Baa Mika'iilu, hooreejo malaykaabe batay kalluka dow Seydan wakkati ɓe jeddontirtano dow ɓannu Muusa. Ka o bati tan woni, o wi'i: «Joomiraawo hiitee.» ¹⁰Amma himɓe ɓee e bata kalluka dow ko ɓe annaa. Ko ɓe anni dow ko finaa tawa bo, ɓee laatii hande bisaaji di galaa faamu, kanjum majjinta ɓe. ¹¹Bone laatanii ɓe! Gam ɓe tokkii laawol Kayiinu. Be gattii ko'e

maɓɓe der majjere, hande ne Balaamat, gam ɓe keɓa jawdi. ʼBe turtii hande no gorko bi'eteedo Koorra turtiri, go ɓe kalki. ¹² Kamɓe woni e sobina nyaamdu kawtal moodon. ʼBe galaa senteene, ɓee nyaama hande bisaaji. Ko'e maɓɓe tan ɓe paalaa. ʼBee nandi hande duule de hennu bottata, de galaa diyam. ʼBee nandi hande ledde ceedu, de galaa bikkol, e hande ledde doofaade, yoori. ¹³ ʼBee cankita gadu maɓɓe kalluju, hande no galmaaji diyam maayo wurtinirta guufo. ʼBee nandi hande kooɗe boosotoode, niwre ɓurune niɓɓugo fu Alla resani ɓe faa abada.

¹⁴ Anuhu taaniraawo Aadamu jeedidabo, bataniino habaru maɓɓe diga ko ɓooyi, wi'i: «Daaree, Joomiraawo e warida e malaykaabe mum seniibe uju ujuneje. ¹⁵ Oo wara gam o hiito himɓe fu, o halka halluɓe fu, wadooɓe ko halli. O hiitoto ɓe, gam haalaaɓi kalluɗi di ɓe bati dow makko fu.» ¹⁶ Himɓe ɓen laati nun dumbitintooɓe, ɓee bullikinoo wakkati fu, suunooɓi maɓɓe nun ɓe tokki. ʼBee mawnito dow majjum, ɓee mana wɔɓɓe gam ɓe keɓa ko ɓe jidi.

Yowugo yonki mum dow goondinki

¹⁷ Amma onon yidaabe am, ciwtoree haalaaɓi di lilaabe Joomiraawo meeden

Yeesu Almasiihu batunoo on diga law. ¹⁸ ʼBe batiino on, ɓe bi'i: «Der jaamanuji cakitiidi, himɓe jaancooɓe, tokkuɓe jidaadi yonki mum kalluɗi waraan.» ¹⁹ Kamɓe nun don, ɓee ceenna himɓe, miilooɓi duuniyaaru ɓe goodi, ɓe goodaa Ruuhu Alla. ²⁰ Amma onon yidaabe, cemmidinee ko'e mon dow goondinki mon ceniiki sanne, du'ee e baawɗe Ruuhu Ceniido. ²¹ Gonee der yidde Alla, keddee endam Joomiraawo meeden Yeesu Almasiihu jaarandam on to yonki tabitiiki.

²² Jurmee himɓe wadooɓe seko der goondinki mum. ²³ Paabee wɔɓɓe, gam to naatu der yiite. Jurmee wɔɓɓe bo, amma kakkilee, to ɓe raaboo on jikku maɓɓe. Banyee faa e toggooje de balli maɓɓe sobini.

Yettoore

²⁴ Alla waawan reenugo on e perge, faa o darna on yeeso tedduɗal makko e seyo, on galaa gacce. ²⁵ Kanko woni Alla gooto, kisinoowo en diga e Yeesu Almasiihu, Joomiraawo meeden. Tedduɗal, e manɗu, e baawɗe, e laamaare, laatanii mo, diga huune fu tagaaka, non bo faa e jooni, e faa abada abadin. Aami!

Derewol Kollitinki

ki Yeesu Almasiihu holliti Yuhaana

Haala Puɗfirka

Derewol kollitinki e laataniidum goondinɓe hande ko haaynii, gam sabbu kaayniidum e kunniidum ko ɗol batanta. Binnudo ɗol innii inne mum de naayi, wi'i, kan woni Yuhaana. O hollii no oo laatii maccudo Yeesu Almasiihu. Oo laatii banniraawo goondinɓe, jottinoowo ka Alla bati. Yuhaana naywii puy go o winna derewol ɗol diga dunne Patimos to o yaaraa. Be o arti o wannani woni, eklesiyaaɗi jeedidii tawaadi der Asiya pettel, to wi'etee Turkiya hanne. Haala annabiibe wofɓe be Alkawal kiinɗal e tawaa der derewol ɗol. Lambaaji duuddi, kollitooji maana huune ko sadi faamugo e tawaa der derewol ɗol. To en daarii, hande jon, lamba jeedidii, kollitoowa kebbuki Alla e laatii ko mawni der derewol ɗol.

Ko derewol ɗol tiitii hollitaama der aayaare arandeere e laabudum, dum wi'i: «Dewtere nee e batana haalaaji asiiri ko Yeesu Almasiihu holliti. Alla hollitii mo dum gam o holla jaggiiɓe mum huune ko waroyta, ɓooyataa».

Derewol ɗol, wannanaama goondinɓe toorotoobe. Bee bukanoo annugo no kiita e wara yeeso, kalludum bo jaalataako e baadey, pintol Almasiihu maɓbitii wakkati kesi. Baawo to wakkati kin hebbii, den nun ko darɗal wada.

Tokkontirki haalaaji

1. Dereegi di eklesiyaaɗi jeedidii winnaana, 2-3.

2. Maaneeji jeedidii takkaadi, 4.1-8.6

3. Galaldi jeedidii puureteedi, 8.7-11.19

4. Maaneeji jeedidii, 12-15.8

5. Jarirkon kon mone Alla jeedidon, 16.1-20

6. Haalaaji jeedidii bataadi dow Babilila, 17.1-19.10

7. Kollitinki jeedidii dow no habaruuji din hebbirta, 19.11-21.8

8. Urusaliima kesol laatiinɗol debbo jawgiyel, 21.9-22.5.

Haala puɗfirka

1 Dewtere nee do, e batana haalaaji asiiri ko Yeesu Almasiihu holliti. Alla hollii mo dum, gam o holla golotoobe makko ko waroyta, ɓooyataa. Yeesu Almasiihu lili malaykaajo mum gam o annina dum Yuhaana, maccudo makko. ²Yuhaana seedake ko o yi'i fu, o batii haala Alla, o seedii ko Yeesu Almasiihu holliti. ³Barke laataniidum jannooɗo dewtere ne, e nanoobe haala annabaaku ɗu, go e jogii ko winnaa der mayre! Gam wakkati ɓadike.

Yuhaana e sanna eklesiyaaɗi

⁴Min Yuhaana nun wannani eklesiyaaɗi jeedidii tawaadi der leydi Asiya.

Moyyere, e jam laatanoo on diga e Alla gonudo, e goonnodo, e garoowo. Dum laatanoo on diga e ruuhuuji jeedidii, gonudi yeeso kittaal Laamaare makko. ⁵Dum laatanoo on bo diga e Yeesu Almasiihu, ceedotoodo koolaado, artudo finti diga e maayɓe, laamiido laamiibe duuniyaaru.

Kanko yidi en, go o hisini en diga e hakkeegi men, e yiyam makko. ⁶O laatiniidum en laamiibe, e Limaamiibe Alla baabiiko. Tedduɗal e Laamaare laatanoo mo, duubi duubaali. Aami.

⁷Daaree, oo warida e duulere. Himbe fu yi'an mo, baa yuwunooɓe mo, lenyi duuniyaaru fu simoto gam makko. Dum laato hande non! Aami^u.

^u1:7 Jekariya 12.10; Yuhaana 19.37

⁸Joomiraawo Alla, gonuɗo, e gonnoodo, e garooowo, mo baawɗe wi'i: «Min woni arano, min woni sakitiineejo.»

Almasiihu hollitii hoore mum Yuhaana

⁹Min woni Yuhaana banniraawo moodon. Mi hawtii e moodon der toora, e der Laamaare Yeesu Almasiihu, e der tinnaare makko. Mi yaaraama e semme dow duunne wi'eteene Patimos gam mi waajike haala Alla, ceedaniimi Yeesu. ¹⁰Nyaanne nyalaane Joomiraawo[†], kebbumi Ruuhu, den nanumi baawo am daane towne hande galaldi puureteedi. ¹¹Daane nen e wi'a: «Ko ji'ataa, winnu dum der derewol, lildaa eklesiyaaaji jeedidii dñi do: Efesu e Samirna e Pergamu e Tiyatira, e Sardis, e Filadelfiya e Lawdikiya.»

¹²Den jeeyiimi gam mi daara bad-dando am, ko ji'umi fitillaaji jeedidii, gadiraadi kanjeeri. ¹³Godɗo nandudo e Bii nedɗo e darii hakkune majji, oo bornii jabbaare, oo haɓbi belbelol kanjeeri to gabaare makko. ¹⁴Hoore makko e gaasa makko e rawni tar hande hottollo e kosam, gite makko e wa'i hande denɗal yiite. ¹⁵Koyɗe makko e jalba hande janni boɗeeri bu-udfaani faa wojji coy, daane makko e nandi hande rimmo diyam duudɗam. ¹⁶Oo jogii koode jeedidii e junɗo makko nyaamo. Kaafahi belki becce didi e wur-too diga e hunnuko makko. Yeeso makko e nandi hande naaje jalboowe caka nyalooma. ¹⁷No ji'u moo mi, janumi yeeso makko, laatiimi hande maayɗo. Den o yowi junɗo makko nyaamo dow am, o wi'i: Taa hulu! Min woni arano, min woni cakitiido, ¹⁸min woni buurudo. Mi maayiino, amma jooni mii wuuri faa abada. Mii woodi baawɗe dow

maayde e dow joonne maayɗe. ¹⁹Gam majjum, winnu ko ji'ataa, ko wadotoo, e ko wadoyto yeeso. ²⁰Nani do asiri koode jeedidii de ji'udaa der junɗo am nyaamo, e fitillaaji kanjeeri jeedidii. Koode jeedidii, laatii malaykaabe eklesiyaaaji jeedidii. Fitillaaji kanjeeri jeedidii bo, laatii eklesiyaaaji jeedidii.»

Derewol eklesiya Efesu winnanaa

2 «Winnan malaykaajo eklesiya Efesu, bi'aa:

Nani haalaaji jogiido koode jeedidii der junɗo mum nyaamo, jahoowo hakkune fitillaaji kanjeeri jeedidii: ²Mii anni golle maa, e tinnaare maa, e munyal maa. Mii anni a munyantaa halluɓe, a fonnii wi'ooɓe e laatii lilaabe, amma ɓe laataaki dum, a tawii ɓe laati nun fewooɓe. ³Aa woodi munyal, a toorake gam inne am, amma a tampay. ⁴Amma ko pelan maa mi woni, a accii yidde maa arandeere. ⁵Gam majjum, siwtor diga to janudaa. Tuubu, den gadaa golle maa arandeeje! To hinaa nun, mi waran, mi ikkina fitilla maa e nokkuure mum, sey to a tuubii. ⁶Amma aa woodi gootum ko woodi: aa wanyi golle Nikolayiiɓe, hande no min bo banyirmi de.

⁷Goodudo noppi fu, nana ko Ruuhu batata eklesiyaaaji! Jaaliido fu, mi hokkan dum nyaama ɓiɓɓe leggal yonki gonuɗal der aljanna Alla.»

Derewol ɓe Samirna winnanaa

⁸«Winnan malaykaajo eklesiya Samirna, bi'aa:

Nani do haalaaji di bi'eteedo arano e sakitiineejo wi'i, kanko maayunoodo ko finti. ⁹Mii anni toora maa, e talakaaku maa, baa no aa jom jawdiijo. Mii anni kalluka ka wi'ooɓe e laatii Yahuduube batata dow maa. Amma fewre, ɓe laati

[†]1:10 Nyalaane Joomiraawo nen nyaanne alal nun.

nun jama'aare saafooḅe Seyḁan. ¹⁰Taa hulu toora ḅadiika tawugo maa. Daa Seyḁan maḅḅan woḅḅe mon der kasu, gam poonedon, on toorete faa balde sappo. Laata koolaado faa maayde, mi hokkete keḅal jaalorgal, waato yonki.

¹¹Gooduḁo noppi, nana ko Ruuhu batata eklesiyaaaji! Jaaliido, maayde ḁiḁawre meemataa ḁum.»

Derewol ḅe Pergamu winnanaa

¹²«Winnan malaykaajo eklesiya Pergamu, bi'aa:

Nani ḁo haalaaji jogiido kaafahi ceebuki, ki beldiiji ḁiḁi: ¹³Mii anni to joodiḁaa, ḁon nun laamorde Seyḁan woni. Aa jogii inne am, a yedday goondingo am baa der wakkati Antipas seedeero am koolaado waraa caka moodon, to Seyḁan woni. ¹⁴Amma mii woodi ko pelan maa mi: Aa woodi woḅḅe tokkuḅe ekkitinol Balaama. Balaama ekkitiniino Balak waḁa no himḅe Isira'iila yanirta. O acca ḅe yakka tew caafiraadum tooruuje, ḅe gaḁa jeenu bo. ¹⁵Hande nun an bo, aa woodi tokkuḅe ekkitinol Nikolayiiḅe. ¹⁶Gam majjum tubu, to hinaa nun, ḅooyataa, mi waran to maa, mi haḅidan ḅe e kaafahi gonuki e hunnuko am.

¹⁷Gooduḁo noppi, nana ko Ruuhu batata eklesiyaaaji! Jaaliido, mi hokkan ḁum nyaamdu suuḁiinu, wi'eteenu "maannu". Mi hokkan mo bo, kaayel daneyel. Dow maggel, inne heyre e winnaa. Godḁo annaa inne nen to hinaa kokkaado ne.»

Derewol ḅe Tiyatira winnanaa

¹⁸«Winnan malaykaajo eklesiya Tiyatira bi'aa:

Nani ḁo haalaaji Biḁḁo Alla mo gite mum nandi hande ḁenḁal yiite, koyḁe makko e nandi hande janni boḁeeri. ¹⁹Mii anni golle maa, e yidde maa, e goondinki maa, e ballal ḁal ballataa

woḅḅe, e munyal maa. Mii anni golle maa cakitiide e ḅuri arandeeje ḁuudugo.

²⁰Amma woodi ko pelan maa mi. Aa acci Ijabeeli, debbo bi'ooowo hoore mum annabiijo. Oo janḁina, oo jarḅoo gollo-tooḅe am, gam ḅe gaḁa jeenu, ḅe yakka tew caafiraadum tooruuje. ²¹Mi hokkii mo wakkati gam o tuuba, amma o salike ko tuubi, o acca jeenu makko. ²²Gam majjum mi faḁḁan mo dow banni toora, kanko e jeenidooḅe e makko, sey to ḅe tuubii ko ḅe gaḁi e makko. ²³Mi waran ḅiḅḅe makko. Eklesiyaaaji fu annan min woni liinyoowo hakkillo e ḅerde. Mi yoban bo moy moodon fu ko waḁi.

²⁴Amma onon horiiḅe der Tiyatira, onon ḅe tokkay laawol ḁol, onon ḅe annaa ko woḅḅe wi'ata "asiiri Seyḁan lug-guḁo", mi yowantaa on dongal kuḁḁal.

²⁵Amma, ko gooduḁon, jogee ḁum e semme faa mi wara. ²⁶Jaaliido, gaḁuḁo golle am faa heennyitirde, mi hokkan ḁum baawḁe dow lenyi himḅe. ²⁷O duriran ḅe e sawru janni, o pusan ḅe hande no payandḁe loopeeje pusirtee. ²⁸Hande no min bo keḅirmi baawḁe diga Baaba am. Hande non min bo, mi hokkan mo hoodere fajiri.

²⁹Gooduḁo noppi, nana ko Ruuhu batata eklesiyaaaji!»

Derewol ḅe Sardis winnanaa

3«Winnan malaykaajo eklesiya Sardis, bi'aa:

Nani ḁo haalaaji gooduḁo ruuhuuji Alla jeediḁi, e kooḁe jeediḁi: Mii anni golle maa, aa wi'ee aa buuruḁo, amma a maayḁo. ²Wadu hakkillo, semmiḁin ko faani waatugo, gam mi tawii golle maa hebbay yeeso Alla am. ³Gam majjum siwtor no keḅirdaa, e no nanirdaa haala Alla, joga ka, tuubu. To a reenaay, mi waran hande gujjo, a annataa bo wakkati de garanmi juhugo maa. ⁴Amma, aa woodi der Sardis himḅe ḅe tuuninaay kolte mum. ḅe ḅornoto kolte

daneeje, be jaada e am, gam be potanii dum. ⁵Hande non, jaaliido fu bornoto kolte daneegi. Mi moytataa inne makko diga dewtere yonki pay. Mi seedoto yeeso Baaba am e yeeso malaykaabe mum, oo laatii mo am. ⁶Goodudo noppi, nana ko Ruuhu batata eklesiyaaaji!»

Derewol be Filadelfiya wannanaa

⁷«Winnan malaykaajo eklesiya Filadelfiya, bi'aa:

Nani do haalaaji Ceniido, Gooŋaajo, jogiido mabbitirgel ŋel Dawda e junŋo mum. To o mabbittii goddo mabbataa, to o mabbii bo, goddo mabbittintaa. ⁸Mii anni golle maa. Daaru, mi mabbittii dammugal yeeso maa ŋal goddo waawataa ko mabbi. A woodaa baawde mawde, amma a jogake haala am, a yedday inne am. ⁹Daaru, mi hokkete jama'aare sujidanooŋe Seydan, wi'oobe ko'e mum bee laatii Yahuduube, amma fewre. Mi accan be gara be jiccoo ley koyde maa, den be paaman mii yidu ma. ¹⁰A jogake haala am, a muniyii sanne. Gam majjum, min bo, mi reenete der wakkati billaare garanoore duuniyaaru gam fonnaa himbe. ¹¹Mi faanake warugo. Joga ko goodudaa e semme, gam to goddo etta meetalol maa. ¹²Jaaliido fu, mi wadan dum darŋanal der suudu Alla am, o wurtataako e mayru abada. Mi winnan dow makko inne Alla am, e inne wanjarde Alla am, waato Urusaliima kesol, yiwoowol diga dow kammu, to Alla am. Mi winnan bo dow makko, inne am heyre.

¹³Goodudo noppi, nana ko Ruuhu batata eklesiyaaaji!»

Derewol be Lawdikiya wannanaa

¹⁴«Winnan malaykaajo eklesiya Lawdikiya, bi'aa mo:

Nani do haalaaji bi'eteedo Aami, seedeejo koolaado, e goonjaajo, mo diga e mum Alla tagi huune fu. ¹⁵Mii anni

golle maa, a wulaa a feewaa. Laata buludo, dum bo peewudo! ¹⁶Amma no aa woni caka caka, a wulaa a feewaa, mi tuutete diga hunnuko am. ¹⁷Aa wi'a: "Mii laatii jom jawdiijo, mi hawritii jawdi, mi haajaaka goddum". A annaa a laatii nun mo walaa goddum, jurminiido, talakaajo, bumdo, e jahoowo funtu. ¹⁸Ka batan maa mi nani: Soodu to am, kanjeeri laabiniraani yiite, gam laatodaa jom jawdiijo. Soodu gineeji daneegi bornodaa, gam senteene funtu maa to yi'oo. Kade bo, soodu lekki gite mooma, gam ji'aa. ¹⁹Himbe be jidumi, mi felan be, mii fooda noppi mabbe. Gam majjum, tinna tuubaa! ²⁰Mi nani darii e dammugal, mii silmina. To goddo nanii daane am go mabbiti dammugal, mi naatan wuro mum, mi nyaamda e mum, joomum bo nyaamdan e am. ²¹Jaaliido fu, mi joodinan dum dow kittaal Laamaare am, hande no jaaloriimi go joododiimi e baaba am dow kittaal Laamaare mum.

²²Goodudo noppi, nana ko Ruuhu batata eklesiyaaaji!»

Alla e maantee dow kammu

4 Baawo majjum, ji'umi dammugal gom e mabbittii dow kammu. Daane ne nanunoomi e baddammi arande, nandune e galaldi puureteedi, wi'immi: «Encu do, mi hollee ko waroyta yeeso.»

²Don maa don, kebbumi Ruuhu. Den ji'umi kittaal laamu dow kammu, goddo e joodii dow maggal. ³Joodiido on e jalba hande hayre haakoore bi'eteene yaspa, e hayre wodeere, wi'eteene sardis. Cicinga e fiiltitii kittaal ŋal, e jalba hande hayre wi'eteene emerooda. ⁴Kittaaaje laamu laso e naay e fiiltitii kittaal laamu ŋal. Dottiiŋe laso e nayo e joodii dow majje, bee bornii kolte daneegi, bee mellii meetali kanjeeri. ⁵Den maayye, e rimmo daade towde, e diggaali, e wurtoo diga kittaal laamu

ɲal. Fitillaaji jeedifi e hubbaa yeeso maggal, kanji woni ruuhuuji Alla jeedifi. ⁶Huune ko nandi e maayo e woni yeeso kittaal ɲal, e nandi e daanorgal laabuɲal tar.

Kujje yonkinteeje naay e woni caka kittaal ɲal, e fiilitii ɲal. Ede goodi gite duuddé yeeso e baawo fu. ⁷Huune dum yonki dum, aranum mum e nandi e jaggere. Didabum, e nandi nyaleel, tatafum, e woodi yeeso hande ɲo nedfo. Nayaɲum bo, e nandi hande ciilal pi-roowal. ⁸Huune yonkintejum nayum dum, gootum mum fu e woodi biyeede jeego'o. Biyeede den e woodi gite der e yaasi. Jemma e nyalooma fu, edum wi'a: «Ceniido, Ceniido, Ceniido, non Joomiraawo Alla mo baawde fu laatii.

O na'onno, o na'on jooni, oo wara!»

⁹Huune yonkintejum dum, e teddina, e mana, e yetta joodiido dow kittaal laamu, mo yonki faa abada. ¹⁰De dum wadata dum fu, dottiibe laso e nayo ben e jiccoo yeeso joodiido dow kittaal laamu, bee kujidana yonkinteejo faa abada, bee padda meetali mabbe yeeso kittaal laamu, bee bi'a:

¹¹«An Joomiraawo Alla amen, a fotii hebugo tedduɲal, e manɲu, e baawde, gam an tagi kujje fu, e sago maa de laatorii, e sago maa de tagiraa.»

Dewtere Alla, e kaanudo mabbita ne

5 Baawo mum, ji'umi dewtere der junjo nyaamo joodiido dow kittaal laamu. Dewtere nen e winnaa becce difi fu, ne mabbaa, ne wadanaa maaneeji jeedifi. ²Den ji'umi malaykaajo semmenteejo gom e bata e daane towné, e wi'a: «Moy nun foti takkitingo maaneeji din, den mabbita dewtere nen?»

³Baa gooto walaa dow kammu, e dow leydi e der leydi, baawoowo ko mabbiti

ne, dum bo daarugo der mayre. ⁴Den bullumi puy, gam godfo hebaaki potudo mabbita dewtere nen, naa bo daarugo ko woni der mayre. ⁵Den gooto der dottiibe ben wi'immi: «Taa wullu! A yi'ii jaggere lenyol Yahuuda, yi'wudo diga Dawda, o jaalake. O waawan ko takkiti maaneeji jeedifi din, o mabbita dewtere nen.»

⁶Den ji'umi Jawgiyel, enjel nandi hande ɲel hiisaanoma. Jawgiyel ɲel e darii hakkune kittaal Laamaare, e huune nayum yonkintejum, e dottiibe. Enjel woodi galaldi jeedifi, e gite jeedifi, kanjum woni ruuhuuji Alla jeedifi, lilaadi der duuniyaaru fu. ⁷Jawgiyel ɲel wari jabi dewtere nen diga e junjo nyaamo joodiido dow kittaal laamu. ⁸No ɲel jabi ne, huune nayum yonkintejum, e dottiibe laso e nayo ben jiccii yeeso maggel. Moy mabbe fu e jogii moolooru, e jarirkon gadi-raakon kanjeeri, keewukon wardi. Kanjum laatii du'aaje himbe Alla. ⁹Bee jima jimol kesol, bee bi'a der maggol:

«An foti etta dewtere nen, takkita maaneeji mayre Gam a hiisaanoma, a sooditanike Alla himbe e yi'iyam maa, diga lenyol fu, e denɲal fu, himbe fu, e diga leydi fu. ¹⁰A wadii be laamiibe, e Limaamiibe Alla, gam be laamanoo duuniyaaru.»

¹¹Mii daara, ko nanumi daade malaykaabe duubbe, uju ujuneje. Be piilitii kittaal laamu, e huune yonkintejum, e dottiibe. ¹²Bee bata e daade towde bee bi'a:

«Jawgiyel kiisanooɲel fotii heba baawde, e jawdi, e faamu, e semme, e manɲu, e tedduɲal, e maantooje!»

¹³Den nanumi ko tagaa fu, gonudum dow kammu, e dow leydi, e der leydi, e der maayo, e ko woni der majjum fu, e wi'a:

«Maantoore, e manju, e teddujal, e baawde woodani joodiido dow kittaala laamu, e Jawgiyel, faa abada!»
¹⁴Huune nayum yonkintejum dum, toontii, wi'i: «Aami!» Dottiibe ben bo jiccii, sujidi.

Maaneeji jeedifi

Takkitingo maane arandeere

6 Wakkati daaranmi, ji'umi Jawgiyel takkiti maaneeji jeedifi din woore mum. Den nanumi huune nayum yonkintejum dum, gootum mum e bata e daane towne hande riggaajo, e wi'a: «War!»²No daarumi, go ji'umi puccu danewol. Badfiido njol e jogii biroogal, o hokkaa meetalol, o yawti hande jaalotoodo gam o jaaloo bo.

Takkitingo maane didawre

³Jawgiyel takkiti maane didawre, den nanumi huune yonkintejum didabum e wi'a: «War!»⁴Den puccu gonjol bodewol wurtii. Badfiido njol hokkaa kaafahi mawki. O hokkaa bo baawde sotingo jam e duuniyaaru, gam himbe warontira.

Takkitingo maane tatawre

⁵No Jawgiyel takkiti maane tatawre, den nanumi huune yonkintejum tatabum e wi'a: «War!» Go ji'umi puccu balewol. Badfiido njol e jogii etirgel kilo.⁶Den nanumi ko wa'i hande daane yiwi hakkune huune yonkintejum nayum. Daane nen e wi'a:

«Etorde alkamaari woore, e etorde gawri tati, soodee ceede joddi golle nyalaane woore. Amma taa sadin neb-bam e innabojam.»

Takkitingo maane nayawre

⁷No Jawgiyel takkiti maane nayawre, den nanumi daane huune yonkintejum

nayabum, e wi'a: «War!»⁸No daarumi, go ji'umi puccu haako haakowol. Badfiido njol e wi'ee Maayde, joonne maaybe e tokki mo. Be kokkaa baawde dow fecco duuniyaaru nayawre, gam be bara himbe e kaafahi, e rafo, e nyawuuji bondi, e bisaaji ladde.

Takkitingo maane jowawre

⁹No Jawgiyel takkiti maane jowawre, den ji'umi ley hiisirde, yonkiiji waraabe gam haala Alla, e gam seedaaku nu be ceedanii mo.¹⁰Bee bata e daade towde, bee bi'a: «Joomiraawo, ceniido, goonjaajo, faa dey kedidaa ko kiitodaa himbe wonbe der duuniyaaru, yamaa be yi'iyam amen?»¹¹Moy ma'bbe fu hokkaa toggoore raneere. Be bi'aa, be ciwtoo taw sedfa faa to limgal banniraabe ma'bbe, gollodiibe e ma'bbe, wareteebe hande ma'bbe hebbii.

Takkitingo maane jeego'awre

¹²Den ji'umi Jawgiyel takkiti maane jeego'awre. Den leydi dimmii dimmaade mawde, naaje bawli hande guda baleya, lewru bo wojji hande yi'iyam.¹³Koode kammu yani e leydi hande no dibbe ibbe kecce saamirta to hennu mawkol wifii.¹⁴Kammu majjiti, hande no daago tag-girtee, baalle, e dunde fu eggi e nokku-uje mum.¹⁵Den laamiiibe duuniyaaru, e himbe teddube, e hooreebe soogeeji, e jom jawdiibe, e woodube baawde, e maccube, e rimbe fu suudii der lowi kaaye, e hakkune baalle.¹⁶Be darii bee bi'a baalle e kaaye: «Janee dow amen! Cuudee men e yeeso joodiido dow kittaala laamu e mone Jawgiyel!»¹⁷Gam nyalaane mawne ne mone ma'bbe yot-take, moy dadata?»

Himbe 144 000

wadanaabe maane Alla

7 Baawo majjum, ji'umi malaykaabe nayo e darii to gooraaje duuniyaaru

naay. Bee kaɗa keni duuniyaaru naay wifugo dow leydi, e dow maayo, e dow ledde. ²Ji'umi kade malaykaajo godɗo yiwoy diga lettugal, e jogii maanordum Alla yonkinteejo. O baddi malaykaabe nayo e daane towne, hokkaabe baawde wadango leydi, e maayo ko halli. ³O wi'i be: «To on gadanee taw leydi, e maayo, e ledde ko halli, faa to en gadanii macube Alla meeden maane dow tiide.» ⁴Den nanumi limgal wafanaabe maane dow tiide mum: 'Be gadii himbe ujune hemure e lasoy dido e nayo (144 000) yiwube diga lenyi Isira'iilaabe fu.

⁵Yiwube e lenyol Yahuuda, ujune sappo e dido (12 000).

Yiwube e lenyol Ruben, ujune sappo e dido (12 000).

Yiwube e lenyol Gada, ujune sappo e dido (12 000).

⁶Yiwube e lenyol Aser, ujune sappo e dido (12 000).

Yiwube e lenyol Neftali, ujune sappo e dido (12 000).

Yiwube e lenyol Manaasa, ujune sappo e dido (12 000).

⁷Yiwube e lenyol Simeyon, ujune sappo e dido (12 000).

Yiwube e lenyol Leewi, ujune sappo e dido (12 000).

Yiwube e lenyol Isakar, ujune sappo e dido (12 000).

⁸Yiwube e lenyol Jabulon, ujune sappo e dido (12 000).

Yiwube e lenyol Yusufu, ujune sappo e dido (12 000).

Yiwube e lenyol Benyamin bo, ujune sappo e dido (12 000).

Cuudi baaba dui fu wafanaama maane.

Jama'aare duunne diga lenyi fu

⁹Baawo mum daarumi, go ji'umi jama'aare duunne, ne limataako. 'Be yi-wii diga e leyde fu, e lenyi fu, e himbe fu, e delle fu. 'Bee darii yeeso kittaal laamu, e yeeso Jawgiyel. 'Bee bornii tog-gooje daneje, bee jogii licce papaaje e juude mabbe. ¹⁰'Bee bata e daade towde bee bi'a: «Kisidam men yiwi diga e Alla meeden, joodiido dow kittaal laamu, kanko e Jawgiyel.» ¹¹Malaykaabe fu e fiiltitii kittaal laamu, e dottiibe, e huune yonkintejum nayum. 'Be jiccii yeeso kittaal laamu, be cujidani Alla. ¹²'Bee bi'a: «Aami! Maantooe, e teddujal, e faamu, e jettooje, e mannu, e baawde, e semme woodani Alla meeden faa abada!»

¹³Den gooto der dottiibe yamimmi wi'i: «Beey nun himbe borniibe tog-gooje daneje? Toy be yiwi?» ¹⁴Toonti moo mi: «Joomiraawo am, an nun anni.» Go o wi'immi: «Kambe woni yiwoybe diga toora mawka. 'Be loonnii toggooje mabbe, be dawnini de e yi-iyam Jawgiyel»⁸. ¹⁵Gam majjum be gonii yeeso kittaal laamu Alla. 'Bee cuji-dana mo jemma e nyalooma der suudu Alla makko ceniinu. Joodiido dow kittaal laamu reenam be. ¹⁶'Be dafataake, be dondataake, naaje fiyataa be, guli bo wadataa be. ¹⁷Gam Jawgiyel gonuñel caka kittaal laamu duran be. 'Jel yaaran be to ciibiije diyam kokkoojam yonki. Alla moytan gonfi gite mabbe fu.»

Takkingo maane jeedidawre

8No Jawgiyel takkiti maane jeedidawre, jam wadi dow kammu faa jaka feccere janni. ²Den ji'umi malaykaabe jeedido dariibe yeeso Alla, be kokkaa galaldi jeedidi puureteedi.

§7:14 Maana yiyyam dawnindam toggooje mabbe, laatii hakkeji mabbe fu yaafaama.

³Malaykaajo goddo wari darii ley hiisirde. Oo jogii heedo urirgo, no kanjeeri. O hokkaa wardi duuddo, o ura, kanjum e du'aaje himbe Alla, o yottina dum dow hiisirde ne kanjeeri, gonune yeeso kittaal laamu. ⁴Curki wardi on eencidi e du'aaje himbe Alla diga e junjo malaykaajo dariido yeeso Alla. ⁵Malaykaajo on etti heedo urirgo, hebbini no yiite hiisirde, faddi no e leydi. Den riggaajo e rimmo wadi, maayye maayyi, leydi dimmii.

Galaldi jeedifi puureteedi

Walaldu aranol

⁶Baawo majjum, malaykaabe jeedifo jogiibe galaldi jeedifi puureteedi, siryii fuurugo di.

⁷Malaykaajo arano fuuri walaldu mum, den malamalluuje, e yiite jillontirje e yiyam faddaa e leydi. Feccere leydi tatawre wulaa, den feccere ledde tatawre bo wulaa, non bo, fudo hecco fu wulaa.

Walaldu didaabol

⁸Malaykaajo didaabo fuuri walaldu mum. Den huune nandune e waanne hubboore yiite faddaa der maayo. Feccere maayo tatawre waylitii yiyam. ⁹Feccere tatawre der huune yonkintejum, gonudum der maayo waati. Feccere tatawre der laanaaje diyam bo halki.

Walaldu tataabol

¹⁰Malaykaajo tatabo fuuri walaldu mum. Den hoodere mawne, hubboore yiite hande doccal yiwoy diga dow kammu, yani dow feccere gooruuji tatawre, e ciibiije diyam. ¹¹Inne hoodere nen e wi'ee «Kaadudum.» Ne haadini feccere diyam tatawre, himbe duubbe maayi gam haadugo diyam dam.

Walaldu nayaabol

¹²Malaykaajo nayaabo fuuri walaldu mum. Den feccere naaje, e lewru, e koode tatawre fiyaa. No dum fiyaa, go feccere majjum tatawre nibbi, jemma e nyalooma bo majjini feccere jayjol mum tatawre.

¹³Baawo mum, ji'umi ciilal e fiira dow kammu. Den nanumi ejal bata e daane townne, ejal wi'a: «Kayto! Kayto! Bone woodani himbe duuniyaaru to malaykaabe tato horiibe fuurii galaldi mum!»

Walaldu joyaabol

9 Malaykaajo joyaabo fuuri walaldu mum. Den ji'umi hoodere yiwi dow kammu yani e leydi. Ne hokkaa maabbi-tirgel bunnu lugguol nol walaa kaddi. ²No ne maabbi nol, go curki tekkuki wurti e maggol. Curki kin e nandi hande curki yiwuki e suudu yiite, ki nibbini naaje e hennu. ³Den babatti wurti e curki kin, sankitii e leydi, di kokkaa baawde hande jahe. ⁴Di bi'aa to di meemu fudo, e huune ko fudata dow leydi, e ledde, amma himbe be maane Alla walaa dow tiide mum. ⁵Di kokkaaka laawol di bara himbe, amma, di toora be faa lebbi joyi. Naawella majji e nandi hande naawalla yaare to fidii neddo. ⁶Wakkati mum, himbe dattan maayde, amma be kebataa ne. Be jidan maayde, amma ne doggan be.

⁷Babatti din e nandi e pucci ciriyaniidi konu. Huune ko nandi e meetali gadiraadi kanjeeri e woni dow ko'e majji. Geese majji e nandi e geese himbe. ⁸Gaasa majji e nandi e gaasa rewbe, nyiye majji e wa'i hande nyiye jagge. ⁹Gabaaje majji e wa'i hande tabbordum kure. Rimmo biyeede majji e wa'i hande rimmo laanaaji di pucci duuddi, ciriyaniidi konu foodata. ¹⁰Dii goodi bokkordi e kure hande jahe. Der

bokkordfi majji, baawde toorugo himbe faa lebbi joy woni. ¹¹ Malaykaajo bunnu luggunol kaddi walaa, laatii laamiido majji. Inne makko e Iburaninkeere woni, Abaddon, e Yunaninkeere bo, Apolliyon.

¹² Bone arandeere yawtii. Daa, boneeji didi e wara kade.

Walaldu jeego'abol

¹³ Malaykaajo jeego'abo fuuri walaldu mum. Den nanumi daane yi'wii to galaldfi hiisirde naay ne kanjeeri, gonune yeeso Alla. ¹⁴ Daane nen wi'i malaykaajo jeego'abo jogiido walaldu puureteenjol: «Fiirtu malaykaabe nayo habbaabe to maayo manjo, wi'eteenjo Efaratis.» ¹⁵ Malaykaabe nayo ben fir-taa. Be ciryake gam duubol, e lewru, e nyalaane, e wakkati, de be barata feccere himbe tatawre. ¹⁶ Mi nanii lim-gal soogeeji badfiidi pucci: be gadii himbe miliyo keme dido (200. 000.000). ¹⁷ Nani do no ji'irmi pucci e waddiibe di der jiiki am. Waddiibe pucci din, e bornii tabbordum kure bodejum hande yiite, e bula bulajum, e nareerijum hande bu'e naaje. Ko'e pucci din e nandi hande ko'e jagge. Yiite, e curki, e bu'e naaje e wur-too diga kunnude majji. ¹⁸ Boneeji tati din, waato yiite e curki, e ko nandi e bu'e naaje wurtii e kunnude pucci, wari feccere himbe tatawre. ¹⁹ Gam baawde, e semme pucci din tawaaka maa to kunnude e bokkordfi majji. Bokkordfi din e nandi e bolle, dii goodii ko'e, kanje di gadiranta himbe ko halli.

²⁰ Horiibe, be boneeji din waray, tubay ko be gadi, be accay saafugo ginnaaji, e tooruuje gadiraade kanjeeri, e cardii, e janni bodeeri, e kaaye, e ledde. Tooruuje den yi'ataa, de nanataa, de jahataa. ²¹ Be tubay be acca warugo himbe e saafugo ginnaaji, e jeenu, e guyka.

Malaykaajo e dewtel

10 Baawo majjum, ji'umi malaykaajo semmenteejo gom kade. Oo jippoo diga dow kammu. Oo bornii duulere, cicinga e fiiltitii hoore makko. Yeeso makko e jalba hande naaje, asaale makko e wa'i hande moosi yiite. ² Oo jogii dewtel mabfitiinjel. O darini koyjal makko nyaamowal dow maayo, nanowal bo dow leydi. ³ O bati e daane towne hande no jaggere halbirta. No o bati e daane towne, den palmaali jeedifi nanaa. ⁴ No palmaali jeedifi din batidi, ko ciryiimi mi winna. Amma nanumi daane gom yi'wi diga dow kammu, wi'immi: «Suufu ko palmaali jeedifi din wi'i, taa winnu ka!»

⁵ Den malaykaajo mo ji'unoomi e darii dow maayo e dow leydi on, banti junjo mum nyaamo faa dow. ⁶ O hunorii inne Alla, tabitiido faa abada, tagudo kammu e ko woni der mum, tagudo leydi e ko woni der mayri, tagudo maayo e ko woni der maggo. O wi'i: «Dum booyataa kade! ⁷ Amma nyaanne malaykaajo jeedifaabo fuurata walaldu mum, Alla hebbinan asiiri mum. Dum laatoto hande no o batirnoo annabiibe gollantooe mo habaru beldo.»

⁸ Den daane ne nanunoomi, yiwoyne diga dow kammu, wi'immi kade: «Yahu ettu dewtel mabfitiinjel, gonunjel der junjo malaykaajo dariido dow maayo e dow leydi.»

⁹ Jahumi to malaykaajo on, bi'u moo mi, o hokkammi dewtel nel. O wi'immi: «Ettu nel, modaa! Nel welan der hunnuko maa hande juuri, amma nel haadan der reedu maa.»

¹⁰ Jabumi dewtel nel e junjo malaykaajo, yakkumi nel. Nel weli der hunnuko am hande juuri, amma no modumi nel, nel haadi der reedu am!

¹¹ Baawo majjum, bi'aami: «Sey bataa kade ko Alla hollitin maa dow himbe du-

ubbe, e lenyi duudfi, e delle duudde, e laamiibe duubbe.»

Seedebe dīdo

11 Den kokkaami yommal nanduḡal e sawru poonnirkol. O wi'immi: «Umma, foonnu suudu Alla e hiisirde. Limu sujidoobe wonuḡe der maggol. ²Amma accu fageere suudu Alla yaasiire, taa foonnu ne, gam be lenyi janani nun hokkaa ne. Be jaaban wanḡarde seniine faa lebbi lasoy dīdi e dīdi. ³Mi hokkan seedebe am dīdo baawde waḡugo annabaaku faa balde ujuneere e keme dīdi e lasoy tati, (1260) bee bornorii saakiiji.»

⁴Seedebe dīdo ben woni ledde jaytuuje dīdi, e fitillaaji dīdi, dariidi yeeso Joomiraawo duuniyaaru. ⁵Jidḡo waḡugo ko halli fu, yiite wurtoto diga kunnude maḡbe, halka waybe maḡbe. Nun nun haani jidḡo waḡango be ko halli fu, wariree. ⁶Bee goodi baawde maḡbugo kammu gam to diyam tobu der balde de be baajotoo haala Alla. Bee goodi bo baawde waylitingo diyeele laattoo yiyaam. Be baawan bo ko jippini boneeji feere feere de be jidi fu, e duuniyaaru do.

⁷To be gaynii seedaaku maḡbe, tewuwa gom wurtoto diga gayka lugguka, haḡa e maḡbe, jaaloo be, wara be. ⁸Balli maḡbe wonoto der fageere wanḡarde mawne. Ton nun Joomiraawo maḡbe tigganoo dow leggal palaanḡal. Wanḡarde nen nanditniraamaa Sodoma e Misira. ⁹Himbe yiwoybe diga duuniyaaru fu, e lenyi fu, e delle fu, e leyde fu, yi'an balli maḡbe, jaka balde tati e feccere. Be nootataako balli maḡbe uwee. ¹⁰Wonuḡe der duuniyaaru seyoto gam maayde maḡbe. Be gaḡan juulde, be kokkontira dokke gam annabiibe dīdo ben tooriino be puy. ¹¹Amma baawo balde tati e

feccere den, foofaango yonki yiwuḡo to Alla, naati e maḡbe. Be pinti, be ummii be darii, go yi'uḡe be fu, kulol manḡol nanḡi dum. ¹²Den daane towne yiwi dow kammu, e wi'a annabiibe dīdo ben: «Eencee do!» Be eenci dow kammu, der duule, waybe maḡbe e daara be. ¹³Wakkati mum, leydi dimmii e semme, go feccere wanḡarde sappo'awre mum halki. Dimmaade leydi den wari himbe ujune jeedīdo (7000). Den horiibe huli, hokki Alla mo dow kammu tedduḡal.

¹⁴Bone dīdawre yawti, amma booyataa ko bone tatawre wara.

Walaldu jeedīdabol

¹⁵Malaykaajo jeedīdabo fuuri walaldu mum. Den daade towde nanaa dow kammu, e wi'a: «Baawde laamanaago duuniyaaru fu laatanike Joomiraawo meeden e Almasiihu mum. O laamoto faa abada!»

¹⁶Dottiibe laso e nayo joodiibe dow kittaaḡe yeeso Alla jiccii, sujidani Alla, ¹⁷bee bi'a:

«Joomiraawo Alla, mo baawde,
An gonuḡo naane, e jooni, men jettii
maa,
gam a gollirii baawde maa mawde,
a tabbitinii laamu maa.

¹⁸Mone wadii heeferbe,
amma mone maa wari.
Wakkati kiitotodaa maaybe wadii,
wakkati de barjotodaa annabiibe maa,
gollanoobe maa, wadii,
wakkati de barjotodaa himbe maa,
hulbe inne maa wadii,
mawbe e petton fu,
wakkati bo wadii de kalkataa halkoobe
leydi.»

¹⁹Suudu Alla maḡbitaa dow kammu, pakoroowal alkawal yi'aa der mayru. Den maayye maayyi, rimmoo wadi, palmaali falmi, leydi dimmii, malamalluuḡe mawde tobi.

Debbo e kuuṅa gom

12 Maane mawne gom hollitii dow kammu. Debbo gom e ḃornii naaṅe, lewru e woni ley koyḃe makko, oo mellii meetalol ṅol koode sappo e didi dow hoore makko. ²Oo woodi reedu, go oo halḃa sabbu toora, e naawalla ṅatawre.

³Maane gom kade hollitii dow kammu, go kuuṅa gom boḃeya, manṅa, hollitii. ṅaa woodi ko'e jeedidii e galalḃi sappo, hoore fu e woodi meetalol laamu. ⁴Bokkordu magga e fooda feccere koode kammu tatawre, e fadḃa ḃe e leydi. ṅa darii yeeso debbo paaniido rimugo on, gam ṅa moda biyiiko to o rimii. ⁵Den o rimi biḃḃo gorko. Kanko woni duroowo ḃe lenyi janani fu e sawru janni. Den suka on yawtinaa faa to Alla, e kittaal laamu mum. ⁶Debbo on doggi yahi der ladde, nokkuure to Alla moy'ṅinannoo mo. Ton o nyaannetee faa balḃe ujuneere e keme didi e lasoy tati (1260).

⁷Go konu ummii dow kammu. Malaykaajo bi'eteedo Mika'iilu, e malaykaabe mum, haḃidi e kuuṅa ṅan, kanṅa bo, ṅa haḃidi ḃe, e malaykaabe magga. ⁸Amma kuuṅa ṅan waaway jaalaago, kanṅa e malaykaabe magga fu, ḃe dulli jayri maḃḃe dow kammu. ⁹Kuuṅa manṅa ṅan wurтинаама yaasi. Kanṅa woni boddi nayeeri, bi'eteeni Ibiliisa e Seyḃan, jarbotoodo duuniyaaru fu. O fadḃaama e leydi, e malaykaabe makko fu.

¹⁰Den nanumi daane towne diga dow kammu, e wi'a: «Jooni, kisidam, e semme, e Laamaare Alla meeden, e baawḃe Almasiihu makko warii. Gam gaccotoodo banniraabe meeden, to Alla jemma e nyalooma fu riiwaama diga dow kammu. ¹¹Amma, ḃe jaalake mo gam daliila yi'ṅam Jawgiyel e gam haala seedaaku maḃḃe. Be jiday yonki maḃḃe

faa ḃe kula maayugo. ¹²Gam majjum, kammu e joodiibe der mum, belbeltee! Amma leydi e maayo, bone woodani on! Gam Seyḃan jippanake on e mone mawne, gam oo anni wakkati sedḃa horanii mo.»

¹³No kuuṅa ṅan yi'i fadḃaama e leydi, ṅa yanti toorugo debbo dimuḃo biḃḃo gorko on. ¹⁴Den debbo on hokkaa biyeeḃe dulowwa manṅa, gam o fiira, o yaha der ladde, to nokkuure ne o moy'ṅinanaa, gam o wodḃodoo e boddi nin. Ton nun o nyaannetee faa jaka duubi tati e feccere. ¹⁵Go boddi nin tuuti diyam, eḃam ila ḃaawo debbo on hande maayo, gam ḃam ilina mo. ¹⁶Amma, leydi faabii debbo on, ni omtii, ni yari diyam ḃam kuuṅa ṅan tuuti. ¹⁷Kuuṅa ṅan monnii debbo on sanne, yahi haḃoygo horiibe der lenyol makko, waato dowtaniiibe ka Alla bati ko e seedanoo Yeesu. ¹⁸Den kuuṅa ṅan darii dow jaaneeri fonṅo maayo.

Bisaaṅi didi burtiidi e maayo

13 Baawo majjum, ji'umi bisaa gom e wurtoo der maayo, ṅaa woodi galalḃi sappo, e ko'e jeedidii. Hoore fu e woodi meetalol laamu. Inde jennooje Alla e winnaa dow ko'e dee fu. ²Bisaa ṅa ji'umi e nandi e muusuuru. Koyḃe magga e wa'i hande koyḃe dawaanṅel. Hunnuko magga e wa'i hande hunnuko jaggere. Kuuṅa ṅan hokki bisaa ṅan baawḃe mum, e kittaal mum, e baawḃe mawḃe. ³Ko'e bisaa ṅan woore mum, e nandi hande ko nawnano faa waati. Amma jooni nawnande magga hoynii. Go himḃe duuniyaaru fu haayḃinii, e tokki ṅa. ⁴Be cujidani kuuṅa ṅan, gam ṅa hokkii bisaa baawḃe magga. Den, ḃe cujidani bo bisaa, ḃe bi'i: «Moy nandi e bisaa? Moy waawi ko haḃidi e magga?»

⁵Bisaa ṅan hokkaa hunnuko bata haalaaji mawnitaare, bata kalluka dow Alla. ṅa hokkaa bo laawol gollirgo

baawde magga faa lebbi lasoy didi e didi. ⁶Ŋa fuddi batugo kalluka dow Alla, e inne mum, e nokkuure to o woni, non bo, e woniibe dow kammu. ⁷Ŋa hokkaa baawde habugo e himbe Alla, ŋa jaaloo be. Ŋa hokkaa baawde laamanaago lenyi fu, e himbe fu, e dende fu, e leydiije fu. ⁸Himbe wonube e duuniyaaru, be inde mum winnaaka der dewtere yonki diga fuddoode duuniyaaru, sujidan an bisaa ŋan. Jawgiyel kiisanoonel nun woodi dewtere nen.

⁹Goodudo noppi fu, nana! ¹⁰Mo dum resani nanjee maccunnaaku, nanjee. Mo dum resani waree e kaafahi, waree e kaafahi. Gam majjum sey himbe Alla tinno, jogoo goondinki.

Bisaa yiwuŋa e leydi

¹¹Baawo majjum, ji'umi bisaa kuŋa e wurtoo diga e leydi. Ŋaa woodi galalɗi didi nandufi e galalɗi Jawgiyel, amma ŋaa bata hande kuŋa ŋan. ¹²Ŋa gollirii baawde bisaa arana yeeso magga. Ŋa dooli duuniyaaru e joodiibe e mayru sujidana bisaa arana nawnanoŋa yidi waatugo ko nyawtaa. ¹³Bisaa didaba wadi kaayefiiji mawɗi. Ŋa jippini yiite diga dow kammu e leydi, himbe fu e daara. ¹⁴Ŋa yoyri himbe duuniyaaru e kaayefiiji. Ŋa hokkaama baawde wadugo kaayefiiji ɗin yeeso bisaa arana. Ŋa bati himbe duuniyaaru wada tooruure nandune e bisaa nawnanoŋa e kaafahi ko dadi. ¹⁵Ŋa hokkaa baawde wattango tooruure nen yonki, faa ne bata gecca, ŋa wada mo sujidan an ne fu waree. ¹⁶Bisaa ŋan dooli himbe fu, teddube e faandube, jom jawdiibe e talakaabe, rimbe e maccube, be gadanee maane to junŋo nyaamo, dum bo to tiide mabbe. ¹⁷Godɗo hebataa sooda dum bo sippa to woodaa maane nen, maane nen bo, inne bisaa e lamba mum nun.

¹⁸Sey neddo heba faamu. Goodudo hakkillo, liiso lamba bisaa ŋan, gam

lamba magga laati nun lamba neddo. Lamba kan woni, keme jeego'o e lasoy tati e jeego'o (666).

Jawgiyel e jimol sooditaabe

14 Den daarumi kade, go ji'umi Jawgiyel e darii dow waanne Siyoona. Himbe ujune hemure e lasoy dido e nayo (144 000), e wondi e maggel. Inne maggel, e inne Baaba maggel e winnaa dow tiide mabbe. ²Nanumi daane yiwoy diga dow kammu kade. Daane nen e wa'i hande rimmo diyam duuddam, e hande riggaŋo manŋo. Daane ne nanumi e wa'i hande moolooji nun fiyetee. ³Himbe ben e yima jimol kesol yeeso kittaalaamu, e yeeso tagaadum nayum yonkintejum, e yeeso dottiibe. Godɗo waaway ko ekkittii jimol ŋol to hinaa himbe ujune hemure e lasoy dido e nayo (144 000), sooditaabe diga duuniyaaru.

⁴Himbe ben tuuninay ko'e mum e rewbe, gam be jogake ko'e mabbe bee laabi. Bee tokki Jawgiyel to ŋel yahata fu. Kambe woni sooditaabe diga caka himbe, gam be laatoo arteteebe sakkee Alla e Jawgiyel. ⁵Fewre meeday wurtaago e kunnude mabbe, be galaa gacce.

Malaykaabe tato

⁶Baawo majjum, ji'umi malaykaajo godɗo e fiira hakkune dow e ley. Oo woodi habaru beldo, tabitiido, gam o waajoo himbe duuniyaaru fu, e leydeele fu, e lenyi fu, e delle fu, e jama'aaje fu. ⁷Oo bata e daane towne, oo wi'a: «Kulee Alla, teddinee mo, gam wakkati o hiitotoo warii. Cujidanee tagudo kammu e leydi, e maayo, e ciibiije diyam!»

⁸Malaykaajo didabo tokkini arano, e wi'a: «Babiila wanŋarde mawne yanii! Ne yanii! Ne yarii leydeele fu jaram mayre, dam baadi mayre kalluni.»

⁹Malaykaajo godɗo, tatabo tokkini be, e bata e daane towne, e wi'a: «To godɗo

sujidani bisaa, e foto magga, go hebi maane magga e tiine, naa bo e junjo mum,¹⁰ joomum yaran innabojam mone Alla. Jaram dam jillontiraaka, baanjaadam der jarirgel mone makko. Joomum tooroto der yiite e kibiriita yeeso malaykaabe seniibe, e yeeso Jawgiyel.¹¹ Curki yiite tooranje be, e eenca dow faa abada. Sujidanbe bisaa, e foto mum, ko hebi maane inne magga, be kebatata siwtaare jemma e nyalooma fu.»

¹²Gam majjum sey himbe Alla, dowlaniibe ka o bati, go e goondini Yeesu hefa munyal.

¹³Den, nanumi daane diga dow kammu, e wi'a: «Winnu kaa do: "Diga jooni, barke woodani maayube go e hawti e Joomiraawo." Ruuhu e wi'a: "Gooṅa nun! Be ciwtoto e golle maḅbe, gam golle maḅbe tokkan be.»

Wakkati dugga duuniyaaru

¹⁴Daarumi, den ji'umi duulere raneere. Goddo nandudo e Bii neddo e joodii dow mayre. Meetalol kanjeeri e woni dow hoore makko. Oo jogii waarudu beljol e junjo makko.¹⁵ Malaykaajo goddo wurtoy diga suudu Alla, e bata e daane towne, e wi'a joodiido e duulere on: «Faddu waarudu maa, duggaa, gam wakkati dugga yottake, ko woni e leydi fotii ruggeego!»¹⁶ Joodiido e duulere faddi waarudu mum e leydi, den ko woni e mayri fu ruggaa.

¹⁷Malaykaajo goddo wurtoy diga suudu Alla gonunu dow kammu, kanko bo, oo jogii waarudu beljol.

¹⁸Malaykaajo goddo, dawranoowo yiite wurtoy diga e hiisirde. Oo bata e daane towne, oo wi'a malaykaajo jogiido waarudu welunu on: «Faddu waarudu maa welunu, duggaa biḅbe innabooje gonude der duuniyaaru, gam de ben-nii.»¹⁹ Malaykaajo faddi waarudu mum der duuniyaaru. O ruggi biḅbe inna-

booje tawaade der leydi, o waanji de der biddirde mawne, ne mone Alla.²⁰ Biḅbe innabooje bidḅaa der biddirde wonune yaasi wanjarde. Yiyam ili diga biddirde nen. Dam hebbi faa yottii to lagame pucci. Dam ili faa jaka kiloo keme tati (300).

Malaykaabe jeedido e boneeji cakitiidi

15 Baawo mum, ji'umi maane gom dow kammu. Maane nen e mawni, nee hunnii bo. Den ji'umi malaykaabe jeedido e jogii boneeji jeedidi. Kanji laatii boneeji cakitiidi di mone Alla hebbirta.

²Ji'umi ko nandi e maayo nanduno e daanorgal, jillontiriijo e yiite. Mi yi'ii jaaliibe bisaa e foto magga, e lamba inne magga, bee darii dow maayo ḅon, bee jogii moolooji Alla.³ Bee jima jimol Muusa, jaggiido Alla, e ḅol Jawgiyel, bee bi'a:

«Joomiraawo Alla mo baawde, golle maa e mawni, e haaydinii! Laabi maa e foortii, e laatii goonjaaji, an laamaniido leydeele!

⁴Joomiraawo, moy woni mo hulataa ma?

moy woni teddintaa inne maa?

Gam an tan laatii Ceniido.

Lenyi fu waran sujida yeeso maa, gam be ji'i no golle maa foonnitorii.»

Pehe jeedidi kebbude boneeji jeedidi

⁵Baawo mum, ji'umi dow kammu, suudu Alla e maḅbitii, bukaaru e woni der mayru.⁶ Malaykaabe jeedido jogiibe boneeji jeedidi wurtoy diga suudu Alla nun. Bee bornii gineeji laabudi, jalbooji. Bee kaḅbi belbeli to gabaaje maḅbe.⁷ Gootum der tagaadum nayum yonkin-tejum dum, hokki malaykaabe jeedido ben pehe kanjeeri jeedidi. Pehe den e hebbi mone Alla buurdo faa abada.⁸ Den suudu Alla hebbi curki sabbu teddujal

Alla e baawde mum. Goddo waaway ko naati der mayru, sey no boneeji jeedifi di malaykaabe jeedifo waddi hebbi.

Jarirkon mone Alla

16 Den nanumi daane towne yiwoy diga suudu Alla, e wi'a malaykaabe jeedifo ben: «Jahee, deyyitee der duuniyaaru jarirkon mone Alla jeedifon!»

²Malaykaajo arano yahi, reyyiti jarirgel mum dow leydi, buuwe kallude, naawude nanji himbe woodube maane bisaa, e sujidanoobe foto magga.

³Malaykaajo didafo reyyiti jarirgel mum dow maayo, no waylitii yiyam hande dam maayfo. Den ko woodi yonki der maayo fu, waati.

⁴Malaykaajo tatafo reyyiti jarirgel mum dow gooruuji, e ciibiije, de baylitii yiyam. ⁵Den nanumi malaykaajo dawranoowo diyeele e wi'a: «An Alla, laatiido poonnitiido, an wonunoo, an woni jooni, an laatii Ceniido, a hiitorake e foonnitaare. ⁶Gam be deyyitii yiyam himbe maada e dam annabiibe, an bo, a hokkii be yiyam be jara! Be kebii ko haanani be.» ⁷Den nanumi daane yiwi diga hiisirde, e wi'a: «Goonja! Joomiraawo Alla mo baawde, sariyaaji maa e laatii goonjaaji, dii laatii poonnitiidi!»

⁸Malaykaajo nayafo reyyiti jarirgel mum dow naaje, den ne hokkaa baawde sunnyugo himbe e yiite magge. ⁹Guli cattudi wadi himbe. Be jenni inne Alla goodudo baawde dow boneeji din. Amma be tuubay, be teddina mo.

¹⁰Malaykaajo joyafo reyyiti jarirgel mum dow kittaala laamu bisaa. Den laamu magga nibbi. Himbe darii e neta delle mum sabbu naawella. ¹¹Be jenni Alla mo dow kammu, sabbu buuwe e naawella maabe. Amma, be tuubay, be acca golle maabe kallude.

¹²Malaykaajo jeego'abo reyyiti jarirgel mum dow maayo manjo

wi'eteengo Efaratis, diyam maggo beetti, accani laamiibe waroobe diga lettugal laawol. ¹³Den ji'umi ginnaaji tati, nandudi e paabi, e wurtoo e hunnuko kuunja gom, e diga hunnuko bisaa, e diga hunnuko annabiijo fewrekuujo. ¹⁴Ginnaaji din yiwi e Seydan. Dii gada maaneeji, dii jaha to laamiibe duuniyaaru fu, dii kawrita be gam be kaba konu nyalaane darjal, nyalaane Alla mo baawde. ¹⁵[Joomiraawo wi': «Kettinee! Mii wara hande gujjo. Barke laatanii mo daanaaki e reeni gineeji mum gam to o yahu funtu, himbe yi'a centudum makko!]]

¹⁶Ginnaaji din hawriti laamiibe to nokkuure wi'eteene e Iburaninkeere, Harmagedon.

¹⁷Malaykaajo jeedifafo reyyiti jarirgel mum dow hennu, daane towne gom nanaa diga kittaala laamu, der suudu Alla e wi'a: «Dum heennyii!»

¹⁸Maayye maayyi, rimmo e diggaale wadi, leydi dimmii e semme. Iri dimmaade leydi hande dee don meeday ko wadi diga ko himbe tagaa der duuniyaaru, gam de cattii puy!

¹⁹Wanjarde mawne seenniraa pecce tati. Banjarde mawde de leydeele godde yani. Den Alla siwtori wanjarde mawne wi'eteene Babiila. O yarini ne jarirgel kebbunel innabojam dam mone makko mawne. ²⁰Dunde fu halki, baalle bo majjiti. ²¹Malamalluuje mawde yani dow himbe diga kammu. Malamalluuje den teddugo woore mum fu wadan kilo lasoy didi. Himbe yenni Alla sabbu bone malamalluuje den, gam dum sattii puy.

No Babiila hiitortee

17 Baawo majjum, gooto der malaykaabe jeedifo, jogiibe jarirkon jeedifon wari, wi'immi: «War mi hollee no kaaruwaajo mawdo, joodiido dow diyeele duudde hiitortee.

²Laamiibe duuniyaaru wadidii jeenu e makko. Himbe buusii e jaram kaaruwaaku makko.»

³Den Ruuhu hebbimmi, go malaykaajo yaarimmi der haro. Ton ji'umi debbo gom e waddii bisaa bodeya, gooduḅa inde jennooje Alla. Bisaa ḅan e woodi ko'e jeedidi e galalɗi sappo. ⁴Debbo on e bornii kolte bod'e bod'eji, e wattii kanjeeri e kaaye dime, e colle. Oo jogii jarirgel kanjeeri e junḅo makko. Jarirgel ḅel e hebbi karmudum e nyiddudum dum kaaruwaaku makko. ⁵Inne ne maane mum suudii e winni e tiine makko: «Babiila wanḅarde mawne, inna kaaruwaabe e wadoobe ko nyiddi fu der duuniyaaru.» ⁶Den ji'umi debbo on e buusi sabbu no o yariri yiyam himbe Alla, e yiyam waraabe gam be ceedii haala Yeesu.

No ji'umoo mi, kaydiniimi sanne. ⁷Amma malaykaajo on wi'immi: «Gam ume dum haayni maa? Mi faaminte maanaa cuudiika dow debbo on e bisaa ḅa o waddii, gooduḅa ko'e jeedidi e galalɗi sappo. ⁸Bisaa ḅa ji'udaa, ḅa na'onno, amma jooni, ḅa walaa. ḅa wurtoyto diga e gayka lugguka, ḅa yaha halkoygo. Inde himbe duuniyaaru wobbe winnaaka e dewtere yonki diga fuddoode duuniyaaru. Be kaayɗinto to be ji'ii ḅa, gam ḅa na'onno, go ḅa walaa kade, amma ḅa wittitoyto.

⁹Haani nedɗo heba annal e faamu. Ko'e jeedidi den laati nun baalle jeedidi de debbo joodii dow mum. Kanje woni laamiibe jeedido: ¹⁰joyo yanii, jeego'abo nun laamii jooni, jeedidabo waray taw. Amma to o warii wakkati sedɗa o laamotoo. ¹¹Bisaa gonunooḅa go ḅa walaa, laatii laamiido jeetatabo. ḅaa laatii bo gooto der jeedido, go ḅaa yaha halkoygo.

¹²Galalɗi sappo di ji'udaa, laatii laamiibe sappo be kebay laamaare taw.

Amma be keban baawde laamaago e bisaa yanne woore tan. ¹³Be fu, huune gootum be tiitii, be kokka bisaa semme mabbe, e baawde mabbe. ¹⁴Be kaban e Jawgiyel, amma ḅel jaaloto be, gam kanḅel laatii Joomiraawo joomiraabe, e Laamiido laamiibe. Wondube e maggel, laatiibe noddaabe, e subaabe, e hoolaabe, jaalodinto e maggel.»

¹⁵Malaykaajo on wi'immi kade: «Diyeele de ji'udaa kaaruwaajo on e joodii dow mum, woni himbe, e jama'aaje, e leydeele, e delle. ¹⁶Galalɗi sappo di ji'uda, kanji e bisaa, wanyan kaaruwaajo on, forta mo, acca mo funtu. Be yakkan tew makko, be padɗa mo e yiite. ¹⁷Gam Alla wattii der berde mabbe be gada ko o resi. Be gada hunnuko wooto, be kokka bisaa laamu mabbe, faa de ko Alla bati fu hebbi.

¹⁸Debbo mo ji'udaa, kanko laatii wanḅarde mawne, laamaniine laamiibe duuniyaaru.»

Kalkol Babiila

18 Baawo majjum, ji'umi malaykaajo gom kade e jippoo diga dow kammu. Oo woodi baawde mawde, tedduḅal makko yayni e duuniyaaru fu. ²O batii e daane townne, o wi'i: «Ne yanii! Babiila wanḅarde mawne yanii! Ne laatike wonorde ginnaaji, e suudorde ruuhuuji cobudi, e suudorde pooli cobudi, e elliniidi fu! ³Gam leydeele fu buusii e jaram kaaruwaaku mayre. Laamiibe duuniyaaru jeenii e mayre, tenkuube duuniyaaru hebii jawdi diga goonnan mayre mawdam.»

⁴Den nanumi daane wonne diga kammu, e wi'a: «Burtee e mayre, onon himbe am! Gam to on kawtee e hakkeji mayre, gam to boneeji mayre hebu on. ⁵Gam hakkeji mayre yowontirii faa yottii dow kammu, Alla bo siwtorii gadu mayre kallunju. ⁶Gadane ne hande no

ne wadani on. Jobitee ne ko ne wadani on de didi. Jarirgel nel ne laawirani on jaram, laawiranee ne e maggel, semme majjam bura de didi!

⁷Duudinanee ne toora e bojji jaka no ne teddiniri hoore mayre, e no ne wuuriri der goonnan. Gam nee wi'a der berne mayre: "Min laamiido debbo nun, mi gawniijo bane, mi annataa bojji maayde abada!" ⁸Gam majjum, der nyalaane woore boneeji dii do waranan ne: maayde, e bojji, e rafo, ne jaban du yiite, gam Alla Joomiraawo kiitotoodo ne, laati nun mo baawde.»

Bojji dow Babiila

⁹Laamiibe duuniyaaru hawtuube e mayre der jeenu e goonnan mayre wullan, simoo to yi'i curki bulol yiite mayre. ¹⁰Be daroto woddi, gam be kulan kiita mayre heba be. Be bi'an: «Kayto! Kayto! Babiila, wanjarde mawne, Babiila wanjarde semmenteere, der yanne woore tan, kiitadaa!»

¹¹Tenkuube duuniyaaru wullan, simoo gam mayre, gam goddo soodataa kade gineeji mabbe. ¹²Kanjeeri, e cardi, e kaaye dime, e colle, e gude diggude, e gude bodeeje, e bodeeje coy, e ledde luuttooje, e huune feere feere gadiraadum nyiye nyiibi, e huune gadiraadum ledde caadiide, e janni bodeeri, e janni baleeri, e hayre wi'eteeni marba, ¹³e kobitaaje ledde bi'eteede kanel, e li'anji, e wardi, e miira, e wardi buufeteedum, e innabojam, e nebbam, e conni, e alkamaari, e na'i, e baali, e pucci, e laanaaji pucci, e maccube, e yonkiiji himbe. ¹⁴Tenkuube wi'an wanjarde nen: «Ko cuuninodaa hebugo fu woddiike ma. Jawdi maa, e ko woodfi fu majjii, a hebitintaako dum abada.» ¹⁵Tenkuube hebuube jawdi e mayre, daroto woddi, gam kulol kiita mayre. Be bullan, be cimoo, ¹⁶bee bi'a: «Kayto!

Kayto! Wanjarde mawne, nee do jurortono gude diggude e gude bodeeje, e bodeeje coy. Nee do jurortono kanjeeri e kaaye dime, e colle! ¹⁷Jawdi nii fu halkii der yanne woore!»

Boyloobe laanaaje diyam mawde, e yahoobe toy fu der majje, e gollotoobe der majje, e suubotoobe liyyi, darii woddi. ¹⁸No be ji'i curki bulol mayre yiite, be kalbi, be bi'i: «Wanjarde gom walaa fotidinnoone e wanjarde nee do!» ¹⁹Be darii, bee baanja leydi dow ko'e mabbe, bee bulla, bee cimoo. Berde mabbe e biisii, bee bi'a: «Kayto! Kayto! Wanjarde mawne, ne goonnan mum hokki woodube laanaaje diyam fu jawdi, der yanne woore tan, ne halkii!»

²⁰Kammu, seya gam kalkol mayre! Onon himbe Alla e lilaabe, e annabiibe, ceyee onon bo! Gam Alla hiitake ne ko ne wadani on!»

²¹Den malaykaajo semmenteejo gom etti hayre mawne nandune e namarde, faddi ne der maayo, wi'i: «Ninnii nun Babiila, wanjarde mawne faddirtee e semme, ne yi'ataake kade faa abada! ²²Daane fiyoobe moolooji, e yimoobe, e fuuroobe algaytaaji, e fuuroobe galaldi nanataake kade der maa abada! Wadoobe golle juude feere feere yi'ataake kade der maa. Rimmo namarde nanataake kade der maa. ²³Jaynol fitilla yaynataa der maa. Daane jommanjo gorko e jommanjo debbo nanataake kade der maa. Gam tenkuube maa laatinoo mawbe der leydi. A jammike leydeele duudde e dobo dobooje maa.

²⁴Yiyam annabiibe e yiyam himbe Alla, e dam waraabe der duuniyaaru tawaama der maa.»

Jimi jaalorgal dow kammu

19 Baawo majjum, nanumi daane townne hande daane jama'aare

duunne dow kammu, e wi'a: «Aleluya**!
Kisidam, e teddujal, e baawde laatanii
Alla meeden. ²Kiitaaji makko e laatii
goonjaaji, dii poonnitii! O hiitake
kaaruwaajo mawdo biisudo duuniyaaru
e kaaruwaaku mum. Alla hiitake mo
gam o reyyitii yiyam gollantooße
dum.» ³Be bi'i de didawre: «Aleluya!
Curki bulol wanjarde nen e eenca dow
faa abada!» ⁴Dottiibe laso e nayo, e
tagaadum nayum yonkintejum dum,
jiccii sujidani Alla joodiido dow kittaal
laamu, e wi'a: «Aami! Aleluya!»

Bangal Jawgiyel

⁵Daane yiwi diga kittaal laamu, e wi'a:
«Jettee Alla meeden, onon gollantooße
mo fu, onon hulbe mo, mawbe e petton!»
⁶Den nanumi hande daane jama'aare du-
unne, e hande rimmo diyam duuddam,
e kade hande riggaajo manjo, e wi'a:
«Aleluya! Alla Joomiraawo meeden, mo
baawde, laamake. ⁷En ceyee, belbel-
ten, teddinen mo, gam bangal Jawgiyel
yottake. Dabbaado maggel siriyaake. ⁸O
hokkaama o bornoo kolte diggude, jal-
booje, laabude.» Kolte den laatii hande
gadü himbe Alla geetu.

⁹Malaykaajo wi'immi: «Winnu: "Barke
woodani noddinaaße nyaamde teegal
Jawgiyel!"» O wi'immi kade: «Haala Alla
goonjaha ka o bati nun don.»

¹⁰Jicciimi ley koyde makko, gam mi
sujidana mo, amma o wi'immi: «Taa
wadü dum! Min bo, mi gollantoodo Alla
nun hande maa, e hande banniraabe
maa jogiibe seedaaku Yeesu. Sujidan
Alla!» Goonja ka Yeesu holliti, kanka nun
hokki annabiibe haala ka be bati dow
makko.

Almasihu waran hiitoo bisaa

¹¹Baawo majjum ji'umi kammu
mabbittii. Den ji'umi puccu danewol.

Baddiido njol, e wi'ee Kooliniido, e
Goonjaajo. Goonja o hiitortoo, kanka
o habirta bo konu. ¹²Gite makko e
wa'i hande denjal yiite. Oo mellii
meetali laamu duuddi. Inne e winna
dow makko, goddo annaa ne, to
hinaa kanko. ¹³Oo bornii toggoore
cownaane der yiyam, inne makko
woni: «Haala Alla.» ¹⁴Konunkeeße be
dow kammu e tokkini mo. Bee baddii
pucci daneegi, bee bornii kolte daneegi
diggude, laabude. ¹⁵Kaafahi belki e
wurtoo diga e hunnuko makko. Kanki
o jaalortoo himbe. O laamoranto be e
sawru janni. O biddan innabooje der
bidfirde mone Alla mawne, laatiido mo
baawde. ¹⁶Inne gom e winnaa dow
toggoore makko, e dow asaajal makko:
«Laamiido laamiibe, e Joomiraawo
joomiraabe.»

¹⁷Den ji'umi malaykaajo gom e darii
dow naaje. O batii e daane towne, o
wi'i pooli piirooji dow hennu fu: «Ga-
ree kawritee gam juulde Alla wadi.
¹⁸On yakkan tew laamiibe, e hooreeße
soogeeji, e bannu semmenteeße, e tew
pucci, e waddiibe di, e bannu himbe fu:
rimbe e maccuße, mawbe e petton!»

¹⁹Den ji'umi bisaa e laamiibe
duuniyaaru, e konunkeeße mum. Be
kawritii gam be kabida e baddiido
puccu on, e konunkeeße mum. ²⁰Bisaa
nan nanjaa mabbaa, kanja e annabiijo
pewoowo gadunoodo haaynaareeji
yeeso magga. E haaynaareeji din o
jammoriinoo wooduße maane bisaa,
e sujidanoobe foto magga. Be fu
dido, be paddaa e yonki der maayo
yiite kubboowe, e kibiriita. ²¹Horiibe
waraa e kaafahi burtotooki e hunnuko
baddiido puccu on. Pooli wari yakki
balli mabbe, faa di kaari.

**19:1 Aleluya laati nun haala Iburaninkeere, waato «Jettee Joomiraawo»

Laamaare duubi ujuneere

20 Baawo majjum, ji'umi malaykaajo gom e jippoo diga dow kammu. Oo jogii callalluwol manjol, e maabbitirgel gayka lugguka. ²O nanji kuuna, boddi nayeeri, bi'eteeni Ibiliisa e Seydan, o habbi na faa duubi ujuneere. ³O watti na der gayka lugguka, o mabbi, o fedii. Den o takki takkanne dow makka, gam to o jammoo leydeele kade faa duubi ujuneere hebba. Baawo majjum, o maabbitinte wakkati sedfa.

⁴Den ji'umi kittaaje laamu e joodiife dow majje. Be kokkaama baawde hiitaago. Den ji'umi yonkiji be ko'e mum wudditaa gam be ceedanike Yeesu, e gam be baajike haala Alla. Be cujidanaay bo bisaa, e foto mum. Be kebay maane dow tiife, dum bo e juude mabbe. Be pintii, be laamodii e Almasiihu duubi ujuneere. ⁵Maaybe horiife fintay faa duubi ujuneere hebba. Kanjum woni pintol aranool. ⁶Barke e cennaaki woodani wonube der pintol aranool! Maayde didawre woodaa baawde dow mabbe. Be laatanto Alla e Almasiihu Limaamiife, be laamodoo e makko duubi ujuneere.

Seydan jaalaama

⁷To duubi ujuneere hebbii, Seydan yoofete, wurtoo e kasu mum. ⁸O jammoto leydeele gonude der gooraaje duuniyaaru naay, waato Gog, e Magog. O hawritan de gam konu, de duudan hande jaaneeri maayo. ⁹Be cankitii der duuniyaaru fu, be piiltitii himbe Alla, e wanjarde jidaane. Amma yiite jippii diga kammu, halki be. ¹⁰Seydan jammotoodo be, faddaa der maayo yiite e kibiriita, to bisaa e annabiijo pewoowo woni. Don nun be toorotoo jemma e nyalooma, faa abada.

Nyalaane darḡal

¹¹Baawo majjum, ji'umi kittaal laamu manjal daneyal, e joodiido dow maggal. Leydi e kammu doggi yeeso makko, yi'aaka kade. ¹²Mi yi'ii maaybe, mawbe e petton e darii yeeso kittaal laamu. Dewte maabbitaa. Den dewtere wonne maabbitaa, kayre woni dewtere yonki. Maaybe hiitaa hande no winniraa der dewte, moy fu jaka golle mum. ¹³Maayo tuuti maaybe mum. Maayde e joonne maaybe bo tuuti maaybe mum. Den moy mabbe fu, hiitaa deydey golle mum. ¹⁴Maayde, e joonne maaybe wataa der maayo yiite. Maayo yiite ḡon woni maayde didawre. ¹⁵Neddo mo inne mum winnaaka der dewtere yonki, faddaama der maayo yiite.

Kammu kesu e leydi keyri

21 Baawo majjum, ji'umi kammu kesu e leydi keyri, kammu aranu e leydi arandeeeri majjitii, maayo bo walaa. ²Ji'umi wanjarde ceniine, waato Urusaliima kesol e jippoo diga dow kammu, diga to Alla. [ḡol siriyake hande debbo ciriyiido fotta e gorum. ³Mi nanii daane towne diga to kittaal laamu, e wi'a: «Joodorde Alla caka himbe nani, o wonoto e mabbe, be laatoo himbe makko, Alla e hoore mum wondan e mabbe. ⁴O moytan gondi gite mabbe fu. Maayde, e bojji, e toora wonataako kade, gam kujje arandeeje fu yawtii.»

⁵Joodiido dow kittaal laamu wi'i: «Mi wadan huune fu laatoo kesum!» O wi'i: «Winnu haalaaji dii, gam di laati nun gooraaji, kooliniidi.» ⁶O wi'immi kade, «Huune fu hebbii! Min woni arano, min woni sakitiineejo, min woni fuddoode, e heennyitirde. Dondaado fu, mi hokkan dum diyam yonki, o yobataa. ⁷Jaaliido heban huune dum fu, mi laatoto Alla makko, o laatoo biddo am. ⁸Amma hulhulbe, e be walaa goondinki, e sobube, e

waroobe himbe, e jeenoobe, e wadoobe dobo dobooje, e safoobe tooruje, e fewoobe fu, maayo yiite kubboowe e kibiriita nun woni gedu mabbe. Kanjum woni maayde didawre.»

Urusaliima kesol

⁹Baawo majjum, gooto der malaykaabe jeedido jogiinoobe jarirkon jeedidon kebbukon boneeji jeedidi cakitiidi, wari, baddimmi wi'i: «War mi hollee jommanjo debbo, debbo Jawgiyel.»

¹⁰Den keewumi Ruuhu, go malaykaajo on yaarimmi dow waanne mawne towne. O hollimmi Urusaliima, wanjarde seniine yiwi diga dow kammu to Alla, e jippo. ¹¹Teddujal Alla e woni der mayre. Nee jalba hande hayre rimre, e hande hayre wi'eteene yaspa, laabune hande daanorgal. ¹²Birniwol manjol, towujol e fiiltitii wanjarde nen. Nee woodi dammude sappo e didi, dammugal fu e woodi malaykaajo. Inde lenyi bibbe Isira'iila sappo e didi, e winnii dow dammude den. ¹³Dammude tati e woni far lettugal, tati far sobbiire, tati far hoore fudo, tati bo far gorgal. ¹⁴Birniwol wanjarde nen e woodi kaaye dadfa sappo e didi. Inde lilaabe Jawgiyel sappo e dido, e winnii e majje.

¹⁵Malaykaajo baddannoodo am e joggii yommal poonnirgal, jal kanjeeri, gam o foonnira wanjarde, e dammude mayre e birniwol mayre. ¹⁶Becce mayre naay fu e foti, juutugo e yaajugo fu e foti. Malaykaajo foonni wanjarde nen e poonnirdum mum. Juutugo mayre wadii kilomeeta ujune didi e keme didi (2200), non bo yaajugo e towugo mayre foti. ¹⁷O foonni bo birniwol mayre, nol wadi kuule hemure e lasoy didi e naay, (144) jaka poonnol himbe. ¹⁸Birniwol nol, hayre yaspa nun mahiraa. Wanjarde nen bo mahiraa

e kanjeeri laabuni, e jalba hande daanorgal laabuhal. ¹⁹Wanjarde nen dadfa bombooru mum moyy'iniraama e kaaye dime feere feere. Arandeere, Yaspa, didawre, safiir, tatawre, agate, nayawre, emerooda, ²⁰joyawre, sardoniiisi, jeego'awre, sarduwan, jeedidawre, kirisoliti, jeetatawre, haako haakoore, jeenayawre, topas, sappo'awre, kirisoparas, sappo e go'awre, yasente, sappo e didawre, ametis. ²¹Dammude sappo e didi den wadiraama e sokiyaaje daneje sappo e didi. Dammugal fu wadiraa sokiyaare woore. Jayri wanjarde nen wadira e kanjeeri laabuni, jalboori hande daanorgal laabuhal.

²²Mi yi'ay suudu Alla der wanjarde nen, gam Joomiraawo Alla mo baawde, e Jawgiyel nun laatii suudu Alla mayre. ²³Wanjarde nen bukaaka naaje, naa bo lewru yaynana dum, gam teddujal Alla yaynanta ne, Jawgiyel laatii fitilla mayre. ²⁴Leydeele fu yahan der jayjol mayre, laamiibe duuniyaaru waddan jawdi mum der mayre. ²⁵Dammude mayre mabbataako nyalooma, gam jemma walaa der mayre. ²⁶Be gaddan jawdi e teddujal leydeele der mayre. ²⁷Ko sobi fu naatataa der mayre. Gadoowo ko sentinii, e pewoowo naatataa ton. Amma naatoobe ton woni, be inde mum winnaa der dewtere yonki, ne Jawgiyel.

22 Baawo majjum, malaykaajo hollimmi maayo diyam yonki. Diyam dam e laabi hande daanorgal. Maayo non e yiwa diga kittaala laamu Alla, e Jawgiyel. ²Diyam maayo non e ila caka jayri wanjarde nen. Leggal kokkoowal yonki e tawaa fonjo maggo didi fu. Leggal jal e rima bikkol de sappo e didi der duubol, waato de woore der lewru fu. Haako maggal e laatii lekki nyawtoohi himbe. ³Naaloore tawataake kade der siire nen.

Kittaaal laamu Alla e Jawgiyel wonoto der mayre, jaggiibe makko sujidanan mo. ⁴Be ji'an yeeso makko, inne makko winnete e tiide mabbe. ⁵Jemma walaa ton kade, be kaajataake jayjol fitilla, e jayjol naaje, gam Joomiraawo Alla laatoto jayjol mabbe. Be laamoto faa abada.

Gartol Yeesu

⁶Malaykaajo on wi'immi: «Haalaaji dii do e laatii goonja, dii laatii kooliniidi bo. Alla Joomiraawo gattudo haala mum der annabiibe, lili malaykaajo mum gam o holla jeyaabe makko ko waroyta, booyataa.»

⁷Yeesu wi'i: «Kettinee, mii wara booyataa!» Barke laatani dwtaniido ko woni der dewtere annabaaku nee do.

⁸Min, Yuhaana, min nani kujje dee, yi'i de. Baawo no nanumi, ji'umi de, jicciimi yeeso malaykaajo kolludo am de, gam mi sujidana mo. ⁹Amma o wi'immi: «Taa wadu dum, min bo, mi laati nun jaggiido hande maa, e banniraabe maa annabiibe, e dwtaniibe haalaaji gonudi der dewtere nee do. Sujidan Alla!» ¹⁰O wi'immi kade: «Taa suudu haalaaji annabaaku gonudi der dewtere nee do, gam wakkati badake.

¹¹Gadoowo ko halli, tokkoo wadugo ko halli. Cobudo, tokka wadugo ko sobi. Poonniido, tokkoo wadugo ko foonnitii. Ceniido, tokkoo wonaago der senaare!»

¹²Yeesu wi'i: «Kettinee, mii wara, booyataa. Mi waddan barjaari gam mi warjoo moy fu deydey golle mum. ¹³Min woni arano e sakitiineejo, min woni fuddoode e heennyitirde.»

¹⁴Barke laatanii loonnuube toggooje mum gam be baawa ko nyaami bibbe leggal yonki, be naatira bo wanjarde diga e dammude! ¹⁵Amma laatiibe dawaadi, e wadoobe dobo dobooje, e jeenoobe, e waroobe himbe, e saafooobe tooruuje, e yidube fewre go e fewa fu, wonoto yaasi.

¹⁶Min Yeesu, mi lili malaykaajo am, o seedoo kujje de der eklesiyaaaji. Min woni mo lenyol Dawda, e taaniiko, min woni hoodere fajiri jalboore!

¹⁷Ruuhu e jommanjo debbo darii e wi'a: «War!» Nanudo fu sey wi'a: «War!» Dondaado fu, wara. Jidudo diyam yonki fu, jaba dam, yobataa!

¹⁸Min, Yuhaana, mii bata moy fu, nanudo haala annabaaku gonuka der dewtere nee do hakkila. To goddo beydii goddum dow kujje dee, Alla beydanan joomum boneeji batanaadi der mayre. ¹⁹To goddo buytii goddum der haalaaji dewtere annabaaku ne, Alla suttan gedu joomum e leggal yonki, e diga wanjarde seniine, ko batanaa der dewtere ne.

²⁰Ceediido kujje dee wi'i: «E goonja, mii wara, booyataa!» Aami! War Yeesu Joomiraawo!

²¹Moyyere Joomiraawo meeden Yeesu wonda e moodon on fu!